يېڭى قاشتېشى

4

1982

ۋىلايىتىمىزدە
25-ئوكتەبىردىن 4-
نويابىرغىچە
ھېكايە، ئوبزور
چاتاق ئىجادى-
يەت-سوھبەت يى-
غىنى چاقىرىل-
دى.

↑ يىغىن قاتناشچى-
لىرى خاتىرە ئۈچۈن
سۈرەتكە چۈشتى.

← پېشقەدەم ۋە ياش
ئاپتورلار ئۆز-ئارا
تەجرىبە ئالماشتۇردى.

← ئاپتونوم رايونلۇق ئەدەبىيات-
سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسىنىڭ ھەر-
قايسى جەمئىيەتلىرىدىن يىغىنغا
تەكلىپ قىلىنغان يولداشلار ئاپتور
لارغا دوكلات بەردى ۋە تەجرىبە
تونۇشتۇردى.

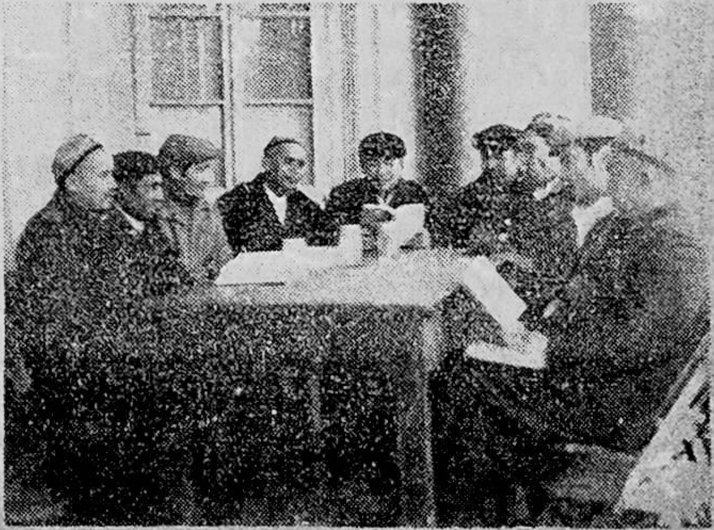

يېڭى قاشتېشى

(پەسىللىك ئەدەبىي ژورنال)

(تۇتۇنچى يىل نەشرى)

خوتەن مەمۇرى مەھكىمە مەدەنىي-مائارىپ باشقارمىسى
«يېڭى قاشتېشى» تەھرىر ھەيئىتى تۈزدى

يېڭى قاشتېشى

(پەسىللىك ژورنال)

1982 - يىل 4-سان

(4-يىل نەشرى، ئومۇمى 14-سان)

بوستاندا

كوردۇم ....(قەسىدە) .... ياسىن خۇداۋەردى 1

ئاي قوشىغى ....(داستان) .... روزى سايىت 3

ئارزۇ ....(شېئىر) .... ئەركىن داۋۇت 22

ئەل قويىنىغا كىرگەن يىگىت......... (ھېكايە) .... ئابدۇقادىر سادىر 23

تەسىرات ئۇچقۇنلىرى......... (شېئىر) .... قادىر تۇردى 29

ئىككى شېئىر............ (" ") .... تۇرغۇن ئوبۇلقاسىم 31

ھەركۈنى بايرام............ (" ") .... ئابدۇللا ناسىر 32

سويما............ (" ") .... ئەسقەرجان مەمتىمىن 32

يۇرتۇمدا توي............ (" ") .... ئامىنە تۇردى 33

ۋەتەن ئىشقى .... (" ") .... مىجىت تاش 33

يەر ئىگىسى ....(ھېكايە) .... مەتقاسىم ئابدىراخمان 34

كورۈك............(شېئىر) .... تۇرسۇننىياز ئابدۇللا 42

تاغلىق يېزىدىكى ئۆزگىرىش......(" ") .... كۆرەشچان مۇسا 43

شېئىرلار ۋە پارچىلار............(" ") .... مەتقۇربان ئىسمايىل 43

زاۋا ئىلھامى............(" ") .... نەبىجان ماخمۇت 44

كۆز ....(" ") .... ئوبۇلقاسىم مەتنىياز 44

«توي كۈنىدىكى بۆدرە قىلىنغان چاچ» ھېكايىسىنى ئوقۇغاندىن كېيىن ... (ئوبزور) 45

پىروزا بىلەن يېزىلغان شېئىر......(نەسىر)............ ئەمىن رەيھانى 48

جاپانى كىم تولاچەكسە، گوھەرنى شۇئالۇر تاشتىن ...(ماقالا)...... تەھرىر بولۇم 53

شېئىرلار............(شېئىر)............ ئابدۇللا سۇلايمان 56

مىللى ئىتتىپاقلىقنىڭ مول مېۋىسى......(زىيارەت خاتىرىسى) 61

گىلەم ....(شېئىر)............ مەمتىمىن ئەخەت 68

باھار دانىش...... (كىلاسسىك ئەدەبىياتتىن)... ئابدۇقادىر مەھەممەت تەييارلىغان 69

شائىرنىڭ ھۆرمىتى ۋە شېئىرنىڭ ئەۋزەللىكى توغرىسىدا......... يۈسۈپ سەككاكى 87

يېرىلمىڭ تاشىم............(چۆچەك)...... سېيىت زۇنۇن تەييارلىغان 89

يىللار سوغىسى............ (شېئىر) .... ياسىن ئىمىن 95

ئىككى غەزەل............(" ")............ مەتتوختى ئەخمەت 96

كوردۇم

(خوتەن ھەققىدە قەسىدە)

ياسىن خۇداۋەردى

«يېڭى قاشتېشى» ژورنىلى تەھرىر بۆلۈمىگە:

يولداشلار، خوتەنگە بېرىپ، ئالغان تەسىراتلىرىمغا ئاساسەن «خوتەننى كوردۇم» ناملىق بىر قىسقا قەسىدە يازغان ئىدىم، ئۇنى خاتىرە بولۇپ قالسۇن ئۈچۈن سىلەرگە ئەۋەرتتىم...

كۆئىنلۈن باغرىدا كۆلگەن خوتەن دىيارىنى كوردۇم،
يۇرۇڭقاش ۋادىسىنىڭ ئەڭ يېڭى باھارىنى كوردۇم.

يىپەك يۇرتىنى كورمەككە ئۇزۇندىن بار ئىدى ئارمان،
كى ئاتىمىش بەش يېشىمدا مەن ئۇنىڭ گۈلزارىنى كوردۇم.

ماڭا ئىلا-لىق قوچاق ئاچتى قەدىمى ئىلچى گۈلزارى،
ئۇنىڭ قاشتېشى جامىدا كوڭۈل ئىزھارىنى كوردۇم.

جىمى مىللەت بولۇپ ئوم-جەم، گۈزەل ئىقبالغا يول ئاپتۇ،
چېلىشتا، بەيگىدە ئۆزگەن ئۇچار تۇلپارىنى كوردۇم.

ئىلىم-پەن گۈللىگەن جاينىڭ بىرى بولغان قەدىم يۇرتتا،
ھۈنەر-سەنئەت گۈلىنىڭ ئەڭ ئېسىل رەڭدارىنى كوردۇم.

چىۋەر قىزلار توقاركەن دەستىگاھلاردا گېلەم-زىلچى،
جاھانغا سەنئىتى مەشھۇر گىلەم سەردارىنى كوردۇم.

ۋەتەننىڭ رىشتىنى چاتقان بۇ كەڭ دۇنيا بىلەن مەشۇت،
نە مەشۇت، ئۇندا دوستلارنىڭ تۇتاش دىلتارىنى كوردۇم.

ئېلىمنىڭ ئىپتىخارىدۇر يىپەك - مەشۇت، گىلەم، قاشتاش،
بۇ يۇرتنىڭ ھوسنىدە كوركەم دەۋر رۇخسارىنى كوردۇم.

ھالال مېھنەت بېغىشلاپتۇ يۇرۇڭقاش بويىغا بەركەت،
دېڭىزدەك چايقىلىپ تۇرغان ئېتىز قاتارىنى كوردۇم.

سىياسەت يېزىغا بەرگەچ بەخت ۋە شۇنچە كەڭ ئىمكان،
دىخاننىڭ قەلبىدە شاتلىق، خوشال دىدارىنى كوردۇم.

ھايات قاينامى شاۋقۇنلۇق، كېزەر مەمۇرچىلىق يۇرتنى،
كاۋاپ، گوشگىردە، ئاشمانتۇ پەۋەس بازارىنى كوردۇم.

خىجىلدۇر گۈل- چىمەنلەرمۇ يېيىلغان رەڭمۇ-رەڭ مالدىن،
گويا شاڭخەي بازارىنىڭ بۇيۇرتتا بارىنى كوردۇم.

شۇبۇ توت يىل ئىچىدە چوڭ بولۇپتۇ ئۆزگىرىش- ئۆرلەش،
ھوسۇلنى قاتلىغان كوپ دۆي ۋە ئىش ئىلغارىنى كوردۇم.

ئېلىپتۇ بىرلا مەتتۇرسۇن① بۇ يىل ياز يۈزتاغار بۇغداي،
قوتاندا نەچچە قوي-ئۆچكە، كالا-ئىرقارىنى② كوردۇم.

بۇزاق③ نىڭ ھوسنى گويا جەننەتۇل مەۋاغا ئوخشايدۇ،
بۇيەردە گۈل ۋە بۇلبۇلنىڭ ئەجەپ خۇمارىنى كوردۇم.

يېشىل بوستان مەھەللىدە كوتەرگەن قەد يېڭى ئۆيلەر،
قىلىپ سوھبەت باراڭلاردا دىخان ئەسرارىنى كوردۇم.

پىشىپتۇ مەي بولۇپ باغدا بىھى، ئەنجۈر بىلەن شاپتۇل،
شىرىن-شەرۋەتلىرى تامغان ئۈزۈم، ئانارىنى كوردۇم.

مۇھەببەت يولىدا پەرھات كېسىپتۇ تاغ رىۋايەتتە،
بۈگۈن ھەرسەپتە تاغ كەسكەن كىرەش شۇڭقارىنى كوردۇم.

ھالال ئەمگەك بىلەن دىخان بېيىشقا بەلنى باغلاپتۇ،
ھوسۇلدىن تىكلىگەن ئۆلكە دىۋر ئىلغارىنى كوردۇم.

قىزىپتۇ يېزىدا مەشرەپ، خوشاللىق بەزمە، توي-سەيلە،
مۇقاملار مەرغۇلى ياڭراق، راۋاپ-دۇتارىنى كوردۇم.

ئىكەن بۇندا قىرى ۋە ياش ئۇسۇل ھەم ناخشا ماھىرى،
چېچىدا ئەغمىچى چىلنىڭ كۈمۈشتەك قارىنى كوردۇم.

گۈلىستان ئىچرە بۇلبۇلدەك قەلەمكەش يارۇ-دوستلارنىڭ
خەلقنىڭ بەختىنى قوشقان شېئىر-ئەشئارىنى كوردۇم.

جىمى سەپتە راسا ئىشلەپ قۇرۇلتاينى④ كۈتۈپ ئاپتۇ،
شۇغەيرەتتىن زەپەرلىك ئەتىنىڭ رۇخسارىنى كوردۇم.

1982-يىلى 8-ئاي، خوتەن-ئۈرۈمچى

---

①مەتتۇرسۇن-خوتەن ناھىيە لايقا كوممۇنىسى ئەزاسى

②ئىرقارا-چوڭ چارۋا

⑧بۇزاق-جاي نامى

④قۇرۇلتاي-جۇڭگو كوممۇنىستىك پارتىيىسىنىڭ 12-قۇرۇلتىيى.

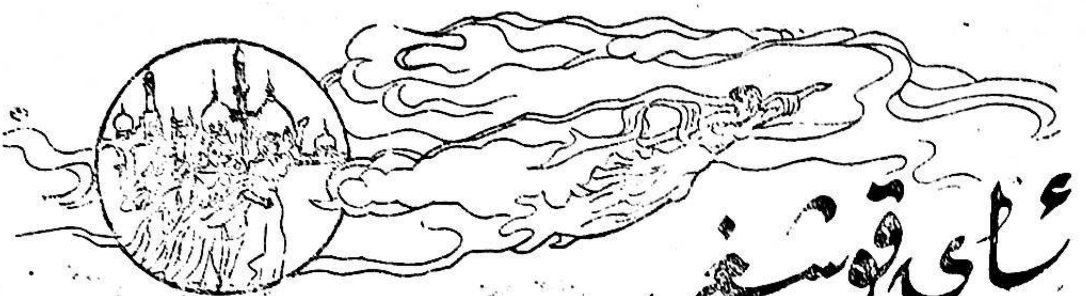

ئاي قوشى

(داستان)

روزى سايىت

مۇقەددىمەسى

كىچىك دوستلۇرۇم-ئوماق گۇدەكلەر،
ئىقبالى يورۇق، بەختى گۇلدەكلەر.
بۇگۇننىڭ يۇمران مايسا،غۇنچىسى،
ئەتىنىڭ ۋارىسلىرى - ئىگىسى.
كەلگۇسىدىكى ئالىم، ئۇچقۇچى،
ئارزۇ-ئۇمىتنى رىيال قىلغۇچى:
سىلەرگە ئاتاپ، سىلەرنى كوزلەپ،
توقۇدۇم قوشاق(ھىكايە سوزلەپ.)
مۇشۇ ھىكايەم قىزىق تۇيۇلسا،
ھەۋەسىڭىن دىلغا نەقىش ئويۇلسا؛
مەندەك بولغاندا يىشىڭلار ئوسۇپ،
مارىسقا چىقساڭلار بۇلۇتنى بوسۇپ.
يازغان قوشىغىم راستقا ئايلانسا،
سىلەر ئارقىلىق مۇرادىم قانسا!...
ئۇمىدىم ئەشۇ، باشقىچە ئەمەس،
تىڭشاڭ گىپىمنى قويۇپ زەڭ-ھەۋەس.

x x

كوردۇم كىچىدىن ئەجەپ ياخشى چۇش،
چۇشۇمدە مىنىپ يۇرگىدەكمەن «قۇش».
قۇشۇمنىڭ ئىسمى-«ئالەم كىمىسى»
ئاستىمدا ئىمىش بۇلۇت دوۋىسى،

ھايت-ھۇيت دېگىچە بېسىپ مىڭلى يول،
قونۇپتىمەن ئاي قەسرىگە ئۇدۇل.
قەسىر ئىشىگى ھەم ئېتىك ئىمىش،
تاملىرى شۇنچە ئېگىز، تىك ئىمىش.
ئىشىكتە قولۇپ، چوڭلىقى ئۆيدەك،
يولۇم توسارمىش بىر ساقچى دۆيدەك.
تۇرارمىش كۆزى سۇرلۇك پاقىراپ،
قىلارمىش ھەيۋە بىر سەت ۋاقىراپ:
— بۇ قەسىر—ھەپسە، مەھبۇسلار ئۆيى،
ئەمەس دەڭ-ئوتەڭ، يولاۋچى جايى.
كۆزۈمدىن يوقال! بولمىسا، ھېلى...
شۇنداق دەپ ماڭا قاينارمىش خېلى.
شۇ چاغ توساتتىن كېلىپ بىر ئاۋاز،
دېيىمىش: «ئەي كىشى، بىزلەرنى قۇتقاز.
ناھاق سولاندۇق قەسىر-ھەپسىگە،
تاشلاپ كەتمىگىن زالىم نەپسىگە!...»
بۇ سۆزنى ئاڭلاپ، باقسام قەسىرگە،
كۆزۈم چۈشكىدەك بىر توپ ئەسىرگە.
كۆرۈپ ئۇلارنى بوپتىمەن ھەمداش،
شۇ ئان كۆزۈمدىن تۆكۈلۈپتۇ ياش.
قولۇمغا ئېلىپ ئوقيا، نىچاقنى،
قېنىمدىن سۇغۇرۇپ خەنجەر پىچاقنى؛
ئېتىلغۇدەكمەن گوندىپاي تامان،
ئولتۇرگىدەكمەن ئۇنى شۇ ھامان.
قەسىر ئىشىكىنى پەشۋادا ئېچىپ،
كىرسەم ئىچىگە شامالدەك ئۇچۇپ،
ئالدىمغا كۆلۈپ چىقارمىش قىزلار.
(بارمىش ئېنىدە قامچىدىن ئىزلار.)
ئېچىلىق-ئامانلىق سوراشقۇدەكمىز،
يېقىن تۇققاندەك قاراشقۇدەكمىز.
ھەپسە-سولاقتىن ئازات بولغانلار،
كۆڭلى-كۆكسىگە شاتلىق تولغانلار؛
مېنى ئالقىشلاپ كۆلۈپ كەتكۈدەك،
لېۋىم، مەڭزىمگە سۆيۈپ كەتكۈدەك.
شۇچاغ ھەممىمىز تۈزۈپ شات بەزمە،
ئولتۇرساق، بىرسى توقۇيمىش نەزمە.
نەزمىنى ئاڭلاپ قىزىققۇدەكمەن،
يادلاي دېسەم، كۆپ ئىزىققۇدەكمەن.
شۇڭا قەلەمنى ئېلىپ يېنىمدىن،
بېرىلىپ پۈتكۈل جېنىم-تېنىمدىن؛
ئاڭلىغىنىمنى يېزىۋاپتىمەن،
ئۇنى مىسراغا تىزىۋاپتىمەن....

1-باپ

ئاسمان تەزكىرىسى

...زامان ئەۋۋىلى-قېدىمقى چاغدا،
ھازىرقى ئاسمان (بۇرۇنقى باغدا).
ئاسمان پۈخراسى ياشىغان ئىدى،
باغ، ئېتىز، ئۆي-جاي ياسىغان ئىدى.
ئىدى بىر قانال شۇ «سامان يولى»،
ئاقاتتى سۈيى ئۈزۈلمەي غولى.
قانال يوللىرى ئىدى تېرىم يەر،
ئۈنەتتى ئۇندا جاۋاھىر، مەرمەر.
ھەسەن-ھۈسەندىن قانال كۆۋرۈكى،
كوچىمەس بولۇتتىن ئىدى تۈۋرۈكى.
ھەر يۇلتۇز بىر يۇرت، ھەر يۇرت بىرخانلىق
ئۆز ئارا يىراقتى نىزاھ، يامانلىق.
يوق ئىدى چېگرا، يوق ئىدى پاسىل،
تۇرمۇش ئۆتەتتى ئاجايىپ ئېسىل.

x x

قايسى بىر كۈنى خانلار بولۇپ جەم،
مەسلىھەت تۈزدى ئولتۇرۇپ دەرقەم.
قانال سۈيىنى كۆپەيتمەك ئۈچۈن،
كۆكنى يەنىمۇ كۆكەرتمەك ئۈچۈن:
«ئاسمان تىغى»نى كەسمەكچى بولدى،
پىنھان دەريا»نى تەشمەكچى بولدى.

مەسلىھەتكە ئەل قېتىلدى شۇئان،
«ئاسمان تېغى»غا ئېتىلدى شۇئان.
باشلىۋەتتى ئىش قىرىھەم ياشلار،
ئۇچتى ۋىڭىلداپ مىتورت تاشلار.
ئوتلار چاقنىدى تاش-تاشقا تېگىپ،
تەسلىم بولدى تاغ بېلىنى ئېگىپ،
«پىنھان دەريا»نىڭ تېپىلدى ئىزى،
بۇلدۇقلاتتى سۇ تەشمىنىڭ كوزى.
كۆكنى بىر ئالدى شاتلىق ساداسى،
ياڭرىدى شۇ ئان غەلىبە ناۋاسى.
شۇ چاغ توساتتىن چاقماق چېقىلدى،
تەشمە كوزدىگە تاشلار يېقىلدى.
چىقتى بىرمەخلۇق تەشكەن ئېغىزدىن،
قولى ئارىدەك، چىشى بىگىزدىن.
بېشى خاپاندەك، ئاغزى يالاقتەك،
كوزى ئورىدەك، بۇيى راۋاقتەك.
ئەزايى يۇڭلۇق، ئەلپازى يامان،
ئىدى ئۇ شۇ تاپ بەئەينى قاۋان.
دىدى ئۇ قايناپ: «ھەي قاپ يۈرەكلەر،
قىلمىشىڭغا ماس جازا كېرەكلەر!
مەندىن بىي سوراق كېلىشىپ يۈچۈن،
ئېيتقىن، تېغىمنى كېسىشتىڭ نىچۈن؟
تەشتىڭ نىمىشقا ئەرىش كولىنى،
تەۋرەتتىڭ يەنە تەختىم ھۇلىنى.
بۇيرۇلمىغانغا ئۈزۈۋاتتىڭ قول،
بۇ ئىش تەگرىگە كېلەمدۇ ماقۇل؟
كەلدىم سەنلەرگە غەزەپ ئەتكىلى،
قايتىش بولمىسا، كورسەن ھېلى!...
ئاسمان پۈخراسى كونىمدى بۇڭا،
ئىككى ئارىدا جەڭ بولدى شۇڭا.
مەخلۇق ھىلىگەر ئەپكەلدى ئەسكەر،
ئەسكىرى چاچتى ئەتراپقا زەھەر.
بۇلغاندى شۇ چاغ ئاسمان ھاۋاسى،
(ھاۋا يوقلىغى شۇنىڭ گۇۋاسى.)
مەخلۇق بىر ياندىن ئاغزىنى ئاچتى،
مەلە-مەلىگە تىنماي ئوت چاچتى.
كويدى ئۆي- ماكان، كويدى باغ-ئېتىز،
كويدى شۇ جەڭدە كۈرمىڭ ئوغۇل-قىز.
بۇلغانغاچ ھاۋا، ئالالماي نەپەس،
بولغاندا ئاسمان تىنجىق بىر قەپەز؛
مەخلۇق بىي رەھىم چۇشۇرۇپ پەرمان،
ئەركەك زاتىنى قويمىدى ئامان.
خوتۇن-قىزلارنى قىلدى قول، ئەسىر،
مەزلۇملار يىشى قىلمىدى تەسىر.
سېلىپ ئۇلارنى ئازاپقا- دەرتكە،،
مۇپتىلا قىلدى ئېغىر مىھنەتكە.
ئايلاندۇرۇپ ئۇ سۇلارنى پارغا،
بەكىندى ئوزى ئۆزۋەسى غارغا.
شۇ «سامان يولى»-قانال قۇرۇدى،
ئاسماننى قۇم، تاش- شېغىل ئورىدى.
شۇنىڭدىن بىرى ھاۋا يوق، سۇيوق،
ھاياتقا نىمە كېرەكلىك- شۇ يوق؛
سوغۇق ماكانغا ئايلاندى بۇ جاي،
بۇ ئىشقا شاھىت پەقەت بىرلا ئاي...

2-باپ

ئايقىزنىڭ قىسسىسى

نەزمىچى شۇنداق دەرت-پىغان تۆكتى.
مەخلۇقنى سوكتى، سۆكۈتكە چوكتى،
تامام بولغاندا تەزكىرە، غەزەل،
باشلىدى قىسسە يەنە بىر گۈزەل:
«-قىسسەم شاھىدى ئاۋۇ قىز ئەنە...
دىدى ئۇ گۈزەل مۆڭلۈنۈپ يەنە،
ئاي، ياكى ئايقىز ئۇنىڭكى ئىسمى،
ھىجران ئوقىدا مىڭ پارە جىسمى...»

قارىسام ئايقىز كورۇندى غەمكىن،
(ۋۇجۇدىدا كۈچ ئۇرغۇيتتى لېكىن!)
يۈزى گوياكى ئالمىدەك سۈزۈك،
بويى سىمياقى كىلىشكەن، تۈزۈك.
بېقىشى شۇنچە ئوماقلىق ئىدى،
مەڭزىدە جۈپ خال، زىناقلىق ئىدى.
جىنەستە لەۋلىك، شەھلا كوز ئىدى،
كۈلگۈنچەك، زىبا، شىرىن سوز ئىدى.
كىرپىكى بوستان، قاشلىرى كامان،
ئىدى ئۇنچە چىش، سۇمبۇل چاچ-جانان...
نەزمىكەش بۇدەم سوزلەيتتى قىسسە،
ئايقىزغا ئاتاپ كويلەيتتى قىسسە:
—... بىزنىڭ بۇ ئايقىز- ئاسمان گۈزىلى،
چېھرىدەك نۇرلۇق يۈرىگى- دىلى.
ياپيا ئۇ ئەگەر سۇمبۇل چېچىنى،
قاپلايتتى زۇلمەت ئاسمان ئىچىنى.
ئايقىز مۇشۇنداق خىسلەتلىك ئىدى،
ئېقىللىق، كەمتەر، ھىممەتلىك ئىدى،
ئۇنىڭدەك زىرەك، ئۇنىڭدەك گۈزەل،
بولمىغان، بولماس ئەزەلدىن-ئەزەل.
ئاسمان پۇخراسى تاغنى كەسكەندە،
«پىنھان دەريا»دىن تەشنە تەشكەندە،
ئايقىز-ئاي پەرى ئۇيقىدىن بىدار،
تەشنە قازغانتى بولۇپ پەيداكار.
ئەشۇ چەكسىز ئايقىز قەھرىمان،
ياۋغا غەزەپتىن ئوق ئۈزدى چەندان.
قەھرلىك پۇخرا ھېرىپ ئاچقاندا،
پۈت قوللىرىدىن ماغدۇر قاچقاندا؛
چۈۋۈدى دەرھال سۇمبۇل چېچىنى،
كورەلمىدى ياۋ جەڭگاھ ئىچىنى.
شۇپەيتتە پۇخرا مادار توپلىدى،
قورال تەقلىدى، قوساق توقلىدى.
سۇمبۇل چېچىنى يىققاندا ئۇ تېز،
يۈرىدى ئەتىراپ، جەڭ باشلىدۇق بىز.
تالاي لەشكەرنىڭ بېشىنى چاپتۇق،
يۈرەكلىرىگە ئوتتا مىخ قاقتۇق!
ئەپسۇسكى مەخلۇق تۇتتۇن، ئوت چېچىپ،
ئوقىغاچ «ئەپسۇن» ئاغزىنى ئېچىپ؛
سېسىق بۇس، تۇتتۇن بوغدى دىماقنى،
كەتكۈزدى ھوشتىن ئايقىز ئوماقنى.
مەخلۇق لەشكىرى پۇرسەتنى تۇتۇپ،
جىنسى ئەركەكنى ئولتۇردى بوغۇپ.
خوتۇن- قىزلارنى باغلاپ بېغىشتىن،
تەلۋە غالچىلار ياندى سوقۇشتىن.
سالغۇزدى مەخلۇق ئاسمانغا قەسىر،
ئايقىزمۇ بىزدەك بوپقالدى ئەسىر...

3-باپ

سەيلى رىۋايىتى.

ئايقىز قىسسىسى سوزلىنىپ شۇنداق،
كەپنىڭ ئاخىرى يوتكەلدى مۇنداق:
...ئايقىز قامىلىپ قەسىر- زىندانغا،
چۈشىمىدى يۈرۈق كوككە- ئاسمانغا.
بۇھالدىن مەخلۇق بولۇپ سەۋدايى،
ئاسماندىن ئۇنىڭ قايتىپ دىل رايى؛
لەشكەرنى يوتكەپ، بولدى قايتماقچى،
ئەمما، قەسىردە قالدۇردى ساقچى.
دېدي ساقچىغا: «بۇلار قاچمىسۇن،
ئىشىكنى، روجەكنى ھېچكىم ئاچمىسۇن!
مەھبۇسنى ساقا ئوتكۈزۈپ بېرەي،
ماكانىمدىن يۈك يەتكۈزۈپ بېرەي.
يەتكۈزۈپ بېرەي يەنە نان، سۇنى،
ئولمىگىدەك بەر بۇلارغا شۇنى.
ئاسمان ھىساۋى-يىلىنىڭ ئاخىرى،
تاپشۇرسۇن مىنىڭ تال چەكمەن ھەربىرى.
ۋەزىپەڭنى كەم قىلمىسا ئادا،
بەرمىگىن نان، سۇ، دۇمبالا راسا...

كەتتى ئۇ مەخلۇق گەپنى تامامىلاپ،
«خوش...» دېدى ساقچى بۇيرۇقنى ئاڭلاپ.

x　x

ئۆتتى نۇرغۇن چاغ، ئۆتتى تالاي يىل،
ئەركىكە تەشنا ئۆتتى مەزلۇم دىل.
«ئاسمان قانچىلىك، (كەڭرىمۇ، تارمۇ)
ئۇندا ھايايتلىق يوقمۇ، يا بارمۇ؟
ئۆسەمدۇ كوكتات، بۇغداي ۋە قوناق،
ئاسمان ئادىمى بولمدۇ قانداق؟
ئۆيى، باغچىسى، گۈلى، چېچەكسى،
ئورپى- ئادىتى، كىيىم كېچەكى:
يۈرۈش-تۇرۇشى، تۇرمۇش ئەھۋالى،
قىسقىسى، بارلىق نامۇ- ئەھۋالى:
بولۇپ تېپىشماق «باشقا ئالەم»گە،
ھەم زىمىندىكى پۈتكۈل ئادەمگە:
كۆزىتىكتى بىزگە (ئاسمان تەرەپكە.)
بولمىغاچ ئىمكان چىقىش پەلەككە.
بىزمۇ قەسىردىن بېقىپ تۇۋەنگە،
يول قويارمىدۇق خاتا- سەھۋەنگە.
دەيتتۇق «تۇۋەندە يوق بەلكىم دىيار؟..»
(كورۇنگەچ زىمىن بولۇپ كىچىك شار.)
بىر كۈنى ئايقىز دېدى: ھەدىلەر،
مەھكۇملۇق بىلەن ئۆتمەكتە كۈنلەر.
سۇلاندۇق كوپتىن زىندان-قەسىرگە،
ئۆلاشتى يىللار قەرنە (1)، ئەسىرگە.
ھېلىمۇ ياخشى بولماي بىيى پەرۋا،
يىغمۇ ئالغاچقا كىسلاروت-ھاۋا،
ئاشۇ ھاۋادىن ئېلىپ بىز نەپەس،
ياشاپ كەلگەنتۇق قىينالماي ھوددەس. (2)
پات-يېقىندا ئۇ توگۇسە ئەگەر،
بولىمىز ھالاك، خەتەر- بەك خەتەر!
كەلسە ئۇلار ماقۇل چىقاي تالاغا.
ئەجەپمەس چارە تاپسام ھاۋاغا؟...»
بۇچاغ ئىمدى دەل يىلىنىڭ ئاخىرى.

يوق ئىمدى ئىشىكتە گۈندىپاي قېرى.
كەتكەن ئىمدى ئۇ چەكمەننى يۆدۈپ،
كېلەتتى يەنە ساقەھەپتە ئوتتۇپ.
دېيىشتۇق: «ئايقىز، چىقالىڭ چىقىپكەل،
بىزگە ساپ ھاۋا ئىمىزدە، ئېلىپكەل!»
ئايقىزغا ئاق يول تىلىدى قىزلار،
ئۇنىڭ پۈتمىدىن يولىدى قىزلار.
مىڭ تەسلىكتە ئۇچىقىپ روجەكتىن،
سىرتقا سەكرىدى تامدىن-بۇرجەكتىن.
تۇردى سەپ-سېلىپ ئەتراپقا بىرپەس،
دىلى مۇجىزلۇپ بولۇپ بەك ھەس-ھەس.
كورمىگەچ ئىمزنا گۈلزاردىن، باغدىن،
كوزىنى ئۇزمەي كۆيۈك چول، تاغدىن.
«خەپ!...» دېدى ئايقىز، «ئېسىت...» دېدى ئايقىز.
غەزەپ ئىچىدە چامدىدى تېز-تېز...
ئاڭلىماق كېيىن ئۆزىنىڭ ئوزىدىن،
ھالقىپ ئوتۇپتۇ ئاسمان تۆزىدىن.
تېپىپتۇ مەخپى «ئابى بۇلاق»نى،
بۇلاق يۈيۈپتۇ ئايقىز ئوماقنى.
خىسلەتلىك بۇلاق كارامەت قىلىپ،
ئۇچقىلى قانات-دارامەت بېرىپ؛
بەستىدە قۇۋۋەت-يېنىكلىك سېزىپ،
كىسلاروت ئىزدەپ ئەتراپنى كېزىپ.
يۈرگەن ۋاقتىدا ئەڭ چەت دالىدا،
زىمىن نامايەن بوپتۇ ئالدىدا.
ئايقىز زىمىنگە تويماي قاراپتۇ،
بۇلۇتنى قايرىپ پەسنى ماراپتۇ.
كوروپ تۇۋەندە چوپان ئوغۇلنى،
نەچوپان، گويا كۈيىچى بۇلبۇلنى؛
كوزىنى ئۈزمەي نەزەر سېلىپتۇ،
چالغان نېيىدىن ھۇزۇر ئېلىپتۇ.
چىقىپتۇ دەرھال دالدا-پىنھاندىن،
ئۇچۇپتۇ پەسكە ئىگىز ئاسماندىن...

(1) قەرنە- بىر ئەسىرنىڭ ئۈچتىن بىر بولىكى
(2) ھوددەس-مۇتلەق، پەقەت،

4-باپ

تەكلىك ماكان ئەپسانىسى

ئاسمان ھەققىدە، ئايقىز ھەققىدە،
سۆزلەندى شۇنداق تەزكىرە، قىسسە.
«ئۇھ...» دېدى گۈزەل (قىسسە ئېيتقۇچى)
جىملىققا چوكتى قەسىرنىڭ ئىچى.
مەيلىمنى تارتقاچ نەزمىلىك بايان،
دېدىم: «ھەممىنى قىلسا ئىگلار ئايان.
قانداقچە بولدى قىزنىڭ تەقدىرى،
قانداق تۈگىدى ئىشنىڭ ئاخىرى؟...
— نەزمەمنى باشلاي ئەپسانە بىلەن،
بۇنى ئايقىزدىن ئاڭلىغانىتىم مەن.
دېدى ئۇ گۈزەل رايىمغا بېقىپ:
«...ئايقىز بۇلۇتلۇق پىنھاندىن چىقىپ،
ئۇچتى توختىماي زېمىنگە-پەسكە،
(قاناتلىق ئۇچۇش چۈشىدى تەسكە.)
قونغىنىدا ئۇ بارخان ئۈستىگە،
چوپان قاراپلا قىزنىڭ ھۆسنىگە.
كەلدى قېشىغا سوراپ ئامانلىق،
دېدى: «يۇرتىڭىز نەدىكى خانلىق؟
بۇندا كېلىشتە نىمە مۇددىئا،
مېھمىنىم بولۇك كورسىگىز راۋا.
بۇ يەر — چۆل، يوق باغ، يوق گۈل يۈرىغى،
يوق ھەم ئىنسى — جىن، ئادەم ئىزى.
بەرىنى قىلدى ئەژدەرھا ۋەيران،
شۇنداق يەرگە سىز؟.... بولدۇم بەك ھەي-
ران؟...»
ئايقىز گەپ قىلماي چوپان ئوغلىغا،
ئىنچىلاپ باقتى ئۆك سول، ئوڭ، ئۇدۇلغا.
ئەتراپ چەكسىز قۇم، توغراق، قومۇشلۇق،
يۇلغۇنلار پاخپاق، تىكەنلەر ئۇشلۇق.
كەپەئالدىغا قېزىلغان قۇدۇق،
بۇنىڭدىن باشقا، راست، ھېچنىمە يوق...

سۆزلەندى كەچمىش، «يات»لار ئۆز بولدى،
پاراڭلار قىزىپ تالاي سۆز بولدى.
گۈلخان يېقىلدى توغراق، بەقەمدە،(1)
ئولتۇردى ئۇلار بىللە-دەرقەمدە.(2)
كۈلۈشتى ئۇلار، كورۇشتى ئۇلار،
ۋىسال پەيزىنى سۈرۈشتى ئۇلار.
پاخلان گوشىدىن كاۋاپ يېيىشتى،
دەردۇ-ھالىنى بىللە دېيىشتى.
چوپان نېيىنى چالدى مۇقامغا،
ئايقىز ئۇسۇلى ئۇلاشتى تاڭغا.
شۇنداق كۆڭۈلدىن ئۆتت بەشى ئوتتى،
سويگۇ داستانى ئوقۇلۇپ پۈتتى.
چوپاننىڭ خۇيى، ئايقىزنىڭ پەيلى،
چىقىپ بىر يەردىن چۈشتى دىل-مەيلى.

★

بىر كۈن، ئولتۇرۇپ ئۇلار يانمۇ-يان،
باشتىن ئوتكەننى ئەيلەشتى بايان.
ئەۋۋەلەن ئايقىز ئېيتتى ھېكايەت،
مەخلۇق زورىدىن قىلدى شىكايەت.
سۆزلىدى چوپان ئايقىزدىن كېيىن،
دېدى: «ئەسلەشنىڭ ئوزى مۇقىيىن.
گۈلۈستان ئىدى بۇقۇملۇق ئەسلى،
پاشايتتى بۇندا باغۋەنلەر نەسلى.
ئىسمى بۇ جاينىڭ «تەكماكان» ئىدى،
دېمەك، تەمى بال ئۈزۈمكان ئىدى.
شۇڭا بۇ يەرنىڭ — «تەكلىك ماكان» دەپ
داڭقى تارالغان تەرەپمۇ-تەرەپ:
بۇ تەكلىك ماكان — گۈزەل جاي ئىدى،
ياپلاقلىرى لىق قوزا، تاي... ئىدى.
قۇشلار قەپەزسىز، گۈللەر تىكەنسىز،
بېغى چېپتەنسىز، پۈخراسى غەمسىز؛

(1) بەقەم — يۇلغۇننىڭ قۇم ئاستىدىن كولاپ ئېلىنغان يىلتىزى. (2) دەرقەم — بىللە، ئۇدۇلمۇ-ئۇدۇل.

ئەل-يۇرت كېرەملىك ،①-سودا دەرەملىك ،②
ئوتەيتتى كۈنلەر ئاجايىپ تەملىك.
ئەرلەر ئاساتتى ئوقيا ھەم خەنجەر ،
قىزلار باغلايتتى ھەممە تىتمىن كەمەر .
خەق: «بۇ يۇرتلۇقلارنى يوشقاق» دەيتتى.
«ھەم-قەم ، بىر گەۋدە ، قوي يوشقاق» دەيتتى.
داڭقىمىز رۇمغا ئاڭلانغان ئىمدى ،
يىپەك ، شايىمىز داڭلانغان ئىمدى.
گىلەم-زىلچى ھەم قوۋزاق قەغەزنى ،
قاشتېشى ئەسۋاپ ، ئەڭلىك- پەردازنى؛
ئەجەم ، ئەرەپكە ئېلىپ كېتەتتى ،
ھەققىگە ئالتۇن بېرىپ كېتەتتى.
يۇرتنىڭ دەرياسى سۇغا لىق- پەۋەس ،
ئاقاتتى قىش- يازئۈزۈلمەي ھوددەس③
دەريا قويىندا بار ئىمدى قاشتاش ،
ئۇنىڭ ھەممىسى ئىمدى قاسناق-قاش.
ئۆزۈمزار ئىمدى پايانسىز ئېتىز ،
قوغۇن ، شاپتۇلى قورۇيتتى ئېغىز.
خىسلەتلىك ئىمدى بۇندىكى تۇپراق ،
سانچىلسا ياغاچ ئايرىبىتتى ياپراق...
بولغاندەك نۇرغا زۇلمەت كۆشەندە ،
ۋە يا ئۈنگەندەك تىكەن گۈلشەندە.
گويا قونغاندەك ھەسەلگە چىۋىن ،
يات ئەل كوزدىگە چۈشتى بۇزدىمىن.
تالايقە بىلە ، تالاي ئايماقلار ،
تەييارغا شېپىمخ- كوڭلى مايماقلار؛
بۇندا باستۇرۇپ كېلىپمۇ بېقىپ ،
تۇمشۇغىغا يەپ-قانلىرى ئېقىپ ،
يامان غەرەزى بېشىغا چىقىپ ،
قايتىشقان ئىمدى كەشنى قېقىپ...
بىر يىلى بىزنى باستى چوڭ غەپلەت ،
يات ئىقلىم شاھى مەلئۇن بەدنىيەت :
ياساپ جادىنى سودىگەر سىياق ،
خېچىر ھەيدىتىپ توتقۇزۇپ تاياق ،
-ماڭ-دەپتۇ-بارغىن تەكلىماكانغا ،
«دوستلۇق سالامى» ئېيت ئۇخاقانغا.
مېنىڭدىن سالام ، سىنىڭدىن تاقەت ،
بەختوت بولغاندا ياش خان ھاماقەت ،
ھىلە ئىشلىتىپ بېشىنى كەسكىن ،
كوڭلىمىز تاپسۇن ئارامىق ، تەسكىن.
پۇرسەتنى تېپىپ يۇرتنى ئاربلا ،
قورۇل-قورغاننى كوزەت ، ماربلا ،
ئەسكىرى قانچە ، قورالى قانداق ،
يۇرتنى ئېلىشنىڭ ئامالى قانداق؟
شۇلارغا زەڭ قوي ، تولۇق بىلىپ كەل ،
خەرىتىسىنى سىزىپ ئېلىپ كەل.
پەيتنى ئۇدۇللاپ ھۇجۇم ياسايلى ،
شۇمەمۇر ئەلدە بىزلا ياشايلى!...
سودىگەر سىياق (ھىلىگەر قولاق ④)
ئېلىپ پەرماننى يول مېڭىپ ئۇزاق؛
تەكلىماكانغا چۈشۈپ ، شۇكۈنى-
سارايغا جايلاپ مۈلكى- يۈكىنى ،
كەلدى ئوردىغا- خاقان قېشىغا ،
سوغاتلىرىنى تىزىپ بېشىغا.
كۆچۈكلاندى ئۇ نومۇسنى تاشلاپ ،
«شاھىمدىن تارتۇق...» دېدى شاپاشلاپ.
ئۆزىنىڭ تارتۇغى- ئات بېشى ئالتۇن ،
بار ئىمدى يەنە چىرايلىق خوتۇن...
تەكلىماكاننىڭ ئەسلى خاقانى ،
ئەتكەنتى قازا ، باقىمقاچ پانى.
گۈدەك ، ياش خاقان غەمسىزراق ئىمدى ،
ئىش كورمىگەچكە پەمسىزراق ئىمدى.
شۇڭا ، ھېلىقى سوغاققا قاراپ ،
ئەسىرەخوتۇن تېخىمۇ ياراپ ،
كۈلدى خوش بولۇپ تىزدىغا مۈشتلاپ ،
سودىگەرگە ھەم تونيا پتى قوشلاپ.
بەردى ئۆزىنىڭ كاتتا ئىمتىيازى ،
دېدى: «سوداڭ ئەن بولسۇن ، قانات ياز...»

---

①كېرەملىك-كەڭ-ۋساق. ②دەرەملىك-(دەرەم)-قېدىمدا ئىشلىتىلگەن ياماق ، داچەن پۇل.
③ھوددەس-زادى ، مۇتلەق. ④قولاق-تىڭلىغۇچى ، قولاقچى ، ئايغاقچى دېگەن مەنىدە

x x

سودىگەر سىياق ئىلتىپات تېپىپ،
خان بەرگەن تونىنى ئۇچىسىگە يېپىپ.
ئۇردىنى ئەركىن ئارىلاپ يۈردى،
قۇرۇل-قۇرغاننى مارىلاپ يۈردى.
شاھانە مەشرەپ قىزىغان چاغدا،
پەيدا بولاتتى ئۇ ھەرەمباغدا.
چىقسا ئەگەرخان سەيلىگە، ئوۋغا،
ئۇمۇ باراتتى مىنىپ ئات يورغا.
خىيالى ئىدى ئەپلىك پەيت تېپىش،
خاقان ئېشىغا ئوغىلار سېپىش.
بىراق ئۇنىڭغا تاپالمايتتى ئەپ،
ساقچىلار ھوشيار يۈرگەچ تۈزۈپ سەپ.
شۇنداقتىمۇ ئۇ يانماي پەيلىدىن،
يۈردى كوپ زامان شۇ ئىش كەينىدىن.
ۋۇجۇتقا چىقماي ھىيلىلىك ئىشى،
قېتىپ بېشىنىڭ ئىچى ھەم تېشى.
ئاخىر شاھىغا نامە يوللىدى،
دىدى: «ئەي شاھا ئاق يول بولمىدى.
ئېۋەرتكەنتىڭىز تەكلىمەكانغا،
چامام يەتكەنچە قەست قىلدىم خانغا.
ئىشقا ئاشمىدى ھىلە ۋە مىكرىم،
جاسۇسلىقىمدىن كەلمىدى كىرىم.
ئاساندۇر بەلكىم كوكنى كومتۇرۇش،
بىراق ئاندىن تەس خاننى ئولتۇرۇش.
چۈنكى خاقاننىڭ ئەسكىرى زىرەك،
پۇخراسى تويغۇن، غەۋغا بىكىرەك.
جىمى قەۋم، تاشنى ساناشمۇ مۇمكىن،
ساناق يېتىشمەس ئەسكەرگە لېكىن.
چۈنكى يۇرت ئەھلى ئاجايىپ باتۇر،
قورالغا ماھىر، ئوقنى دەل ئاتۇر.
خاقان «ھايىت!» دىسە بەرى بولۇرجەم،
(ئەرلەرغۇ شۇنداق، ئاياللارمۇ ھەم!)
خەرىتىسىنى سىزايمۇ دىدىم،
شۇ ئىش ۋەجىدىن جازامنى يىدىم؛
يىراق قورولغا، ئەلچەت قورغانغا،
بېرىپ، بىر تولدىن «ئەھۋال» سورغانغا؛
تاس-تاماس قالدى بېشىم كەتكىلى،
دىمەك، بەك مەھكەم چېگرا ئوتكىلى.
جەڭ قىلساق بىزگە مەغلۇپلۇق يېتەر،
دىيارىمىزغا يۈزلىنەر خەتەر.
پەقەت بىرچارە-ئەپسۇن ئىشلىتىش،
دەريانى بوغۇپ سۇيىنى ئىتىش!
بىلمىسىز شاھىم مەن بىر جادىگەر،
كېلەر قولۇمدىن ھىيلىلىك ھونەر.
ئەژدىھا بولۇپ دەريانى ئەتسەم،
(يۇرتنى قۇرۇتۇپ مۇراتقا يەتسەم.)
تەكلىماكاننى باسسا تەشنالىق،
كەتسە ماغدۇردىن بۇندىكى خەلق.
شۇچاغ لەشكەرلەر كەلسە باستۇرۇپ،
ياشاشقا بولار سەلتەنەت قۇرۇپ.
پەقەت شۇ ئۇسۇل بەرگۈسى مۇرات،
ئىلتىجاھىمغا ئوچۇر بولسا پات؟!...»
خەت يازدى جادۇ، ئاچكوز شاھىغا،
شاھمۇ ئۇنىڭكى كوندى رايىغا.
«بىلگىنىڭنى قىل كەتكۈزمە پۇرسەت،
سېنىڭدىن ھەركەت، مېنىڭدىن رۇخسەت!...»
كەلگەچ بۇ ئوچۇر جادۇ قېشىغا،
چىقتى ئۇ دەرھال دەريا بېشىغا.

x x

«...ئىزىدىن چىقتى دەريا ئېقىنى،
بىرچوڭ ئەژدىھا توسقاچقا سۇنى...»
شۇ گەپ تارقالدى يۇرتقا بىردەمدە،
ئەھلى جامائەت قالدى چوڭ غەمدە.
توپلىنىپ ئەرلەر دەريا قېشىغا،
يول سالدى دەرھال سۇنىڭ بېشىغا.
ئۇزاق يول مېڭىپ راسا ھارغاندا،
دەريا بېشىغا يېتىپ بارغاندا؛
كورۇندى ھەيۋەت، ئاجايىپ نەرسە،
ئوت چىقاتتى ئۇ ئاغزىنى كەرسە.
پۈركۈيتتى ئوتنى سۇ چىققار غارغا،
ئايلىناتتى سۇ شۇ ئوتتا پارغا.
بۇ ھالنى كورۇپ ئەجەپلەندى ئەل،
غەزەپلەندى بەك، ئوتتىمدى مەھەل؛

سەپنى راست قىلدى مۇشتىمنى تۈگۈپ،
جەڭگە راستلاندى بەلنى چىڭ چىگىپ.
دېدى: «ئەي مەخلۇق سىرىڭ بايان ئەت!
مۇددىئا نېمە، سۇنى قويمۇەت؟!
ئېيتقىن نېمىشقا ئوتلار چاچىسەن،
دەريانى سۇنى توسۇپ ياتىسەن؟
كېلمىشىڭ نەدىن، قىلمىشىڭ نىچۈن؟
بۇنچە قاپ يۈرەك بولدۇڭ نە ئۈچۈن؟...»
ئوت چاچقان مەخلۇق بۇگەپنى ئاڭلاپ،
غەلىتە كۈلدى لىۋىنى يالاپ.
ئاندىن دۇ-دۇقلاپ تولغاندى بىر پەس،
ئاخىرى مۇنداق سۆزلىدى بەك تەس:
— ئىسمىم ئەژدىھا، مۇددىئايىم شۇ،
دەريا ئىچىدىن ئاققۇزماسلىق سۇ.
شۇچاغدا قۇرۇپ بېغىڭ، ئېتىزىڭ،
يوقايدۇ بۇندىن ماكانىڭ، ئىزىڭ.
شەرتىم بار، ئەگەر، قوشۇلساڭ شەرتىمىز،
ئېيتقىن خانىڭغا بېرگىمىنى تېز.
ئۆتەلمىم بولۇپ شەھەرنى بەرسۇن،
پۇخرا بىز ئۈچۈن زىرائەت تەرسۇن.
ئوتسۇن بۇماكان بىزنىڭ تەۋەگە،
يىلدا تاپشۇرسۇن يۈزمىڭ ئات، تۆگە.
قاشتېشى، مەشۇت تاپشۇرسۇن داۋام
بۇشەرتنىڭ ئازراق يېرى قالساكام،
دەريانى بوغۇپ، ئوتلار چاچىمەن،
كەلسەڭ ماقۇلغا سۇنى ئاچىمەن؟...»
بۇگەپنى ئاڭلاپ، دېدى ھەممە تەڭ:
«تارتقىن تىلىڭنى مۇتىھەم كورەڭ!
بۇيۇرت بىزنىڭكى، بىزنىڭكى دەريا،
بىزگە مەڭگۈلۈك ھەتتا بىر گىيا.
ئولمىمىز، بىراق، بولمايمىز مەھكۇم،
تەكلىمك ماكانى قوغدايمىز چوقۇم!
تۈرئەي ماختانچۇق، دەريادىن چىققىن،
بولمىساڭ نامەرت قاچما، كەل يېقىن.
تۇتۇشايلى بەل، چېلىشايلى بىز،
قېلىچلىشايلى- سېلىشايلى بىز.
قولىڭدىن كەلسە يېڭىۋال بىزنى!...»
يۈرت جەڭگە چىللاپ ئەژدەر دېيۈزنى،
سوزلىدى شۇنداق قەھرۇ- غەزەپتە،
تىزلىدى قاتار مەردانە سەپكە.
ئەژدەرھا سىياق (سودىگەر قولاق)،
قورقۇپ، تىترەپ سىلجىدى يىراق.
بىردۋالدى ئۇ ئوق يەتمەس يەرگە،
ھەدەپ ئوت چاچتى ئەتراپقا، ئەرگە.
قىلىمدى ئەل-يۈرت كويۈككە پەرۋا،
بىلگەچ قوللىقتىن ئولۈمنى راۋا.
تىنماي ئوت چاچقاچ ئەژدەرھا ئاپەت،
ئادەملەرگە كوپ يەتتى تالاپەت.
كەچكىرىپ، تاققا باش قويغاندا كۈن،
يۇرت ئىچى ياقتىن كەلدى ياڭراق ئۈن.
(تەكلىمك ماكانىڭ ئايال- قىزلىرى،
خالىسانە سەپ تۈزۈپ ئوزلىرى.
ئوران توۋلاپ چىققانتى بۇندا،
ئىدى ياڭراق ئۈن شۇسەپتىن سادا.)
تولۇقلىنىپ سەپ، كوپىيىپ ئادەم،
ئەژدەرھا شۇمغا بەرمەي پۇرسەت- دەم،
ئېتىلدى بىر دەك ھۇجۇم باشلىدى،
قىزۋۇر غىمىنى مىجىپ تاشلىدى!
لېكىن ئەپسۇندىن پۈتكەچ ئەژدەرھا .
ئوق، نەيزە زەربى قىلمىدى بەۋا(1).
يۇسىرنى بىلدى دانىشمەن بىرزات،
قىلماقچى بولدى ئەپسۇننى بەربات.
ئىلمۇ- ھىكمەتنىڭ كۈچىنى جەملەپ،
ئەپسۇننى ھىكمەت ئوقىدا دەللەپ.
ئاتتى، توگىدى ئەژدەرھا زورى،
كىسىلدى شۇئان نەپەس- ئوتھورى.
قاتتى ئەژدەرھا ئايلاندى تاشقا،
مىدىر- سىدىرمۇ قىلمىدى باشقا.
خۇشاللاندى ئەل، چىققىنى ھاردۇغى،
يەلپۈندى شۇدەم يېڭىشنىڭ توغى.
بىراق، تاش بولغان ئەژدەرھا تېنى،
دەريانى بوغۇپ توسقاچقا سۇنى.

---

(1) بەۋا— كارغا يارىمىدي.

دەريا ئېقىنى ئۆزگىرىپ كەتتى،
تەكلىك ماكانغا خاراپلىق يەتتى.
گۈللەر سولاشتى، باغلار قۇرىدى،
كوز يەتمەس قۇملار يۇرتنى ئورىدى.
بىپايان تېرىم، چەكسىز چىمەنلەر،
تەبىەت يايغان مەخمەل گىلەملەر.
ئۆژمىزار قاشلار، ئۆزۈمزار ۋادا،
ئېرىق- ئۆستەڭلەر سۆكۈرمەي ئسۇدا.
قۇمغا كۆمۈلۈپ ۋەيرانە بولدى،
بۇئىش ئەل ئىچرە ئەپسانە بولدى.
كوچتى ئادەملەر سۇ بار تەرەپكە،
گاھىدا توپ-توپ، گاھىدا يەككە...

x x

بولغاندا ئەشۇئەژدەر بالاسى،
قۇمغا چۆككەندە يۇرتنىڭ دالاسى.
قولقازات بولۇپ مەرھۇم دادامغا،
كوز-قولاق بولۇپ ئامراق پادامغا.
يۇرگەچكە يۇرتتىن يىراق جاڭگالدا،
بىلمەيلا قالدۇق ئەل- يۇرت نەھالدا.
بولمىسا، بىز مۇجەڭگە كىرەتتۇق،
يۇرتنى قوغداشقىن يەڭنى تۇرەتتۇق!
يېنىپ كەلگەندە جاڭگال - توقايدىن،
ئىزنا تاپالماي بۇرۇنقى جايدىن،
دادام قۇملۇقنى ئارىلاپ كەزدى،
بۇنچە ۋەيرانلىق دىلىنى ئەزدى.
تاپالمىدۇق بىز، ئانام، ھەدەمنى،
دادامغا ئامراق ماڭا ھەمدەمنى.
يىغلاپ- قاخشىدۇق ئىلاجى قانچە،
دادامنى كېسەل چاقتى بىر كېچە.
تاڭلىسى قوپسام يېتىپ قاپتۇ ئۇ،
«باقى ئالەم»گە كېتىپ قاپتۇ ئۇ...
چوپان شۇلارنى سوزلىدى بىر-بىر،
سوزلىدى بۇنى (كەلسىمۇ ئېغىر.)
...ئۇچاغدا بەستىم 10 ياشلىق ئىدى،
ئىلكىمگە مىلىق قويقاراشلىق ئىدى.

بىلمىگەچ ئىشنىڭ ئېپى- چېپىنى،
يىغلىدىم تۇتۇپ قامچا سېپىنى.
«ھازىر بوماكان سۇسىز، ئادەمسىز،
تۇرسام بىر گۇدەك يەككە- ياردەمسىز.
ياشارمەن قانداق، نەگە بارارمەن،
بوگۇن، يا ئەتە ئۇسساپ ھارارمەن.
مەنمۇ دادامدەك قۇمنى باغاشلاپ،
يوتارمەنمۇ كوز؟...» دېدىم كوز ياشلاپ.
توساتتىن كوڭلۇم ئويغۇ خالىدى،
چۈشۈمدە خىزىر ماڭا قارىدى.
دېدى: «ئەي بالام، يىغلىما ھەرگىز،
بۇيەردە ياتماي سەپەر قىلغىن تېز.
ئورنىڭدىن تۇرۇپ، «پالان» يەرگە بارە
كولا شۇيەرنى كەتمەستە مادار.
سالساڭ مىنىڭكى سوزۇمگە قۇلاق،
كولىغان يەردىن چىقىدۇ بۇلاق.
شەكەردىن لېزىز سۈيىنىڭ تەمى،
ياشىغاي ھەركىم بولسا گەر يەمى!
ئۇن يىلچە كۈتكىن بەختىڭ كۈلىدۇ،
قېشىڭغا كوكتىن بىر قىز كېلىدۇ.
ئاڭغىچە چىدا، يىغا بىپايدا،
قېنى، قوپ بالام، قويۇڭنى ھايدا!...»
خىزىر دىگەندەك ئۇن يىلمۇ ئوتتى،
بۇرۇت خەتتارتىپ گۇدەكلىك پۈتتى.
خىزىرنىڭ گېپى چىقىمدى ئەستىن،
ئايقىز، سىز بىلەن ئۇ ئۇچراشتۇق راستىن!...»
چوپان يىغىپلا سوھبەت يىپىنى،
ئايقىزغا ئۇدۇل ئېيتتى گېپىنى.
—ئوتكىنى كەتتى، يۇرمەيلى ئويلاپ.
ماڭا يىلى ئەمدى ئەتىنى بويلاپ.
خالىسىڭىز گەر زىمىننى، مېنى،
ياشايلى بىرگە، ماقۇل دەڭ قېنى؟...
چوپان ئۇمىتتە ئايقىزغا باقتى،
بوتەلەپ قىزنىڭ كوڭلىگە ياقتى.
—مەن-سىزنىڭ،—دېدى بېرىپ رازىلىق،
ھەر ئىككىسى تەڭ كۈلدى شوخ، ئىللىق.

٥-باپ

بەخت ۋەھىجران توغرىسىدىكى پاتازىيە

...ئايقىز ۋەچوپان مۇڭداشتى ئۇزاق،
باشتىن ئۆتكەننى سوزلەشتى شۇنداق،
سوزلەشتى يەنە ئەتە ھەققىدە،
سويگۇ بابىدا تۇتتۇشتى قەدەھ.
قىزدىدى:«ئاسمان كەڭرى بولسىمۇ،
ئۇنىڭ ئىگىسى تەڭرى بولسىمۇ.
«كەڭرى»لىك بىزگە بەرمىدى ئەرك،
قەسىر-زىنداندا كومۇلدۇق تىرىك...»
چوپان ئېيتتى:«يەربولسىمۇ چەكسىز،
تېپىلماس بۇندىن غېمى يوق دەرتسىز.
ئاسمان، زېمىندا ئوخشاشلىق كوپكەن،
«ھەريەردە قازان قۇلىغى توت»كەن.
توت بولسا مەيلى قازان قۇلىغى،
ئوخچۇپ تۇرسىلا جۇرئەت بولىغى؛
سىۋەتتىمۇ سۇتوختىتىش مۇمكىن،
كېلەر مەھكۇملۇق «شۇكرى»دىن لېكىن.
قايتماق قەسىرگە ياشايلى بىللە،
يېڭىدىن ھايات باشلايلى بىللە.
سىزغىبرىپ ئەسىر، مەن يېتىم چوپان،
بولۇپ قولغا-قول، قېتىپ جانغا-جان!
ئوتسەك بىرلىكتە، ياشاشمۇ ئاسان،
قايداقراق دىدىم، ئېيتىڭا ئايخان؟...»
ئايقىز تۇردى سەل بولغاندەك خىجىل،
دىدى كېيىن: «كوڭلۇم سىزگە بەك ئىجىل.
دەم ئايرىلغىلى يوقمەندە تاقەت،
بىراق، كوككە بىرچىقاي مەن پەقەت.
قەسىردە بولاي ئاخىرقى قېتىم،
(قالغانتى ئۇندا بىرتۇپ ئۇلپېتىم.)
مەن ئىزدەپ چىققان ئۇلارغا ھاۋا،
قىلمىسام بولماس ۋەدىگە ۋاپا؟...»
ئايقىز تەلمۈي كورۇلدى ماقۇل،

قويلار تۇلۇمچە سويۇلدى قول-قول.
تۇلۇمچىلارغا ھاۋا تىقىلدى،
ئاغزى باغلىنىپ جۇپ-جۇپ چېتىلدى.
پۇتتى راسكالىق، خوشلاشتى ئۇلار،
ئەدەپ بىلەن قول ئۇشۇلاشتى ئۇلار..
كوتۇرۇلدى قىز ساماغا لەرزان،
چوپان دىدى:«خوش، قايتارسىزچا پىسان!...»
«ماقۇل» دىدى قىز كوزى قىماستىن،
ئوغۇل ئىگىزگە، قىز-باقتى ئاستىن...

× × ×

ئايقىز كىرگەندە راۋاق-قەسىرگە،
دوستلىرى خوشال باشلىدى تورگە،
ئېيتىپ بەردى ئۇ كورگەنلىرىنى،
بايان ئەيلىدى زېمىن سىرىنى.
چوپان قىسسىسى قىلمىندى زىكىر،
بۇندىن كەتكىلى سورىدى پىكىر.
دوستلىرى دەسلەپ بولمىدى رازى،
(قانداق كوزقىيسۇن كەتسە ھەمرازى)①

---

① ھەمراز–سىرداش

ئويلاشتى كېيىن ياخشى-ياماننى،
كۆكتىن خوپىراق دەپ تەكلىك ماكاننى.
ئايقىز پىكىرىدە قوشۇلدى تولۇق،
هالىغا چۈشلۈق تۇتتۇشتى يوللۇق.
خوشلاشتى ئايقىز ھەممىسى بىلەن،
تۇغۇلغان جايى-مەلىسى بىلەن.
تۇلۇمچىدىكى تازا هاۋانى،
تىرىكلىك ئۈچۈن كېرەك داۋانى.
قىزلارغا بەردى خوشلاشتى ئاندىن،
چىقتى يەم بىلەن قەسىر-زىنداندىن.
گۈندىپاي تېخى قايتىپ كەلمىگەچ،
بىلمىدى قانداق ئىش بولدى بۇكەچ.
قىزلار رۇجەكتىن پولاڭلىتىپ قول،
تىلىدى بەخت، تىلىدى ئاق يول.
ئايقىز شۇھامان يېنىكلا ئۇچتى،
چوپان قېشىغا-زېمىنغا چۈشتى.
چۈشكەندە ئايقىز ئاسمان-پەلەكتىن،
شاتلاندى چوپان دىلدىن-يۈرەكتىن.
ئىككىسى بىللە ياسىدى كەپە،
رەخت توقۇپ يۇڭدا راسلىدى كۆپە.
قازدى بۇلەكتىن چوڭقۇر قۇدۇقنى،
بوزئېچىپ يەرگە كۆمدى ئۇرۇقنى.
ئۈندى ئۇرۇقلار... ئوخشىدى ئاشلىق،
مىۋە بەردى ھەم مۇھەببەت-ياشلىق.
شۇيىلى كۈزدە (ئوتكەندە 10 يىل)
ئايقىز يەڭگۈدى ئىككىزەك، ئاي-هاي.

ئۇلارنىڭ ئاغزى يەتتى قۇلاققا،
شەھەرى كوچەيدى پەرزەنت ئۇماققا.
قولدىن چۈشۈرمەي باقتى ئۇلارنى،
يۈرىگىگە چىڭ ياقتى ئۇلارنى.
ياراشقاچىمكىن پەرزەنت ئايىغى،
ئاشتى چوپاننىڭ بىسات-بايلىغى.
ساغلىقتىنمۇ كۆپ بولدى قوزىسى،
شاخقا پاتمىدى كىۋەز غوزىسى.
سوچەككە سىغماي قالدى پىلىسى،
قەد كەردى تاغدەك خامان بولىسى.
ئايقىزۋەچوپان بولدى شۇنچە شات،
پەرزەنتلىرىگە قويدى ئىسىم-ئات.
بىرسىنىڭ ئىسمى چولپان دېيىلدى،
بىرسىگە زوھرە ئىسىم قويۇلدى.
ئىككى پەرزەنت تەڭ زاكىمدىن چىقتى،
تىلى دەسلەپتە «ئاتا»دىن چىقتى.
ئىمىلەكلىدى تۇردى ئاياققا،
ماڭدى، ئاتىسى ماڭسا قاياققا.
ئۆسكەچ بالىلار ئۇماق ۋە تېمەن،
ئاتا-ئانىلار ئىدى بەك خۇرسەن.
ئوتتى شۇنەرزدە ئارىدىن بەش ياز،
چىقمىدى ھەرگىز جىدەللىك ئاۋاز.
بىرسى-بىرسىگە كۆيۈپ ئوتتۇشتى،
بىرسى-بىرسىنى كۈتتى-كۈتۈشتى.
ھەركۈنلىكى ھېيت، ھەركۈنلىكى توي،
سويگۈسى بولدى بارغانسىرى ئوي. ①

① ئوي—چوڭقۇر، تېرەن

x x

ئەتمياز پەسلى بۇلۇتلۇق سەھەر،
يايلاققا بارماق بولدى چوپان ئەر.
كەيىدە قالغان ئايقىز، جۈپ بالا،
دېدى: «ئىلاج بار تېزراق قايتسىلا.
كۆڭلۈم بولەكچە ئېغىپ تۇرىدۇ،
يۈرەك ئەندىشلىك «دوپ-دوپ» ئۇرىدۇ.
كېچە يامان چۈش كۆرۈپ قاپتىمەن،
تاشلانغۇدەكمىش بوينۇمغا كەمەن.
كەمەن سالغۇچى كۆك كۆز، تاماقچىش،
چاچلىرى پاخپاق ئالۋاستى ئىمىش.
سورەيمىش مېنى ھەدەپ تالاغا،
تىقماقچى بولۇپ زۇلمەت كامغا.
ئالۋاستى بىلەن ئېلىشارمىشمەن،
مادارىم كېتىپ پېلمشارمىشمەن.
ئۇنۇم چىقمايمىش ۋاقىراي دېسەم،
ئۆزلىرىمۇ يوق چاقىراي دېسەم...
ئويغانسام چۈشۈم، تەربېسىپ كەتتى،
بۇ چۈشتىن ماڭا ئەندىشە يەتتى...»
چوپانغا ئېيتتى ئايقىز چۈشىنى،
چوپان ئىگىشتى چايقاپ بېشىنى.
دېدى: «ئۈزىمنىم بېسىپتۇ قارا،
قودىنى تويغۇزۇپ قايتىمەن دارا. ①
«چۈشنىڭ ئانىسى ئۇلۇپتىكەنمىش» ②
ئالۋاستى بۇندا قىلىمدۇ نېمىش؟
چولپان، زوھراغا ياخشىراق قاراڭ،
كەيىدىن سىرتقا چىقمىسۇن توراڭ...»
چوپان سۆزىنى تۈگىتىپ شۇنداق،
ئايقىزغا قىلىپ تەسەللى چاقچاق.
قويلارنى ھەيدەپ بۇندىن ئۈزىدى،
چۈش بولدى چولدە توپا تۈزىدى.
گۈكىرەپ بوران، يامىردى قۇيۇن،
ئايقىز ئەنسىرەپ سوزدى باش-بويۇن.
كورۇنمەس ئىدى چوپان ھېچيەردە،
يېيىلغان ئىدى ئەتراپقا پەردە.
بەك كۈچلۈك ئىدى بوران گور-گورى،
ھەيۋەتلىك ئىدى ئۇنىڭكى سۈرى.
كەپە شاخلىرى قاراسلار ئىدى،
گويا مىلىق قامچا تاراسلار ئىدى.
چولپان قىزقورقۇپ بېشىنى چۆمكەپ،
زوھرە قىزبولسا سىقىلىپ ھەدەپ.
ئانىسىغا چىڭ چاپلىشار ئىدى،
دادىسىنى بەك يادلىشار ئىدى.
ئايقىز سوزلەيتتى بالىلارغا پەس،
دەيتتى: «بوراندىن قورققۇلۇق ئەمەس.
ئانچىكى نەرسە بوران ۋەھىمىسى،
ئوتۇپ كېتىدۇ بۇنىڭ ھەممىسى.
سەل ئوتسە قوياش يورۇق چاچىدۇ،
دادائىلار كېلىپ ئىشىك ئاچىدۇ...»

x x

دىگەردىن ئوتتى شامغا ئۇلاشتى،
بوران تېخىمۇ ھەددىدىن ئاشتى.
قۇيۇن ئەزۋەيلەپ چىقىراپ كەتتى،
كەپە ئالدىدا يىقىراپ كەتتى.
كەپە ئىشىكىدىن بىرقاراپ كەتتى،
«قاچقۇن بۇندا!...» دەپ ۋاقىراپ كەتتى.
چېقىلدى شۇئان قاراسلاپ چاقماق،
دوكۇلداپ كەلدى چاچلىرى پاخپاق.
ئايقىزغا قاراپ غەزەپلىك كۈلدى،
ئايقىزمۇ ئۇنى كورۇپلا بىلدى.
ئۇ ئىدى كۆك كوز ئاسمانلىق مەلئۇن،
ئېلىپ كەلگەنتى لەشكەرنى نۇرغۇن.
مەخلۇق «ھىم...» دېدى دىماقنى قىقىپ،
ئەيمەندى بىر پەس كەيىگە بېقىپ،
ئىككى گۇدەكتىن ئۈزگىنى كورمەي،
يۈرىگى تىنىپ، دېدى: «سەن!...ھەي، ھەي...
ئاسمان قەسرىدىن قاچقان چېغىڭدا،
رۇجەكتىن يوچۇق ئاچقان چېغىڭدا،

①دارا—دەرھال، ئۇدۇل. ② خەلق ئارىسىدا ئەسكى چۈش كورۇپ قالغانلارغا مۇشۇ سوزبىلەن تەسەللى بېرىش ئادىتى بار.

ئو يلۇغانىمدىلىك تۇتۇلمىشىڭنى.
ئەمدى بىر كۆرەي قۇتۇلمىشىڭنى!
ئېيتە، بېرەي مەن ساڭا نەجازا،
قايسى تەرىقە ئاچقۇزاي هازا؟!...»
ئايقىز دەس تۇرۇپ شۇئان ئورنىدىن،
چولپان، زوهرەنىڭ تۇتۇپ قولىدىن،
تىكتى مەخلۇققا ئوتلۇق كوزىنى.
ئوق قىلىپ ئاتتى هەر بىر سوزىنى،
دىدى: «ئاسمانىنى دوزاق ئەيلىدىڭ.
ئەركنى بوغدۇڭ، جان ـ تەننى چەيلىدىڭ،
سۇنى، هاۋانى، بىر بۇردا نانىنى،
تارتىۋالدىڭ سەن ئەلدىن ئىمكانىنى.
قالمىغاچ كوكتە ياشاشقا ئامال،
قىلغاچ سەن بىزگە قاتمۇ-قات ئۇۋال:
ئىزدىدىم بەختىم-ئەركىمنى يەردىن،
تاپتىم ئۇنى مەن سويگودىن، تەردىن.
چوپان جاپاكەش بولدى نىگارىم،
كۆلدى باشقىدىن ئومۇر باهارىم.
زىمىندە باركەن ئاڭلامۇنداق گەپ:
«ئوڭكۇر بولسىمۇ ئو يۇم ياخشى» دەپ.
شۇڭا بۇكەپە جەننىتىم بولدى،
ئېرىم ئالدىدا هورمىتىم بولدى.
ئىشلىدۇق بىللە چولنى كوكەرتتۇق،
مالۋاران قىلدۇق، نەسلى كوپەيتتۇق.
بىلىپ قوي: ئاسمان نەزىرىمدە يوق!
قايتماي مەن ئۇندا، قىلغىنىڭغا دوق...»
مەخلۇق دىدى: «ئەي ۋەتەنسىز قاچاق...»
ئايقىز دىدى: «مەن ۋەتەنگە ئامراق...»
مەخلۇق دىدى: «كوك يۇرتۇڭ ئەمەسمۇ؟»
ئايقىز دىدى: «يەركوككىدىن پەس، مۇ!»
مەخلۇق دىدى: «سەن تۇرساڭ كوك نەسلى؟»
ئايقىز دىدى: خەلق بىر تۇققان ئەسلى!»
مەخلۇق دىدى: «ماڭ، دىل ئوز هەۋەستىن،
ئاداـجۇدا بول چوپاندىن، پەستىن!»
ئايقىز دىدى: «كەت، كەلگەن جايىڭغا!»
يېتەلمە يەسەن شوم مۇددىئايىڭغا!»
—ئېيتارىڭ شۇمۇ؟

ـ باشقا گېپىم يوق!
— مەجبۇر لىسا مچۇ؟
—ئاقمايدۇ زورلۇق!
—كوزۇڭنى ئويسام؟...
— باتىن كوزۇم بار!
—تىلىڭنى كەسسەم؟...
—ۋىجدان سوزۇم بار!
— بېشىڭنى چاپسام؟...
—قىلمايمەن پۇشمان!
— بالاڭ ئولسىچۇ؟
—قويمايدۇ ئامان!...
ـ كىم؟...
—ۋاپادارىم، مەهبۇبەم چوپان،
ئۇنىڭ ئالدىدا سەن كىم، بىرها يۇان!...
«ها...ها...» لاپ كۆلدى مەخلۇق بۇكەپكە،
دىدى: «تاقىتىم يەتتى ئەڭچەككە.
باغلاڭلار بۇنى كىچۇگىمنى هەم،
قەسىر گەچىقىپ جازالاي ئوزەم!...»
قۇيۇن چېقىمچى ئاڭلاپ بۇيرۇقنى،
«لەببەي» دىگەنچە قىسىپ قۇيرۇقنى.
ئايقىزنى شۇئان تۇتماقچى بولدى،
ئوزىچە زەپەر قۇچماقچى بولدى.
ئايقىز ئېلىپلا ئوقيا، كامانىنى،
مەخلۇققا بەرمەي ئامان ـ زامانىنى،
ئوق ئوزدى دەرهال لەشكەرتوپىغا،
چىدىيالماي ياۋ قىزنىڭ ئوقىغا،
چېكىندى، قاچتى توۋلاپ «دات...» دەپ.
زوهرا هەم چولپان كۆلدى «هاي ـ هات...» دەپ.
مەخلۇق چىدىماي نومۇس خورلۇققا،
سوكۆلداپ چاپتى دەرهال قوملۇققا.
قاچقان لەشكەرنى يىغدى سەپ قىلىپ،
جەڭگە ئۇندىدى ئالداپ گەپ قىلىپ.
ئىككى ـ ئۇچ مەرتەم ئېلىشتى ئۇلار،
هەرقېتىم قاچتى ـ پېلىشتى ئۇلار.
بىر چاغ ئايقىزنىڭ توگىدى ئوقى،
چىقتى يېنىدىن ئاسمان مەخلۇقى،
ئايقىز قورالسىز، يالغۇز ـ دەرمانسىز.

مەخلۇق لەشكىرى بىھىساپ- سانسىز،
شۇڭا بۇجەڭدە ئايىغىز ئۇتتۇلدى.
ياۋۇزمەخلۇققا يەنە تۇتتۇلدى،
مەخلۇق كورەڭنىڭ شات بولدى هالى.
سەكرەپ كەتتى ئۇ بۇرگە مىسالى،
بۇيردى ئاندىن لەشكەر بېشىغا.
«بالىسىنىمۇ چاتقىن قېشىغا،
بۇندىن ها يالىنىز راۋان بولا يلى.
چوپان قەستىدىن ئامان بولا يلى،
ئاسمان قەسىردە ئولتۇرۇپ غەمسىز،
قاچاقنى شۇنداجازالا يلى بىز...»
مەخلۇق لەشكىرى بۇيرۇقنى ئاڭلاپ،
ئىشنى تۇگىتىپ ماڭدى ئالچاڭلاپ.
ئايىغىزھەر ياققا ئۇرۇپ ئوزىنى،
يايلاق تەرەپكە تىكىپ كوزىنى.
جۇپتى چوپاننى چىللايتتى بۇدەم،
ئۇنىماس ئىدى ئاغىلى قەدەم.

«دادا...دادا...»دەپ زوھرا ھەم چولپان،
توكەتتى كوزىدىن ياش ئورنىغا قان.
دەيتتى باللار: «دادا، تېز گەلگىن،
كوككوز مەخلۇققا جازالار بەرگىن.
دادا، جان دادا تۇلپار بولۇپ چاپ،
مەخلۇق قولىدا تارتمايلى ئازاپ.
دادا، جان‌دادا بىزتۇرۇپ مۇشتەك،
بولمايلى مەھكۇم قاناتسىز قۇشتەك.
ئانام باغلاقتا پۇتتى ماجالى،
دوزىغا①چۇشكەن شۇڭقاردەك هالى.
ئانامنى، بىزنى قۇتقاز كېلىپ پات!!...»
دەيتتى كوتۇرۇپ نالە ھەم پەريات.
قىزلار نالىسى ئالەمنى باستى،
بۇنىڭدىن بىغەم مەخلۇق ئالۋاستى؛
كېلەتتى ئويەپ②، كۇلەتتى بەزى،
كەينىدە ئىدى ئۇنىڭ بىر كۇزى...»

6-باپ

جۇدالىق تېراگېدىيىسى

قەسىر گۇزېلى ئېيتقاندا شۇنى،
ئىلكىگە ئېلىپ ئەندىشە مېنى.
سورىدىم: «چوپان كېلەلىدىمۇ؟
بۇ پاجىئەنى بىلەلىدىمۇ؟
مەخلۇق، ئايىغىزنى ئېلىپ كەتتىمۇ؟
ئىككى گۇدەكنى بوزەك ئەتتىمۇ؟
قانداقچە بولدى ئىشنىڭ داۋامى،
ئوچتىمۇ شۇنداق مۇھەببەت شامى.
قىلماڭ تەقەززا مېنى ئەي گۇزەل،
ئېيتىڭا چاپسان شۇھەقتە غەزەل!...»
غەزەلچى قىزنىڭ ياشلاندى كۇزى،
ئايىغىز تەرەپكە قايرىلدى يۇزى،
ئايىغىز بۇچاغدا سوكۇتكە چوكۇپ،
كوزىدىن ھىجران يېشىنى توكۇپ.
ئولتۇراتتى جىم مۇجۇلۇپ دىلى،
تىترەيتتى جىسمى، تىترەيتتى قولى.
ئۇ، بىردىن «ئاھ...»دەپ چەكتى مىڭ پىغان،
ھوشىدىن كېتىپ يىقىلدى شۇئان.
قەسىر قىزلىرى تۇرۇپ ئورنىدىن،
قۇچاغلاپ ئۇنى يولەپ بوينىدىن.
ھاۋا پۇراتتى دىماق-بۇرنىغا،
ياتقۇزدى ئاندىن ئاستا ئورنىغا.
ئېچىنىپ قىزلار ئايىغىز هالىغا،
ئۇردى مىڭ زەخمەك خىتاپ تارىغا:
«...تەقدىر نىمانچە كاژلىق قىلماسەن؟
شاتلىقنى غەمدە تىلىپ-تىلماسەن؟

①دوزا —ئوچار قۇشلارنى تۇتۇشقا ئىشلىتىلىدىغان تور. ②ئويەپ — خاتىرجەم بولالىماي مەنىسىدىكى سوز.

«يات»نى «ئىز»قىلىپ تېپىشتۇرسەن،
بېقىشتۇرسەن، يېپىشتۇرسەن.
تۇتۇرۇق بولسەن تۇتاشىمىغانغا،
لاۋۇلدىسا ئوت چىقسەن يانغا،
كويىسە بىر اۋلار چالسەن چاۋاك،
ۋىسال ھولىدىن ئاچسەن كاۋاك.
سەن تىككەن كوچەت ئاچقاندا چېچەك،
مۇھەببەرگۈزەمەي ئەيلىدىك پۈچەك،
ئىشقى مىمارى كوتەرگەنتى قەد،
يېقىتتىڭ ئۇنى قىلماستىن مەدەت...
پەلەك، ئەي پەلەك چىقتىمغۇ ئىزدىن،
تەتۈر ئايلىنىپ ئوچ ئالدىڭ بىزدىن.
پەلەك،ئەي پەلەك چىقتىمغۇ ئىزدىن،
ئاتا-ئانىنى ئايرىدىڭ قىزدىن.
پەلەك، شۇم پەلەك، كوتىرىپ غوغا،
ۋاپا كولىگە چاچتىمغۇ ئوغا.
ئايقىز ھالىنى قويىمدىڭ سوراپ،
چوپان بەختىنى ئەيلىدىڭ خاراپ!؟...»
قەسىر قىزلىرى قاغاپ تەقدىرنى،
زارلاپ پەلەكنى، ئىزىپ بېغىرنى.
چېكىشتى پەريات ئايقىز ھالىغا،
تەس ئىدى چىداش بۇ زار-نالىغا.
بىرچاغدا ئايقىز ئاچتى كوزىنى،
ئولتۇردى تەستە رۇسلاپ ئوزىنى.
ئىچىپ سۇدىن ئۇ بىرنەچچە يۇتۇم،
غەزەلچى قىزغا دېدى: «جان دوستۇم،
جۇدالىغىمدىن قوشاق توقىغىن،
بىلگەنلىرىڭنى قويماي ئوقۇغىن.
سوزلە بىر-بىرلەپ مەخلۇق دەستىدىن،
تارتقان ئازاپنى ئۇنىڭ قەستىدىن...»
قوشاقچى گۈزەل سازىنى ئېلىپ،
ئايقىزدەك غەملىك پەدىگە چېلىپ.
باشلىدى غەزەل ئوقىدى قوشاق،
مۇنداق مەزمۇندا توقىدى قوشاق.

x x

...ئايقىزنى باغلاپ ماڭغاندا مەخلۇق،
(ئوچكەندە ۋىسال تېگىدىن يۇرۇق.)
چوپان يېراقتا- مەلەتېشىدا،
ئولتۇرار ئىدى قويلار قېشىدا.
شۇچاغ بىرقۇچقاچ ئۇچۇپ كېلىپتېز،
—چاپسان قايت! -دېدى -كېچىكمە ھەرگىز،
ئايقىزخەتەردە، كەپەڭتامان چاپ،
ھىجران دەشتىدىن ئۇنى ئىزدەپ تاپ!
ۋىچىر، ۋىچىر، ۋىچ، ئال ئوقيا، قىلىچ،
غەپلەت-ئولۇمدۇر، يۇرمە بىغەم -تىنچ...
كەلدى بىر ياقتىن كەكلىك كىرىلداپ،
پەرۋان پىرىلداپ، قالغاچ شىرىلداپ.
دېدى ھەممىسى: «ئەي چوپان ئوغۇل،
ماڭغىن مەلىگە توختىماي ئۇدۇل.
كېچىكمە ئەمدى، چاپسانراق يۇگەر،
خوتۇن، بالاڭدىن تىزراق ئال خەۋەر.
كېچىكسەڭ چاتاق، قايتقىن مەلىگە،
يېپىشتى خەتەر ئايقىزھەدىگە!!...»
قۇشلارخەتەردىن بەردى بىشارەت،
ئىزتىلى بىلەن قىلىپ ئىشارەت.
چوپانقانداقتۇ خەتەرنى سىزىپ،
يېراق يوللارنى بىردەمدە بېسىپ،
يۇگۇردى-چاپتى ئۇچقان كەبى تېز،
كورۇندى بىرچاغ كەپەھەم ئېتىز.
ئاڭلىدى چوپان جىمدەل-غەلۋىنى،
مۇجمدى ۋايىم يۇرەك-قەلبىنى.
بۇچاغ لەشكەرلەر ئونگەزئىگىزلەپ،
ئاسمان قەسىرى—مەنزىلىنى كوزلەپ،
ئورلىگەن ئىدى زىمىندىن- پەستىن،
بۇدۇگشۇ يىتتى قىزبۇيۇن بەرمەستىن.
چولپان، زوھرەنى سورەيتتى مەخلۇق،
يىغلىسا ئۇرۇپ قىلاتتى زورلۇق...
بۇھالنى كورۇپ چىدالماي چوپان،
سەكرەپ-تىپىرلاپ، يۇگۇرۇپ ھەريان.
چاقىردى جۇپتى ئايقىز ئېتىنى،
چاقىردى يەنە ئىككى قىزىنى.
قايتۇردى جاۋاپ قىزى، نىگارى،
چىكىلدى شۇنداق جۇدالىق تارى.
تىتىرىدى يەر-كوك، تىتىرىدى ئالەم.
بۇلار دەردىگە بولۇشۇپ ھەمدەم.

تاشلار ئۇۋۇلۇپ قېتىمشتى قوشاق.
تاغلار سۇ بولۇپ ئېيتىشتى قوشاق:
«... ئاتا-بالىنى ئايرىغان پەلەك.
مۇھەببەت كەزدەتسا يىرىغان پەلەك.
ئەي مەشئۇم پەلەك، ستەمكار پەلەك،
ئايقىز، چوپانغا ھىمايە كېرەك!
چوپاندا يوقكەن ئۇچقىلى قانات.
ئايقىزغا يوقكەن ئۆزەڭدىن ھىمات،
يوقمۇ زورلۇقنىڭ چېكى-ھودۇتى①،
نەلەرگە كەتتىڭ ئادالەت سوتى؟...»
چىققىدى بۇڭا پەلەكتىن سادا،
كەلدى ۋەلەيكىن يۈرەكتىن سادا.
يۈرەك سا داسى چوپاننى ئوقۇپ،
دېدى: «مەلئۇننى چۆشەرگىن سوقۇپ.
قېنى قولۇڭغا ئوقيارىڭنى ئال،
پۇرسەت غەنىمەت ئوتمەسۇن ھايال!!»
شۇ ياڭراق سادا (يۈرەكنىڭ ئۈنى)
بىردىن ھۇشىغا كەلتۈردى ئۇنى.
غەزەپلىنىك چوپان يانى چىنىك تارتتى،
يۈگلۈق مەخلۇقنى نىشانلاپ ئاتتى.
ئۇچتى ۋىڭىلداپ ئوق كوك تەرەپكە،
مەخلۇق «ۋاي...»دېدى ئوق يەپ بىلەككە.
كىرچىنى قايتا تارتقاندا چوپان،
ھېلىگەر مەخلۇق بولدى سىڭايان.
زوھرا، چولپاننى ئوققا قارىتىپ،
ئوزىنى قىزلار كەينىگە ئېتىپ.
ئامالسىز قويدى ئوقنى ئاتقىلى،
ئاڭغىچە مەخلۇق يىراقلاپ خېلى؛
قارىسى يوتتى چوپان كوزىدىن،
شۇچاغ بىر سادا كەلدى قىزىدىن:
—دادا، چاپسان بول، ئوقيارىڭنى ئات،
بىزنى ئاۋايلاپ ياۋنى قىلما شات!
دادا، چاپسان بول، كىرىچىڭنى تارت،
بىزنى ئويلىساڭ مەخلۇقنى يوقات!...
چوپان شۇھامان چىشلەپ لېۋىنى،
نىشانىنى دەللەپ ئاتتى ئوقىنى.
ئوق ئەجەل بوللاپ مەخلۇق ياۋۇزغا،
سانچىلدى ئوڭدۇل بېرىپ بوغۇزغا.
ئىڭرىدى مەخلۇق «ۋاي-ۋاي»غا چۈشتى،
قۇتىزلۇپ چولپان بىرسايغا چۈشتى.
(بۇساي قەسىرنىڭ بېقىنى ئىدى،
سامان يولىنىڭ ئېقىمى ئىدى.)
زوھرامۇ دەرھال ئوڭشاپ ئوزىنى،
مەخلۇقتىن يىراق ئەتتى ئىزىنى.
ھەلقۇمغا كەلدى مەخلۇقنىڭ جېنى،
دېدى: «خەپ چوپان، ئولتۈردۈڭ مېنى.
بولمىغىن خوشال ئۇنچە ئالدىراپ،
قويايى ھەممىڭنىڭ يولىنى توراپ.
ئايالىڭ، قىزىڭ تاپمىسۇن سېنى،
كارامىتىمنى كورۇپ قوي قېنى...»
مەخلۇق شۇگەپنى تەسلىكتە دېدى،
سەكرات چېغىدا بىرلا سىلكىندى.
شۇئان ئايلاندى تۈتۈن-تۇمانغا،
يېيىلدى تۇمان پۈتكۈل ئاسمانغا.
قاپلىدى كوكنى بىر قەۋەت پەردە،
قەپقالدى شۇڭا توتجان توت يەردە...

× ×

ئاسمان لەشكىرى چىقىپ قەسىرگە،
ئاپلانغاندا قىز قايتا ئەسىرگە.
سولاقتا ياتقان قەسىر قىزلىرى،
يۈگلۈق مەخلۇقنىڭ ئەسىر قىزلىرى.
يىشىپ ئايقىزنىڭ پۇتى، قولىنى،
ياتقۇزدۇق، ياپتۇق چەكمەن تونىنى.
ئايقىز بىر چاغدا ئېچىپ كوزىنى،
راۋاقتا قايتا كورۇپ ئوزىنى.
كوتەردى پەريات چوپاننى يادلاپ،
دىلپارى زوھرا، چولپاننى يادلاپ.
ئاقتى كوزىدىن جۇدالىق يېشى،
باستى قەلبىنى ھىجراننىڭ تېشى.
ئايقىز ماغدۇرغا كەلگەندە خېلى،
بەردۇق ئۇنىڭغا ئىلھام-تەسەللى.
ماۋۇ سوزلەرنى ئېيتتۇق قىسقىچە:
«...دوستۇم، سەن كېتىپ بىرھە پتىگىچە.

①ھودۇت—چېكى، ئاخىرى، سانى.

بولمىدى ھېچكەپ (كەلمىگەچ ساقچى،)
سەن يوق تۈن بولدى ئاسماننىڭ ئىچى.
ساقچى قايتقاندا مەخلۇق قېشىدىن،
سىنى تاپالماي كەتتى ھوشىدىن.
قولتۇققا قىستى كەيگەن تۇماقنى،
قولىغا ئالدى مىخلىق چوماقنى.
ئىزدىدى سىنى ئەتراپنى ئالاپ①،
قىينىدى بىزنى، دەپ: «قاچاقنى تاپ؟»
«بىلمەيمىز»دىدۇق، «كورمىدۇق» دىدۇق،
ساقچىدىن كۈندە تاياقلار يىدۇق.
ئۇ چاپتى مەخلۇق تامانشا پاشلاپ،
ئىپكەلدى ئۈنى يۇدۇپ-ھاپاشلاپ.
مەخلۇق دەسلەپتە باغلاپمۇ كوردى،
ھەيۋە ئەسقاتماي ئالداپمۇ كوردى.
دىدى ئۇ:«ئايقىز كەتتى قاياققا؟
ئىيتىپ بەرسەڭلار بىرىمەن سوغا.
ھەتتا سولاقتىن قىلىمەن ئازات،
بولمىسا قىيناپ بىرىمەن ئازاپ؟!...»
گەپنى بىر قىلىپ «بىلمەيمىز» دىدۇق،
(بىلسەڭغۇ، بىز چېقىمچىمىدۇق؟)
تاپالماي مەخلۇق قىلچە يىپ ئۇچى،
«خەپ!، دىدى سەكرەپ، دىڭ تۇردى چېچى.
بۇرۇنقى مىڭ گەز چەكمەن ئالۋىڭى،
ئىككى مىڭ بولدى-كوپەيدى مىڭى.
توقۇدۇق چەكمەن چىداپ، لەۋ چىشلەپ،
توتتى ساق بەش يىل ئارامسىز ئىشلەپ.
مەخلۇق تالاي رەت ئەتراپنى كەزدى،
سىنى ئىزدەشتىن ئەخىرى بەزدى،
بىراق، چېقىمچى لەنىتى قويۇن،
زىمىن تەرەپكە ئۆزىنىپ بويۇن.
تۇرار جايىڭنى كورۇپ قايتىپتۇ،
مەخلۇققا بىرىپ ئەھۋال ئىيتىپتۇ.
مەخلۇق بىرئايدەك قىلىپ تەييارلىق،
سىنى تۇتقىلى چۈشۈردى يارلىق...»
ئەھۋالنى شۇنداق بايان ئەيلىدۇق،
تەپسىلاتلارنى ئايان ئەيلىدۇق.

دىدۇق يەنە:«بەس، بولىغىن خاپا،
بىزگىلا كەلمەس رىيازەت جاپا.
بىر كۈنلەر كىلەر بۇلارمىز ئازات،
ئۇچارمىز ئەركىن، يايارمىز قانات.
بۇلارسىلەر جەم ھەممىڭلار شۇ چاغ،
ئاسماندا، يەردە ياسارمىز گۈلباغ!»

x x

ئوتتى تالاي يىل، قىردى ئالەم،
قىردى-ئولدى، تۇغۇلدى ئادەم...
بىراق ياش پېتى قالدى مۇھەببەت،
قالدى شۇ پېتى ۋاپا، ساداقەت.
ئايقىز ھەركۈنى قەسردىن چىقىپ،
چولپانغا، گاھى زوھراغا بېقىپ.
«سامان يولى»نى ئايلاندى ھامان،
ئۆزىنى ئاتتى چوپان-يارتامان.
ۋە لېكىن مەخلۇق ياپغان پەردىدىن،
ئەشۇ پەردىنىڭ قەستى-دەردىدىن.
مۇرات-مەقسىدى بولمىدى ھاسىل،
نىسىپ بولمىدى قوشۇلۇش-ۋەسىل.

x x

ئاسماندىكى «ئاي»-ئايقىز ئوزى شۇ،
كوكتە پارلىغان قىزنىڭ يۈزى ئۇ.
ئۇ تۈندە. يۈرەر ئاسمان ئىچىدە،
(ھەممە كوردۇ ئۇنى كىچىدە.)
قايتقان چېغىدا ۋىسال قۇچالماي،
دەيدۇ كىشلەر «پاتتى ئەنە ئاي...»
ئىيتقانلىرىم راس، قىلماڭ بۇڭاشەك،
ئاسماندا «ئاي» يوق، ئايقىز-ئاي دىمەك!
تاڭدا پارلىغان چولپان يۇلتۇزى،
يۇلتۇز ئەمەسكى، چوپاننىڭ قىزى.
ئۇھەر كۈن سەھەر كوكنى ئارىلار،
«دادا، ئانا...»دەپ بىھوش-ئايلىنار،
يۈرەر زوھرامۇ ئايقىزنى ئەگىپ،
پەسكىمۇ باقار بويىنىنى ئىگىپ.
ئەمما ئىككى قىز ئانىدىن يىراق،
كوزىدىن چاقناپ ئاتەش-ئوت-پىراق.

① ئالاپ-ئاختۇرۇپ، ئارىلاپ مەنىسىدىكى يەرلىك شىۋە.

پاشقىچە تۇرلۇق كورۇنەر ھامان،
(بۇ ھالنى بىلمەس زېمىنۇ-جاھان)
شۇڭا قەسىرنى «ئاي» دەپ چۈشىنەر،
چولپان، زوھرانى «يۇلتۇز» دەپ بىلەر...

خاتىمىسى

ئاسمان قىزلىرى شۇنى دىگەندە،
دەرمىشمەن: «ئەھۋال مۇنداق ئىكەن-دە!»
قىزلارغا قاراپ ئېيتقۇدەكمەن سوز:
«جېنىم ھەدىلەر ياشلىماڭلار كوز.
ئايخان ھەدە، بەس، بوشراق مۇڭلۇنۇڭ،
ئۈمىتلىك بولۇڭ، كۈلۈڭ-روھلۇنۇڭ.
ۋەتىنىم جۇڭگو سىلەرگە ھەمدەم،
سۈنۈدۇ ياردەم قولىنى ھەردەم.
مەخلۇق ئاسمانغا ياغان شۇم پەردە،
كومپەيكۇم بولغاچ بەندەر-بەندەردە؛
«سۇنىي ھەمرا»نى چىقاردۇق كوككە،
ئايقىز بار قەسىرھازىر دەڭ-سوكە!①
«ئالەم كىمىسى» ياسىدۇق يانا،
چىقتىم ئۇنىڭدا ئەمەسمۇ مانا!
چوپان ماكانى باغ بولدى ھازىر،
تەكلىمك ماكانغا گۈل تولدى ھازىر.
ئايقىز جان ھەدە قىلىڭ سەل تەخىر،
مۇرادىڭىزغا يېتىسىز ئاخىر.
ئىككى قىزىڭىز تېپىلىدۇ پات،
ئۇچراشتۇرىمىز سىزنى قىلىپ شات.
چوپان يارىڭىز چىقىدۇ بۇندا،
ئوينايمىز ئىسسىل، كاتتا توي شۇندا.
«ئاسمان تېغى»نى بىللە كېزىمىز،
«پىنھان دەريا»نى بىللە تىشىمىز.
«سامان يولى»نى-كونا قانالنى،
ئاچىمىز، كوككە تېرىمىز شالنى.
بۇنىڭغا چوقۇم بولىمىز كېپىل،
يارىڭىزگە چۈنكى زامان، پەن،ئېقىل...»
قەسىر قىزلىرى سوزۇمنى ئاڭلاپ،
«رەخمەت جۇڭگولۇق يىگىت» دەپ داڭلاپ؛
چاۋاك ياغدۇرۇپ كۈلۈپ كەتكۇدەك،
ئويغانسام ئالەم يورۇپ كەتكۇدەك...

خاتىمىنىڭ خاتىمىسى

ئورنۇمدىن تۇرۇپ چاقىدىم ئېغىز،
چۈشۈم مېڭەمدە ئەكس ئەتتى تېز.
ھايا جېنىمنى باسالماي قالدىم،
كوككە تىكىلىپ كوزنەزەردىم سالدىم.
بۇچاغدا قۇياش پارلىغانتى ئۇز،
باغچامدا بۇلبۇل سايرىغانتى ئۇز.
ئىپاربوي گۈللەر چاچاتتى پۇراق،
ئىلھام دەپتىرى ئاچاتتى ۋاراق.
تەپەككۇر قۇشۇم قىلاتتى پەرۋاز،
دەيتتى خىيالىم: «قەلەمنى ئال، ياز»
يېكىر قوشۇنى تىزىلىپ سەپكە،
مىسرالار جۈپ-جۈپ جايلىشىپ بەتكە.
جۇرئەت كىمىسى ياياغاچ يەلكەننى،
ئايلاندىم كوكنى، كەزدىم تۇۋەننى.
يېزىلىپ پۈتتى قوشىغى ئاينىڭ،
پۈتتى سۈرىتى شۇ سىرلىق جاينىڭ.
تاسەۋۋۇر بىلەن پۈتسىمۇ قوشاق،
رىيالىق ۋاقتى قالمىدى ئۇزاق.
ئەنە، چوڭ ئوغلۇم مەكتەپكە ماڭدى،
كىتاپلىرىنى كوكسىگە تاڭدى،
چوڭ بولغاندا ئۇ بولىدۇ ئالىم،
(بۇنىڭغا ئىمكان بېرىدۇ ئىلىم.)

---

① سوكە-سۇپا.

مەن چۈشتە چىقسام ئاسمان كۆكىگە،
ئۇ چىقار راستىن بەكراق تۆپىگە!
ئەنە، كىچىگى بوشۇكتە كۈلەر،
ئۈنىڭ ئالدىدا ئىقبالىق كۈنلەر.
يەن ئاڭا قانات، ۋەتەن ئاڭا يار،
يارىتىدۇ ئۇ ئەجرىدىن گۈلزار.
بەرھەق چىقار ئۇ ۋىنىرا، مارىسقا،
ئايلاندۇرىدۇ چۈشۈمنى راستقا!
مەن شۇ ئاسماننى ھاۋاسىز دىدىم،
(مۇشۇ قىياسنى، غەلەتىمىز دىدىم؟)
بىركۈنلەر كېلەر، كەلگەندە شۇكۈن،
يەشىلگەي چوقۇم تېپىشماق تۈگۈن.
شۇڭا ئۈمىتلىك بېقىپ يىراققا،
يازمامنى سۇندۇم باتۇر ئەۋلادقا!...

1981- يىل ئوكتەبىر خوتەندە يېزىلدى،

1982- يىل سىنتەبىردە ئۆزگەرتىلدى.

ئارزۇ

ئەركىن داۋۇت

سۈپ-سۈزۈك دەرياسۈيى بوپ توختىماي ئاقسام ئىدىم،
ۋادىلارنى گۈلگە پۈركەپ ئۈنچىلەر چاچسام ئىدىم.

چىقسىمۇ تەۋە بوران، قارلە يىلىسىدەك گۈل ئېچىپ،
توتپەسلىنىڭ ھەممىسىدە خۇش پۇراق چاچسام ئىدىم.

ئۆلغۈيۈپ ئاسمانغا بوي تارتىپ يېشىل ئورمان كەبى،
ئۆزدىيادىم كوكسىگە رەڭدار بىزەك تاقسام ئىدىم.

دىل بېغىمغا گەركۈچەت تىكسەم يېتىلسە مول مىۋە،
داستىخان راسلاپ ئۈنىڭدىن ئەل بىلەن باقسام ئىدىم.

نۇرچېچىپ تارىخ بېتىدە مەڭگۈگە ئۆچمەيدىغان،
خەلق سۆيۈپ ئوقۇيدىغان نادىر ئەسەر يازسام ئىدىم.

قىلدۇرۇپ دىل سومرۇغۇمنى كوكتە پەرۋاز دائىما،
سەيلە قىلىپ ئالەم ئارا مەغرۇر قانات قاقسام ئىدىم.

زېھنى ئەقلىمنى سېلىپ ئىشقا، ياساپ يەن ئاچقۇچى،
تىلسىمات دۇنياسىنىڭ سىرلىرىنى ئاچسام ئىدىم.

ئالقىنىمدا نەچچە مىڭ ئايلاندۇرۇپ يەرشارىنى،
ئويناتوپ ئالماس تىغىمنى تاغدىن گوھەر قازسام ئىدىم...

ياھ! مېنىڭ ئارزۇلىرىم، سەن نەقەدەر پارلاق گۈزەل،
كوزلىگەن ئارمانلىرىمغا بىرمۇ-بىر قانسام ئىدىم.

ئەل قوينغا كىرگەن يىگىت

(ھىكايە)

ئابدىقادىر سادىروۋ

(1)

مەھەللىمىزدە قىش كېلىشى بىلەنلا باشلىنىپ كەتكەن «قاتارى مەشرەپ» نىڭ بۈگۈن ئاخشامقى نۆۋىتى باشقا ئۆيدە بولسىمۇ، توساتتىن قاسىم ئاخۇن ئۇستامنىڭكىگە يۆتكىلىپ قالغانلىقى مېنى بىر ئاز تەئەججۈپكە قويدى.

ئۆزەمنىڭ يېزىدا ئۆسۈپ، يېزا تۇرمۇشىغا كۆنۈپ قالغانلىقىمدىنمىكىن، يا شەھەرلەردىكى يىگىتچە ئويۇن-تەمياتىرلارغا ئانچە بارماي، يېزا ئاھالىلىرىگە خاس يەرلىك ئويۇن-مەشرەپلەرگە ئادەتلىنىپ قالغانلىقىمدىنمىكىن، ئەيتاۋۇر، مەھەللىدە بولغان ئويۇن-تاماشىلارنىڭ ھېچقايسىدىن قىسمىي قالمايتتىم، ئەمما بۈگۈنكى مەشرەپكە ئالدىرىشىم، ئەنە شۇ «مەشرەپ خۇمارى» لىقىم بولماستىن بەلكى، پەۋقۇلئاددە، نۆۋەتسىز ئۆتكۈزۈلمەكچى بولغان مەشرەپنىڭ سىرى ئىدى. بۇنداق ساندىن تاشقىرى مەشرەپلەر، مەھەللە ئادىتى بويىچە بىرەرسىمىزنىڭ ئۆيىگە چەتتىن مېھمان كېلىپ قالغاندا، ياكى بولمىسا، مەشرەپ بەرگۈچىنىڭ مەھەللە جامائىتىگە پەۋقۇلئاددە مەسلىھەتى بولغاندا ئۆتكۈزۈلەتتى. شۇڭا مەن ئالدىراپ قالدىم، ئالدىرىغانسىرى، بۈگۈن كەچرەك ئېسىلىپ قالغان قازان ئوچاقتىن چۈشمەيۋاتاتتى.

مەن قاسىم ئاخۇن ئۇستامنىڭ ئۆيىگە كىرىپ كەلگىنىمدە مەشرەپ ئاللىقاچان باشلىنىپ كەتكەن بولۇپ، ئۇنىڭ يىگىتىدىن ياسىتىۋالغان قوشسۇپىلىق چوڭ ئايۋىنى ئادەمگە لىق تولغان ئىدى. شىپاڭ ئاستىدىكى كۆۋادىرات شەكلىدىكى پەگادا بولسا، ئىككى ياش يىگىت بىر-بىرىگە شۇنداق يېقىملىق بېقىشىپ «تاڭ سەيلىسى» گە دەسسەۋاتاتتى.

مەن ئويۇن سوستاۋىنى بۇزماسلىق ئۈچۈن ئۆيدىكىلەر بىلەن سالام-سائەت قىلىشنىڭ ئورنىغا، چاقچاقلىق بىلەن داپەندىنىڭ يېنىدىكى بوش ئورۇنغا ئۆتۈپ جايلاشتىم-دە، ئۇلارغا ئەگىشىپ چېلىشقا كىرىشتىم، مۇشۇ تاپتا قولۇم ساز پەدىسى بىلەن كاماللىقىدا بولسىمۇ، خىيالىم ئەنە شۇ ئىككى ئۇسسۇلچىدا قالغان ئىدى.

ئۇلارنىڭ ياش قورامى، بوي تۇرقى، بىر-بىرىدىن ئانچە پەرقسىز بولۇپ، بىرسى: ئاق يېشماق، كۆك كۆز، ئىنچىكە قاشلىق، سوزۇنچاق يۈز، كۆك چىمپەر قۇتتىن ياشلارغا خاس ئۇستىمۇاش قىلىۋالغان يىگىت بولۇپ، مۇشۇ مەشرەپنىڭ ئۇيۇشتۇرغۇچىسى قاسىم ئۇستامنىڭ ئوغلى پەيزەخمەت ئىدى. يەنە بىرسى بولسا، بۇغداي ئوڭ، ئۇلاشمىقاش، قاراكۆز، دوغلاق قىمنەكەلگەن، سېمىز يىگىت نىزامىدۇن ئىدى.

نىزامىدۇن، يېزىمىز ياشلىرى ئىچىدىكى ئەڭ ئىناۋەتلىك، ماھىر ئۇسسۇلچىلارنىڭ بىرسى بولۇپ، كىشىلەر ئۇ قاتناشمىغان ھەرقانداق مەشرەپنى قىزىمىغاندەك، كۆڭلى كۆكسى ئېچىلمىغاندەك ھېس قىلىشاتتى.

ئۇسسۇل پەدىسى «سەنەم»دىن ئۆزگىرىپ «سىرىلما»غا كەلگەندە، چىپ-چىپ تەرگە چۆمگەن يىگىتلەر ئاستا توختاپ، مەشرەپ رەسمىيىتى بويىچە بىر-بىرىگە تازىم ياندۇرۇشقاندىن كېيىن ئورۇنغا بېرىپ ئولتۇرۇشتى.

مەن ھېلىھەم تەئەججۈپلەندىم، تاقەتسىزلەنگەنلىكىمدىن، يېنىمدىكى داپەندىنى جەينىكىم بىلەن نوقۇپ «بۇ نىمە ئىش؟» دېگەندەك مەنا بىلەن ئۇنىڭغا ئىما قىلدىم، ئۇ يېنىچە تىكىلىپ تۇرۇپ:

— قاسىم ئۇستام پەيزەخمەت بىلەن نىزامىدۇننىڭ يارىشىش شەرىپىگە چاي ئۆتكۈزۈپ، پەيزەخمەتنى ياشلار سېپىگە قوشۇپ قويماقچى ئىكەن،— دېدى، قۇلۇغۇمغا. مەن شۇچاغدىلا ئىشنىڭ تېگىنى چۈشەندىمدە، كۆزلىرىم ئىختىيارسىز ھالدا، بايقى ئىككى ئۇسسۇلچى— پەيزەخمەت بىلەن نىزامىدۇنلارغا تىكىلدى.

بۇ ئىككىسى ئېغى خېلى يېقىنلارغىچە «بىر-بىرىسىنى يەۋەتسىمۇ دەردى چىقمايغان، زىددىيەتلىك رەقىپلەر» دەپ قارىلىپ كەلگەنلەر بولۇپ، ئارىدا بەزى-بىر ۋەقەلەر بولۇپ ئۆتكەنلىك تۈپەيلىدىن ئۆي ئىگىسىنىڭ ئوغلى پەيزەخمەت، بىزنىڭ ياشلار توپىمىزدىنمۇ ئايرىلىپ قالغان ئىدى. مانا ئەندى، بىر-بىرىگە قەدىناسلارچە ھۆرمەت ھىسسى يېنىپ تۇرغان ئوتلۇق كۆزلەر، ھاياجانلانغانلىغىدىن توختىماي سوقۇۋاتقان ئەشۇجۇشقۇن يۈرەكلەرنىڭ شادىيانە تىنىقلىرى، ئىلگىرىكى كونا ئاداۋەتلەرنىڭ پۈتۈنلەي چىقىرىپ تاشلانغانلىغىدىن دېرەك بېرەتتى.

مەن بۇ ئىككىسىنى ئويلىغانسېرى، كۆڭلۈمنى ئېلىپ قېچىۋاتقان خىيال لەگلەكلىرىم ئۇلارنىڭ ئارىسىغا ئاداۋەت ئۇرۇغىنى چاچقان، پەيزەخمەتنى بولسا ياشلار توپىدىن ئايرىغان ئىشلار ئۈستىدە لەيلەپ كەتكەن ئىدى....

(2)

نىزامىدۇن بىلەن پەيزەخمەتلەر ئەسلىدە بىر مەھەللىدە تۇغۇلۇپ-ئۆسۈپ، ياكى تولۇقسىز ئوتتۇرا مەكتەپنى پۈتتۈرگەنگە قەدەر بىللە ئوقۇغان يېقىن دوستلاردىن بولسىمۇ، ئۇلارنىڭ مەكتەپتىن چىققاندىن كېيىنكى، تۇرمۇشتا تۇتقان يوللىرىنىڭ ئوخشاش بولماسلىغى، يېقىنچىلىقنى قاتماللاشتۇرۇپ قويغان ئىدى.

بۇكۈنلەردە نىزامىدۇن يېزا ئىتتىپاق ياچېيكىسىنىڭ مەدەنىيەت ئويۇنغا مەسئۇل ھەيئەت ئەزاسى بولۇپ، يېزا ياشلىرىنىڭ يېقىن دوستى ۋە تەشكىللىگۈچىسى ئىدى، ئۇنىڭ ئېتىز ئەمگىكىدىن بوشىغان ۋاقتىنىڭ كۆپ قىسمى ئەشۇ يېزا مەدەنىيەت ئۆيىدە ساز چېلىش، ئۇسسۇل-ئويناش، كىتاپ-گېزىت كۆرۈش ئىشلىرى بىلەن ئۆتەتتى.

لېكىن پەيزەخمەت، پۇرسەت تاپسىلا «بازاربەزمىسى»گە چاپاتتى، ئۇنى بۇ كوچىغا سېلىۋاتقىنى ئەنەشۇ بازاردىكى ئىچەرمەن-چېكەرمەن ئالا-كۆچۈك ئاغىنىلىرى بولۇپ، نىزامىدۇن بىلەن بولغان ئاداۋەتكىمۇ، ياشلار توپىدىن ئايرىلىپ قېلىشقىمۇ ئەشۇلارنىڭ ئۈچۈر تۇشلىرى سەۋەپ بولغان ئىدى.

ئەشۇ كۈنلەردە نىزامىدۇننىڭ ھازىرقى خۇ-

تۈنى خۇمار گۈل بىلەن مۇھەببەت ئىلىشىپ يۈرگەن كۈنلىرى ئىدى، ئۇلار بىر-بىرىنى تولىمۇ ياخشى كۆرۈشەتتى. خۇمار گۈل زىلۋا بويلۇق، يۈزلىرى تولغان ئايدەك كەلگەن ئاق پىشماق، قاراقاش، ئىسمى-جىسمىغا لايىق خۇمار كۆز، قۇندۇزدەك قاپ-قارا، توم چاچلىرى پەللىگىنى بېسىپ چۈشكەن، سۆزىبا تىلمىق قىز بولغاچقا، مەھەللىدىكى بويتاق يىگىتلەردىن ئۇنىڭ ئۆتىدا كۆيمەيدىغىنى يوق دېيەرلىك ئىدى.

پەيزىخمەتمۇ ئەنە شۇ خۇمار گۈلگە ئاشىقلارنىڭ بىرى بولۇپ، ئۇنى كۆرگەنلا يەردە يانبىلمىگە قارىماي، ھاياسىز قىلىقلىرى بىلەن ئۇنىڭ ئالدىنى تورايتتى. ۋەزاگىدىن سوگەك چىققاندەكلا پۇسكا يېتىپ، تويلىشىش توغرىسىدا گەپ ئېچىپ، ئالىدىغان تويلىغى ئۈستىدە مەيدىسىگە مۇشلايتتى، خۇمار گۈل بولسا، ئۇنىڭ بۇ قىلىقىنى ياقتۇرماي، ئۇنىڭغا گەپ قىلغۇسى كەلمىگەنلىكىدىنمۇ، يا قىزلىق نومۇسىنىڭ زورىدىنمۇ ئەيتاۋۇر، لام-جىم دېمەستىن يول ئەگىپ ئۆتۈپ كېتەتتى. كېيىن بارا-بارا يېراقتىن پەيزىخمەتنىڭ قارىسىنى كۆرۈپ قالغۇدەك بولسا يول تاشاقاپ ئۆتۈپ كېتىدىغان، ئۇنىڭغا ئۇچرىشىشتىن قاچىدىغان بولۇپ قالغان ئىدى.

دەل مۇشۇنداق كۈنلەرنىڭ بىر كەچلىكى، بازاردىن يېرىدىمەس ھالەتتە قايتىۋاتقان پەيزىخمەت، مەھەللىنىڭ ئوتتۇرىسىدىن كېسىپ ئۆتىدىغان تاش ئۆستەڭنىڭ غارا سۆگەتلىك بىلەن ئورالغان زاكوسىنىڭ ئۇدۇلىغا كەلگەندە ئالدىنى ئېقىۋاتقان سۇغا، كەينىنى يولتەرەپكە قىلىپ يانمۇ-يان ئولتۇرۇشقان خۇمارگۈل بىلەن نىزامىدۇننى كۆرۈپ قالدى-دە، پۈتۈن ئىچ-باغرى بىر تونۇر رەشىك ئوتىدا پۇچلانغاندەك بولۇپ، ئۆتۈپ كەتتى. خۇمارگۈلنىڭ ئۆزىدىن قېچىپ يۈرۈشىنى ئۆزىچە: «ماڭا مەيلى بولمىسىمۇ نازقىلىۋاتىدۇ. قىز دېگەندە-قىزلىق نازى بولىدۇ-دە،» دەپ چۈشەنگەن پەيزەخمەتكە، بۈگۈن ئۇنىڭ نىزامىدۇن بىلەن يانمۇ-يان ئولتۇرۇپ پاراڭلىشىۋاتقىنى قاتتىق ئەلەم قىلغان ئىدى. شۇ ئەسنادا ئۇنىڭغا كۆز-كۆز قىلغاندەكلا خۇمار گۈلنىڭ كاككۈكتەك زىل كۈلگەن ئاۋازى پەيزەخمەتنىڭ قۇلاقلىرىغا يېتىپ كەلگەندە، كۈندەشلىك سىغماي قالغان كۆكسىگە بىرسى بىگىز تىقىۋەتكەندەك بولدى-دە، «خەپ، توختا!» دەپ قويۇپ ئۆتۈپ كەتتى.

(3)

سىنتەبىرنىڭ ئوتتۇرلىرى، قاش قارايغان چاغ ئىدى، قايسىدۇر-بىر ئىلپىتنىڭ ئويىدە قوقانىنىڭ ئىسمىنى يۇتۇپ چىققان پەيزەخمەت ۋە ئۇنىڭ بازارلىق 2-3 ھەمدىمى چوڭ يولدا كېتىۋېتىپ، قولتۇقىغا ئىسكىروپكىسىنى قىستۇرۇپ، قاياقىدۇ كېتىۋاتقان نىزامىدۇنغا يولۇقۇپ قالدى. بىر قاراشتىلا پەيزەخمەتنى تونۇۋالغان نىزامىدۇن، ئۇنىڭ يەنىلا چۈشكۈنلۈك يولىدىن يانمىغانلىقىغا ئېچىنغان ھالدا، ئۇنى ئۆزى بىلەن ئېلىپ كېتىپ، يەنە بىر قېتىم تەربىيە بېرىپ كۆرۈشنى ئويلىدى.

—پەيزەخمەت نەگە كېتىۋاتىسىلەر؟

—نىمە چاتىغىڭىز؟—دېدى تۇرغانلاردىن بىرى. پەيزەخمەت ئېغىز ئېچىپ بولغىچە.

—مەن سىلەرگە گەپ قىلمىدىم.

—بىزمۇ سىزدىن گەپ سورىمىدۇقمۇ؟—دېدى مەس تۇرغان پەيزەخمەت، ئۇنىڭ بۇ سۆزى نىزامىدۇنغا قانچىلىك قاتتىق تۇيۇلسىمۇ، لېكىن پەيزەخمەتنى بۇ تۇيۇق يولدىن قۇتۇلدۇرۇۋېلىشنى ئويلىغاچقا نىزامىدۇن يەنە ئېغىز ئاچتى:

—بوپتۇ، سەن گەپ سورىمىغان بولساڭمۇ مەن سوراپتىمەن، سورىغاندا ئەيىپ يوق، يۈر مەشرەپكە بارايلى.

—مەن مەشرەپكە بارمايمەن.

— يۈرسەڭچۇ!—دېدى نىزامىدۇن يەنە زورلاپ.

—ھەجەپ بۇدۇشقاقتەك ئىلادەمكەنغۇ، بۇ،—دې-
دى بايا نېزامىدۇنغا ھۇرپەيگەن ياش.
—ماڭە يولىمىزغا كېتىۋېرەيلى. ئۇلار
پەيزەخمەتنى تارتقانچە ئارىغا ئېلىپ كېتىپ
قالدى. پەيزەخمەتنىڭ ئەشۇ بىر بۇلۇڭ ئەخ-
لاقسىز ياشلار تەرىپىدىن بۇزۇۋېتىلگەنلىكىنى
بىلگەن نېزامىدۇن، ئۇنىڭ بىلەن بولغان
سوھبەتنى قاسىم ئاخۇن ئۇستام بىلەن بىرلىكتە
ئولتۇرۇپ داۋاملاشتۇرۇش ئۆيى بىلەن ئالغا
قاراپ كەتتى.

ئۇلار ئايرىلىپ ئونبەش-يىگىرمە مىنۇت
چەۋاقىت ئۆتكەن ئىدى. ئۇ يانلاغا يىلاپ، بۇ-
يانلاغا يىلاپ كېتىۋاتقان پەيزەخمەتلەر، چوڭ
كۆل بېشىدىكى بۈككىدە شاخلاپ كەتكەن
تالسۆگەتنىڭ ئاستىغا كېلىشكەندە، ئالدى تە-
رەپتىن بىر ئايالنىڭ پەس ئاۋۇشتا قاندا-
قتۇ بىر ئاھاڭغا غىڭشىپ ئېيتىۋاتقان ئاۋازى
ئاڭلىنىپ قالدى.

—خۇمارگۈل،—دېدى پەيزەخمەت شىۋىرلاپ
يېنىدىكىلەرنى توختىتىپ، ئۇلارنىڭ قۇلاق-
لىرىغا نېمىدۇر پىچىرلىغاندىن كېيىن،
ئاغىنىلىرى ئۆزىنىچە تەكە ئېلىشتى، پەيزەخ-
مەت بولسا، يولنىڭ ئوتتۇرىسىدىلا «كوكرەك
كېرىپ» خۇمارگۈلنى كۈتۈپ تۇراتتى.
ئالدى تەرەپتە بىرسىنىڭ قاراپ تۇرغان-
لىقىنى كۆرۈپ، ئۇنى ئېنىق پەرق ئېتەلمىگەنلى-
كىدىن «نېزامىدۇن مېنى كۈتۈپ تۇرغان ئوخ-
شايدۇ» دەپ ئويلىغان خۇمارگۈل ئۇنىڭغا يې-
قىنلاپ كېلىشىگە، ئالماقچان تەييار بولۇپ
تۇرغان پەيزەخمەتنىڭ قوللىرى، خۇمارگۈل-
نىڭ بېلىگىنى قاماللاپ بولغان ئىدى.
—ۋىيەي، نېمانداق قىلىسىز؟—ئۇ دەسلەپ
پەيزەخمەتنى تونىمىغان ئىدى، كېيىن ئۇنىڭ
كەندىر پۇرىقى بۇخسۇپ تۇرغان كۆلكىسىنى
ئاڭلىغاندا، ۋۇجۇدىدا ئادەتتىن تاشقىرى
بىرخىل نەپرەت تۇيغۇسى داۋالغۇپ كەتتى.
—قويۇۋەت! ئادەمنىڭ ئەسكىسى.
—قويۇۋەت؟ قويۇۋېتەمىش تېخى—دېدى بار-
غانسېرى خۇدىنى يوقاتقان پەيزەخمەت،—بۇ-
گۈنغۇ راستىڭىزنى ئېيتارسىز؟
—ساڭا ئېيتىدىغانغا، راستىڭىپ تۇگۈل-
يالغان گەپمۇ يوق مېنىڭ!
—خۇمارخان، ئادەمگە ئىچىڭىز ئاغرىسۇن،
ئېيتىڭا، بىززادى قاچان توي قىلىمىز؟
—ۋاي خۇدىنى بىلمىگەن بىچارە،—دېدى
خۇمارگۈل مەسخىرە ئارىلاش،—سەن بىلەن
توي قىلىشنى كىم قويۇپتۇ؟ ئەقلىڭ بولسا، ئۆز
خىلىڭدىكىنى تاپ!
—ئەگەر قوشۇلمايدىغان بولساڭ،—دېدى پەي-
زەخمەت ھەييۋە قىلىپ، ئەجىلىڭ مېنىڭ قولۇم-
دا!!

ئۇنىڭ بەتقىلىقىدىن يىرىلغۇدەك غەزەپكە
كەلگەن خۇمارگۈل، ئاجايىپ بىر غايىۋانە جاسا-
رەت بىلەن پەيزەخمەتنىڭ كاچاتلىرىغا «تاراس-
تۇرۇس» قىلىپ ئىككى تەستەك سېلىۋەتتى-دە،
ئۇنىڭ قولىدىن چىققىنىچە كېتىپ قالدى. بۇ
چاغدا كەينى تەرەپتىن كىملەرنىڭدۇ ئاياق
تاۋۇشىنى ئاڭلاپ قالغان پەيزەخمەتمۇ، ئە-
گىگىنى سىلىغىنىچە كۆزدىن غايىپ بولدى...

يېرىم كېچە بولاي دەپ قالغان چاغ، بىر قەدەم
نېرىدىكى نەرسىنىمۇ پەرق ئەتكىلى بولماي-
دىغان ئاي قاراڭغۇسىدا، مەشرەپتىن يانغان
كىشىلەر ئۆي-ئۆيلىرىگە تارىماقتا ئىدى. ھېلى-
لا، خۇمارگۈلنى ئۆيىگە ئاپىرىپ قويۇپ قايتقان
نېزامىدۇنمۇ ئۆز ئۆيىگە قاراپ كېتىۋاتاتتى.
ئۇنىڭ ئۆيى مەھەللىنىڭ باش تەرىپىدە بولۇپ،
ھەرقېتىم يولنىڭ يېرىمىنى يالغۇز مېڭىشقا
مەجبۇر ئىدى. ئۇ، تۆۋەن تەرەپتىكى كونا ئې-
رىق يارلىقىدىن ئۆتىۋاتقاندا، ئارقا تەرىپى-
دىن ئۇشتۇمتۇت كېلىپ تەككەن بىر دۇمبا زەربى-
دىن بېشى ئايلىنىپ، كۆزلىرىگە گويا بۇگۈن-
كى تۈن قاراڭغۇلىقىدىنمۇ دەھشەتلىكرەك بىر
قاراڭغۇلۇق تىقىلغاندەك بولدى-دە، ھوشى-
دىن كېتىپ يىقىلدى. ئۇ، پەيزەخمەت ئېلىپ بو-
لۇپ قالغان ھېلىقى 2-3 ئازغۇن ياشنىڭ

ۋەس-ۋەسىگە سېلىشى، «مازامەن» دەپ مەيدى-
سىگە مۇشتلاپ چىقىشى نەتىجىسىدە كىلىپ چىق-
قان ئاخىرقى يامان ئاقىۋەت ئىدى.

بۇ گۈن قاسىم ئاخۇن ئۇستامنىڭ قولى ئىش-
قىمۇ بارمىدى. ئۇ، مەھەللە كىشىلىرى ئىچىدە
ئۆز يۈزىنى سۈرۈن قىلىۋاتقان ئوغلى پەيزە-
خەتنىڭ ھالاكەتلىك تەقدىرىنى ئويلىغىنىدا
باشتا ئۇنى چىڭراق تۇتۇپ تەربىيىلىمىگىنىگە،
ئۇنىڭ جەممىيەتتىكى باردى-كەلدى مۇناسىۋەت-
لىرىدىكە ئېتىۋارسىز قارىغانلىقىغا قاتتىق ئې-
چىنىپ، ئويلىغانسېرى تىت-تىت بولاتتى.
ئۇ دۇلدىكى كارۋات ئۈستىدە، يەردىن ئۈستۈن قارى-
ماي تاتىرىپ ئولتۇرغان پەيزەخەتكە ھەر بىر قا-
رىغاندا، ئۇنى چاپىناپ-پۇركىۋەتكۈسى كىلەتتى.
لېكىن ئاچچىق دىگەن ئاچچىق. ئۇنىڭغا تايى-
نىپ ئىشنى پۈتكۈزگىلى بولمايتتى. شۇڭا قاسىم
ئاخۇن ئۇستام ئۇنىڭغا بۇ يامان ئاقىۋەتنى ئاچ-
چىقساۋاق قىلىپ تۇرۇپ سەۋىرچانلىق بى-
لەن نەسىھەت قىلىش قارارىغا كەلدى. ۋەشۇنىدىن
ئېتىۋارەن گەپنىڭ قايسىسى كەلگەن زامان،
پەيزەخەتنىڭ قىلغان، ئەتكەن ھەربىر ئىشلى-
رىنى ئەسلىتىپ، ئۇنىڭ ئىمدىيىدە بۇرۇلۇش يا-
سىغانىدىن بىرى ھەممە كىشىنىڭ نەزىرىدىن
چۈشۈپ قالغانلىقى، ياشلار توپىدىنمۇ ئايرىلىپ
قالغانلىقلىرىدىن باشلاپ؛ 3-4 يەرگە ئەلچى-
لىككە بارغان بولسىمۇ ئۇنىڭ ئىسمى چىقىش
بىلەن قىزلارنىڭ ھەممىسى دات-پەريات چې-
كىپ يېقىن يولىمىغانلىقلىرىغا قەدەر ھەممە
ئىشلارنى بىردىن-بىر ئالدىغا يېيىپ تۇرۇپ
تەنبىھ قىلدى.

چاچساقاللىرىغا ئاق سانجىشقا باشلىغان
دادىسىنىڭ ئۆزىگە نەسىھەت قىلىۋېتىپ، ئۇنىڭ
بەزى قىلىقلىرىغا ئېچىنغانلىقىدىن، ئىختى-
يارسىز كۆز يېشى قىلىۋەتكەن ۋاقىتلىرىنى كۆر-
گەن پەيزەخەتتە، ئاستا ئويغىنىش ھىسسىياتلىرى
پەيدا بولۇپ، ئۆزىنىڭ ھەققەتەن ئېزىپ كەتكەنلىكى،
تىگى يوق ھالاكلىقىدىكە كىلىپ قالغانلىقىنى سەز-
گەندەك بولدى...

كۆنلەرنىڭ بىرىدە، پەيزەخەت دادىسى
بىلەن تاقىقا ياغاچ كۆمۈرى كۆيدۈرگىلى بار-
دى. ئۇ، ئۆزى يالغۇز، خېچىر قوشۇلغان ھېكاپ
چاقلىق ھارۋىسىنى ھەيدەپ كۆمۈر ئېلىپ كېلى-
ۋاتاتتى. ئۇ، تاغ يولىنىڭ داۋىنىدىن پەسلەي-
دىغان يانتۇ يولغا كەلگەندە، ئۇشتۇمتۇت
تېزلەپ كەتكەن خېچىر ھارۋىنى ئېلىپ تۈۋەنگە
ئۇچقاندەك چۈشۈپ كەتتى-دە، بىخەسلىكتە قال-
غان پەيزەخەت كۆزنى ئېچىپ بولغىچە ھارۋا
داۋاننىڭ يېرىمىغا بېرىپ بولدى. بىر چاغدا
داۋان ئاستىدىن تۈزلەڭگە يېقىن-
لاشقاندا، چوڭ قورامىغا ئۇرۇلغان
ھارۋا شۇ يەردىلا قاپلىشىپ قالدى. بىر ھازادىن
كېيىن، تەرلەپ-تەپچىپ كەتكەن پەي-
زەخەت ھارۋىنىڭ يېنىغا كەلگەندە، خېچىر-
نىڭ بويىنى ئۆزىنىڭ ئاستىدا قاتلىشىپ قالغان
پېتىچە قىمىرلىماي ياتاتتى. ئۇ، تاغارلارنى
چۈشۈرۈپ، مىڭ بىر تەسلىكتە خېچىرنىڭ ئۇلى-
گىنى ھارۋىدىن بوشاتتى. ئاندىن ھارۋىنى قاپ-
لىشىپ قالغان تاشتىن چىقىرىۋېلىشقا تەمشىلى-
ۋىدى، ئالدىدا گويا ئاسماندىن چۈشۈپ قال-
غاندەكلا پەيدا بولۇپ قالغان نىزامىدۇننىڭ
بىر توپ چاكاندىغا ئې-
تىنى باغلاۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ قالدى، ئەس-
لىدە ئۇ، تاغدىكى چارۋىچىلارغا يېڭى كەلگەن
ھوججەتلەرنىڭ روھىنى يەتكۈزۈشكە كېتىۋا-
تاتتى.

شۇ ئەسنادا، قولى ئىختىيارسىز ھارۋىدىن
ئاجراپ كەتكەن پەيزەخەت ئېغىزىنى ئاچقى-
نىچە داڭقېتىپ قالدى. ئۇنى سۈر باسماقتا
ئىدى. ئۇ: «ئەمدى تۈگەشتىم، نىزامىدۇنغا
بۇنىڭدىنمۇ قولاي پۇرسەت نەدە بار؟ ئەلھۇكمىل-
لا! كورگۇلۇكۇم بار ئىدى» دىگەنلەرنى كۆڭ-
لىدىن ئۆتكۈزۈۋاتقاندا، نىزامىدۇنمۇ ئۆزىگە
قاراپ كەلمەكتە ئىدى.

— ئاپلا، خېچىر ئۆلدىمۇ؟ ئىست، يامان بوپ-

تۇـدە، بۇجىنى تارتىپ ماڭىمغا نىمىدىك؟
ـتارتىپ ماڭغان، بىراق......ـئۇ نىزامىـ
دۇنىڭ ئۇزىگە تاشلىنىش ئەمەس، بەلكى ئۇـ
نىڭ چىرايىدىن ئۇزىگە نىسبەتەن ئىچ ئاغـ
رىتىش، بولغان زىيىنىغا خۇرسىنىش ئالامىتى
چىقىپ تۇرغان ئۇچۇق كوڭلىنى كورگەندە، ئوز
كوزلىرىگە ئوزى ئىشەنمەي قالدى ۋەنىمە دىـ
يىش-نىمە قىلىشىنى ئۇنتۇغاندەك بىرخىل گاڭـ
گىراش ئىلكىدە قالدى.
ـ كەل مەن ياردەملىشەي،ـدىدى نىزامـ
دۇن ۋە هارۋىنى سورەپ تۇزلەڭگە چىقىرىـ
شىپ بەردى. بۇ چاغدا كۇن خېلىلا قىيىلغان
بولۇپ، كەنتكە تىخى 10 پوتەي بار ئىدى.
پەيزەخمەتنىڭ ھىلىھەم زۋۋانى گەپكەكەلمەيتتى.
، نىزامدۇننىڭ بۇ كۇتۇلمىگەن خەيرىـ
اھلىقىدىن ھەيران بولۇپ، كوڭلى بىر ئاز
جايىغا چۇشكەندەك بولغان بولسىمۇ، يەنە
بىر تەرەپتىن، ئۇنىڭ توساتتىنلا ئۇزىگە
يۇپۇرلۇپ كېلىپ مۇش سېلىشىنى خىيالەن
كوز ئالدىغا كەلتۇرەتتى. ئەمما نىزامدۇن
بولسا، خۇددى ئوز ئىشىنى قىلىۋاتقاندەك
هارۋىنىڭ توش- قوشقۇنلىرىنى تۇزەشتۇرۋەر-
دى. ئاندىن مىنىپ كەلگەن ئېتىنى يېشىپ
كېلىپ:

ـبۇل، تاغارلارنى تەييارلا، كۇن پاتـ
ماستىن بۇرۇن تاغدىن چۇشۇپ كەتمىسەڭ
چاتاق بولىدۇ، ـ دىدى ۋە ئاتنى ئىگەردىن
ئاجرىتىپ هارۋىغا قېتىشقا كىرىشتى.
ـ بۇ... ...بۇ قانداق بولىدۇ؟ سىزچۇ؟
ـهېچ گەپ يوق، مەن داۋانغا چىقىۋالـ
سام، قويچىلارنىڭ گەمىسىگە يېتىۋالىمەن،
سەن ئېلىپ كېتىۋەر- دىدى ئۇ ۋە هارۋىنى
قېتىپ بولۇپ تاغارلارنى تىگىشىپ بەردى.
ئۇلار يولغا چۇشۇش ئالدىدا، چىرايىدىن
مېهرىۋانلىق نۇرلىرى بالقىپ تۇرغان نىـ
زامدۇن پەيزەخمەتكە قاراپ «يولدا ئېهتىـ
يات بولۇپ ماڭ، خەيرى خوش!» دەپ قوـ
لىنى كوتەرگەندە، تېخىچە ئورنىدىن قوزغالـ
ماي تۇرغان پەيزەخمەتنىڭ پۇتۇن ۋۇجۇدىـ
نى ۋىژژىدە بىردۇۋە يىغى باستى-دە، ئىخـ
تىيارسىز، نىزامدۇننىڭ ئايىغى ئاستىغا
ئوزىنى تاشلىدى.
ـ نىزامدۇن! مېنى كەچۇرگىن دوستۇم...
ئۇ گەپ بىلەن تەڭلا ئۇن سېلىپ يىغلىۋەتتى.
ـ ئۇنداق قىلما،ـدىدى نىزامدۇن ئۇنى
يولەپ تۇرۇپ ۋەـمەن ھېلىمۇ سىنىڭ،
مەھەللىمىزدىكى ئەل قويىنىغا، ياشلار تۇپى
ئىچىگە قايتىپ كېلىشىڭنى ئۇمىت قىلىمەن!
دىگەننى قوشۇپ قويدى. بۇ
ئاخىرقى بىر جۇملە سوز، نىزامـ
دۇننىڭ پەيزەخمەتكە تۇتقان
پوزۇتسىيىسىنىڭ ئەڭ روشەن ۋە
سەلتەنەتلىك ئىپادىسى ئىدى!
شۇ تاپتا پەيزەخمەت، خۇدـ
دى چوچەكلەردىكى ئاق كوڭۇل
پەيغەمبەرگە يولۇققان غايىپانە ئاـ
دەمدەك، تەسۋىرلەپ بەرگۇسىز
بىر خىل هاياجان ئىلكىدە تۇرـ
ماقتا ئىدى. ئۇ، بىردەم نىزامدۇنـ
نىڭ چوغدەك لاۋۇلداپ تۇرغان يۇـ
رۇكىنى كورگەندەك بولسا، بىردەم

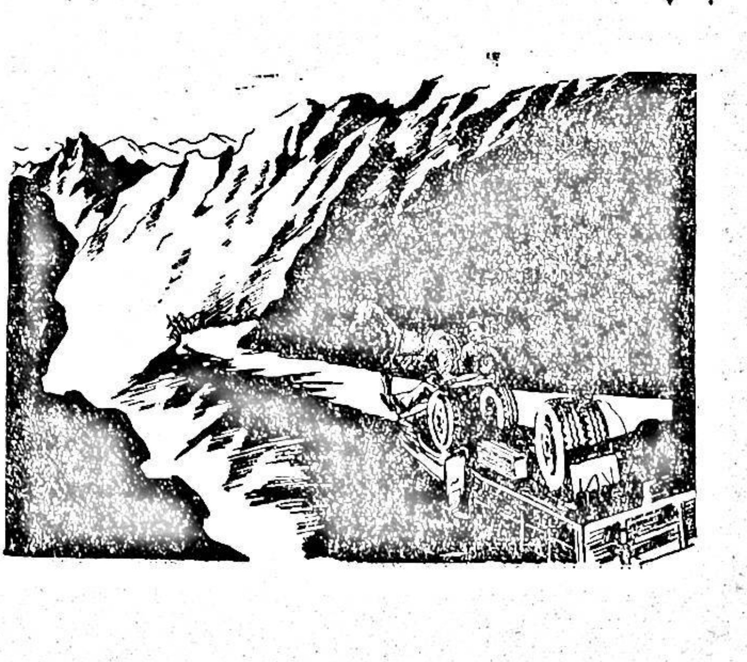

تەسرات ئۇچقۇنلىرى

قادىر تۇردى

گۈل

گۈلگە ئوخشاش دەيدىكەن،
گۈزەللىكنى خالايىق.
مەنمۇ دەيمەن زوق بىلەن،
گۈل ئاجايىپ چىرايلىق.

چۈنكى سۈزۈك، تـاپـتازا،
قاتلىرىدا دىغى يوق.
پۈچۈلسىمۇ، خوشپۇراق،
چاچمايدىغان چىغى يوق.

شۇڭا گۈلنى قولاقتا
ئەتىۋالاپ قىسىمىز.
قەھرىمانلار شەنىگە،
دەستە قىلىپ تۇتىمىز؛

ياخشى كورگەن نەرسىگە،
نەقش قىلىپ ئويىمىز؛
قۇربانلارنىڭ قەبرىگە،
گۈلچەمبىرەك قويىمىز؛

گۈلنى ئېلىپ تەشتەككە،
مۇنبەرلەرگە تىزىمىز؛
تۇۋارلارنىڭ بېتىگە،
ئوچمەس قىلىپ سىزىمىز.

گۈلنى سويىەڭ سەنمۇ ھەم،
گۈلدەك خىسلەت ياراتقىن.
شەرەپ كەلتۈر ۋەتەنگە،
شوھرىتىنى تاراتقىن.

خۇمارگۈل باشلىق پۈتكۈل يېزا-قىز-يىگىتـ-لىرىنىڭ ئۈزىگە ئىللىق چىراي بىلەن كۈلۈمسىرەپ تۇرىۋاتقان، قۇچاقلىرىنى كەڭ-كەڭ ئېچىپ، ئۆز قوينىغا چىللاۋاتقان ھالىتىنى كورگەندەك بولىۋاتتا ئىدى...

ئۇلار قول سىقىشىپ ئايرىلىشتى. پەيزەخمەت ئۇچقاندەك كېتىۋاتقان ئات ھارۋىسى ئۈستىدىن كەينىگە قايرىلىپ قارىغاندا، ئاللىقاچان داۋان چوققىسىغا يامىشىپ بولغان نىزامىدۇن، ئۈزىگە قاراپ تۇراتتى. ئۇ، خېلى ئۇزۇنغىچە نىزامىدۇنغا قاراپ ماڭدى. تاكى ئۇنىڭ قارىسى كوزگە ئىلىنمىغان چاغدىلا ئالدىن ئالدىغا قاراپ ئاتقا قامچا سوقتى...

x x

ئوغلىدىن بۇ ئاجايىپ ۋاقەنى ئاڭلىغان قاسىماخۇن ئۇستامنىڭ شاتلىغىدىن ئۇدابىر قانچە كېچەگىچە ئۇيقۇسى كەلمىدى. ئۇنىڭ قەلبىدە، ئوز ئوغلىنىڭ ئەل توپى ئىچىگە قوشۇلۇش ئۈمىدىنىڭ مۇقەددەس چىرىغى ياناتتا ئىدى! ئوغلىنى ئاق كوڭۈل يېزا ياشلىرىنىڭ قايناق ھاياتلىق توپى ئىچىگە ئەمدى قوشۇپ قويۇشنىڭ پۇرسىتى پىشىپ يېتىلگەنلىگىدىن چەكسىز خۇرسەن بولغان قاسىم ئاخۇن ئۇستام، ئەتىگەندىلا مەشرەپچىلەرگە بۇ تەكلىپنى ئۇقتۇرۇپ، مەخسۇس چاي تەييارلىغىلى چۈشكەن ئىدى...

يىلتىز

ئۇزۇق بىرەر يىلتىزلار،
بارچە گۈلگە- چېچەككە.
ئۇزى يەرنىڭ تەكتىدە،
موكۇپ ياشار ئەبەتكە.
رەڭگىزلىمەس ھوسنىگە،
مىننەت قىلماس ئەجرىگە.

خىزمەت قىلار غىلىڭ دىمەي،
دوستلىرىنىڭ بەختىگە.
گۈل-گىميانى ياشناتقان،
يىلتىزلارنىڭ ھىممىتى.
توھپە قاتساڭ يىلتىزدەك،
ياغار كوپنىڭ رەھمىتى.

دوسكا

ساۋاق بىرەر ئۇستازلار،
شاگىرتلارغا دوسكىدا.
نەچچە ئەۋلات يېتىشەر،
ئوقۇپ مۇشۇ نۇسخىدا.
سائىتىگە شۇ دوسكا،
نەچچە توشۇپ ئۇچىدۇ.

يازغان بىلىم دوسكىدىن
تەشنا دىلغا كوچىدۇ.
مەرىپەتنىڭ يولىدا،
تەقدىم ئۇنىڭ بارلىغى.
مەنمۇ شۇنداق ئىشلىسەم،
ئارمىنىمنىڭ قانغىنى.

توغراق

كوزۇم چۈشتى توغراققا،
چول قوينىدا ئويغاققا.
ھەمرا بولۇپ ياشايدۇ،
چولدە ئانا تۇپراققا.
كار قىلالماس شىۋىرغان،
يىقىتالماس بورانمۇ.

ئۇنىڭ قەيسەر بەستىدىن،
قورقار توپا - تۇپانمۇ.
مۇشكۇللەرنى يېڭىشتە،
قىممەت ئۇنىڭ خىسلىتى.
ئۇ خىسلەتتىن كېلىدۇ،
ئىنسان قەدرى-قىممىتى.

يۇلغۇن

قاراپ-قاراپ تويمايمەن،
چېچەكلىگەن يۇلغۇنغا.
چېچەكلىرى ئوخشايدۇ،
شايى، ئەتلەس، دۇردۇنغا.
چوڭقۇر كەتكەن يىلتىزى،
قۇرغاق بىلەن ئېلىشىپ.

قاقاس چولدە گۈللەيدۇ،
بوران بىلەن چېلىشىپ.
تالاشمايدۇ گۈلباغنى،
جاڭگاللىغا ئۇ پەرۋانە،
شۇ يۇلغۇندەك چوللەرنى،
كوكەرتسەم نە ئارمان—ھە؟

ئىككى شېئىر

تۇرغۇن ئوبۇلقاسىم

ياشلىغىم

يانىدى چاراقلاپ سۈبھىدە گوياكى چولپان ياشلىغىم،
لەززەت سۈرۈپ بەخت ئىلكىدە ئۆرمىلىغان ياشلىغىم.

پۈتتى گۈدەكلىك، چوڭ بولۇپ، تالەي-پىشانەم ئوڭ بولۇپ،
ئەمدى نەھاجەت «توڭ» بولۇپ يۈرمەككە ھەريان، ياشلىغىم.

ئىمكان قوچاقلاپ ياتىمەن، بۇلبۇل بولۇپ سايرايمەن،
ھەركۈن مېنىڭ ھېيت-بايرىمىم، كۆلدۈردى دەۋران، ياشلىغىم.

شوخلاشقا ئۇستۇم شوخ-تىمەن، ئەجرىمدە بولدى يۈرت چىمەن،
ۋىژدانى ئەھدىم مىڭ-تۈمەن قۇچماق شەرەپشان، ياشلىغىم.

كۆڭلۈم خوشالدۇر- بىغۇبار، پەللە- ئىمشانغا دىلخۇمار،
يەتمەك ئۈزىنگغا چىن قارار ئەيلەيدۇ جەۋلان ياشلىغىم!

سوھبەت

سوراپ قېلىپ بىر دوستۇم:- چىن سۆيگۈنۈڭ كىم؟- دېدى،
- دېگىن دەيمەن، ئىسمىشكە ئولتۇرسەن جىم؟!- دېدى.
- ھا يا تىمدا يۈرەكتىن چىن سۆيگۈنۈم پەن،- دېسەم،
- سەن ئۆمۈرۈمنىڭ دوستۇمۇ، يالغان ئېيتتىڭ، ھىم!...- دېدى.

سۆزلەپ كەتتى تىرىكىپ:- يارىڭ قايسى قىز؟- دېدى،
مەن گەپ قىلاي دېگىچە،- بىلىپ بولدۇق بىز!...- دېدى.
باياتقان سۆزۈمنى تەكرارلىغام خوشكۆلۈپ،
چىرايىنى تۈرتتى-دە:- ئىسمىنى ئېيت، تېز!- دېدى.

- ئىسمىكىتاپ،- دېدىم،- ئۇ، مەڭگۈماڭا يار!- دېدىم،
- ئۇڭا ئىشقىمن بەرىمگەن بولۇر بىركۈن خار!- دېدىم.
شۇڭا ئۆرۈپ ئۆرنىمدىن، كەتتى ماڭا قارىماي،
- پەننى سۆيمەس كىشىنىڭ يولى ئەبەت تار!- دېدىم.

ئۆزى كەلدى بىر كۈنى،- خوشالغۇ سەن، كەل!،- دېدىم،
ئەيىپلىدى ئۆزىنى ...،- چۈشۈنۈپسەن دەل!- دېدىم.
دېدى:- پەننى يارتۇتۇپ، پەس ھەۋەسنى تاشلايمەن...
- بولساق پەنگە ئىنتىزار، ئارزۇ ئارمان ھەل!- دېدىم.

ھەركۈنى بايرام...

ئابدۇللا ناسىر

—ئۆزدادا، دېگىنە، بۈگۈن بايراممۇ؟
دېدى-دە، تىكىلدى ئاغزىمغا قاراپ.
— ياق قىزىم، -دېدىم مەن ئويلاپ تۇرمايلا،
بايرامنى قانداقچە قالدىڭ سەن سوراپ؟

— ئەمىسە نېمىشكە ئازام بىزلەرگە،
بايراملىق كىيىمنى كېيگۈزۈپ قويدى.
ئەتىگەن سۈت-قايماق، چۈشتە-ئاش-مانتا،
قوساقلار تويغىچە يېگۈزۈپ قويدى؟...

قاھ-قاھلاپ كۈلدۈمەن ئامراق قىزىمنىڭ
قالغاچتەك ۋىچىرلاپ كەتكەنلىرىگە،
دەۋردە يۈز بەرگەن ئۆزگۈرۈشلەرنىڭ،
مۇنچىلىك تەكتىگە يەتكەنلىرىگە.

قىزىمنىڭ سوئالى چۆمدۈردى ئويغا:
ھە، راستىن تۇرمۇشتا ئۆزگۈرۈش تولا،
قىزىمغۇ كۆرۈپتۇ كىيىم-تاماقنى،
ئەمەسقۇ يېگىلىق پەقەت مۇشۇلا:

تۇت ئاپەت يوقىلىپ، جاھان ئۆكشۈلۈپ،
دېخانغا كۈن چىقتى (بىلگەن ئادەمگە.)
ھەرئۆيدە تەل بۈگۈن ئاشلىق، كىيىم، پۇل،
دېخاننىڭ شاتلىقى سىغمايدۇ تەنگە.

ئىشلىگەن چىشلىدى، ئاشتى دارامەت،
چارۋامال، ئۆي قۇشى باقتۇق يەتكۈچە.
باغ-ۋاران يەتكۈزدۇق، ئوخشىدى مىۋە.
قول ھونەر قىلدۇق ھەم بىكار ياتقىچە.

ئىشلىگەن بىرچاغلار مۇشۇ ئېتىزدا،
قوساق ئاچ ۋە لېكىن شوئارلار ياڭراق.
«ۋەزىيەت چوڭ ياخشى، بازارلار ئاۋات»
سوزلەيتتۇق «ئۇتۇقزور، ئىستىقبال پارلاق»

قەرز دەپ چىقاتتۇق يىلنىڭ ئاخىرى،
بالىلار ئاچ- يېلىڭ، ئوتكەن تەلمۈرۈپ.
سورىسا ياخشىراق كىيىم، تاماقنى،
بەرمەيتتۇق «بايرامنى كەلسۇن» دەپ يۈرۈپ.

مولچىلىق ئېپكەلدى يېڭى سىياسەت،
قەددىمىز رۇسلاندى بول دېگەچكە باي.
شەھەرمۇ، يېزىمۇ بولدى باياشات،
قازانماي، چۆمۈچماي، ئېغىز- بۇرۇن ماي.

قارايمەن شۈتتاپتا دىلىم سويۈنۈپ،
توت بالام ئۈستىدە يىپ-يېڭى كىيىم.
زاماندىن رازى بوپ ھەتتا بالىلار،
ئوسمەكتە شوخ، تېمەن، ئوماق بىجىرىم...

چۈشەندىم جان قىزىم مەن بېرەي جاۋاپ،
ئۇلۇغۋار ئېلىمىدە ھەركۈنى بايرام.
پارتىيەم بىزلەرگە بەردى ھورھايات،
بەختىمىز كۈلمەكتە، يولىمىز داغدام

سويما

ئەسقەر مەمتىمىن

كوزگە ئىلماي، چاغلاپ بەك كىچىك،
توك سويمىغا ئوخشاتتىڭ مېنى.
بوپتۇ، ماقۇل، «سويما» مۇ بولاي،
«سويما» دىن گەپ ئاڭلاپ باق قېنى:

سويما دېگەن چۈشەر پىلەكتىن،
(پىلەكتىكى سېرىق چىچەكتىن.)
ئوزۇق ئالار زېمىندىن- يەردىن،
ئوزۇق ئالار ئېتىز-چۆنەكتىن.

سەۋرى قىلساڭ بۈگۈنكى سويما،
ئەتە قوغۇن بولىدۇ تاتلىق.
«سويما» دېسەڭ رەنجىمىدىم ھېچ،
يۈرۈگۈمدە قوزغالدى شاتلىق.

يۇرتۇمدا توي

ئامىنە تۇردى

تاڭ سەھەر، ھەممە ياق پۈركۈنۈپ نۇرغا،
ئالتۇنرەڭ لىباسىنى كەيگەن دالا-تۈز.
زوقلىنىپ قارىدىم يۇرتۇم باغرىغا،
ئۇ- سېخى بەركەتلىك ۋە شۇنچىلىك ئۈز.

زەپ ئېسىل بىرتۇسكە كىرگەن شۇتاپتا،
مول، سېخى كەچكۈزدە ئالتۇنرەڭ ئوتلاق.
«تول ئېلىش جېڭىمىزنىڭ ماھىرى بىز» دەپ،
بەختىيار مالچىلار ئېيتماقتا قوشاق.

خامانغا ئالتۇن چەش دۆۋىلەندى تاغدەك،
ياقۇتتەك قىپ-قىزىل نۇردا تاۋلىنىپ.

ئىشلىگەچ ياش-قېرى زوق بىلەن تىنماي،
قىممەتلىك ۋاقىتنىڭ قەدرىنى بىلىپ.

كۈمۈشرەڭ چېچەكلەر ئىچىدە شۇدەم،
ئاق پەرتۇق تارتقان قىز ئۈزمەكتە مازا.
ئۆتمەكتە چوڭ يولدىن خۇددى كارۋاندەك،
ئاق ئالتۇن بېسىلغان ھارۋا-ماشىنا ...

كەچكۈزنىڭ بۇ گۈزەل سالقىن كۈنىدە،
كۆكلىمگە تاقىدىمەن شۇنداق بىر ئويىنى:
«ياركەلسە چىگرىدىن، ھۆسۈل تويىغا-
جۇرقىلىپ ياڭراتساق مەردانە كۈيىنى».

ۋەتەن ئىشقى

مەجمەت تاش

«سېنىڭكىم سۆيگۈنۈڭ؟...» دېسەڭ، ۋەتەن دەيمەن جاۋاپ ئەيلەپ،
ۋەتەندە ياشىدىم، دوستۇم، جامالىنى تاۋاپ ئەيلەپ.
ئۇ، ئۆز باغرىدا-مېھرىدە تالاي باتۇرنى چوڭ قىلدى،
بوران-چاپقۇننى مەنسىتمەس شىجائەتلىك كاراپ ئەيلەپ.
مېنى ئۇ پەرۋىرىش قىلدى، ئېقىل، سۆيگۈ، غۇرۇر بەردى،
ئۇنى قوغداشقا تەييارمەن رەقىپلەرنى خاراپ ئەيلەپ.
يۈرەك دەيمەن، جىگەر دەيمەن، ئېسىل كۆز گۆھىرىم دەيمەن،
ئۇنى گۈللەشكە تەييارمەن، نىشان-مەنزىلنى پات ئەيلەپ.
ۋەتەن ئىشقىدا پەرۋانە بولۇپ جەڭگاھقا چۈشمەكتە
مېنى ئۈندەيدۇ پاك سۆيگۈ يۈرەكىمنى كاۋاپ ئەيلەپ.
يېڭى ئۆزۈن سەپەر جەڭگاھىدا بۇرچۇمنى ئاقلايمەن،
قۇچۇپ شان، ئەلنى، يۇرتۇمنى-ۋەتەننى خۇرسەنت-شات ئەيلەپ.

بيدر ئگسى

(ھېكايە)

مەتقاسىم ئابدۇراخمان

ئىشتىن قايتىپ ئۆيگە كىرگەندە يېزىق ئۈستەلىمدىكى كىچىككىنە بىر پارچە خەتكە كۆزۈم چۈشتى:

«دوستۇم ناسىر، بۈگۈن كەچ سائەت يەتتىدە بىزنىڭ ئۆيدە زىياپەت، ئوچۇغىنى ئېيتقاندا، يەر ئىگىلىرىنىڭ رايىغا بېقىپ قىلىنىۋاتقان بىر «تىجارەت» بار، كېلىپ دوستىڭغا داخىل، سودائۈستىدە ۋەكىل بولۇپ تۇرۇپ بېرىشىڭنى ئۈمىت قىلىمەن.

1979-يىل × ئاي. ئەيسا.»

دوستۇم قالدۇرۇپ كەتكەن بۇ خەت مېنى خېلىلا گاڭگىرىتىپ قويدى. زىياپەتقۇ يەپ-ئىچىپ، كۆڭۈل ئېچىش بولسا كېرەك، ئەمما تىجارەت، يەنە كېلىپ يەر ئىگىلىرىنىڭ رايىغا بېقىپ قىلىنىۋاتقان تىجارەت دېگەن نېمىسى؟ ئۇ يەر سودىسى توغرىسىدا دارتىملاپ يېزىپتۇ؟.... مېنىڭ ئۇ سودىغا نېمە مۇناسىۋىتىم بولغاي ؟.... بۈگۈن ئۆيدە ئۇنچە ئالدىراش ئىشىممۇ يوق، بېرىپ باقمايمەنمۇ. مەن شۇ خىيال بىلەن ئەيسانىڭ ئۆيىگە بېرىش قارارىغا كەلدىم.

× ×

مەن كەلگەندە مېھمانلارنىڭ كۆپى يىغىلىپ بولغان ئىكەن. ئۇلار بىلەن بىر-بىرلەپ كۆرۈشۈپ بولۇپ، ئورنۇمدا ئولتۇردۇمدە، ئۇزۇتۇلغان سىنچا يىنى ئوتلىغاچ، مېھمانلارغا نەزەر سالدىم:

ھەممىسى دىگىدەك كەڭ قاسقانلىق،
موۋىت تاشلىق تەلپەك، چىبەرقۇتتىن چاپان
كىيىشىۋالغان بۇ ئولپەتلەر ماڭا تامامەن
ناتونۇش كىشىلەر بولۇپ، قارىغاندا، يېزا
كادىرلىرىدەك كورۇنەتتى.

ئۇزلىرىنىڭ پارىڭىغا چۈشۈپ كەتكەن مېھ-
مانلارنىڭ ئايىغىدا- ئىككى ئوي ئارىسىدا
پاي-پېتەك بولۇپ قاتراۋاتقان ساھىپخان
بوگۈنكى ئولتۇرۇشقا قوللىدابارىنىڭ ھەممە-
سىنى دوتىكىدىغاندەك تۇراتتى. ئۇ تەخسە-
لەرگە كەمپىت، پېچىنلەرنى تىزىش، بوشى-
غان پىيالىلارغا چاي قۇيۇش، داستىخانغا
تەكلىپ قىلىش بىلەن ئاۋارە ئىدى.

— ھەجەپ ئىش-ھە، -دەپ ئويلىدۇم مەن،-
مۇئاشى ئۇنئايدىن بۇنئا يىغىنچە ئاران-ئاران
يېتىشىدىغان كوپ نوپۇسلۇق بىر ئائىلىگە
بۇنچە كاتتا، ھەشەمەتلىك داستىخان تەييار-
لاپ، مېھمان چاقىرىشنىڭ نېمە زورۇرىيىتى
بوپقالدىكىن؟...

ئىككى سائەتچە ۋاقىت ئوتتى.
يان ئويدىن دىم يىگەن پولونىڭ ھىدلىنىك
ھېدى دىماققا ئۇرۇلۇۋاتقىلى تىكەم، لېكىن،
نېمىشقىدۇ داستىخان تارتىلمايتتى.

— مېھمانلارنىڭ ھەممىسى يىغىلىشىپ بولمىدى-
مۇ-نېمە، قارىغاندا، تازا ئىناۋەت تاپاي
دىگەن ئوخشايسەن- ھە! شۇغىنىسى.... مەن
ئەيسانىڭ قولىقىغا شۇنداق دىدىم
ئاستاغىنە شىۋىرلاپ.

— زامان ساڭا باقمىسا، سەن زامانغا
باق، دىگەن گەپ بار،- دىدى ئەيسا ئېغىر
خورسىنىپ. ئايال-ئۆزشاقلىرىنىڭ ھەممىسى
كوڭشى ئەزاسى. باللار چوڭىيىۋاتىدۇ. ئە-
ما ئوينىڭ جۇغ-جەمى ئارانلا ئىككى ئېغىز.
نەچچە يىللاردىن بىرى دۆيكادىرلىرىغا ئوي-
لۇك يەر توغرىسىدا ئىلتىجا قىلىپ ئاغزى-
نىڭ تېرىسى چۈشەي دىدى. لېكىن قانچە يې-
لىنسامۇ تىڭشايدىغانلار چىقمىدى. توغرا،
بىر-ئىككى قېتىم ئويلىشىپ كورىدىغانلىقلىرى-
نى ئەيتىپ كوڭلۇمنى ياسىغانمۇ بولدى. ئەمې-
ما كوڭشىنىڭ بۇئىشقا مەسئۇل باشلىغى روبې-
تەم شۇجى تەستىقلىمىغانلىقتىن، ھەل بولمى-
غانىمىش. لېكىن بۇجايغا دولەت كادىرلىرىدىن
خېلى كوپ كىشىلەر كەڭ-كۇشادە ھويلا-ئارامىلىق
ئويلەرنى سېلىپ كوچۇپ چىقتى. كېيىن ئىشى-
نىڭ تېگىگە يەتسەم، ئوي سېلىش ئۈچۈن روبې-
تەم شۇجىنىڭ كوڭلىنى ئوۋلاشقا- ئانچە-مۇن-
چە ئادىمىگەرچىلىك قىلىشقا توغرا كېلىدىكەن.
شۇڭا، ئامالىنىڭ يوقلىقىدىن دوستىمخان يې-
يىشقا مەجبۇر بولدۇم.

شۇئەسنادا تاشقاقى ئويدىن ئەيسانىڭ
ئايالىنىڭ:

— ئەيسا، روشۇجى كەلدى،-دىگەن ئالدى-
راش ۋاقىرىشى ئاڭلاندى.

«روشۇجى كەلدى» دىگەن ئاۋاز بىلەن
تەڭلا ئولتۇرغانلارنىڭ چىرايىدا جىددىلىك
پەيدا بولدى. ئەيسامۇ سىرتقا يۈگۈردى.

مىلاڭزا قايرىلىش بىلەن تەڭ تەلپىگىنى
قىرلاغلىق، سېمىز لىكىدىن كوزلىرى قىسىلىپ
كەتكەن، قارا سوكنۇچاپان ۋە ھوشۇغىغا كەل-
گىدەك رەسمانى ئىشتان كەيگەن بىرسى ئىككى
قولىنى چاپىنىنىڭ يانچۇغىغا سالغان ھالدا كىر-
ىپ كەلدى. ئۇنىڭ تومپايغان قوسا قلىرىغا
چاپىنىنىڭ پەشلىرى يەتمىگەنلىكتىن، ئا-
رانلا بىر توگمىسى ئېتىلگەن ئىدى.

ئۇ، ئولتارغانلارنىڭ داغدۇغىلىق سا-
لاملىرىنى مەگسىتمىگەن ھالدا ئىلىك ئېلىپ،
توردىكى ئالاھىدە راسلانغان ئورۇنغا جاي-
لاشتى. ئاندىن بېشىدىن تەلپىگىنى ئېلىپ بىر
چەتكە، چاپىنىنى سېلىپ ئىككىنچى تەرەپكە
تاشلاپ، تەردىن نەمدەلگەن سىدام بېشىنى
ئالقىنى بىلەن سۈرتۈشكە، يەلپۈنۈشكە تۇتۇن-
دى.

— «روشۇجى» دىگىنى مۇشۇ ئىكەن - دە.
مەن بۇئادەمگە ئۇزاققىچە سەپسالدىم. سەپ-

-ـالغانىمىرى ئۇنى قەيەردىدۇر ئۇچراتقانىدەك، كورگەندەك ھېس قىلاتتىم. ئەخىرى خاتىرىلىمەـ ۋىدىم مۇنداق بىرۋاقەنى ئېسىمگە سالدى:

10 نەچچە يىلچە بۇرۇن «ھەـەرەمباغ» ئوتتۇرا مەكتىپىدە ئىشلەۋاتقان كۈنلىرىمـ نىڭ بىرىدە، مەكتەپ رەھبەرلىكى خوشنا گۇڭـ شېدىن بىر يىللىقچى دىخاننى «سىنىپى كۆرەش دەرسى» ئوتۇپ بېرىشكە تەكلىپ قىلدى. باشقىـ لارنىڭ ئەيتىشىچە، بۇدىخان ئوتمۇشتە قاتـ تىق ئىزىلگەن بولۇپ، سەرگۈزەشتىلىرى بەكمۇ ئېغىر ئىكەن.

كوپ ئۆتمەي، بىز يىغىلغان زالغا 40 ياشـ لاردىكى بىر دىخان پەيدا بولدى. ئۇنىڭ قوـ لىدا دەز كەتكەن بىر كونا قاپاق، يېرىقلىـ رى چەمبەرلەنگەن .قوپال ياغاچ ئاياق ۋە باشقا ئەسكى-تۈسكىلەر بار ئىدى. ئۇ ئۆزىنى «بۇرۇنقى روستەم قول، ھازىرقى بەختلىك روستەم» دەپ تونۇشتۇرغانىدىن كېيىن، ئۆزىنىڭ ئوتمۇشتە خازان بولغان ياشلىقىنى، ھايۋانـ دىن بەتتەر كۈنلەرنى بېشىدىن ئوتكۈزگەنـ لىكىنى، پومېشىكلار قولىدا خارلىنىپ ئولۇپ كەتكەن ئاتا-ئانىسىنى ئەسـلەپ شىكايەت قىلدى.

ئۇ، ئوتمۇشتىن يالداما بولۇپ قـالغان ھېلىقى قاپاق، ئاياق ۋە كونا كىـيىم-كېـ چەكلەرنى كورسىتىپ تـۇرۇپ:

—مېنىڭ ئۇسمان بەگنىڭ قوي ئېغىلىدا يېتىپ-قوپۇپ ئوتكۈزگەن 20 يىللىق ھاياتىم ئىتنىڭ كۈنىدىنمۇ بەتتەر ئىدى. يەيدىغىنىم كېپەكتە ياققان پوم، كىيىدىغىنىم جۇلدۇر كېپەن، ئىش ھەققىمگە ئالىدىغىنىم تاياق، ئىزا-ئاھانەت بولۇپ، پۈتۈن ئەۋلادىم خارـ زارلىقتا ئالەمدىن ئوتكەن. دادام رەھمەتىـ مۇ جان ئۈزىدىغان چاغدا بىرسىقىم تۇپراقـ نى كوزىگە سۈرتۈپ تۇرۇپ «ئـاھ، يـەرا!... يەرا!... سەن دىخاننىڭ جېنى، دىخاننىڭ قېـ

نى...» دەپ يىغلاپ، يـەر دەردىدە كوزى ئوـ چۇق كەتكەن. ئۇ زاماندا بىز يوقسۇللارنىڭ تەلپىگىمىز چۈشۈپ كەتسىمۇ ئۆزگىنىڭ زىـ مىنىغا چۈشەتتى، —دىدى.

شۇ كۈنى مەنلا ئەمەس، مەيدانغا يىغىلـ غان پۈتكۈل ئادەملەر روستەمنىڭ قـانلىق شىكايىتى تۈپەيلىدىن ئۆزىنى تۇتۇۋالالماي بولدۇقلاپ يىغلاشقانىتى...

مەن شۇلارنى ئەسلىگىنىمدە، بۇ ئەتىۋالىق مېھمانىنىڭ دەل ئەشۇ سىنىپىي كۆرەش مۇئەلـ لىمى «روستەم قول» ئىكەنلىكىنى، ئـۇنىڭ قاچاندۇر «روشۇجى» بولۇشـقا ئولگۈزگىنىنى بىلدىم.

سېمىز گوش ۋە بىيە بېسىلىپ، ئوخشۇتۇپ ئىتىلگەن پولو داستىخانغا كەلتۈرۈلدى، لېـ كىن روشۇجى 3-4كا پاملا يەپ، ئـەيسانىڭ قانچە زورلىغىنىغا قارىماي، قاتتىق بىرنـى كېكىرۋېتىپ قولىنى سۈرتتى-دە؛ «قېنى، كاـ رامىتىڭ قانچىلىك؟» دىگەن مەنىدە ئەيساـ غا قاراپ قويدى. روشۇجىنىڭ ئوتـقاشتەك قىزارغان يۈزلىرى. خۇمالاشقان كوزلىرىگە قاراپلا، ئۇنىڭ ھازىرلا قايسى بىر داستىـ خان ئۈستىدىن بۇيەرگە كەلگەنلىكىنى پەمـ لەش تەس ئەمەس ئىدى. شۇڭا داسـتىخان يىغىۋېتىلدى-دە، سەي-زاكۇسكىلار كـەلتۈرۈـ لۈپ، ئىچكىۋازلىق باشلىنىپ كەتتى.

ئەيسا ئالدى بىلەن ئىككى رومكىغا ھاـ راق قۇيدى، بىرنى ئۆزىگە، يەنە بىرسىنى روشۇجىگە توغرىلاپ سوز باشلىدى:

—بۈگۈن مېنىڭ بۇ مۇساپىرخانەمگە گۇڭـ شېمىزدىكى قەدىرلىك مېھمانلىرىم قەدەم تەـ شرىپ قىلدى. روشۇجىمۇ قىممەتلىكۋاقتىنى چىقىرىپ ئالايىتەن كەلدى. بۇنىڭغا مـەن تولىمۇ خوشالمەن، گەرچە داستىخىنىم غورىـ كۆل بولسىمۇ رەنجىمىسەي، خـوشال-خـورام ئولتۇرۇپ بېرىشلىرىنى ئوتۇنۇمەن.

—ياقەي! ئۇنداق ئەمەس، تـازا يـاخشى

بولدى، دېيىشىپ سوز قىستۇردى بىرنەچچەيلەن.

—مېنىڭچە بولغاندا بىرەر پاقلاننىكاۋاپ قىلىپ، ھەرقايسىلىرىنىڭ بالاۋاقىلىرىنىمۇ چاقىرىپ، چوڭراق بىرئولتۇرۇش قىلىپ بەرگۈم بار ئىدى. لېكىن ئويىمىز مۇشۇنداق گۆكۆت قېپىدەك كىچىك، مۇبادا چوڭراق بىر ئوي سېلىۋالسام... ئەيسا قورۇنۇپقىنا رۇشۇجىگە ھىجايدى - دە: — شۇڭا مەن بۇبىر پىيالە مەينى ئالدى بىلەن رۇشۇجىنىڭ —سالامەتلىكى ئۈچۈن ئىچىمەن. خۇششە!، — دېدى :

—خۇششە!

—خۇششە!!!...

—رۇشۇجىنىڭ سالامەتلىكى ئۈچۈن خۇششە!

بۇلاق سۈيىدەك سۈزۈك قوناق ھاردىغى رومكىلەرگە ئۈزۈلمەي بېلىق كوزى قىلىپ قۇيۇلۇۋەردى. رۇشۇجىنىڭ «سالامەتلىكى ئۈچۈن» بوشىغان بوتۇلكىلارنى ئەيسا سىخىلىق بىلەن تولدۇرۇپ تۇراتتى. ئولتۇرۇش قىزىغانسېرى سوھبەتنىڭ تېمىسى تېز-تېز ئالماشتى.

—رۇشۇجى! سىلىنىڭ بويناقىقا ئەندى بۇيتقىنىدىن ئىشىت چىقمايدىغان بولدىجۇمۇ! تۈنۈگۈن سايدىكى ئىشت تالاشتۇرۇشتا چاقارلىقنىڭ ھېلىقى داڭلىق تايغىنىنى قولاق تۈۋىدىن بىرئالغانچە جېنىنى ھەلقۇمغا ئاپىرىپ قويدى ئەمەسمۇ ،.- دېدى خوشامەت بىلەن كوزى جىمتاقراق كەلگەن بىرسى.

—ئۇنى بىردىمە،- دېدى بىرسى سوزقىستۇرۇپ،- يىتىم قوۋۇرسىغا مەگىننى بىكىتىۋالغانچە كوناتەلپەكنى گۇۋۇشىگەنىدەك قىلىۋەتتىميا!...

—ئەگەر بويناقنىڭ سولمەگىنى ساق بولغاندا ئىدى ،-دېدى رۇشۇجى قولىدىكى رومكىنى كۆپلاقىلىپ كوتىرىۋېتىپ،-تاماشانى شۇچاغدا كورەتتىڭلار!

—رۇشۇجى بىرنەرسە ساقلىسا سەرخىللىرىنى تاللايدۇ، ئوتكەندە 4كۈنلۈك يېراققا ساتقان كەپتەرلىرىمۇ بىرمۇنچە نە ۋەمادا كەپتەرلەرنى باشلاپ سالامەتقايتىپ كەلدى. باقساڭ شۇنداقلىرىنى باقسلۇق،- دېدىچەتىرەك ئولتۇرغان پاكىنەك سېرىق كىشى.

سوھبەت شۇ تەرىقە داۋام قىلماقتا، لېكىن نەمىشقىدۇ، رۇشۇجىنىڭ سولتەرىپىدە ئولتۇرغان ئورۇق، كەمسوزكىشى رۇشۇجىگە بىئېتىۋارۋەتەكەللۇسىز ھالدا، سۇنۇلغان رومكىنى ھىچبىر سوزقىلمايلا «خوش» دەپ ئىچمەيتتى. بۇئۇنىڭ خاراكتېرىمۇ ياكى بۇئولتۇرۇشتىن بىرەر لەززەت ھىس قىلمىدىمۇ، بىلىپ بولمايتتى.

شۇجى بولسا ئىنتايىن شوخ ئولتۇراتتى. ئۇئۇھەممىگە چاقچاق قىلاتتى، ھاراق ئۇزكۇچىنى كورسەتكەنسېرى تېخىمۇقىزىق خۇيلارنىچىقىرىشقا باشلىدى. ئۇھېلىقى جىمتاق كىشىنىڭ بىقىنىنى چىمداپ تۇرۇپ دېدى:

—قانداق قۇربانچان، 12-ئاينىڭ قومچىغىدەك كورۇنمەس بولۇپ قالدىڭمۇ؟ ياكى بالىنىڭ ئانىسى قويۇۋەتمەيدىغان بولۇپ قالدىمۇ؟

— يوقسۇ شۇجى. بىزمۇ ئۇزلىرىنى ئويگە چاقىرىشنىڭ تەرەددۇتىدا بولىۋاتاتتۇق، لېكىن ئالدىراش بولۇپقېلىپ...

ئەيسا رۇشۇجىگە رومكا تۇتقانلىقتىن ئۇنىڭ چاقچىغى بولۇنۇپ كەتتى- بىزنىڭ ئەيسامۇئەللىمۇ شامالۋاغىنىڭ ئەلمى-تەلمىسىگە چۇشۇنۇپ قالدى. ھەرقانداق ماكاندا يەرلىشىپقالاي دېسەڭ، شۇجايدا ئەل كىرگەن كىچىككە كىرگۈلۈكتە. شۇجى ھاراقنىكوتىرىۋېتىپ زاكوسكىغا باققاندىن كېيىن سوزىنى داۋاملاشتۇردى:

—مۇپتىغا دۇرۇت كېرەك، ئىشانغا مۇرت دەپتىكەن. ئەيسا مۇئەللىم بىزلەرگە يېقىن بولسا بىزمۇئۇنى قېتىمىزغا ئالىمىزدە!

باياتتىن ئۇ يىنىڭ كۆكۈتقىپىدەك كىچىكلىكىنى ئېيتمىۋاتىدۇ، شۇنچە كەڭ كۆكشىدىن مۇئەللىم پاتقىدەك ئويلۇكزىدىن چىقمامدىكەن!

رۇشۇجى ئەتراپىدا ئولتۇرغانلارغا بىر قارىۋېلىپ يەنە سوزلەشكە باشلىدى:

— ئەتىلا مۇئەللىمگە بازار دادۇيىدىن، ھېلىقى تاش ئۇستەڭ بويىدىكى يەرنى بىرە يىلى، ھاشىم سېكرېتار، سىزدە رھال 10 ئادەم ئاجىرىتىپ تام سوقتۇرۇپ بېرىڭ،ھە، راس، سايدىكى ياغاچتىن 20 تۇپ بەرسەك ئازادە يېتەر، پارتىيىنىڭ كادىرلىرى مۇنداق كىچىك ئويدە ئولتارسا سوتسىيالىزمنىڭ ئەۋزەللىكى نەدە قالىدۇ، يالغانمۇ يا؟

— رۇشۇجى توغرا ئېيتتى، ئاممىنىڭ تۇرمۇشىغا كوڭۇل بولۇش — شۇجىيىمىزنىڭ ياخشى خىسلەتلىرىنىڭ بىرى، — دېدى ھېلىقى جىتاق كىشى.

— رۇشۇجى، — دېدى ھېلىقى جىمغۇر كىشى تەڭقىسلىقتا قالغاندەك بىر خىل ھالەتتە، ئۆزلىرى دېگەندەك قىلساقمۇ بولاتتى، بىراق، ئۆزلىرىنىڭ دېگىنى بويىچە ئۇ يەرنى يېقىندىلا تۇردى ئاخۇندىن قايتۇرۇۋېلىپ قەلەمچە تىكىپ قويغاندۇق، ھازىر ئالدى بىخ يېرىپ چىقىپتۇ، بۇنىڭ ئۈستىگە...

رۇشۇجى گەپنىڭ بېلىگە تېپىپلا دېدى:

— تۇردى ئاخۇننىڭ قايسى قىلىپ كەتكەنلىرى دېگە. شۇنچە ئەپلىك يەرنى بىرە تتۇق، قايتۇرۇۋېلىپ ياخشى قىلدۇق. قەلەمچە سېلىنىڭ دېگەنمۇ مەن، بۇزۇپ ئويسالىمىز دەۋاتقانمۇ مەن! ھاشىم ئاخۇن سېكرېتار، بۇ كۆكشىنى مەن باشقۇرىمەن، نىمە «ئۇنىڭ ئۈستىگە». «بۇنىڭ ئۈستىگە» دەپ تىل چاينايسىز؟...

ھاشىم ئاخۇن سېكرېتار لېۋىنى چىشلىگىنىچە يەرگە قاراپ جىم بولدى. ئۇنىڭ خىيالىدىن يېقىندا بولۇپ ئۆتكەن بىر ئىش كەچمەكتە ئىدى:

بازار دادۇينىڭ پىشقەدەم ئەزاسى تۇردى ئاخۇن يېڭى مەھەللىگە ئويرەتلەش ۋاقتىدا سايدا ئورمان بېقىۋاتقانلىقتىن، «ھازىرچە شۇ يەردە ئولتۇرۇپ تۇرسىمۇ بولىدۇ» دەپ قارىلىپ، ئويلۇك يەر بېرىلمىگەن، ئەسلىدىكى ئويى يېقىلغاندا ياغاچ-تاشلىرى سايدىكى كەمسىنىڭ يېنىغا يوتكەپ قويۇلغان ئىدى.

ئۆتكەندە ئۇ ئويلۇك يەرتەلەپ قىلدى: ھاشىم سېكرېتار دۇيىدىكى ئەزالارنىڭ مۇزاكىرىسىدىن ئۆتكۈزۈپ، تۇردى ئاخۇنغا تاش ئۇستەڭ بويىدىن، نوپۇس ئەھۋالىغا قاراپ بىرمو يەر ئايرىپ بەردى. لېكىن رۇشۇجىنىڭ رەت قىلىشى بىلەن بۇ يەر تۇردى ئاخۇندىن قايتۇرۇۋېلىنغاچقا، ھازىرچە قەلەمچە تىكىپ قويۇلغان، تۇردى ئاخۇنمۇ سايدىكى كەمسىدە ئولتۇرۇپ تۇرغان ئىدى.

ئۆتكەن ھەپتىدە رۇشۇجى ناتونۇش بىر كادىرنى باشلاپ كېلىپ، ھېلىقى بىر موقەلەمچىلىكنىڭ يېرىمىنى ئويسېلىشقا بۆيرۇپ بەرمەكچى بولدى. بۇنىڭدىن خەۋەر تاپقان تۇردى ئاخۇن، شۇجىغا يېلىنىپ، قايتا-قايتا ئىلتىماس قىلغان بولسىمۇ، «سەن مۇشۇنچە كوزۇمگە كىرىشىۋېلىپ، قادىلىپ تۇرىۋالىدىغانغا نىمە ھەققىڭ؟ كوپىراتىپكە كىرگەندە قانچىلىك يەرنى پاي قىلىپ قوشقان-ھە! يەر ئومۇمنىڭ. ئومۇم دېگەن — كۆكشى — پ، كۆكشىنى مانا مەن باشقۇرىمەن. كىمگە، قانچىلىك يەر بېرىش ياكى بەرمەسلىك مېنىڭ ئىختىيارىم!...» دەپ دەككە قىلغانىدى. ئەزالارۋە دۇي كادىرلىرىنىڭ بۇ ئىشقا قارىتا خېلىلا قوساق كوپىگى بولسىمۇ ئاغىزىدىن چىقىرالمىغانىدى. مانا بۈگۈن كۈتۈلمىگەندە يەنە بىر خېرىدار — ئەيسا مۇئەللىم پەيدا بولۇۋاتىدۇ. ئەيسا مۇئەللىمنىڭمۇ بالا-چاقىلىرى دۇي ئەزاسى، لېكىن، ھازىرچە ئولتۇرۇپ قوپقىدەك بىر-ئىككى ئېغىز ئويى بار. تۇردى ئاخۇننىڭچۇ، ئۇ ھېلىھەم

سايدىكى گەمىدە يېتىپ-قوپۇۋاتىدۇ.

ئەزەلدىن ئېغىر-بېسىق مۇجەزلىك هاشىم سېكرېتارنىڭ تاقىتى-تاق بولدى بولغاي ئەتىمالىم، شۇڭا رۇشۇجىنىڭ بۇيرۇقتەلەپپۇزىدىكى گېپىنى ئىلىكئالماي سوزلىدى:

—رۇشۇجى، تىل چاينىغىم يوق، بارگەپنى ئېيتىۋاتىمەن، ئۇزلىرى بىلىلا، بىرەر يىلغا يەتمىگەن ۋاقىتنىڭ ئىچىدە، ئۇزلىرىنىڭ گېپى بىلەن 9 نەپەر دولەت كادىرىغا ئويلۇك يەر كورسىتىپ بېرىلدى. يەنە ئۇزلىرىنىڭ ئورۇنلاشتۇرۇشى بىلەن تۇردى ئاخۇندەك دېخاندىن 4-5 نىڭ ئويى يىقىۋېتىلدى-يۇ، يەر كورسىتىپ بېرىلمىدى. شۇڭا ئەزالارنىڭ نارازىلىق پىكرى چىقتى، ئۇلار: «يىپ بىلەن كېۋەزنىڭ ئىشى يوق، دىگەندەك، ئايرىم كادىرلار ئەزالارنىڭ مەنپەئەتى بىلەن هىساپلاشماي، تېرىلغۇ يەرلىرىمىزنى، دەل-دەرەخلىرىمىزنى، ئۇزى خالىغانچە ئۇلەشتۇرۇپ بېرىۋەرسە، بىز ئاشلىقنى ئوكزىمىزگە تېرامدۇق، ياكى بولۇت ئۇستىگىمۇ؟ ئەگەر سېكرېتار، شۇجىلارنىڭ شەخسى يېرى، باغچى بولسا بېرىشىۋن بولمىسا...» دەپ پىكىر بېرىۋاتىدۇ. دىمىسىمۇ ئوز ئەزالىرىمىز ئاق يەردە قېلىۋاتقاندا...

—بۇ سىنىڭ تاپقان گېپىڭ!. رۇشۇجى يانپاشلاپ ياتقان جايىدىن چاچراپ قوپۇپ هاشىم سېكرېتارنىڭ سوزىنى بولىۋەتتى ۋە مەس ئەلپازى بىلەن قايناشقا باشلىدى:

— ئېيتىپ باقە، شۇنداق پىكر بەرگەنلەر قانچىلىك يەرنى پايغا تاشلاپتىكەن، ئاماللۇۋاغدىكى يەرلەرنىڭ تەگىدىن تولىسى ئوسمان بەگدىن مۇسادىر قىلىنغان. ماڭ شۇنداق پىكرچىلىرىڭنى ئەگەشتۇرۇپ دادىخارىڭغا ئەرز قىل! ئەمما، مەن ئويلۇك يەر بېرىشنى ئورۇنلاشتۇرغان ئىكەنمەن، مېنىڭ هىساپ!...

—نېمىلا بولمىسۇن، مەن بۇقېتىم قەلەمچىلىكنى بۇزۇپ ئويلۇك يەر بېرەلمەيمەن، ئەمما باشقا يەردىن ئويلىشىپ كورەيلى.

هاشىم سېكرېتارنىڭ بۇسوزى رۇشۇجىنىڭ ئىمانىنى قېرىنقەز ئۇچۇردى بولغاي، غەزەپتىن يېرىلغۇدەك بولغان رۇشۇجى كوپچىلىك مېھمانلارنىڭ ئالدىدىلا هاشىم سېكرېتارنىڭ يۇزىگە «شالاق» قىلىپ تۇكۇرىۋەتتى. ئاندىن يەڭلىرىنى شىمايلاپ، دەلدەڭشىگىنىچە قوپماقچى بولدى. لېكىن باشقىلار سۇلى-سالا قىلىپ، جىدەلنىڭ ئالدىنى ئالدى...

بىردەملىك سۇكۇناتتىن كېيىن باشقا مېھمانلار شۇجىگە تەسەللى قىلىشقا باشلىدى:

كوڭۇللىرىنى چاچمىسىلا شۇجى، هاشىماخۇن سېكرېتار هېچ بولمىغاندا ئۇزلىرىنىڭ يۇزىنى، داستىخاننىڭ هورمىتىنى قىلسىمۇ بولاتتى...

—شۇنى دەڭا، «قېتىغىمنىڭ ئېقى توگىمەس، شىرنەمنىڭ سېرىغى» دىگەن گەپ بار ئەمەسمۇ، بىرنەچچە پۇڭ يەر بىلەن گوڭگىشىنىڭ زېمىنى توگەپ قالاتتىمۇ، ئەزادىگەننىڭ پىكرى تۇگۇمەيدۇ، ئاڭلاپ قويۇپ، ئوزەڭ بىلگەنچە ئىشلەۋەرسەڭ بولىدۇ-دە.

—رەھبەرلىك بۇيرىغاندىكىن، ئامالسىز قۇيرۇقچىلىق قىلىمىغۇلۇق...

هاشىم سېكرېتارنى ھەقلىق دەپ قارىغان بىرقانچىيلەن بۇ پاراڭغا ئارىلاشماي سۇكۇت قىلىپ ئولتۇرۇشتى.

ئەمما، رۇشۇجىنىڭ ئاچچىغى ھېلى بېسىلمىغاندەك ئەمەس ئىدى. ئۇنىڭ بۇ بىھۆرمەت سىكرىتارنى دەسسەپ مىجىۋەتكۈسى، ھازىرلا ئەمەلدىن ئېلىپ تاشلاپ، يىراقتىكى بوز يەرگە كۆچۈش ئائىلە قىلىۋەتكۈسى كەلدى.

ھاشىماخۇن سىكرىتار سورۇننى تەرك ئېتىپ ئاللىقاچان كېتىپ قالغانىدى. بىر ئاز ئۆتكەندىن كېيىن رۇشۇجىنىڭ ئاچچىغى ئاللا-قاياقلارغا ئۇچۇپ كەتتى، باشقىلارنىڭ تەنەللىرى بىلەن كۆڭلى پەسكارىغا ئۇرۇنغان بولسا كېرەك، ئارقا-ئارقىدىن تەگلەنگەن «كۆڭلۈم» ھارىغى ئۇنىڭ چىرايىنى باھار ئاپتىۋىدەك ئېچىلدۇرۇپ، ھېلىقى خاپىچىلىقنىڭ بۇلۇتىنى يىراقلارغا ئۇچۇرۇپ كەتتى. رومكىلار يەنە «رۇشۇجىنىڭ سالامەتلىكى ئۈچۈن» جىرىڭلاشقا؛ «خوشچە» ئاۋازلىرى ئالا-تاغىل ياڭراشقا باشلىدى...

× ×

ئارىدىن 5 ئاي ئۆتكەن كۈز ئايلىرى. مەن يەكشەنبىلىك دەم ئېلىش پۇرسىتىمدىن پايدىلىنىپ ئۆيدىكى پارچە ئىشلىرىمنى قىلىۋېلىش نىيىتىمدە، ئەتىگەنلىك ناشتىنى قىلىپ بولۇپ تۇراتتىم. ئايالىم:

— ئۇنتۇپلا كېتىپتىمەن، تۈنۈگۈن گەچ بىرسى مۇنۇ خەتنى «ئۆزلىرىگە بېرىپ قويسىلا» دەپ ئېپكەلگەن ئىكەن، -دېدى-دە، كونۋېرتنى ئۇزاتتى.

مەن ھېلىقى كونۋېرتنى ئېچىپ، ئىچىدىكى خەتكە قاراپلا ئۇنىڭ دوستۇم ئەيسانىڭ پوچۇركىسى ئىكەنلىكىنى تونۇۋالدىم. خەتتە مۇنۇلار يېزىلغان ئىدى:

«ياخشىمۇ سەن، بۈگۈنكى دەم ئېلىش كۈنۈڭنى سەرپ قىلىپ، ئۆيۈمگە يەنە بىر قېتىم كېلىپ كېتىدىغان بولدۇڭ، نېمىشكە چاقىرىۋاتقىنىمنى كەلگىنىڭدە ئېيتىمەن. باشقىچە ئويلاپ قالما، بۇنوۋەتتىكىسى زىياپەت ھەمساۋىغا تىجارەت قىلىدىغان ئولتۇرۇشلاردىن ئەمەس. كەلمەي قالما، دوستۇڭ ئەيسا.»

مەن ئەشۇ قېتىم رۇشۇجى قاتناشقان زىياپەتكە داخىل بولغىنىمدىن كېيىن، ئەيسالارنىڭ ئۆيى تەرەپكە بېرىپ باقمىغان ئىدىم. بىردەم ئىككى خىيال بولغىنىمدىن كېيىن بېرىش قارارىغا كەلدىم-دە، ۋېلسىپىتىمنى مىنىپ يولغا چىقتىم. مەن گەرچە كۆز ئايلىرىنىڭ ئەلۋەك، سېغى داستىخىنى پۈتۈن ئەتراپنى ئۇزقۇچىغا ئالغان كەڭ ئېتىزبويىدىكى يولدا كېتىۋاتساممۇ، خىيالىمدا «ئەشۇ قېتىمقى زىياپەتنىڭ نەتىجىسى قانداق بولغاندۇ؟» دېگەننى ئويلاپ كەلمەكتە ئىدىم.

ئەيسا مېنى گۈكشې ئوتتۇرا مەكتەپنىڭ بېغىغا يانداپ سېلىنغان، ھويلا-ئاراملىرىمۇ كەڭ-كەتىرى ئازادە 3 ئېغىزلىق بىر ئۆينىڭ دەرۋازىسى ئالدىدا قارشى ئالدى.

بىز ئۆتكەن-كەچكەن ئىشلاردىن پاراڭلىشىپ قاچ قوغۇن-تاۋۇز ئىلىپ يەپ بىرەر سائەتچە ئولتۇرغاندىن كېيىن، بىرنەچچە كىشىلەر مېھمان بولۇپ كەلدى. بۇلار — ئەيسانىڭ ئائىلىسى تۇرۇشلۇق ئىشلەپچىقىرىش دۇيىنىڭ ئەزالىرى ئىدى. ھايال ئۆتمەي داستىخان تارتىلدى. سۆز ئارىسىدا مېھمانلارغا مېنى ھەم مېھمانلارنى ماڭا تونۇشتۇرۇپ بولغاندىن كېيىن، ئەيسا كۈلۈپ تۇرۇپ مۇنداق دېدى:

— بۈگۈن ئۆزرايىم بويىچە، يېڭى ئۆيۈمنىڭ تويىنى ئۆتكۈزۈش ئۈچۈن ھەر قايسىڭلارنى چاقىردىم كۆرۈپ تۇرۇپسىلەر، مۇشۇ ئالتە فۇڭلۇق زېمىن ئۈستىگە سېلىنغان ئۆينى قىڭغىر يول مېڭىش ھەمساۋىغا ئەمەس بەلكى سىياسەت، بەلگىلىمىلەرنىڭ روھىغا ئۇيغۇن ھالدا، تەشكىلنىڭ رۇخسىتى بىلەن پۈتكۈزۈۋالدىم. ئۇزاقى يىللىرى قانچە-قانچە داستىخانلارنى يېيىپ، يېلىنىپ يالۋار-

سامىۇ ئىشىم ئۈچۈن كەلمىگەن ئىدى. ئۇ سۆزلەۋېتىپ ماڭا قاراپ كۈلۈپ قويدى.

ئاپلا ئەيسانىڭ مېنى چاللىشى يېڭى ئۆينى مۇبارەكلەش ئۈچۈن ئىكەن ئەمەسمۇ، ئۇنىڭ ئۆيىنى قاچانلاردا سېلىۋالغىنىنىمۇ بىلمەي قالغانلىقىمنىڭ ئۈستىگە، قۇرۇق قول كېلىپ قاپتىمەن-دە...

مېنىڭ خىيالىمنى بىلىۋالغاندەك، بىر نەچچە كىشى خىجالەتچىلىك بىلەن بىر-بىرىگە قارىشىپ قويدى-دە، ئاردىن بىرسى:

— مۇئەللىم، نىمىشقىمۇ گەپنى ئۇچۇق قىلمىغاندىلا، رەسمىي يۇسۇن بويىچە ئۆينى قۇتلاشقا كېرەك ئەمەسمىدى، قۇرۇق كېلىپتۇق، — دېدى.

— راس، ياخشى ئىش بولماپتۇ، — دېيىشتى باشقىلارمۇ.

— يوق—ۇ، يۈرەك پوك—ىلىدى—ماي كۆڭۈل دەككى - دۈككى بولماي، خاتىرجەم هالدا ئۆينى پۈتكۈزۋالدىم. هەر قايسىلىرىڭنىڭ ياردەملىرىمۇ ئاز بولمىدى. ئۇنىڭ ئۈستىگە يېڭى ئۆينى قۇتلاش، بۆشۈك تويى، خەتنە تويى، يېڭى مەنسەپكە كۆتىرىلگەنلىكنى مۇبارەكلەش تويى... دېگەنلەر قايسى بىرىمىزنىڭ يېلىگىنى قۇرۇتمىدى. ياخشى كۆڭۈللىرىڭگە رەھمەت. قورۇنماي ئولتۇرايلى.

ئەيسا شۇلارنى دېگەندىن كېيىن داستىخاننى يەڭگۈشلىدى ۋە يېڭىدىن سېتىۋالغان ئۈن ئالغۇسىنى سورۇنغا قويۇپ ناخشا ئاڭلاتتى.

بىز ئۇنىڭ بىلەن سۆيۈنىڭ لىۋىدە ئولتۇرۇپ پاراڭغا چۈشتۇق. شۇ نەرسە مەلۇم بولدىكى، ھېلىقى ئاخشامقى زىياپەت ھاماۋىغا بىرىلگەن يەر ئەتراپىغا تام سوقۇلغاندىن كېيىن، ئەزالار قاتتىق نارازىلىق بىلدۈرۈپتۇ — بىر چىرايلىق كوكلەۋاتقان قەلەمچىلەرنى بۇزۇپ ئۆي سېلىشقا ئەيسانىڭمۇ كۆڭلى ئۇنىماپتۇ. رۇشۇجىنى ئىزدەپ تېپىپ ئەھۋالنى ئېيتقان-باشقا يەردىن ئورۇلىۋۇك زېمىن بېرىش تەلىۋىنى ئوتتۇرىغا قويغان بولسىمۇ، رۇشۇجىنىڭ «قانداق ئادەمسىز، يەر دېدىڭىز، بەردىم. سالسىڭىز ئەشۇ قەلەمچىلىككە سېلىڭ، بولمىسا سىزگە بېرىدىغان يەر يوق!» دېگەن جاۋابىدىن باشقا نەمىگە ئېرىشەلمەپتۇ.

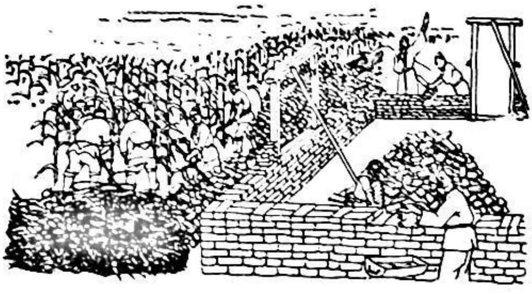

ئاردىن كوپ ئۆتمەي زاھىيدىن ئىشەرتىلگەن خىزمەت گۇرۇپپىسى رۇشۇجىنىڭ ھوقۇقىنى قالايمىقان ئىشلىتىپ، تېرىلغۇ يەۋە ئورمانلارغا بۇزغۇنچىلىق قىلغان ئىشلىرى ئۈستىدىن تەكشۈرۈش ئېلىپ بېرىپتۇ. داستىخانغا تېگىشلىگەن يەرلەر بىردەك ئىناۋەتسىزدەپ قارىلىپ، تۇردى ئاخۇن ۋە ئەيسالارغا ئوخشاش ئەمەلىي قىيىنچىلىقى بار بىر نەچچە ئائىلىلەرگە ئۆيلۈك يەر بېرىلىپتۇ. دۆي رەھبەرلىكى ئەيسانىڭ ئەمگەككۈچى ئازلىقىنى نەزەردە تۇتۇپ، ئۇنىڭ ئۆي تاملىرىنى ئەتتۈرۈپ بېرىپتۇ.

— هازىر رۇشۇجى نېمە قىلىۋاتىدۇ؟، — دەپ سورىدىم مەن ئەيسانىڭ سۆزىنى ئاڭلىغاندىن كېيىن.

— يەنىلا ئەسلى خىزمىتىنى ئىشلەۋاتىدۇ، لېكىن خىزمەتتىكى كەتكۈزۈپ قويغان تەرەپلىرى تەكشۈرۈلۈۋاتقىدەك، — دېدى ئەيسا.

— داستىخان سالمىسا، كېپىگىنى ئاڭلىمىسا، ئىشنى سىياسەتنىڭ روھى بويىچە قىلمىسا، ئەسلىزاتىنى ئۇنتۇپ يېڭى زاماننىڭ مۇشتۇمزورلىرىدىن بولىۋالسا، ئەلۋەتتە ھېساپ بې-

كورۈڭ

تۇرسۇننىياز ئابدۇللا

دۇستلۇرۇم يۇرتۇمدىكى يېڭى قىياپەتنى كورۈڭ،
ھورزامان بەخش ئەيلىگەن مېھرى-شاپائەتنى كورۈڭ.

سۆپ-سۆزۈك قاش تېشىدەك ئەل ئىشقىنى جەلپ قىلىپ،
كۆنسايىن نۇرچاقنىغان ئادىل سىياسەتنى كورۈڭ.

چىمن ئىشەچ، ئۆمىت تېغىدا ياتتى كىيىك ئەيلەپ ھوزۇر،
مول ھوسۇل تويىنى قىزىتقان ئەھلى جامائەتنى كورۈڭ.

مال تولۇپ كەتتى ئېغىلغا بولدى ياغ قازان، چۆمۈچ،
توق قوساق، كوڭۈل خوشال، راھەت-پاراغەتنى كورۈڭ.

دىخىنىم ھوددە بىلەن تېتىمدى ئەجىرنىڭ تەمىنى،
شان-زەپەرنىڭ ئىلكىدە ئالغان دارامەتنى كورۈڭ.

پارتىيەم بەردى كاپالەت بايبولۇش ئارزۇسىغا،
كۆنسېرى ئالغا ئورلىگەن يۈكسەك شىجائەتنى كورۈڭ.

رىدۇ-دە. دېمىسىمۇ ئەشۇنداق بىر قىسىم ئا-
دەملەر خەلق بەرگەن ھوقۇقنى مۈلۈك قاتارىدا
كەلسە-كەلمەس ئىشلىتىپ، رەھبىري كادىر-
لارنىڭ ئوبرازىغا قاراسۇۋىدى . بۇنداق ئا-
دەملەرنىڭ قىلمىشى تەكشۈرۈلۈپلا قالماي،
تېگىشلىك جازالىنىشىمۇ كېرەكتە!

مەن ھاياجىنىمنى باسالماي، كېيىنكى
سوزلىرىمنى ئۇنلۇك دەۋەتتىم، مېھمانلار:
— ئەلۋەتتە شۇنداق بولۇشقا تېگىشلىك،
«رۇستەم قۇل»-«رۇشۇجى» بولغان كىشى بۇرۇن-
قى «بېشىمدىن تومغى چۈشسىمۇ ئۆزگىلەرنىڭ
يېرىگە چۈشمىدۇ»غان ئېچىنىشلىق كۆڭلىرىنى
ئۇنتۇپ قالسا ھەرگىز بولمايدۇ، — دېيىشتى.

بىز زامانىمىزنىڭ مول-توقچىلىقى، سىياسەت-
نىڭ ئادىل ۋە توغرىلىقى، ھەققىدە ئۆز ئاققىچە
پىكىر ئالماشتۇرۇپ ئولتۇرۇپ، ۋاقىتنىڭ بىر
يەرگە بارغانلىقىنى تۇيماي قاپتۇق....

تاغلىق يېزىدىكى ئۆزگىرىش

كۈرەشجان مۇسا

«نۇرى»گۈلشى ھەققىدە،
يازاي قىسقا باھانى؛
مەنمۇ كۈچ يېتەكلەپ،
يېڭىلىدۇق ھاۋانى.

يوقاپ بۇندا بەتقىلىق،
باشكوتەردى يېڭىلىق.
«توتتە گۈزەل، بەش بولۇش»
ماكان ئەتتى سەھرانى.

يامان ئادەت، يامان ئىش،
يىلتىزىدىن قۇرىدى.
غەلبىمىزدىن مات قىلدۇق،
توتزىيانداش ئەرۋانى.

ئىچ ئىتتىپاق ياشىدۇق،
قىزىل گۈلدەك ياشنىدۇق.
بالىلارمۇ ئۆگەندى،
كىچىكىدىن ھايانى.

قۇرۇق غەيۋەت، پاراڭ يوق،
يانچۇقتا پۇل، قوساق توق.
مىللى ئۇسۇل ئوينىدۇق،
باغرىتىپ شوخ ناۋانى.

مەدىنىيەت پونكىتى،
ھەممىمىزنىڭ ئولپىتى.
مەرىپەتتىن تاپتۇق بىز،
دىلغا مەلھەم-داۋانى.

يېڭى ھايات يولىدا،
دادىل قەدەم تاشلىدۇق.
كوچۇرىمىز بۇيەرگە،
شۇ جەننەتۇل-مەئۋانى.

پارتىيىگە ئەگىشىپ،
غەلىبە بىلەن تاغ ئېشىپ.
كەنتىمىزنى قىلىمىز،
ئەدەپ-ئەخلاق ماكانى.

شېئىر ۋە پارچىلار

مەتقۇربان ئىسمايىل

ئانا دىسەم...

ئانا دىسەم، تومۇرلىرىمدا،
ئۇركەش ياسارسەن بەرگەن ئاق سۈت.
ئانا دىسەم، ھەربىر ئىشىمدا،
بولۇر پەيدا غەلبىگە ئۈمىت.
ئانا دىسەم، قۇلاق تۈۋىمدە،
جاراڭلىغاي «ئەللەي» نــاخشىسى.
ئانا دىسەم، ھايات قىسسەمدىن،
ئېچىلىدۇ بەخت سەھىپىسى...
قەدىرلىك ئانا، شۇڭا سىېنىڭچۈن،
تەسەددۇق مېنىڭ بارلىغىم ھامان.
ئاقلايمەن سىېنىڭ ئەجرىڭنى چوقۇم،
يۇرتنى گۈللەشكە بولۇپ پەھلىۋان.

پارچىلار

يولۋاستەك كۈچ ئۇرغۇپ تۇرغان چاغ ياشلىق،
ياشلىقتا تېرىمغا ئايلىنار تاشلىق.
ياشلىقتا بىلىم ئال، يارات كەشپىيات،
ئەتىمسۇن ئۆمرۈڭنى خازان بەڭۋاشلىق.

☙ ☙

چەكلىكتۇر ئادەمنىڭ ئۆمرى-ھاياتى،
جانغا ئارتۇر ئالماس مۈلكى-بىساتى.
ئەۋلاتتىن-ئەۋلاتقا قالۇر مىراس بوپ،
ھەركىمنىڭ ئۆمرىدە قىلغان ئىجادى.

زاۋا ئىلھامى

زەبىجان ماخمۇت (ئوقۇغۇچى)

بۇندا ھاجەتلەر راۋادۇر، ئۇندا دەرتلەرگە داۋا،
ياخشىراقتۇر كابىلۇ، بەلىخ، بۇخارادىن زاۋا.

— تەجەللى

بوۋامدىن ئاڭلىدىم، كىتابتىن كوردۇم،
ئەي زاۋا — گۈل دىيار سىنىڭ نامىڭنى.
شاتلاندىم كورگەندە ئەژدات كۆيىدە،
شەرەپلىك قىسسەڭنى، پەخىر-شانىڭنى.
بىرچاغدا كارۋانلار ئوتسە يولۇڭدىن،
ئۇلارغا قونالغۇ، ئىدىڭ ساھىپخان.
شەرۋەتتەك سۈيۈڭنى ئىچكەن يولاۋچى،
ئولۇمدىن قۇتۇلۇپ، تاپاتتى دەرمان...
بۈگۈنچۇ، قۇچىغىڭ بەئەينى جەننەت،
چوللەرنى كوكەرتىپ ياسىدىڭ بوستان.
مۇبادا تەجەللى يەنە بىر كورسە،
ئىلھامى ئوخچۇيتتى- يازاتتى داستان!

ئەي زاۋا، كىمىندىگىم قېنىنى تامغان جاي،
بەختىڭدىن زوقلىنىپ كۆيلەر قاتىمەن.
مەن، ئىشچان، ئەمگەكچان ئەھلىڭ قاتارى،
قوينۇڭدا تەر توكۈپ، غۇلاچ ئاتىمەن.
گۈللەيمەن ھوسنۇڭنى ئەجىر-توھپەڭدىن،
كۆيلەيمەن سائادەت قۇچقان چېغىڭنى.
پارتىيەم قۇياشىنىڭ شەپقەت نۇرىدىن،
روخسارى ئۈزلاشقان گۈلشەن باغىڭنى.
«يۇرتىنى سۆيمىگەن — ئىلىمنى سۆيمەس»،
دەيدىكەن كونىلار، بۈگەپ بەرھەق، راس!
مەن سېنى سۆيمەنچىن كوڭلۇم بىلەن،
بولىمەن تولپارىڭ جەڭلەردە ھارماس.

كۈز

ئوبۇلقاسىم مەتنىياز

يېپىپتۇ دالاغا ئالتۇنرەڭ يوپۇق،
جانىجان يۇرتۇمدا مەئىشەتلىك كۈز.
چومۇلگەن ئېتىزلار، خامانلار نۇرغا،
سۈپەتكە تىل ئاجىز، يېتىشمەيدۇ سوز.

كوزلەرنى چاقنىتار باغلاردا ئۈزۈم،
ھەرساپتىن تامچىلار ئىسسىل شىرنىسى.
چاك قىلار دىماقنى قوغۇننىڭ ھىدى،
قىپقىزىل ئانارلار — جانان چېھرىسى...

ئىخ! ئالتۇن كۈز ئەجەپ پاراۋان قوينۇڭ،
مولچىلىق ئىلكىگە چومۇلگەن ھەريان.
بارچىنىڭ كوڭلى خوش، يۈزىدە كۈلكە،
ھەل بولغاچ بۈگەمدە ئارزۇيۇ-ئارمان...

«توي كۈنىدىكى بۇدرە قىلىنغان چاچ» ھېكايىسىنى ئوقۇغاندىن كېيىن

گۈزەل باھار پەسلى يېتىپ كېلىش بىلەن رەڭمۇ-رەڭ گۈللەر پۇرەكلەپ ئېچىلىشقا باشلىغىنىدەك، پارتىيە 11-نۆۋەتلىك مەركىزىي كومىتېت 3-ئومۇمىي يىغىنىدىن كېيىن، بىزنىڭ ئەدەبىيات-سەنئەت گۈلزارىمىزدا ئىجتىمائىي تۇرمۇشنى ھەقىقىي ئەكس ئەتتۈرىدىغان خىلمۇ-خىل نادىر ئەسەرلەر ئارقا-ئارقىدىن بارلىققا كەلدى.

«يېڭى قاشتېشى» ژۇرنىلىنىڭ 1982-يىللىق 1-سانىغا بېسىلغان، يولداش مەمتىمىن ھەزرەتنىڭ «توي كۈنىدىكى بۇدرە قىلىنغان چاچ» ھېكايىسى ئەنە شۇنداق نادىر ئەسەرلەرنىڭ بىرى بولۇپ، ساتىرىك خاراكتېرگە ئىگە ئىكەنلىكى، تۇرمۇش چىنلىقىنى چوڭقۇر ئەكس ئەتتۈرگەنلىكى بىلەن كىتابخانلارنىڭ دىققىتىنى ئۆزىگە ئالاھىدە جەلپ قىلىپ، كەڭ جامائەتچىلىكنىڭ دىققەت نەزىرىگە سازاۋەر بولغان ياخشى ھېكايىدۇر. بىز «يېڭى قاشتېشى» ژۇرنىلىنى قولىمىزغا ئالغىنىمىزدا بۇ ئەسەر تېمىسىنىڭ يېڭىلىقى ۋە بەدىئىي جەھەتتىكى مۇۋەپپەقىيەتلىرى بىلەن بىزنى ئىختىيارسىز ئۆزىگە جەلپ قىلدى. شۇنىڭ بىلەن بىز بۇ ھېكايىنى زور قىزىقىشتا ئوقۇپ چىقتۇق.

ھېكايىدىكى ۋەقەلىك مۇنداق: مەلۇم بىر يۈزئابرويلۇق رەھبىرىي كادىرنىڭ قىزى رازىيە بىلەن يەنە شۇنداق ئابرويلۇق بىر كىشىنىڭ ئوغلىنىڭ تويى بولغان كۈنى مېھمانلار كېلىشىنىڭ ئالدىدا ياسانچۇق، شوھرەتپەرەس، ساختا گۈزەللىكنى قوغلاشقۇچى قىز رازىيە ھازىر چىقىۋاتقان غەلىتە نۇسقىدىكى كېيىملەرنىڭ ئالاھىدە مودىدا تىكىلگەنلىرىنى كېيىپ ياسىنىدۇ. ئۇ ئەينەكتە ئۆز ئەكسىنى كۆرۈپ، ئۆزىنىڭ چىرايلىقلىقىدىن مەمنۇن بولۇپ ھوزۇرلىنىدۇ. شۇنىڭ بىلەن سەل-پەل..... بۇرنى، قېلىن لىۋى، ئىنچىكە ھەم ئۇزۇن بوينى ئۆزىگە ياراشمىغاندەك، ئۇنىڭ ئۈستىگە قويۇق چاچلىرىنىڭ بولمىغانلىقى ھەقىقىي گۈزەللىكىگە تېخىمۇ تەسىر يەتكۈزگەندەك تۇيۇلىدۇ-دە، ئۇچېچىنى كەستۈرۈپ بۇدرە قىلىشنى ئويلايدۇ، بۇ ئوي ئۇنىڭ يۈرىكىگە ئوت ياقىدۇ، رازىيە شۇھامان دوستى رەشىدەگە كۆڭلىدىن كەچكەنلىرىنى ئېيتىدۇ، رەشىدىمۇ ئۇنىڭ پىلانىغا قوشۇلىدۇ. شۇنىڭ بىلەن ھەقىقىي گۈزەل بولۇش ھەۋىسىنىڭ يالقۇنلۇق ئوتىدا يانغان رازىيە، قىز دوستلىرىنى ھەم باشقا مېھمانلارنى تاشلاپ ساتىراچخانىغا چاپىدۇ...

مۇھەببەتنىڭ ئەڭ مۇستەھكەم ئاساسى دۇنيا قاراش، قىز-يىگىت ئۆزىنىڭ گۈزەل ئەخلاقى-پەزىلىتى، خۇلقى مىجەزى جەھەتتە بىر-بىرىگە تەڭلىشىش ۋە يېقىش؛ غايە ئىستەك، ئىرادە جەھەتتە بىردەكلىككە ئىگە بولۇش، بىر-بىرىگە كۈچ-مەدەت ئىلھام بېرىپ، ئورتاق ئالغا بېسىشتۇر. مانا شۇنداق بولغاندىلا، بۇخىل مۇھەببەت ھەقىقىي، گۈزەل مۇھەببەت بولۇپ سانىلىدۇ، بۇنداق

مۇھەببەتنى يار-دوسلارمۇ، ئاتا-ئانىلارمۇ، جەمىيەتمۇ قوللايدۇ، ھىمداشلىق قىلىدۇ.

«تۆت كىشىلىك گۇرۇھ» يوقۇتۇلۇپ، نۇرغۇن ياشلار ئىددىيەدە ئازات بولۇپ، مۇھەببەت، نىكاھ ئىشلىرىدا ئەركىنلىككە ئېرىشىپ، مەنىۋى مەدەنىيەت يارىتىش، سوتسىيالىستىك ۋەتىنىمىزنى گۈللەندۈرۈش يولىدا تەر ئاققۇزۇۋاتقان بولسىمۇ، قىسمەن نادان، مەدەنىيەتسىز ياشلار كاناي پۇشقاقلىق شىم كىيىش، ئۇزۇن چاچ قويۇش، چاچنى بۇدرە قىلىش، بەل تولغاپ ئۇسسۇل ئويناش قاتارلىق چاكىنا، بىمەنە قىلىقلارنى «يېڭى مەدەنىيەت» دەپ خاتا چۈشىنىپ يۈرمەكتە. ھىكايىدا تەسۋىرلەنگەن رازىيە ئەنە شۇنداق «مەدەنىيەت»نىڭ تەسىرىگە ئۇچرىغان مەلۇم ساندىكى قىزلارنىڭ بەدىئىي تىپىدۇر. ئۇ، ساختا گۈزەللىكنى دەپ ۋىژدان، نومۇس، ھاياتنى چۆرۈۋەتكەن.

رازىيەنىڭ «گۈزەل بولۇش» ئۈچۈن چاچ بۇدرە قىلىشىنىڭ جەريانى ۋە ئاقىۋىتى تېخىمۇ قىزىق ۋە كۈلكىلىك. رازىيە ساتىراچخانىغا باردۇ-دە، بۇدرە قىلىنغان چاچ نۇسقىلىرىنى تاللايدۇ، ئاندىن كېيىن ساتىراچ چاچنى يۇيۇپ-تاراپ ئۇنىڭ بېشىغا چاچنى بۇدرە قىلىدىغان سايماننى كەيگۈزىدۇ، ساتىراچ ئىشدېشى بىلەن (كەسپدىشى بىلەن) ئۆزگىپىنى قىلىشىدۇ. رازىيەنىڭ «بېشىم قىزىۋاتىدۇ» دېگەن سۆزىگە «قىزدۇرمىسا بۇدرە بولامدۇ؟» دەپ جاۋاپ بېرىدۇ. شۇنىڭ بىلەن گۈزەل بولۇشنىڭ مەستانىسى چېچى كۆيگىچە شىرىن خىيال سۈرىدۇ. ئۇنىڭ كۆز ئالدىغا مەھەللە بويلاپ قاتىرىسىغا تىزىلىپ كەتكەن چوڭ-كىچىك ماشىنىلار، تويىنىڭ جاراڭلىق نەغمە-ناۋاسى، مول يېمەك-ئىچمەك، ھەر خىل تويلۇق كىيىملىرى، مېھمانلارنىڭ ئۆزىگە تويماي تىكىلىشى قاتارلىقلار كېلىدۇ. شۇ ئارىلىقتا ئۇنىڭ بېشىدىن تۈتۈن چىقىۋاتقانلىقىنى باشقىلار ساتىراچقا ئېيتىدۇ. شۇنىڭ بىلەن ساتىراچ ئۇنىڭ بېشىدىن بۇدرە قىلىش سايمىنىنى ئالىدۇ ھەم رازىيەنىڭ چېچى كۆيۈپ، بېشىنىڭ قوينىڭ كاللىسىغا ئوخشاپ قالغانلىقىنى كۆرىدۇ. ئەينەكتە ئۆزىنىڭ بۇ ھالىتىنى كۆرگەن رازىيە قاخشاپ يىغلاشقا باشلايدۇ. ساتىراچ ۋە ئۇنىڭ كەسپداشلىرى تەسەللىي بېرىدۇ. بۇ ئەھۋالنىڭ ئۈستىگە رەشىدە كىرىدۇ. ئۇ، ئۇستىلارغا رازىيەنىڭ توي بولۇۋاتقانلىقىنى، «باشلىقنىڭ قىزى» ئىكەنلىكىنى ئېيتىدۇ. ساتىراچ بىلەن دۇكان باشلىقى بۇنى ئاڭلاپ قاتتىق چۆچۈيدۇ-دە، ئامال قىلىش ئۈچۈن قاياققىدۇ كېتىشىدۇ.

رازىيەنىڭ بۇ ئەھۋالىنى كۆرگەن بەزى كىشىلەر «ئۆزەم تاپقان بالاغا نەگە باراي داۋاغا» دېگەن شۇدە، يىغلىغان بىكار، دېيىشسە، بەزى كىشىلەر «چېچىنى بۇدرە قىلمىسا ئەرگە ئالمامدىكىن»، «بۇ مۇھەۋۋەس-دە» «ئاھ، مەدەنىيەتلىك بولۇشنىڭ شەرمەندىچىلىكى ....» دەپ مەسخىرە قىلىشىدۇ. ساتىراچ ئۇستا بىلەن دۇكان باشلىقى بىر سەنئەت ئۆمىكىدىن ئات قىلىدىن تەييارلانغان ياسىما چاچنى ئېلىپ كېلىشىدۇ.

سۈنئىي گۈزەل بولماقچى بولغان قىز يەنە سۈنئىي چاچنى كىيەمدۇ؟ كىمدۇ بىرى «ھەقىقىي گۈزەللىك — تەبىئىلىكتە، پەقەت تەبىئىلىكتە» دەيدۇ. شۇنىڭ بىلەن ھىكايىنىڭ ۋەقەلىكى تاماملىنىدۇ.

بىزگە مەلۇمكى، ھىكايە— تىپىك ئەھمىيەتكە ئىگە بولغان بىرەر تۇرمۇش ۋەقەلىكى ئارقىلىق ئىجتىمائىي تۇرمۇشتىكى بىرەر مەسىلىنى، ياكى ئۇز ھەجىمگە قارىغاندا كەڭ، مۇرەككەپ بولغان تۇرمۇشنىڭ مەلۇم تەرىپىنى يورۇتۇپ بېرىدۇ. پېرسوناژ— ھىكايىنىڭ جېنىدۇر.

يولداش مەمتىمىن ھەزرەتنىڭ بۇ ھىكايىسىدا، ئىجتىمائىي تۇرمۇشتىكى بۇ بىر تىپىك ۋەقە ئارقىلىق، تۇرمۇش چىنلىقى چوڭقۇر ئېچىپ بېرىلگەن.

بىز بۇ ھىكايىنى ئوقۇغاندىن كېيىن، چوڭقۇر تەسىراتقا ئىگە بولدۇق. ھەممە

رىئال تۇرمۇشقا نەزەر سالدۇق. ھەقىقەتەن، يولداش مەمتىمىن ھەزرەتنىڭ ھېكايىسىدىكى سەلبىي پېرسوناژ رازىيەدەك سۇنئىي گۈزەللىككە بېرىلگەن، شۇنداقلا رازىيەدىنمۇ يامان ئاقىۋەتكە قالغان قىزلارنىڭ ئاز ئەمەسلىكىنى ھېس قىلدۇق. بۇ ھال پەقەت قىزلاردىلا كۆرۈلۈۋاتقىنى يوق، بەلكى بەزى ئوغۇللاردىمۇ بۇنداق ئەھۋاللار كەۋدىلىك ھالدا كۆزگە چېلىقماقتا. ئۇلار بۇنداق غەلىتە قىلىقلارنى «مەدەنىيەتلىك بولۇش» دەپ قارىماقتا ئېھتىمال، ئۇلار رازىيەدەك ئاقىۋەتكە قېلىشنى ئويلىمىسا كېرەك.

بۇ ھېكايە بەدىئىلىك جەھەتتىن مۇۋەپپەقىيەتلىك چىققان.

1) ئاپتور «كۆزنى يۇمۇپ ئاچقىچە» بولۇپ ئۆتكەن ئىشلار ئارقىلىق ۋەقەلىكنى دولقۇنسىمان راۋاجلاندۇرۇپ، باش تېمىنى روشەن ھالدا ئېچىپ بەرگەن. ئاساسىي پېرسوناژ رازىيە ئوبرازىنىمۇ مۇۋەپپەقىيەتلىك ياراتقان.

2) ھېكايىنىڭ ھەجمى قىسقا، قىزىقارلىق، تىلى ساپ ھەم پىششىق ھەرخىل بەدىئىي ۋاستىلارنى ئورۇنلۇق ۋە مۇۋاپىق ئىشلەتكەن.

3) رازىيەنىڭ كەچۈرمىشلىرى ئارقىلىق بىر تەرەپتىن ئاددىي-ساددا توي قىلىش ئادىتىنى يېتىلدۈرۈشنى ئوتتۇرىغا قويسا، يەنە بىر تەرەپتىن سۇنئىي گۈزەللىك، ياسالما ۋە ساختىلىقلارنى تۈگىتىشنى تەشەببۇس قىلغان. شۇنىڭ بىلەن بىللە «گۈزەل بولۇش» كويىدا مەستانە بولغان رازىيەگە ئوخشاش قىزلارنىڭ توي كۈنى، ھەتتاكى مېھمانلار يىغىلىپ بولغان ئەھۋال ئاستىدىمۇ، كىشىنىڭ ئىدىيىگە كەلگىدەك دەرىجىدە پەسلەر ئىككەنلىكىنى، ھايا، نومۇس ۋە ئەدەپ - ئادەتنى قايرىپ قويۇشتەك يارىماس قىلمىشلىرىنى قاتتىق قامچىلىغان، رازىيەنى ساتىراچىخانىدا كىشىلەرنىڭ مەسخىرىسىگە قالدۇرغان. ھېكايىنىڭ يېشىمى كىشىلەرنىڭ تىلى ئارقىلىق بېرىلىپ، چوڭ يەپ، چوڭ ئىچىش ۋە ھەشەمەتلىك توي-مەرىكىلەرنىڭ رەھبىرىي كادىرلار ئارىسىدا تېخىچە تۈگەپ كەتمىگەنلىكىنى كۆرسىتىپ بېرىلگەن.

4) ئاپتور، رازىيە ئوبرازىنى مۇۋەپپەقىيەتلىك ياراتقاندىن تاشقىرى، ناھايىتى ئۇستىلىق بىلەن ئىل-پال ھالدا ساتىراچىنىڭ ئىدىيىۋى ھالىتىدىكى غەيرىي نورماللىق، يەنى ئۆزگىسىنى قىزغىنىپ سۆيمەيدىغان، خىزمەتكە مەسئۇلىيەتچانلىق بىلەن قارىمايدىغان، ئۆز شەخسىي مەنپەئەتى ئۈچۈنلا چوتسوقىدىغان، نەتىجىدە كىشىلەرگە زىيان يەتكۈزۈپ، ئامىمىنىڭ نەپرىتىگە قالغان ئايرىمچە بىر خاراكتېرنىمۇ قىستۇرما قىلغان.

دېمەك، ئاپتور ھېكايىدىكى ئاساسىي سەلبىي پېرسوناژ رازىيەنىڭ ساختا گۈزەللىككە بېرىلىشتەك شەرمەندە قىياپىتىنى ،زىددىيەتلەر مەركىزىگە قويۇپ، رازىيەنىڭ ئۆزىگە خاس ئىندىۋىدۇئال خاراكتېرىنى ئېچىپ بېرىش بىلەن بىرگە پۈتۈن جەمئىيەتتىكى ياشلارغا مۇشۇ سەلبىي ساۋاق ئارقىلىق گۈزەللىكنىڭ سۇنئىي بولمايدىغانلىقىنى، سۇنئىي گۈزەللىككە بېرىلگۈچىلەرنىڭ پۈتكۈل جەمئىيەتنىڭ نەپرىتىگە ئۇچرايدىغانلىقىنى ئاگاھلاندۇرغان.

بىز يولداش مەمتىمىن ھەزرەتنىڭ بۇنىڭدىن كېيىن، تېخىمۇ مول ئىجادىي ئەمگىكى بىلەن خەلقىمىزنىڭ ماددىي، مەنىۋى مەدەنىيىتىنى يۈكسەلدۈرۈشكە كۈچلۈك مەدەت ۋە ئىلھام بېرىدىغان مۇنەۋۋەر ئەسەرلەرنى كۆپلەپ يېزىشىنى ئۈمىد قىلىمىز.

... قەشقەر ۋىلايەتلىك ئوقۇتقۇچىلار بىلىم ئاشۇرۇش ئىنستىتۇتى مىللىي تىل-ئەدەبىيات سىنىپىدىن: ئوبۇلھاشىم قاسىم، قادىر سىدىق، نىياز ئىمىن، مەمتىمىن ئەخمەت

پىروزا بىلەن يېزىلغان شېئىرلار

ئەمىن رەيھانى (لىۋان يازغۇچىسى)

قىزىلگۈل شېخى

ئىشىق ئوتۇمنىڭ تىزگىنىنى قويۇپ بېرىپ كەزدىم يىراق شەھەرلەرنى مەن.

چەت يۇرتلارنىڭ باغلىرىدا چاچسام ئۆز ئىشقىمنى مەن مۇددىتىدىن بۇرۇن ئېچىلىپ گۈللىدى ئۇ.

مەن ئۇنى قارا، قولتەگمىگەن يەرگە تەردىم ۋە ئۇنىڭ ئۈستىدە زامانە گۈللىرى يىغلاپ كەتتى.

ئىشقىم گۈللىرىنى ئوتھەم سولغا ئۈزچۈم-ئۇچۇملاپ چاچتىم مەن.

***

ھورىيەت ۋادىلىرىغا تاشلىدىم، ئۇلارنى ئانارخىيە ئوتى كويدۇردى، ياۋا يىلىقپا يىلىرى دەسسىدى، يوق قىلدى.

ئىلىم چوققىسىغا ئۇلارنى تاشلىدىم، نوتىلىرىنى سوغ قۇرۇتۇپ، قالدۇقلىرىنى ئاداۋەت شامىلى بىلىمە يەنە نەگىدۇ ئۇچۇرۇپ ئېلىپ كەتتى.

پەلسەپە دەرياسىنىڭ تېنىچ قىرغاقلىرىغا ئۇلارنى تاشلىدىم، كۈن نۇرىنى كورمەي قويۇق كۆلەڭگىدە تورۇپ پولۇشۇپ كەتتى ئۇلار.

مەن ئۆز ئىشقىمنى مەدەنىيەتنىڭ سازلىق قېلىن ئورمىنىغا تەردىم، ئورمان ئىتكەنلىرى ئۇنىڭ قېنىنى توكتى، ياۋايى تاغ ئالۇچىلىرى ئۇنى بوغدى، زەھەرلىك ئوتلار ئۇنى ئولتەردى.

ئۇنى سۈيۈملۈكلىرىم ۋە دوستلىرىم يېرىگە تەردىم، يالغانچىلىق ۋە مۇناپىقلىق سازلىقىدا، سېرىق سۇ ئاغرىقىدىن ئولۇپ كەتتى.

ئۇنى مەدەنىيەت تۈگمەنلىرىنىڭ قارشىسىدا تۇرغان سودا مەيدانلىرىغا، سەرراپ بىلەن روھانى ئويلىرى ئوتتۇرىسىغا تەردىم، ئۇنى دەسسىۋەتتى، قەلبىگە بولسا سوتچى بىلەن يەپ-ئىچىدىغان ئوغرىلار ئۈچۈن چوڭ كوچىدەك تاش تاختا يول سالدى.

مەن ئۆز ئىشقىم بىلەن كەمبەغەللەر ھەم بەختسىزلەر ئالدىغا باردىم، ئۇلارنىڭ قۇرۇق يەرلىرىگە ئۇرۇق چاچتىم، لېكىن ئۇلار ئونۇپ چىقمىدى.

مەن ئۇنى ئۇلار يېزىسىنىڭ ئانىسى تۇرغان ئوينىڭ ئالدىغا تەردىم، ئۇ ئۇنى يۇلۇپ ئېلىپ، مېنىڭ ئۆزەمگە قارىتىپ ئاتتى-دە: «ئۆز يولۇڭ بىلەن ماڭ، سېنىڭدىن ئاۋالمۇ بىزگە ئالدامچىلار كەلگەن، ئەمما ئۇلارنى ئولتەردۇق، پۇت-قولىدىن تۆۋرۈكلەرگە مىخلاپ قويدۇق، ياندۇرۇۋەتتۇق، بىز ھوقۇق-ئادالەتلىكنى تەلەپ قىلمايمىز، لېكىن بەزلەش ۋە شەپقەت ئەمەس!» دېگەن سۆزلەرنى قىلدى.

مەن كەمبەغەللەر مەھەللىسىدىن ئوتۇپ، ئوغرىلار ۋە جىنايەتچىلەر غارىدىن خارلانغانلار ۋە نەپرەت بىلەن قارالغانلار ئالدىغا باردىم.

ئۇلارنىڭ ئارىسىغا ئىشقىمنىڭ ساپ نوتىسىنى تىكتىم، لېكىن ئۇيەردە ئۇ ئاغرىقچانلىقتىن كوپ ئومۇر سۈرەلمەستىن، ئېچىلماي تۈگەپ كەتتى.

چەتئەل ئەدەبىياتىدىن

قايغۇ-ھەسرەت قايىنىمىدا ئۇ ئۆز ئۆمرىنى تۈگەتتى، مۇرتەدلەرنىڭ خۇدانى ھاقارەتلىگەن ئىشى ئۇنى قارغۇقىلادى. ئۇنى ئوغرى ھەم قاتىللار ئىپلاسلىقلىرىنىڭ سېسىق پۇرىقى بوغۇپ ئۆلتەردى. ئۇنى بۇزۇق ئادەم لەنەت كېپىنىگە ئورنۇالدى، ئۇنىڭ جەسەدى ئالدىدا بۇزۇق خوتۇن ئاغزىدىن ھاقارەتلەرنى ياغدۇردى. مەن شەھەرنىمۇ ۋەباشقا شەھەرلەرنىمۇ تاشلاپ، دېڭىزلاردىن ئۆزۈپ كەتتىم.

مەن ئۆز ئىشقىمنى دېڭىزسۇلىرىغا خۇددى ئىميۇلكۈنى ئالماس ۋەمەرۋايىتلارنى چاچقاندەك چاچتىم.

ئۇنى مەن ئەتىگەنلىكلىرى چاچتىم—تولغۇنلار ئۇزرەڭگىمنى ئۇنىڭغا بولغان زوقىدىن ئۆزگەرتمىشتى؛ ئۇنى كېچىلىرى چاچتىم،—ئاسمان-پەلەك ئۇنىڭ ئوتلىرىدىن چاقناپ كەتتى.

مېنىڭ ئىشقىم بۇلۇتلار بىلەن سوزلەشتى،—ئۇجاۋاپ بەردى؛ ئۇدېڭىزنى چاقىردى—ئۇمۇ سادابەردى.

مېنىڭ ئىشقىم بارماقلىرىنى ئۇپۇققا تەككۈزدى—ئۇخۇشاللىقتىن چاقناپ تىتىرەپ كەتتى ھەم ھاياجانغا چۈشتى.

مەن باھار تېگىدا ئۆزمۇھەببىتىمنى يېڭى يەرگە ئېۋەتتىم،—ئۇ كەتتى ۋەماڭا قايتىپ كەلمىدى.

مەن لىۋان چوققىلىرىدا تۇرۇپ ئۇنى چاقىردىم،—لېكىن ئۇماڭا جاۋاپ بەرمىدى.

مەن ئۇنى ئۇپۇقتا، ئۇنىڭدىن كېيىن شەرقتەھەم غەرپتە ئىزلىدىم،—ئەمما ئۇنى تاپالمىدىم.

مەن ئىككىنچى قېتىم ئىشقىمنى يولىدىزتىنەپ يۈرسۈن دەپ قالدۇرۇپ كەتتىم.

ئىككىنچى قېتىم ئۇ ئۆز زوقىدا مېنى تاشلاپ چېچىپ كەتتى ۋەئۇنى سېغىنىپ ھەسرەت ئوتىدا يېنىمىش مەن ئۇچۇن ئازاپ!، ئۇنىڭغىمۇ ئازاپ!

× × ×

مەن ئۆز ۋەتىنىمدە، بوۋىلىرىم ئېلىمدا، كۆچلۈك ئادەملىك كەتمەن چېپىش لەززىتىنى بىلىپ قالغان يەرگە قىزىل گۈلنىڭ ياش نوتىسىنى تىكتىم.

مەن ئۇنى تىكتىم، ئۇممىت ماڭاغەيرەت بېرىپ، جۇرئەت تىلىمىنى باغلاپ قويدى.

مەن ئۇنى مەدەنىيەت ۋەئادەملەردىن يىراق قىلىپ، ئىشەنچلىك ساقچىسى بار، ئېتىبارلىق جايغا تىكتىم. ماڭا ئەمدى ئۇنىڭ قولاقلىرى پاك بولامدۇ، يائېچىلامدۇ، بەرىبىر.

ئەگەردە ئۇلارنىڭ قەلبلىرى تاشقا ئايلانسا ياكى لاي بولسا، يا بولمىسا ئېرىقتىكى سۇبولۇپ ئېقىپ كەتسە، مېنى پەقەت ئەجەپلەندۈرمەس ئىدى.

يەر-سەن مېنىڭ ئانام؛ ھازىر مەن ئولتۇرغۇزغان قىزىل-گۈل نوتىسىنى باغرىڭغا باسقاندەك، سەن مېنىمۇ ئۆزباغرىڭغا باسقان كۈنى، مېنىڭ خوشاللىغىم چوققىسىغا چىقىدۇ.

يەر-سەن دائىم تىرىكسەن؛ سەن دائىم ھەر نەرسىنى پەيدا قىلىپ، دائىم تۇغىسەن.

سېنىڭ تاشقى كورىنىشىڭ قانداق بولمىسۇن، ساڭا بولغان تۇيغۇ ئولمەيدۇ، سېنىڭ يۈرىگىڭدىكى ئوتلار ئۆچمەيدۇ.

كۆز سېنىڭ قولاقلىرىڭدىكى پەردەڭنى ئېلىپ تاشلايدۇ، قىش سېنىڭ يۈرىگىڭنى يۇمشىتىدۇ، ئەتىياز سېنىڭ تىللىرىڭنى ھەركەتلەندۈرىدۇ، يازساڭا ئۆزتېنىڭنىڭ مىۋىلىرىنى كورسىتىدۇ.

ئەتىيازلىقى كىم سوزگە سېنىڭدىن ئۇستىراق؟ كىم سېنىڭدىن سېخى ۋەمەرتەك؟

قىشتا سىزىش ۋەھاياجاندا كىم سېنىڭدىن ئۇلۇغۋارراق؟ كۆزكۈنى كىم سېنىڭدىن دىققەتلىكرەك؟

يەر كىم سېنىڭدىن شەپقەتلىكرەك؟ كىم مېھرىۋانراق، رەھىملىكرەك ھەم يۇۋاشراق؟

سەن بىزدىن ئەسكىلىكنى قوبۇل قىلىپ، ئۇنىڭ ئورنىغا بىزگە گۈللەر بېرىسەن.

يەن بىزنىڭ ئاغرىقلىرىمىزنىڭ ئەسكى پۇراقلىرىنى ئېسىڭگە ئېلىپ، بىزگە ئۇنى خۇشپۇراق قىلىپ ياندۇرۇپ بېرىسەن.

ئاسمان ساڭا ساپ سۇلارنى تۆكۈپ بېرىدۇ، ئادەم بولسا ئۇنى پاسكىنىلاشتۇرىدۇ، سەن بولساڭ مەرھەمىتىڭ بىلەن ئۇنىڭغا ياخشىلىقلار ھەمدە بايلىقلار تۆكىسەن. مېنىڭ ئاتا-بوۋىلىرىمنىڭ يېرى، ئەندى سەن ماڭا ئۆز قەلبىڭنى ئاچ!

ماڭا قاتتىق بولما، مېنىڭ ئۈمىت ھەمدە ئەمگىكىم ئۈستىدە كۈلمە، مېنىڭدىن ئۇزۇغلىرىڭنى مەڭگۈ يوشۇرۇپ قالما.

ھەي، يەر، سېنى مېنىڭ ئاتام يۇمشاتقان، مېھنەت قىلغان؛ ئانام بولسا سېنىڭ دەرەخلىرىڭ سايىسىدا ئولتۇرۇپ ئىبادەت قىلغانىدۇ! مېنىڭ ئۈمىتلىرىمنى ھاك تاشلارغا بەرمە، ئۇنى تاغ چوققىلىرىغا ھەيدەپ ئەپچىقما، ئۇ يەردە ئۇ، قار ۋە شىۋىرغانلاردىن ئۆلۈپ قالىدۇ.

* *

مەن مېنىڭ بالىلىق چاغلىرىمدا ئېيتقان ناخشىلىرىم ھەم ۋاقىرىغان ئاۋازلىرىمنىڭ ئەكس سادىسىنى بەرگەن يان باغرىلارغا، ياشلىق مېنى تاشلاپ كەتكەچكە، مەن ئۇنى تاشلاپ كەتكەن يەرگە قىزىلگۈلنىڭ ياش شېخىنى تىكتىم.

مەن يەر بىلەن تىل ئارقىلىق ئەمەس، بەلكىم قوللىرىم بىلەن سۆزلىشىشكە باشلىدىم؛ ئۇنى تازىلىدىم ۋە كىچىك گۆرجەك بىلەن كولىدىم.

مەن ئۇنى ھايۋانلار چىقىرىپ تاشلايدىغان قارا نەرسىلەر بىلەن، چۆلدە قۇياشنىڭ سۇ يۇتۇشىدىن چاقنايدىغان ۋە قىرغاقلاردا دولقۇننىڭ سۇ يۇتۇشىدىن ئېرىيدىغان ئالتۇندەك نەرسە بىلەن تويغۇزدۇم.

مەن شېخىمنى قەلبىمنىڭ سۈيى بىلەن سۇغاردىم ۋە بىرىنچى كۈنلىرى يورۇقلۇقتىن توسۇپ تۇردۇم.

مەن ئۇنىڭ ئۈستىگە ئىشۋەزو قۇم چىدىرىنى قۇردۇم. قىشتا ئۇنىڭ چورىسىگە كۆزنىڭ سولغان يوپۇرماقلىرىنى چاچتىم.

مەن يەرنىڭ جاۋابىنى ۋە ئۇنىڭ قارارىنى كۈتۈشكە باشلىدىم.

مەن نەچچە قېتىم شېخىمنى يوقلاپ بېرىپ، خەۋەر ئېلىش ئۈچۈن ئۇنىڭ شاخلىرىنى سىلىكتىم، ئەمما ئۇنىڭدا يا ھايات، يا ھالاك بولۇشنىڭ بەلگىسى بىلىنمەيتتى.

مەن نەچچە قېتىم ئۇنىڭغا دىققەت بىلەن قارىدىم ۋە خەۋەر ئېلىش ئۈچۈن ھەر تەرەپكە ئۇنى ئايلاندۇردۇم.

نەچچە قېتىم ئۇنىڭ ئالدىدا توختاپ تۇردۇم، قەلبىم بولسا بىردە ئۈمىت، بىردە ئەلەمدىن ھاياجانلىناتتى.

بوۋىلىرىمنىڭ يېرى نەزەر تەككەن يەردۇر — ئۇنىڭ نەزىرىدە مېنىڭ ئىجتىھادىم پايدىلىقتۇر.

ئانامنىڭ يېرى نەزەر تەككەن يەردۇر — ئۇ مېنىڭ ئەمگىكىم ھەمدە غەمخورلۇقۇم شېخىدا ئېچىلغان قىزىلگۈلنى ماڭا كۆرسەتەر.

يەر مېنىڭ بىلەن مۇلايىم سۆز باشلىدى. يەر مېنىڭ قىلغان مۇراجىئىتىمگە جاۋاپ بەردى، يەر ئىشقىم سادىسىنى ئەكس ئەتتۈردى. مانا بۇ قىزىلگۈل شېخى گۈدەكلەردەك تىپىرلىدى.

ئۇنىڭ لەۋلىرىدە ھايات ئوتى چاقناپ كەتتى، مېنىڭ پىشانەم ھەمدە قوللىرىمدىن تەر بولۇپ ئېقىپ چۈشكەن جانلىق سۇۋۇم ئۇنىڭ قەلبىگە مەۋە بەردى.

ئۇنىڭ لەۋلىرىدە ئالتۇن پەردە بىلەن ئورالغان كىچىككىنە غۇنچە باردۇر، ئەتە ئەتىگەندە ئۇ كۆكۈشرەڭگە كىرىدۇ، مەرۋايىت بولسا نەپىز گۈزەل زۇمرەت تاشقا ئايلىنىدۇ.

كېيىن زۇلمەت بولسا، قەلبىمدە كۆزگە كۆرۈنمەگەن سان-سانىقسىز قىزىلگۈللەر ۋە ھېسابسىز ھايات بوغۇنلىرى بولغان يېشىل قولۇلە قېپى بولۇپ ئۆسۈپ چىقىدۇ.

ئۇنىڭ قەلبىدە تېخى تىكەن چۈشەنچىسىگە ياكى نامىغا ئىگە بولمىغان ياش، ئاجىز تومۇر

ئەتراپىغا ئورالغان نەملىك كىچىك يوپۇرماقلار بار.

ئۇنىڭ قەلبىدە شاخلار، شاخلارنىڭ قەلبىدە قىزىل گۈل، قىزىل گۈل قەلبىدە ئۇرۇقلار، ئۇرۇقلاردا بولسا، پايانسىزلىق ۋە ئەبەدى ھايات مەۋجۇتتۇر.

☆ ☆ ☆

ئاتا-بوۋىلىرىمنىڭ روھى مېنىڭ بىلەن سوزلىشىشكە باشلىدى، مېنىڭدە ئۈمىت ئوتىنى ياندۇردى، ئىشقىم پەرزەندىنى باغرىغا باستى ۋە ئولۇم ھالىدىكى ئۇنى جانلاندۇردى.

ئۇنىڭغا ئۆزىنىڭ مەڭگۈ ھاياتلىق دەمىلىرىنى سېلىپ، ئۇنىڭ تىلىنى ھەركەتكە كەلتۇردى.

ئۇ ئىشق، گۈزەللىك، دانالىق ۋە ئۈمىتنىڭ تەسىرلىك سوزلىرى بىلەن گەپ قىلىدۇ، مېنىڭ چېچەنلىكىم بىلەن ئۇنىڭغا تەڭ بولۇش نەدە؟

يەر پەقەت روھلاندۇرۇش ئۈچۈنلا سوزلەيدۇ: ئۇ گۈل ۋە مىۋىلەرنى ئوستۇرۇش ئۈچۈنلا سوز بىلەن موراجەت قىلىدۇ.

ئۇ ئوز ئومرىدە بىر قېتىممۇ «ياق» دەپ ئېيتمىدى. ئەگەر ئۇنىڭ جاۋاۋى قانائەتلىنەرلىك بولغاندا، ئۇنىڭغا «ماقۇل» سوزى ئەگەر توغرا كەلسە، ئەبەدى ئۇنچىقماسلىق بىلەن خىزمەت قىلاتتى.

ئۇنىڭ ھەممە ھېكمەتلىك سوزلىرى ئاجايىپ، ھەممە سوزلىرى تەسىرلىك، ھايات بەخشتۇر.

ئاھ، قېنى ئەمدى، ئەگەر ئۇ ئوز ئوغۇللىرىنى گۈزەل، روھلۇق ۋە ئۇنۇملۇك سوزلەرگە ئۈگىتەلىسە!

ياكى ئوز ئوغۇللىرىنى ئۇ جىم تۇرۇشقا ئۈگىتەلىسە.

مەن يەرنىڭ: «مەيلى سېنىڭ ماڭا بىر تال دانەڭ بولسىمۇ ئىشەنچلىك بولسۇن، سەن ماڭا بىر سائەت ئىش ۋاقتىڭنى قۇربان قىل — مەنمۇ ساڭا ئۇنىڭ بەدىلىگە يۈز مىڭ ھەسسە ئارتۇقراق قىلىپ ئىشقى-مېھەببەت ۋە ئۈمىت، خوشاللىق ۋە ھوزۇر ھالاۋەت، كۈچ ۋە غەيرەت، بۇنىڭسىز بىرمۇ ئىنسان بەختلىك بولالمىغان ئاددى پاك ھايات بېرىمەت» دىگەن سوزلىرىنى ئاڭلىدىم.

× × ×

مەن تىككەن قىزىل گۈلنىڭ ھەر بىر نوتىسى — بۇ يەرنىڭ تاتلىق سوزلىرى؛ بۇ ئانىنىڭ ئوغۇللىرىغا ئەۋەتكەن مۇھەببىتى.

ئۇنىڭ ھەر بىر غۇنچىسى — تۇرمۇشنىڭ بىر تۈگمىنى، بۇ ھاياتنىڭ سىرلىرىدىن بىرى.

سەن، قىزىل گۈل، قايسى ئەسىردە تۇغۇلغان سەن؟ قانداق يەر سېنىڭ بىرىنچى گۈللۈكىنى كورۇپ، سېنىڭ دەسلەپكى خوشپۇرىغىڭنى بۇرىغاندۇ؟

كىم سېنىڭ بىرىنچى ئۇرۇغىڭنى تەرگەندۇ؟ كىم سېنىڭ بىرىنچى شېخىڭنى يەرگە تىككەندۇ؟

سېنىڭ بىرىنچى شاخلىرىڭنىڭ ئەڭ ئەۋەلقىسىنى كىم دالىدىن باغقا، ۋادىدىن ئىنسان گۈلزارىغا كوچۇرۇپ كەلدىكەن؟

ئاھ ياۋايى قىزىل گۈل، سىرلار گۈلى، قايسى ئورمانلاردىن پەيدا بولدۇڭسەن؟ ئوسۈملۈكلەر دەرىجىسىدە قايسى ئىگىزلىككىچە كوتۇرۇلدۇڭسەن؟

يەر پەقەت تېپىشماققا ئوخشاش قىلىپ سوزلەيدۇ، ئوز سىرلىرىنى بالىلىرىغا ئېيتىشقا ئىشەنمەيدۇ.

سەۋەپىنىڭ باشلىنىشىدىن ساقلان، سەۋەپىنىڭ نىگىزىنى سورۇشتۇرمە.

كورگەن ۋە ئاڭلىغانلىرىڭغا دىققەت نەزىرىڭنى سال، ئەگەردە سىرلارنىڭ سىرى ساقلىنىدىغان سارايغا كىرىشنى خالىساڭ، ئۇچاغدا ئۇنىڭ بىسۇغۇسىدىن ئوتۇشتىن ئالدىن روھىڭنى پاكلا.

× ×

مەن بۇ يېڭى غۇنچىلارنىڭ پەيدا بولۇشى ۋە ئۆسۈشلىرىنى كۆزىتىپ تۇرۇپ ئاجايىپ بىر ھوزۇر، راھەت ھېس قىلىمەن.

ئەزىبىرايى خۇدا، ئانا ئۇز بالىسىنىڭ چىشلىرىنى سانىغاندەك، مەنمۇ ئۇلارنى ناھايىتى جىق سانىغانمەن.

قۇشلار ئۇز ئۇۋىلىرىنى ئىزلىگەندەك، مەنمۇ ئۇلارنى نۇرغۇن قېتىم ئىزلىگەنمەن. شاماللار شاختىن ئۈزگەن غۇنچە ئۇچۇن مەن ھەسرەت چەكتىم — يەنە قانچە ھەسرەت چىكەرمەن، ھە!

لېكىن خۇشاللىقنىڭ ئۆمۈرى قىسقا بولىدۇ، نەرسىلەرنىڭ ماھىيىتى مۇستەھكەملىنىشتىن ئەۋەل ئىرىپ كېتىدۇ.

× × ×

بەلا! مەن قىزىلگۈلگە يېقىن كېلىشتىن قورقۇشقا باشلىدىم! ئۇنىڭ نوتىلىرى كوپىيىپ، شاخلىرى چىرمىشىپ، تىكەنلىرى كۈچلىنىپ ئالدى.

بەلا! مەن ئۇنىڭغا ئەۋەلقىدەك، غۇنچىلارنىڭ پەيدا بولۇشىغا ۋە شاخلارنىڭ ئۆسۈشىگە قارىغاندەك قارىيالمايدىغان بولدۇم.

قىزىلگۈلنىڭ بارلىقىدىن ماڭا ھوزۇر بارمۇ؟ ئۇ ماڭا بىر قېتىم بولسىمۇ، ئۇنىڭ خۇشبۇيىنى پۇرۇتۇشتىن ئەۋەل ئىڭلارچە تىكىنىنى كورسىتەر.

مۇشتىرى بولىشىڭىزلارنى قارشى ئالىمىز

«ئاقسۇ ئەدەبىياتى» ژۇرنىلى ئاقسۇ ۋىلايەتلىك مەدەنىيەت-مائارىپ باشقارمىسى تەرىپىدىن نەشىر قىلىنىۋاتقان، ئۇيغۇر كونا يېزىقىدا چىقىدىغان پەسىللىك ئەدەبىي ژۇرنال.

بۇ ژۇرنالدا ئەدەبىياتىمىزنىڭ ھەممە ژانىرلىرىغا مۇۋاپىق ئورۇن بېرىلگەندىن باشقا، ئۇيغۇر كىلاسسىك ئەدەبىيات نەمۇنىلىرى، خەلق ئېغىز ئەدەبىياتى تونۇشتۇرۇلۇپ كەلمەكتە. ژۇرنال سەھىپىسى مەزمۇنغا بىرقەدەر باي، ئەسەرلەرنىڭ شەكلى خىلمۇ-خىل ھەم قىزىقارلىق بولۇپ كەڭ كىتابخانلارنىڭ قىزغىن قوللىشىغا ئېرىشمەكتە.

«ئاقسۇ ئەدەبىياتى» ژۇرنىلىنىڭ ئاممىبىلەن يۈز كۆرۈشكىنىگە 3 يىل بولدى. كېلەر يىلى (83-يىلى) مەملىكەت بويىچە ئاشكارا تارقىتىلىدۇ ۋە 1-پەسىلدىن باشلاپ ھەر قايسى پوچتا تارماقلىرى ئارقىلىق مۇشتىرى قوبۇل قىلىنىدۇ. ژۇرنال باھاسى 30 فۇڭ، يىللىق ئابۇنە ھەققى 1.20 يۈەن. ژۇرنالنىڭ ۋاكالەت نومۇرى 47—58

كىتابخانلارنىڭ ژۇرنىلىمىزنىڭ 1983-يىللىق سانلىرىغا ھازىردىن باشلاپ مۇشتىرى بولىشىڭىزلارنى قىزغىن قارشى ئالىمىز.

ئاقسۇ مەمۇرى مەھكىمە مەدەنىي-مائارىپ باشقارمىسى

«ئاقسۇ ئەدەبىياتى» ژۇرنىلى ئۇيغۇر تەھرىر بولۇمى

ھازىرقى زامان ئەدەبىياتىدىن

«جاپانى كىم تولا چەكسە، گوھەرنى شۇ ئالۇر تاشتىن»

ياش شائىر يولداش ئابدۇللا سۇلايماننىڭ «يۇرۇڭقاش ناخشىلىرى» ناملىق شېئىرى توپلىمى نەشر قىلىنغانلىقى مۇناسىۋىتى بىلەن

بىز شىنجاڭ كىتاپخانىسىنىڭ ئۇيغۇرچە كىتاپلار تىزىلغان بۆلىكىسى ئالدىغا كەلسەك، بىر نەچچە يىگىت قايسى بىر كىتاپنى قولدىن-قولغا ئۆتكۈزۈپ كۆرۈشكەچ، ئۆز ئارا پىكىر ئالماشتۇرۇۋاتقان ۋە كىتاپ ئاپتورى ھەققىدە قىزغىن پاراڭلىشىۋاتقان ئىكەن. ئۇلارنىڭ گەپ-سۆزلىرى بىزنىڭ دىققىتىمىزنى ئىختىيارسىز ھالدا ئۆزىگە تارتقاچقا، كىتاپ تاللىغاچ، بولۇۋاتقان پاراڭلارغا قۇلاق سالدۇق...

— «يۇرۇڭقاش ناخشىلىرى»، كىتاپنىڭ ماۋزۇسىنىمۇ خېلى جايىدا تاللاپتۇ، ھە...

— ئىچىدىكى ئەسەرلەرنىڭمۇ مەزمۇنى ياخشىكەن...

— قايسى ئورۇندا ئىشلەيدىغاندۇ؟...

— خوتەن سەفەن جۇەنكى مەكتىپىنىڭ ئەدەبىيات پاكولتىتىدا ئوقۇتقۇچىكەن.

— «يېڭى قاشتېشى» ژۇرنىلىدىمىكىن دېۋىدىم؟...

— پەرزىڭىز توغرا، ژۇرنالنىڭ تەھرىر ھەيئەتلىكىدە بار.

— ياشانغان كىشى ئوخشىمامدۇ؟

— ياق ئەي، يېشى 31_32 لەردە بارغۇ دەيمەن.

— ياشكەن تېخى، نەدە ئوقۇپتىكەن؟

— قەشقەر سەفەن شۆبيۈەندە، بىز بىر سىنىپتا ئوقۇغان. ئوقۇۋاتقان چاغلىرىدىمۇ باش كۆتەرمەي يازىدىغان، ناھايىتى تىرىشچان ئوقۇغۇچىلارنىڭ بىرى ئىدى...

خوتەندە ئۆسكەن كىشىلەر

—«جاپانى كىم تولا چەكسە گوھەرنى شۇ ئالۇر تاشتىن» دەپ بىكار ئېيتىلمىغان-دە. ئەشۇنداق تىرىشچانلىق، ئەشۇنداق ئۆزىمەي مەشىق قىلىش روھى بولمىسا، قىسقىغىنا بىرنەچچە يىلدا «يۇرۇڭقاش ناخشىلىرى» دەك بىر كىتاپنى جامائەت بىلەن يۈز كۆرۈشتۈرۈش مۇمكىن ئەمەس-تە!

—مۇشۇ كەمدە قەلەمكەشلەرنىڭ غەيرىتى بوش ئەمەسجۇمۇ، پۇرسەت، ئىمكانىيەت تېمۇ كەڭرى.

— يېزىپ تۇرۇڭلار شائىرلار، كۆرۈپ تۇرايلى....

ئۇلارنىڭ بىرسى بىر ئېغىز، يەنە بىرسى يەنە بىر ئېغىزدىن سۆز قىلىپ «يۇرۇڭقاش ناخشىلىرى» دىگەن شېئىر توپلام ۋە ئۇنىڭ مۇئەللىپى ئابدۇللا سۇلايمانغا باھا بېرىشتى، ئاندىن كېيىن ھەر بىرسى بۇ كىتاپتىن بىردىن سېتىۋېلىپ چىقىپ كېتىشتى.

ئۇلار چىقىپ كەتتى، بىراق، ئۇلارنىڭ خالىسانە باھاسى بىزنىڭ كۆڭلىمىزنى سۆيۈندۈردى، دىلىمىزغا مەھكەم ئورنىشىپ قالدى.

بىز ھېلىقى كىشىلەرنىڭ ئاغزاكى «ئوبزورى» (شۇنداق دىيىش خاتا بولمىغان تەقدىردە) پەيدا قىلغان ئىلھام تۈپەيلىدىن «يۇرۇڭقاش ناخشىلىرى» ناملىق شېئىرى توپلامنىڭ مۇئەللىپى يولداش ئابدۇللا سۇلايماننى زىيارەت قىلماقچى ۋە ئۇنىڭ ئىجادى يولى بىلەن تونۇشۇش ئۈچۈن پاراڭلىشىپ كىرمەكچى بولدۇق....

☆ ☆

بىز ئۇنىڭ ئۆيىگە كىرگەن چېغىمىزدا، ئۇ ئۆزىنىڭ ئىككىنچى شېئىرى توپلىمى— «قارقاش ناخشىلىرى» نى كۆچۈرۈپ، نەشرگە تەييارلاۋاتقان ئىكەن.

بىز ئۇنىڭ بىلەن قىزغىن سالاملاشتۇق. ئاندىن نىمە مۇددىئا بىلەن ئىزدەپ چىققانلىقىمىزنى ئېيتتۇق. بىزنىڭ مەقسىتىمىزنى ئۇققاندىن كېيىن، سەل-پەل تەمكىنلىكتە قالغاندەك بىر ھالدا ماۋۇلارنى سۆزلەپ بەردى:

—...تەرجىمىھالىمدىن سۆز ئاچسام، —دىدى ئۇ كۆكلۈمسىرەپ تۇرۇپ، —ناھايىتى قىسقا، ئازلا بىر نەرسە دىيەلىشىم مۇمكىن. مەن 1952-يىلى ئاپرىلدا چىرىيە ناھىيە دامىكۆ گۆڭشې تاللىق يېزىسىدا تۇغۇلدۇم. 1956—1963-يىللىرىغىچە ئۆز يېزامدىكى باشلانغۇچ ۋە تولۇقسىز مەكتەپلەردە، 1966-يىلغىچە چىرىيە ناھىيىلىك تولۇق ئوتتۇرا مەكتىۋىدە، 1973-يىلدىن 1976-يىلغىچە قەشقەر سەفەن شۆيۈەنىنىڭ تىل-ئەدەبىيات پاكۇلتېتىدا ئوقۇدۇم. ئوقۇش پۈتتۈرگەندىن كېيىن شۇ مەكتەپنىڭ ئۆزىدە— 1979-يىلغىچە ئوقۇتقۇچىلىق قىلدىم. ھازىر خوتەن سەفەن جۇەنكى مەكتىۋىنىڭ تىل-ئەدەبىيات پاكولتېتىدا دەرس بېرىۋاتىمەن.

— تۇنجى ئەسىرىم 1964-يىلى، 12 يېشىمدا «خوتەن گېزىتى» دە ئېلان قىلىندى. مەن تولۇق

ئوتتۇرا مەكتەپتە ئوقۇپ يۈرگەن چاغلىرىمدا، مەكتىۋىمىزدىكى ئەدەبىيات كۇرژوكىغا قاتنىش-
تىم، بۇ كۇرژوك نەشر قىلغان «كۆنئېلىز چېچەكلىرى» ناملىق مەكتەپ ژورنىلى مېنىڭ دەسلەپكى
شېئىرى ھەۋەسىمنى ئويغاتتى. قەشقەر سىفەن شۆبىيوەنىنىڭ تىل-ئەدەبىيات پاكۇلتېتىدا ئوقۇغان
3 يىل ۋە سىنىپداشلىرىم ئىچىدىكى ھەمپىكىر قەلەمكەشلەر ئارىسىدا بولىدىغان دائىملىق يېزىق
ھەمكارلىقى، جۈملىدىن ئۆزئارا ئىزدىنىپ ئېلىپ بارغان ئەدەبىي
مەشىقلەر مېنىڭ بۈگۈنكى ئىجادىيەت
يولۇمنىڭ ئاساسى بوپقالدى. مەن شۇ يىللاردا «خالاستانىنىڭ باھارى»، «باھار قالغىچى»
ناملىق نەسىرلەرنى؛ «شانلىق ئەنئەنە» قاتارلىق باللادىلارنى ئۆز ئىچىگە ئالغان 200
پارچىدىن ئارتۇقراق شېئىر يازدىم. بۇ يازمىلىرىمنىڭ بىر قىسمى «شىنجاڭ گېزىتى»، «قەش-
قەر گېزىتى»، «قەشقەر ئەدەبىياتى»غا ئوخشاش گېزىت-ژورناللاردا ئېلان قىلىنغان ئىدى...

«4 كىشىلىك گۇرۇھ» ئاغدۇرۇلۇپ، ئەدەبىيات-سەنئەتتە، جۈملىدىن مېنىڭ ئىجادى
ھاياتىمدىمۇ يېڭى گۈللىنىش دەۋرى بارلىققا كەلدى، بۇ يىللاردا مەن «چەكلەنگەن رايون»-
لارغا دادىللىق بىلەن «بوسۇپ كىرىش»كە جۈرئەت قىلدىم. «بۇ كوچىدىن ئەخمەتجان ئۆتكەن»،
«تاشچى»، «مېھرىۋانىنىڭ ھىكايىسى»، «ھايات غەزەللىرى»، «ئىپتىخارلىق ناخشىسى»، «ۋە-
سال پەيتىدە»، «تەسىراتلار ئەينىكىدە»، «ناخشا مۇھەببىتى»...گە ئوخشاش داستان، باللادا،
چاتمىلار، ۋە «ئۆرۈك چېچەكلىگەندە» قاتارلىق نەسىرلىرىم ئەنە شۇلارنىڭ بىر قىسمىدىن ئىبارەت.

مەن كىلاسسىك ئەدەبىيات تەتقىقاتى، ئەدەبىي تەرجىمە ساھەسىدىمۇ بەزى ئىزدىنىشلار-
نى قىلىپ كۆردۈم ۋە قىسمەن نەتىجىلەرگە ئېرىشتىم، دېسەم بولىدۇ....

مېنىڭ شوئارۋازلىق، قېلىپچىلىق ۋەكالىندارچىلىقنىڭ ئاسارىتىدىن قۇتۇلۇپ ئى-
جات قىلغان بىرنەچچە يىلىم ئىجتىمائىي-تۇرمۇشنىڭ ھەرقايسى تەرەپلىرىنى بەدىئىي ئوبراز
ۋاستىسى ئارقىلىق كۆرسىتىپ بېرىشنى ئاساس قىلغان، تېما دائىرىسى بىرقەدەر كەڭ،
ئاممىغا يېقىنلاشقان بەدىئىي ئىجادىيەت بىلەن شۇغۇللانغان يىلىم بولدى. شۇنداق بول-
غىنى ئۈچۈن يازغانلىرىمنىڭ ئىچىدە «پىكىر بولۇش» ئالدىنقى شەرتى ئاستىدا شەكلى
خىلمۇ-خىل، مەزمۇنى بىرقەدەر چوڭقۇر ۋە باي، جانلىقلىقى ئىگە بولالىغانلىرى مەلۇم
سالماقنى ئىگەللىدى، شۇڭا ئۇ كىتاپخانلارنىڭ ئىجابىي باھاسىغا ئېرىشتى. بۇ نۇقتىدا، مەن
1979-يىلى «تارىم» ژورنىلى تەرىپىدىن ئۇيۇشتۇرۇلغان مۇنەۋۋەر ئەسەرلەرنى مۇكاپاتلاش
يىغىنىدا، «ئاممىۋى مەدەنىيەت» ژورنىلى ئۇيۇشتۇرغان سەھنە ئە-
سەرلىرى ئىجادىيەت مۇكاپاتى يىغىنىدا، 1981-يىلى ئاپتونوم رايون بويىچە ئازسانلىق
مىللەتلەرنىڭ 30 يىللىق مۇنەۋۋەر ئەسەرلىرىنى باھالاش- مۇكاپاتلاش يىغىنىدا ۋە شۇ يىلى
ۋىلايىتىمىز بويىچە «4 كىشىلىك گۇرۇھ» يوقىتىلغاندىن كېيىنكى ئىجات قىلىنغان مۇنەۋۋەر

ئەسەرلەرنى مۇكاپاتلاش يىغىنىدا «گۈلۋاغ ناخشىلىرى»، «باغۋەنگە مۇھەببەت»، «جەنۇپ غەزەللىرى»، «بۇكوچىدىن ئەخمەتجان ئۆتكەن» قاتارلىق شېئىرى ئەسەرلىرىنىڭ بىرىنچى، ئىككىنچى ۋە ئۈچىنچى دەرىجىلىك ئىجادىيەت مۇكاپاتىغا ئېرىشكەنلىكىنى دەلىل قىلىپ كۆرسىتەلەيمەن.

ئىجادىيەتتە بېسىپ ئۆتكەن يولۇمنىڭ قىسقا بولۇشىغا نىسبەتەن، تىرىشچانلىقىم نەتىجىسىدە، مەھسۇلاتىم مەلۇم دەرىجىدە سەمەرىلىك بولغانلىقى ئۈچۈن، مەن 1981-يىلى چاقىرىلغان ئاپتونوم رايونلۇق ئەدەبىيات-سەنئەتچىلەر 3-نۆۋەتلىك قۇرۇلتىيىنىڭ ۋەكىلى بولۇپ يىغىنغا قاتناشتىم ۋە يازغۇچىلار جەمئىيىتىنىڭ ھەيئەت ئەزالىقىغا سايلاندىم. ئۆتكەن يىلى يەنە غەربىي-شىمال رايونى يېزىقچىلىق ئىلمىي جەمئىيىتىنىڭ ئەزاسى بولدۇم.

ئۇبىزگە، ئۆزىنىڭ قىسقىغىنە 30 ياشلىق ھاياتى، بىرنەچچە يىللىق ئىجادىيەت يولى داۋامىدا بېسىپ ئۆتكەن مۇساپىسىنى سۆزلەپ بەرگەندىن كېيىن، سۆزىنى خۇلاسلاپ مۇنداق دېدى:

—مەن تېخى ياش، باشقا كەسىپداشلىرىمغا سېلىشتۇرغاندا ئىجادىي تەجرىبەم كەم. ئەمما، مەن شۇنىڭغا ئىشىنىمەنكى، مەغرۇرلانماي، پېشقەدەملەرنىڭ تەجرىبىلىرىدىن ئۆگىنىپ، جاپاغا چىداپ مەشىق قىلىش، ئىجات قىلىش روھىنى داۋاملاشتۇرالايدىغان بولسام، پارتىيىمىزنىڭ ئەدەبىيات-سەنئەتنى «خەلق ئۈچۈن، سوتسىيالىزم ئۈچۈن خىزمەت قىلدۇرۇش» يۆنىلىشىدە چىڭ تۇرۇپ، زامانىۋىلاشتۇرۇش قۇرۇلۇشى سېپىدىكى قاينام-تاشقىن تۇرمۇش ئىچىدە تېخىمۇ چوڭقۇر چۆكەلىسەم، ئامما سۆيۈپ ئوقۇيدىغان يېڭى، ياخشى ئەسەرلەرنى يارىتالىشىم شەك-شۈبھىسىز....

بىز ياش شائىرنىڭ ئۆز ۋەدىسىنى چوقۇم ئىشقا ئاشۇرالايدىغانلىقىغا ئىشەنگەن ھالدا، ئۇنىڭغا تېخىمۇ زور ئىجادىي مۇۋەپپەقىيەت، مول مېۋە تىلەپ خوشلاشتۇق ۋە ئۇ تەقدىم قىلغان «يۈرۈڭقاش ناخشىلىرى» ماۋزۇلۇق شېئىر توپلىمىنىڭ مەزمۇنىدىن تارتىپ بەدىئى مۇۋەپپەقىيىتىگىچە پاراڭلاشقاچ، ئۇنىڭ سۆزلەپ بەرگەنلىرىنى ئۆز پېتى خاتىرىلەپ، كىتاپخانلارغا تونۇشتۇرماقچى بولۇپ قايتىپ كىردۇق....

تەھرىر بولۇم

شېئىرلار

ئابدۇللا سۇلايمان

ئالتۇنچىنىڭ سۆزى

يۈرۈڭقاش دەرياسىنىڭ باش تەرىپىدە،
ئىگىز-پەس قارلىق تاغلار تىزمىسى بار.
بوك توقاي-ساھىللىرى يېشىل دۇنيا،
گويا كى سۈرەتچىنىڭ سىزمىسى بار.

قېدىمىدىن تارتىپ بىزنىڭ ئەجدادىمىز،
ئالتۇن كان ئاچقان ئىدى شۇ تاغلاردىن.
قىلغانتى غارنى ماكان كوپ ئىسيانكار،
تەگمىگەچ پاناھلىقجاي گۈلباغلاردىن.

بۇ كەچمىش قىسسە بولۇپ ئەل تىلىدا،
تاغلارمۇ چوكتى كېيىن ئۇيقۇسىغا.
قاچانكى دومنا پېچكە رودا قازدۇق،
جوتۇلار ئۇرۇپ قىيا يوتىسىغا.

قالدى كوپ ئات-ئۇلاقنىڭ ئۇلۇكلىرى،
باي قۇشقا، يىلۋىزلارغا ئوزۇق بولۇپ.
قار-مۇزلار كومۇپكانلار ئېغىزىنى،
ئېتىلدى ئوچاغ يەنە ئالتۇن قولۇپ.

بىلگەندە باي بولۇشنىڭ يولىنى بىز،
(نامراتلىق دەرتلىرىنى تولا تارتىپ.)

باشلىدۇق سەپەر ئەشۇ تاغلار تامان،
ئارزۇلار تولپارىغا يۈكنى ئارتىپ.
ئالتۇن كان ئېغىزىنى ئېچىپ قايتا،
گويا كى يىگىنە بىلەن قازدۇق قۇدۇق.
مىڭ گەز يەرتېگى راسا تاسقالغاندا،
غەلۋىرگە چىقتى دانە-دانە ئۇتۇق.

خالىساق قېزىپ بۈگۈن مۇنەك ئالتۇن،
ساتتۇق نەق ھوكۇمەتنىڭ بانكىسىغا؛
خالىساق قىز-چوكانغا ياساپ ئۈزۈك،
ئىشلەتتۇق كېلىنىنىڭ توي ھالقىسىغا.

شۇڭلاشقا بىزگە زەردىن قىممەت تىلەكتۇر،
بېيىشقا يارىتىلغان كەڭرى پۇرسەت.
بولمىسا ئەشۇ ئىمكان ئىلكىمىزدە،
ئاشامتى ئىشقا كۆتكەن ئارزۇ-مەقسەت.

1981-يىل دېكابىر خوتەن

كەشپىيات

ئاچسام ھايات قامۇسىنى، ھەرقۇر قاتارى كەشپىيات،
ئىشچان زېرەك ئەلنىڭ داۋام بولغاچقا يارى كەشپىيات.

كەيگەندە ئىنسان تېرە، چوپ، بولغانتى ئىسلاھ بىزدە كوپ،
باققان پىلە، تارتقان يىپەك، كەيگەن تاۋارى كەشپىيات.

يۈرگەندە بىلمەي باشقىلار، بىز ئويما پۈتمەي تاشقىلا—
بولغان ياساپ قەغەز، كىتاپ-دەستۇر يازارى كەشپىيات.

تۇنجى بولۇپ ئىشلەپ پۈرۈخ، چاقتۇرمايمىن پىستان قۇرۇق،
جەڭ باتۇرىنىڭ ياۋغا دەل ئوقلار ئاتارى، كەشپىيات.

مېھنەتتە ئەل يىللار-ئەسىر چىڭ تىكلىگەن ئالتۇن قەسىر،
ئىسپات بۇڭا ھازىرغىچە مىڭ ئۆي مىمارى - كەشپىيات.

ماخمۇت «يېزىپ تۈركى دىۋان» ساقلاندى ساپ تىل ھەم زۇۋان.
قىلدى فارابى، يۈسۈپى، ئەلشىر، نىزارى، كەشپىيات.

ئېيتماي رىتىمسىز ناخشىنى، رەتلەپ مۇقامنى-ياخشىنى،
قىلغان ئاڭا تەڭكەش راۋاپ، قالۇن، ساتارى، كەشپىيات.

تەكتى ماكان - شەھرى كىتەك، قالماي ئۇلارسىرى ئېتىك،
قۇچتى ئېچىپ قويىنىنى كەڭ، ئولچەپ قازارى كەشپىيات.

«كارۋان بۈيۈك» يولى راۋان بولغاچ، ئېشىپ سەيياھ داۋان،
كوردى، دىلىنى مەھلىيا قىلدى بازارى، كەشپىيات
ئاچتى يېڭى ئىرا دەۋر، ئىرپان بىلەن يېشىلدى سىر،
بولدى يەنە پەن ئوغلىنىڭ ياڭراق شۇئارى كەشپىيات.
ئالىم، ئەدىپ تاپتى شەرەپ، قاندى كۆتۈپ كەلگەن تەلەپ،
كۆندە يارانتى توختىماي ئالغا باسارى، كەشپىيات.
ئاشقاچ ئۇلارنىڭ جۈرئىتى، بولماقتا تىزئىش-سۈرئىتى،
تەر ئەجرىدىن كۆلدى شەرەپ ئاتلىق نىگارى كەشپىيات.
ئۇبار ئەبەت ياشنار جاھان، زەركانى ئۇ پۈتمەيدىغان،
ياردىتار گۈزەل ئىقبالىغا كوكرەك ياقارى كەشپىيات.

جىگدە تۇۋىدە..

ۋەھشى خان تەلمۈرەر شۇم نىيەت بىلەن،
لېكىن قىز قەلبىدە خانغا ئورۇن يــوق.
سويگۈگە قارا كۈچ بولالماس ھاكىم،
مۇھەببەت ئالدىدا مەغلۇپتۇر زورلـۇق.

— يەنجىڭ «ئىپارخان» ناملىق شېئىردىن

قاتمۇ-قات سېپىل-توساقلار ئىلكىدە،
تۇرىدۇ ھەيۋەت بىلەن خان سارىيى.
زەر نەقش، تۈۋرۈك تولا، مەر-مەرسۇپا،
يوللىرى گۈللۈك يېشىل تاغ قارغىيى.

ھەر قەسىر بىرخان-سۇلالە شاھىتى،
ئۇندا بار ئالتۇن بۇيۇم، ھەرخىل بېزەك.
تاملىرى توشقان رەسىم، بۇتلار بىلەن،
(شاھىغا تازىم قىلار كوپ كېنىزەك.)

ئايلىنىپ كوردۇم بۇلارنى بىر ئۇزاق،
قالغىنى بولدى مېنىڭدە تەسۋىرى،
قايتىبان چۈشكەنىدە پەلەمپەي بىلەن،
پۈررىدە ئۇچتى خىيالىم كەپتىرى.

توختىدىم دىلكەپتىرىمنى ئەگىتىپ،
ياش كوچەت-جىگدە تۇۋىدە ئاستىلاپ،
ئايىنىغان نوتا سۇرۇپ، يىلتىز يېيىپ،
تام يېنى تاشنى يېرىپ ئۇ پارچىلاپ.

چېچەكى ئاۋغۇست ئېيى كىرگەندىمۇ،
توزىماي كۆلگەن چىرايلىق رەڭ تۈزەپ،
ياپرىغى تەڭگە كۈمۈشتەك پاقىراپ،
تاشلىغان سايە ئۇزۇن گۈلدەك بېزەپ.

بىرلا تۈپجىگدە خىيالىم مەۋجىسى،
كەلدى كوزئالدىمغا تارىم بويلىرى.
بىرزامان بولغانتى مۇنداق بىرۋاقە،
ھازىغا يەڭگۈشلىنىپ ئەلتويلىرى.

شۇ كۈنــى مەنچىڭ خېنى-شاھى ئۈچۈن،
ئەيلىگەن تۇتقۇن ئىپارخاننى چىرىك.
ئوردىدا باش ئەگمىگەن زورلۇققا ئۇ،
ئالدىدا خاننىڭ تۇتۇپ باشىنى تىك.

ئىززىتى، پاكسويگۇسىنى ساقلىغان،
كوزىنى سالماي زىبۇ-زىنىنەتكە ھېچ.
مەگدىمەي تۇرغان تىكەنلىك گۈل بولۇپ
قانچە رەت تەڭلەنسىمۇ ئوتكۈر قېلىچ...

مانا بۇ جىگدە ئىپارخان ئەندىزى،
تارقىتىپ تۇرماقتا بەرگى خوشپۇراق.
ياپرىغى ئەيتماقتا مەرتلىك قىسسىسى،
تەرىپى ئەلقەلبىدە ياشنار ئۇزاق.

ئۆيلۈدۈم: بولمايدۇ خار سۆيگۈ-ۋاپا،
ساقلىنار ساپ دىلغا ئۇ تالىق بولۇپ.
بولسىمۇ ئەھلى ۋاپا جىسمى ھالاك،
روھى ئەل-ئالەم كېزەر كۈچكە تولۇپ.

1982-يىل ئاۋغۇست - بېيجىڭ

ئەسسالام، بۇلاق بېشى

ئەسسالام، «بۇلاق بېشى» مەھەللىسى،
ئەسسالام، تال-سۆگەتلىك يېشىل سەينا،
ئەسسالام، ئەجدادىمنىڭ نەۋرىلىرى،
دوپپىلىق يىگىت، سۇمبۇلچاچلىق رەنا.
ئوڭ قولۇم كۆكسۈمدە چىن ھۆرمەت بىلەن،
كۆرگىلى كەلدىم سىنى بولۇپ زوقمەن.

كۆرسەتكىن نىزارىنىڭ① خانىسىنى،
مەن ئۇنىڭ ئىزپايىنى قىلاي تاۋاپ.
تاپشۇراي مەھزۇنىنىڭ② مەكتۇبىنى،
نوبىتى③ سالام ئېيتقان ئۇڭا ئاتاپ.
ئەلچىنىڭ گۈلۋاغىدىن گۈللەر ئۈزۈپ،
ئەكەلدىم شائىرغا گۈلدەستە تۈزۈپ.

× ×

سوقما تام، سانجاق-سانجاق ئۆي ئالدىدىن،
«ساھىپخان» ئاتلىق ئوغۇل ماڭدى باشلاپ،
ۋىژدانىم ھارۋىسىغا سۆيگۈ يۆكلەپ،
ماڭدىم تەڭ بىللە مەغرۇر قەدەم تاشلاپ.
ئاچقاندا قويىنىنى كەڭ ھويلا-ئارام،
كۆزۈمدىن شاتلىق يېشى ئاقتى تارام.

قاپلىدى ۋۇجۇدۇمنى ئىللىق سېزىم،
نىزارى بىلەن قىزغىن كۆرۈشكەندە.
پىكىرلەر قاينىمىدا ئۈزدۈم بىرپەس،
ئىككىمىز شېرىن سۆھبەت تۈزۈشكەندە.
مەھزۇنى مەكتۇبىدىن سۆيۈندى ئۇ،
ماڭا بەك كىچىك پېئىل كۆرۈندى ئۇ.

نوبىتى سالامىنى ئېلىپ ئېلىك،
ماختىدى يۇرۇڭقاشنىڭ بويلىرىنى
دىلىدىن ئارزۇ قىلدى كۆرۈشنى ئۇ،
گىلەمچى قىز-يىگىتنىڭ تويلىرىنى.
ئاپىرىن! دېدىم شائىر نىزارىغا،
قەلەمدە بېستۇن تېغى قازارىغا.

دېدى ئۇ: توككەن ئىدىم كۆزۈمدىن ياش،
«رابىيە-سەئىدىن» لەرگە ئورتاق بولۇپ.
قوشۇلۇپ ۋامۇق④ بىرلە ئاققان ئىدىم،
ھۆزرانىڭ سۆيگۈسىدە غەمگە تولۇپ.
گۈلنىسا ئۈچۈن، جاپا چەكتى مەھزۇن،
مەسئۇدقا دىلئارانىڭ مېھرى فۇزۇن.

لەيلىنىڭ ئىشقى بىلەن بولۇپ مەجنۇن،
شۇ «چاھار دەرۋىش» لەردەك سەرسان ئىدىم.
قۇتلۇقلاپ «پەرھات-شېرىن» مەرتلىكىنى،
«بەھرام گۇر» مېھنىتىدىن مەمنۇن ئىدىم.
«نىجاتلىق ئۈنچىلىرى» ئىزدىدىم شۇڭا.
ۋاپادار سۆرۈتىنى سىزدىم شۇڭا.

---

① نىزارى — ئابدۇرېھىم نىزارى. 1770-يىلى قەشقەر شەھىرىنىڭ بۇلاق بېشى مەھەللىسىدە تۇغۇلغان. ② مەھزۇنى — خوتەنلىك شائىر. ③ نوبىتى — خوتەنلىك شائىر. ④ نىزارىنىڭ «مۇھەببەت داستانلىرى» ناملىق 48 مىڭ مىسرالىق چوڭ ئەسىرى بولۇپ، بۇنىڭ ئىچىدە «رابىيە - سەئىدىن»، «ۋامۇق-ھۆزرا»، «مەھزۇن-گۈلنىسا»، «مەسئۇد-دىلئارا»، «لەيلى-مەجنۇن»، «پەرھاد-شېرىن»، «چاھار-دەرۋىش»، «بەھرام گور» قاتارلىق 18 داستان بار.

دېدى ئۇ: قىلالمىدىم تولۇق ئادا،
بۇ ئېزىز يۇرتىمنىڭ ئۈمىت-ئارزۇسىنى.
يازمىدىم يەنە ۋىژدان قەسىدىسى،
ئۇلۇغلاپ چىن مۇھەببەت ماۋزۇسىنى.
شېرىيەت بېغى گۈلگە تولسا دېيمەن،
ئىجادىم ئەلگە مىراس بولسا دېيمەن...

جاۋابەن نىزارىنىڭ سوزلىرىگە
دېدىم: ھېچ ئۆلمەس ئىجات ياراتتىڭىز.
ئاق كوڭۈل، باتۇر، ئىشچان مىللىتىمىنىڭ،
نامىنى يەر يۈزىگە تاراتتىڭىز.
ئارزۇيىمىز ئىشقا ئاشتى بۈگۈن مانا،
ۋىسالغا قاندى تالاي ئوغۇل-رەنا.

قايتقاندا نىزارىنىڭ خانىسىدىن،
قايتقاندەك بولدۇم كەئبە تاۋابىدىن.
ياڭرىدى ئىجادكارغا غەزەل-ناخشام،
مەرغۇللۇق خۇشخۇي قەلبىم راۋابىدىن.
جۇر بولدى كۆيلىرىمگە تال-سوگەتلىك،
ئۈيىمدى لەرزان ئۈسۈل ھەمسولە تىلىك.

قايتقاندا «بۇلاق بېشى» يولى بىلەن،
ئۇچراتتىم بەختى كۈلگەن ئوغۇل-قىزنى.
يۈرمەكتە ئۇلار مەغرۇر قەدەم تاشلاپ،
ۋە بېسىپ شائىر ماڭغان ئوچمەس ئىزنى.
ئەجداتلار ئىشلىرىغا ۋارىس بولۇپ،
ماڭماقتا ئۇلار قولنى-قولغا تۇتۇپ.

خەيرىخوش! «بولاق بېشى» مەھەللىسى،
خەيرىخوش! تال-سۆگە تىلىك يېشىل سەينا،
خەيرى خوش! ئەجدادىمنىڭ نەۋرىلىرى،
دۇپپىلىق يىگىت، سۇمبۇلچاچلىق رەنا.
ياخشى قال ئېقىپ پۈتمەس چەشمە-بۇلاق،
ئوخشىغىن ئەل ئۆمرىدەك ئۇزاق-ئۇزاق.

نىزارى يازمىلىرى بولۇپ قەترەڭ،
ئۈلىسۇن ئېقىمىڭنى - ئېقىنلارغا.
ھايات بەر ئۇنىڭ ئۆلمەس ئىجادىدەك،
تارىمنىڭ بويى يېراق-يېقىنلارغا.
ئوخشىغىن ئېقىپ پۈتمەس چەشمە-بۇلاق،
خەلقىمنىڭ قەلبىگە ئاق،ئۇزاق-ئۇزاق.

1981-يىل، نويابىر،قەشقەر.

ئاختۇرۇپ

بولسام بىتاپ ئىزدەك داۋا بۇ كەڭ دىيارنى ئاختۇرۇپ،
خوشبۇي ھاۋالىق، گۈل-گىيا ئۆسكەن چىمەننى ئاختۇرۇپ.

ئەركىن تىنىق بەرگەي ھاۋا، ئوت-چۆپلىرى تەنگە داۋا،
سۇ كەلتۈرۈك قاينام بۇلاق، دەريا ئىرەننى ئاختۇرۇپ.

سىنەم سۆۋۈپ قالسا ئەگەر، تېز يەتكۈزۈك يۇرتقا خەۋەر،
باشىم سىلاپ توكەي مېھىر، ئاجىز بەدەننى ئاختۇرۇپ.

شۇندا قىتىمۇ قالسام ئۆلۈپ، كوز يۇمۇلار چېھرىم كۈلۈپ،
ئېيتىمىك ۋەسىق سوزنى قىزدىم-ئوغلۇم تىمەننى ئاختۇرۇپ.

توكمە يىلا ياش باشلاڭ غەزەل،بولغاي دىلىم ئارزۇسى ھەل،
يوگەڭ مېنى قەغەز- كىتاپ ئىچىرە كېپەننى ئاختۇرۇپ.

بولسۇن خادام-مۈلكۈم- قەلەم، ئاسماڭ ئاڭا شەددە- ئەلەم،
يىللار سىرى روھىم تېپىڭ يۇرتۇم خوتەننى ئاختۇرۇپ.

1982-يىل، ماي، خوتەن

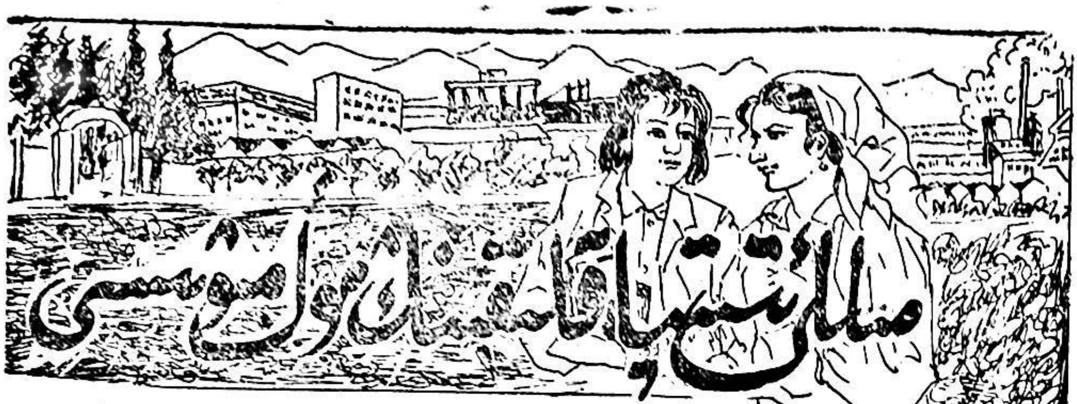

— خوتەن يىپەك توقۇمىچىلىق فابرىكىسىغا زىيارەت —

شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق ئەدەبىيات-سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسى جەمئىيەتنى ئۆگىنىش ۋە تەكشۈرۈش گۇرۇپپىسى

بىز ئۇلۇغ تارىخىي ئەھمىيەتكە ئىگە 12-نوۋەتلىك پارتىيە قۇرۇلتىيىنىڭ چاقىرىلىش ھارپىسىدا، تارىختا پىلىچىلىك ۋە يىپەك-توقۇمىچىلىقى بىلەن پۈتۈن دۇنياغا داڭ چىقارغان مەشھۇر قەدىمىي يىپەك يۇرتى خوتەنگە كېلىپ، خوتەن يىپەك توقۇمىچىلىق فابرىكىسىنى زىيارەت قىلدۇق.

بىز فابرىكىنىڭ چوڭ دەرۋازىسىدىن كىرىپ، كۆركەم سېلىنغان ئىشخانا بىناسىنىڭ ئالدىدىكى پاكىز، تازىلانغان كەڭ سەينادا توختىشىمىز بىلەن، 50 ياشلارچامىسىدىكى بىر خۇشخۇي ئايال چىقىپ كەلدى-دە، بىز بىلەن قىزغىن سالاملىشىپ كۆرۈشتى. ئۇقساق، ئۇ—مۇشۇ فابرىكا پارتكومىنىڭ مۇئاۋىن شۇجىسى يولداش ئەمبەرسايىم ئىكەن...

بىز يولداش ئەمبەرسايىمنىڭ ھەمرالىقىدا فابرىكا مەنزىرىسىنى كۆزدىن كەچۈرۈۋېتىپ، توقۇمىچىلىق سېخىغا قانداقلارچە يېتىپ كەلگىنىمىزنى بىلمەي قاپتۇق.

زور ۋە كەڭ-كۆشادە سېلىنغان ھەيۋەتلىك سېختا رەت-رەتى بىلەن جايلاشتۇرۇلغان توقۇش ئەستانوكلىرى بىرخىل شاۋقۇن بىلەن

تاراقلاپ ئىشلىمەكتە. قەدىمدىن ئىنچىكە تارتىلغان يىپەك يىپلار ئۇرچۇقلارغا ئورالماقتا، شۇ يىپلاردىن توقۇلۇپ چىققان توپ-توپ رەختلەر ئۆز نۆۋىتى بويىچە پاتلاش، بوياش ۋە رەتلەپ قاتلاش سېخلىرىغا توشۇلماقتا ئىدى. ئاق خالات كىيگەن ئەر-ئايال ئىشچىلار ئىستانوكلارنىڭ ئەتراپىدا پەرۋانىدەك ئايلىنىپ يۈرەتتى. ئۇلارنىڭ روھىي قىياپىتى ئاجايىپ جۇشقۇن ۋە كوترەڭگۈ بولۇپ، ھەربىرى ئىككىدىن ئىستانوكنى باشقۇراتتى. فابرىكىدىكى بەزىبىر گۇرۇپپىدا بىر پىشقەدەم ئۇيغۇر ئۇستا بىرنەچچە خەنزۇ شاگىرتلارنى يېتەكلىسە، يەنە بىر گۇرۇپپىدا بىر پىشقەدەم خەنزۇ ئۇستا بىرنەچچە ئۇيغۇر شاگىرتقا تېخنىكا ئۆگىتىۋاتاتتى. ھەر مىللەت ئىشچىلىرىنىڭ قەلب رىشتىلىرى ئەنە شۇ تالالا-تالا ئىنچىكە يىپلارنىڭ قوشۇلۇشىدىن ھاسىل بولغان، بىرجان-بىرتەن بولۇپ كەتكەن، ئۇلارنىڭ نۇرانە چېھرىلىرىدە دوستلۇق ۋە مۇھەببەت تۇيغۇلىرى يالقۇنجاپ تۇراتتى. بىز بۇ فابرىكىدىكى ئىشچىلارنىڭ تۆتنى زامانىۋىلاشتۇرۇشتىن ئىبارەت يېڭى ئۇزۇن سەپەردە چوڭ-چوڭ قەدەم تاشلاپ، ئالغا ئىلگىرىلەۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ مەمنۇن بولدۇق.

بىز توقۇش سېخىدىن چىقىپ پىلە پوشۇرۇش سېخى، يىپەك تارتىش سېخى، ئارقا يىپەك سېخى، بوياش، گۈل بېسىش سېخى ۋە ئېنېرگىيە سېخى قاتارلىق ئورۇنلارنى بىر قۇر كۆزدىن كەچۈرۈپ چىققاندىن كېيىن ئەڭ ئاخىرىدا توقۇلۇپ تەييارلانغان يىپەك رەخت مەھسۇلاتلىرى قويۇلغان چوڭ ئىسكىلاتقا كىردۇق. ئۇيەردىكى رەتلىك تىزىپ دەستىلەنگەن توپ-توپ رەختلەر: گىرىپ، شايى، ئەتلەس، شىپىڭ دۇخاۋا، خوتەن دۇخاۋىسى، كالاۋۇتونلۇق سىندام رەختلەر. گۈللۈك تاۋار، سۇنئىي يىپەكتىن توقۇلغان تاۋارلار دەرىزىدىن چۈشكەن كۈن نۇرىدا جۇلالىنىپ، كۆزلەرنى قاماشتۇراتتى. خۇسۇسەن بۇنىڭ ئىچىدىكى خوتەن دۇخاۋىسى بىلەن شىپىڭ دۇخاۋا ئەڭ سۈپەتلىك، ئېسىل تاۋارلار ئىدى. بىز بۇ رەختلەرنى كۆرۈۋاتقاندا، ئۆزىمىزنى گويا ھۆپپىدە ئېچىلغان گۈلزارلىق ئىچىگە كىرىپ قالغاندەك ھېس قىلدۇق. مۇنداق ئېسىل رەختلەرنى ئىشلەپچىقارغان ھەر مىللەت ئىشچىلىرىغا بولغان ھۆرمىتىمىز ھەسسىلەپ ئېشىپ، ئۇلارنىڭ تالماس، چېۋەر قوللىرىغا ۋە ھەممىگە قادىر ئەقىل-پاراسىتىگە چىن قەلبىمىزدىن ئاپىرىن ئوقۇدۇق.

شۇ ئېسىل رەختلەرنى كۆرۈۋاتقىنىمىزدا بىرەيلەن ئىختىيارسىز ھالدا يولداش ئەنۋەر سايىمدىن: «بۇ رەختلەر ئۆزىمىزنىڭ ئىچكى بازارلىرىمىزدىلا سېتىلامدۇ ياكى چەت ئەللەرگىمۇ ئېكسپورت قىلىنامدۇ؟» دەپ سورىۋىدى، ئەنۋەر سايىم ئۇنىڭغا ئىپتىخارلىق بىلەن مۇنداق جاۋاپ بەردى:

— بۇ ماللار ئىچكى بازارلىرىمىزدىمۇ سېتىلىدۇ، شۇنىڭدەك چەت ئەللەرگىمۇ ئېكسپورت قىلىنىدۇ. 1950-يىللاردىن تارتىپ ھازىرغىچە بىزنىڭ ئىشلەپچىقارغان پىششىق يىپەكلىرىمىز ۋە يىپەك رەختلىرىمىز ئىلگىرى-

كېيىن بولۇپ گېرمانىيە، ئەنگلىيە، ياپونىيە، سوۋېت ئىتتىپاقى، پاكىستان، ئىئوردانىيە ۋە مېكسىكا قاتارلىق دۆلەتلەرگە ئېكسپورت قىلىندى.

— ئۇنداقتا بىزنىڭ بۇ رەختلىرىمىزنىڭ خەلقارا بازاردىكى قىممىتى قانداق بولىدۇ؟ دەپ سورىدى يەنە بىرەيلەن.

ئەنبەرسايىم بۇ سوئالغىمۇ تەپسىلىي جاۋاپ بەردى:

— خەلقارا بازاردا بىر توننا پىششىق يىپەك كىملىك بەدىلىگە 155 توننا ئەلاسورتلۇق پولاتما تىمىر يالى سېتىۋالغىلى بولىدۇ. بىر كىلوگىرام پىششىق يىپەك بەدىلىگە 140 كىلوگىرام قەن-شېكەر ياكى بىر دانە ۋېلسىپىت ۋە ياكى بىر دانە كىيىم تىكىش ماشىنىسى سېتىۋالغىلى بولىدۇ. فابرىكىمىز قۇرۇلۇپ ھازىرغىچە پەقەت پىششىق يىپەك كېتىنلا 1747 توننا ئىشلەپچىقاردۇق...

بىز بۇ سانلىق مەلۇماتنى ئاڭلاپ، 28 يىلدىن بېرى خوتەن يىپەك-توقۇمىچىلىق فابرىكىسىنىڭ سوتسىيالىستىك قۇرۇلۇش ئىشلىرىمىزغا قوشقان تۆھپىلىرىدىن ئىنتايىن مەمنۇن بولدۇق. شۇنىڭ بىلەن بۇ فابرىكىنىڭ ئىشلەپچىقىرىش تەرەققىياتىنى چۈشىنىشكە بولغان قىزىقىشىمىز تېخىمۇ كۈچەيدى-دە، بىز يولداش ئەنبەرسايىمنى مۇشۇ ھەقتە تەپسىلىي سۆزلەپ بېرىشكە تەكلىپ قىلدۇق.

ئەنبەرسايىم ئاللىقاچان تەبەسسۇم بىلەن بۇ تەكلىۋىمىزنى ماقۇل كۆرگەنلىكىنى ئىپادىلىدى ۋە قوشۇمىسىنى بىر ئاز تۈرۈپ، ئويلاندى-دە، تەگدىن تولىمۇ ئاقارغان كۆمۈش رەڭلىك چاچلىرىنى سىلىغان ھالدا دەرىزە تەرەپكە بۇرۇلدى. ئۇ، يىراق-يىراقلارغا نەزەر تاشلاپ، فابرىكىنىڭ كارتىنىسىنى كۆز ئالدىغا كەلتۈردى... ئۇنىڭ ئەنە شۇ ئاقارغان ھەر بىر تال چېچى فابرىكا تارىخىدا بولۇپ ئۆتكەن چوڭ-كىچىك ئۆزگىرىشلەرنىڭ شاھىدى ئىدى.

ئەنبەرسايىم 50 تىن ھالقىغان مۇنەۋۋەر ئايال كادىر بولۇپ، ئۇ پارتىيە مىللىي سىياسىتىنىڭ پارلاق نۇرى ئاستىدا ئۆسۈپ-يېتىلگەن. 1955-يىلى ئاپتونوم رايونلۇق پارتىيە مەكتىۋىدە ئوقۇپ بىلىم ئاشۇرغاندىن كېيىن مۇشۇ فابرىكىغا كېلىپ، كادىرلار بۆلۈمىنىڭ مۇئاۋىن باشلىقى بولۇپ ئىشلىگەن. 1956-يىلى فابرىكا بويىچە ئۆتكۈزۈلگەن پارتىيە قۇرۇلتىيىدا، ئۇ فابرىكا پارتكومىنىڭ مۇئاۋىن شۇجىلىقىغا سايلىنىپ، تاكى بۈگۈنگە قەدەر شۇ خىزمەتنى ئىجرا قىلىپ كەلگەن. 1964-يىلى ئىيۇلدا جۇڭگونىڭ چەتئەللەرنى زىيارەت قىلىش ئۆمىكىنىڭ بىر ئەزاسى سۈپىتىدە سوۋېت ئىتتىپاقى، رومىنىيە، بۇلغارىيە قاتارلىق مەملىكەتلەرگە چىقىپ، زىيارەتتە بولغان. ئەنبەرسايىم «مەدەنىيەت ئىنقىلاۋى» دەپ ئاتالغان بوران-چاپقۇننىڭ ئېغىر سىناقلىرىدىن ئۆتۈپ، ئۆزىنىڭ كوممۇنىستلارغا خاس ۋىجدانىنى ساقلاپ قالغان. ئۇ ھېلىمۇ فابرىكىنىڭ زامانىۋىلىشىش يولىدا يۈرەك قېنىنى سەرپ قىلىپ پىداكارلىق بىلەن ئىشلىمەكتە.

ئۇ، ئويچان كۆزلىرىنى بىز تەرەپكە يۆتكەپ ۋەزمىن ھالدا سۆزلەشكە باشلىدى:

— ئازاتلىقتىن بۇرۇن لاسكوي دەپ ئاتالغان بۇ شورتاڭ زەيكەشلىكتە مەتقۇربان دېگەن

باينىڭ شايى، ئەتلەس، بەقەسەم توقۇيدىغان (قول بىلەن ئىشلەيدىغان) ئاددى دۇكىنى بو-
لۇپ، ئۇنىڭدا ئوتتۇزغا يېقىن يالللانما ئىشچى ئىشلەيتتى. بۇدۇكاننىڭ ئىش مەشغۇلاتى قول
بىلەن تارتىش، پۇت بىلەن تېپىش، ئوتتۇن قالاپ سۇئىسسىتىشقا ئوخشاش مۇشكۇل جىسمانى
ئەمگەك ۋە قالاق ئۇسۇل بىلەن ئېلىپ بېرىلاتتى. ھازىرقى خوتەن يىپەك توقۇمىچىلىق
فابرىكىسى دەل شۇمەتقۇربان باينىڭ كونىراپ ئەبجەغى چىققان خارابىسى ئۈستىگە
قۇرۇلغان ئىدى.

بۇفابرىكىنىڭ قۇرۇلۇش تەييارلىقى 1950-يىلى باشلىنىپ، 1954 يىلى پۈتكەن ۋەشۇ-
يىلى ئىشلەپچىقىرىشقا كىرىشكەن. ئۇچاغدا پەقەت پىششىق يىپەك (يىپەك يىپ) ئىشلەپچى-
قىرىش ئاساس قىلىنغانلىقى ئۈچۈن شۇنىڭغا مۇناسىپ ھالدا يىپەكچىلىك سېخى، ئارقا يى-
پەكچىلىك سېخى ۋە ئېنېرگىيە (توكۋەسۇ بىلەن تەمىنلەش، رېمونت قىلىش) سېخلىرى قۇرۇل-
غان بولۇپ، جەمى 160 ئىستانوك بار ئىدى، شۇ يىلى بۇ فابرىكىغا 431 نەپەر
ئىشچى - خىزمەتچى قوبۇل قىلىنغان ئىدى. بۇنىڭ
ئىچىدىكى زاۋۇت باشلىقى، سېخ مۇدىرلىرى، تېخنىك خادىملار، يىپەكچىلىك ئۇستىكارلىرى
بولۇپ 200گە يېقىن كەسپ ئەھلىلىرى-مەملىكەتنىڭ ھەرقايسى جايلىرىدىن تاللاپ يوتكەپ
كېلىنگەن. سۇجۇ يىپەك توقۇمىچىلىق تېخنىكومىنى پۈتتۈرگەن ئوقۇغۇچىلاردىن 30 نەپەرى مۇشۇ
فابرىكىغا تەقسىم قىلىنغان. ئۇنىڭدىن باشقا 1953-يىلى خوتەن، قاغىلىق، يەكەن قاتارلىق
جايلاردىن قوبۇل قىلىنغان 83 نەپەر ئۇيغۇر ئىشچى سۇجۇ يىپەك توقۇمىچىلىق فابرىكىسىغا
بېرىپ مەخسۇس يىپەكچىلىك تېخنىكىسىنى ئۆگىنىپ كەلگەندىن كېيىن، فابرىكىنىڭ يادرو-
لۇق قوشۇنى بولۇپ قالغان. دېمەك، ئېلىمىزنىڭ ھەرقايسى جايلىرىدىن كەلگەن ھەر
مىللەت پەرزەنتلىرى بىر يەرگە جەم بولۇپ ئۇيۇشۇپ، بۈگۈنكى خوتەن يىپەك توقۇمى-
چىلىق فابرىكىسىنىڭ ھۇلىنى قۇرۇپ چىققان ۋە شۇنىڭدىن كېيىنكى تەرەققىياتلار ئۈچۈن
پۇختا ئاساس سالغان ئىدى، فابرىكىمىز ئىشلەپچىقارغان مەھسۇلاتنىڭ يىلسايىن ئېشىپ
بېرىشىغا ئەگىشىپ، ئۇنىڭ دائىرىسى كېڭىيىشكە، ئىشچى، خىزمەتچىلىرى كۆپىيىشكە باشلى-
دى، 1960-يىلى بىز يىپەك توقۇمىچىلىق سېخى قۇرۇش ئۈچۈن تۇتۇش قىلدۇق. 1962-يىلى
بۇ سېخنىڭ بىر قىسمى پۈتكەن بولسىمۇ، توقۇش ئىستانوكلىرى يوتكەپ كېلىنمىگەچكە
خوتەن شەھىرىدىكى بىر ئەتلەسچىلىك كارخانىسىنى يوتكەپ چىقتۇق. بۇكارخانىدا 32 دانە
كونا شەكىلدىكى دۇكان بولۇپ، ئۇنىڭ مەھسۇلاتى قول بىلەن ئىشلىنەتتى. بىز شۇدۇ-
كانلارنى ئاساس قىلغان ھالدا قايتىدىن لاھىيىلەپ، پولات ماتېرىياللىرى بىلەن 32
دانە يېڭىچە ئىستانوك ياساپ چىقتۇق ۋە شۇنىڭ بىلەن رەخ توقۇپ سىناقتىن ئوتكۈز-
دۇق. شۇيىللار 126 مىڭ 700 مېتىر پاكچۇ، گىمىرىپ، ياغلىق قاتارلىق بىر نەچچە خىل

يىپەك رەخ ئىشلەپچىقاردۇق.

فابرىكىمىزنىڭ ئىشلەپچىقىرىش ئۈنۈمدارلىقى يىلدىن-يىلغا يۇقىرى ئۆرلەپ، 1966-يىلغا كەلگەندە يەنە بىر قېتىم زور يۈكسىلىش بولدى: شۇ يىلى پىلە مەھسۇلاتى 893 توننا 574 كىلوگىرامغا يېتىپ، ئۇنىڭدىن 101 توننا 234 كىلوگىرام يىپەك يىپ ۋە 191 مىڭ 460 مېتىر يىپەك رەخ ئىشلەپچىقىرىلدى. ئومۇمى مەھسۇلات قىممىتى 3 مىليون 352 مىڭ يۈەنگە يېتىپ، 364 مىڭ بىر يۈز يۈەن ساپ پايدا ئېلىندى.

1964-يىلى قەدىردان جۇزۇڭلى خوتەنگە كېلىپ، فابرىكىمىزنى كۆزدىن كەچۈرگەندە بىزگە ئالاھىدە كۆڭۈل بۆلۈپ، ئۈسكۈنىلەرنى زامانىۋىلاشتۇرۇش توغرىسىدا يوليورۇق بەرگەن ئىدى. جۇزۇڭلىنىڭ شۇ يوليورۇقىغا ئاساسەن دۆلەت بىزگە 112 دانە ئاپتوماتىك توقۇش ستانوكى سېتىپ بەردى. ئەگەر ئۇنىڭ رولىدىن تولۇق پايدىلانغان بولساق مەھسۇلاتنى زور دەرىجىدە ئاشۇرغىلى بولاتتى.

بىراق دەل شۇ چاغدا خەلقىمىزگە بالايى-ئاپەت كەلتۈرگەن "مەدەنىيەت ئىنقىلابى" باشلىنىپ قېلىپ، فابرىكىمىزنىڭ ئىشلەپچىقىرىشى ھەددى-ھېسابسىز ئېغىر بۇزغۇنچىلىققا ئۇچرىدى. ئېتىز-ئېرىق بويلىرىدىكى ئۈژمە دەرەخلىرىمىز قالايمىقان كېسىپ تاشلىنىپ، پىلىچىلىك ئىشلەپچىقىرىشنىڭ خام ئەشياسى كۆپ مىقداردا كېمىيىپ كەتتى. شۇنىڭ تۈپەيلىدىن يىلدىن-يىلغا ئۆسۈۋاتقان پايدا بىراقلا زىيانغا ئايلىنىپ، 1968-يىلدىن 1979-يىلغىچە ئۇدا 11 يىل زىيان تارتتۇق.

بۇ ھال ئۇزاق ھۆكۈم سۈرەلمىدى، ئىگىلىكنىڭ ھەقىقى خوجايىنلىرى بولغان فابرىكىمىزنىڭ ئىشچىلىرى ئىشلەپچىقىرىشتا يۈز بەرگەن بۇ خىل ئېغىر چېكىنىشكە ۋە بۇنداق زور زىيانغا تاقەت قىلىپ تۇرالمىدى. ئۇلار خوجايىنلىق مەۋقەسىدە چىڭ تۇرۇپ، ئەقىل-پاراسىتىنى تولۇق ئىشقا سېلىپ ئىشلەپچىقىرىشنى ئەسلىگە كەلتۈرۈش ۋە ياخشىلاش يولىدا تېخنىكا ئىسلاھاتى ئېلىپ باردى. ئىستانوك رېمونت قىلىش سېخىدىكى ئابدۇكېرىم مەتزايىت، نېرۇيەمەن قاتارلىق تېخنىك خادىملار كونا ئىستانوكلارنى دادىللىق بىلەن ئىسلاھ قىلىپ، بۇرۇنقى ئۈچ-تۆت خىل رەخ ئىشلەپچىقىرىلىدىغان ھالەتنى كۆپ خىل رەخ ئىشلەپچىقىرىلىدىغان ھالەتكە ئۆزگەرتىپ سىناق ئېلىپ باردى. شۇنىڭ بىلەن رەخلەرنىڭ تۈرى 12 خىلغا كۆپەيتىلدى. ئۇلار بۇنىڭ بىلەن قانائەتلىنىپ قالماستىن، ئەسلىدىكى سىدام رەخ توقۇيدىغان ئىستانوكلارنى گۈللۈك رەخ توقۇيدىغان قىلىپ ئۆزگەرتتى. ئۇلار شۇ تەرىقىدە بەش قېتىم تېخنىكا ئىسلاھاتى ئېلىپ بارغاندىن كېيىن ئىشلەپچىقىرىش ئۈنۈمدارلىقى زور دەرىجىدە يۇقىرى كۆتۈرۈلۈپ، 1980-يىلغا كەلگەندە زىياننىڭ ئورنىنى پايدا ئىگىلىدى. شۇ يىلى ئىشلەپچىقىرىلىدىغان ئومۇمى مەھسۇلاتنىڭ قىممىتى 4 مىليون 135 مىڭ يۈەنگە يېـ

تېپ، 236 مىڭ 800 يۈەن ساپ پايدا ئېلىندى. ھازىرغىچە ئېلىنغان پىلە مەھسۇلاتى 500 توننىغا يەتتى. بۇنىڭدىن مەلۇمكى، 1982-يىللىق ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتى ۋە پايدا نىسبىتى زور مىقداردا ئاشىدىغانلىقىدىن ئۈمىت بار.

ئۆتمۈشتىكى كونا ۋە قالاق يىپەك دۇكىنىنىڭ ئۈستىگە قۇرۇلغان خوتەن يىپەك توقۇمىچىلىق فابرىكىسى 28 يىللىق مۇشۇ جەرياندا قانداق قىلىپ قاتمۇ-قات توسقۇنلۇق ۋە قىيىنچىلىقلارنى يېڭىپ بۈگۈنكىدەك مۇشۇنداق زور تەرەققىياتلارغا ئېرىشەلىدى؟

بۇ غەلىبىنى ئەلۋەتتە، ئالدى بىلەن جۇڭگو كوممۇنىستىك پارتىيىسىنىڭ توغرا رەھبەرلىكى، سوتسىيالىستىك تۈزۈمنىڭ ئەۋزەللىكى ھەمدە 3-ئومۇمىي يىغىندا بەلگىلەنگەن توغرى يۆنىلىش ۋە سىياسەتلەرنىڭ يېتەكچىلىكىدىن ئايرىپ قاراشقا بولمايدۇ.

بىز بۇقېتىمقى زىيارەت ئارقىلىق بۇ فابرىكىدىكى مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىنىڭ 28 يىلدىن بېرى ئىزچىل تۈردە ئۇيۇل تاشتەك مۇستەھكەم بولغانلىقى — ئەنە شۇ غەلىبىلەرنىڭ قولغا كېلىشىدىكى ئاساسىي ئامىللاردىن بىرى ئىكەنلىكىنى ھېس قىلدۇق.

سۆھبەت جەريانىدا فابرىكا باشلىقى يولداش ئابلاھاشىم فابرىكىغا كەلگەندىن بۇيانقى 28 يىللىق ھاياتىنى ئەسلەپ، ئۆزىنىڭ تامامەن پارتىيىنىڭ كۆيۈمچانلىقى بىلەن تەربىيىلىشى ئارقىسىدا سىياسىي ھەم كەسپىي جەھەتتە تېز ئىلگىرىلىگەنلىكىنى مەمنۇنىيەت بىلەن سۆزلەپ بەردى.

1954-يىلى 16 ياشلىق ئابلاھاشىم خوتەن سىفەن مەكتىۋىنى پۈتتۈرۈپ، بۇ فابرىكىغا ئىشچى بولۇپ كىرگەن ۋە يىپەك تارتىش تېخنىكىسىنى ئۆگەنگەن. خەنزۇ ئۇستىلار ئۇنىڭغا يىپەك تارتىش قائىدىلىرىنى ۋە خەنزۇچە تېخنىكا ئاتالغۇلىرىنى بىر-بىرلەپ ئۆگىتىپ قويغان. ئارىدىن 6 ئاي ۋاقىت ئۆتكەندىن كېيىن ئابلاھاشىمنىڭ ئىدىيىسىدە تەۋرىنىش پەيدا بولۇپ، «مەن دېگەن سىفەن مەكتىۋىنى پۈتتۈرگەن بىر زىيالىي تۇرۇقلۇق مۇشۇ ساۋاتسىز ئىشچىلارنىڭ ئارىسىدا جىسمانىي ئەمگەك بىلەن شۇغۇللىنامدىمەن...» دېگەن خىيال بىلەن فابرىكىدىن قېچىپ كەتكەن. ئۇنىڭ ئۇستىسى ئارىلىقنى يىراق كۆرمەي ئاتايىن ئابلاھاشىمنىڭ ئۆيىگە بېرىپ، ئۇنىڭغا ئىنچىكىلىك بىلەن ئىدىيىۋى خىزمەت ئىشلىگەن، يىپەك توقۇمىچىلىق فابرىكىسىنىڭ تەرەققىيات ئىستىقبالى توغرىلىق تەپسىلىي سۆزلەپ بېرىپ، ئاخىرى ئۇنى قايىل قىلىپ، ئۆز ئورنىغا قايتۇرۇپ كەلگەن. شۇنىڭدىن بۇيان ئابلاھاشىم ئۇستىسى لىيۇنىڭ كۆيۈنۈپ تەربىيىلىشى ئارقىسىدا ئىدىيىدە تۈپتىن بۇرۇلۇش ياسىغان ۋە ئۆز كەسپىگە چوڭقۇر ئىشتىياق باغلاپ تېز ئۆسۈپ يېتىلگەن. ئۇ 1956-يىلى يىپەك تارتىش سېخىنىڭ تېخنىكى بولۇپ ئىشلىگەن. شۇ يىلى ئىيۇندا شەرەپ بىلەن جۇڭگو كوممۇنىستىك پارتىيىسىنىڭ ئەزالىقىغا قوبۇل قىلىنغان. 1958-يىلى پىلە تاللاش سېخى پارتىيە ياچېيكىسىنىڭ شۇجىلىقىغا سايلانغان. شۇنىڭدىن كې-

يەنى تېخىمۇ تىرىشىپ ئۆگىنىپ ۋە جان پىدالىق بىلەن ئىشلەپ، فابرىكا ئىچىدە تېزلا كۆزگە كۆرۈنۈپ قالغان. 1974-يىلى ئۇ فابرىكىنىڭ مۇئاۋىن باشلىقلىقىغا، 1980-يىلى 1-قول باشلىقلىقىغا ئۆستۈرۈلگەن.

بۇ يەردە فابرىكا رەھبەرلىك بەنزىسى ئىچىدىكى مۇئاۋىن باشلىق مەھەممەت رۇزى بىلەن پارتكوم شۇجىسى خەن ياڭچىيەننىڭ مۇناسىۋىتىنى ئالاھىدە تىلغا ئېلىشقا ئەرزىيدۇ. بۇ ئىككىيلەن 30 نەچچە يىللىق سەپداش بولۇپ، ئۇلار تۇرمۇشنىڭ ئوخشاش چاغلىرىدا مۈرىنى-مۈرىگە تىرەپ ئورتاق نىشان ئۈچۈن كۈرەش قىلغان. تۇرمۇشنىڭ مۈشكۈل چاغلىرىدىمۇ بىر-بىرىگە ھەمدەم بولۇپ، قايسىسىنىڭ بېشىغا كۈن چۈشسە، شۇنىڭغا قولىدىن كېلىشىچە ياردەم قىلغان. مەسىلەن، 1964-يىلى خەن ياڭچىيەن خىزمەت مۇناسىۋىتى بىلەن بۇ فابرىكىدىن يۆتكىلىپ كەتكەندىن كېيىن بىر قىسىم يامان غەرەزلىك كىشىلەر مەھەممەت رۇزىنى «يەرلىك مىللەتچى» دېگەن بوھتان بىلەن پارتىيىدىن ھەم زاۋۇتتىن قوغلاپ چىقىرىۋەتكەن. شۇنىڭدىن كېيىن مەھەممەت رۇزى ئائىلىسى بىلەن ئېغىر سەرسانچىلىققا ئۇچرىغان ۋە ئۇدا 15 يىل دېھقان بولۇپ ئىشلىگەن. مەھەممەت رۇزىنىڭ تېگى-تەكتىنى بەش قولدەك ئېنىق بىلىدىغان خەن ياڭچىيەن بۇ ناھەقچىلىققا قاتتىق ئېتىراز بىلدۈرۈپ، ئۆز سەپدىشىغا چوڭقۇر ھېسداشلىق قىلغان. ئۇ، گۇما ناھىيىسىدە خىزمەت ئىشلەۋاتقان مەزگىلدە ھەر قېتىم خوتەنگە خىزمەت بىلەن كەلگىنىدە ئاتايىن لاسكۇيغا بېرىپ، قەدىناس دوستى مەھەممەت رۇزىنى يوقلاپ، ئۇنىڭ ھالىدىن خەۋەر ئېلىپ تۇرغان.

ئون يىللىق قالايمىقانچىلىق مەزگىلىدە خەن ياڭچىيەنمۇ «گېزەندە» قالپىقىنى كىيىپ ئېغىر كۈلپەت چەككەن. بۇ چاغدا دېھقان مەھەممەت رۇزى ئۆزىنىڭ يېقىن سەپدىشى خەن ياڭچىيەننى دائىم يوقلاپ، قۇربىنىڭ يېتىشىچە ياردەم قولىنى سوزغان. دېمەك، ئۇلارنىڭ مىللىي دوستلۇقى ئەنە شۇنداق بوران-چاپقۇنلۇق يىللاردا ئېغىر سىناقلاردىن ئۆتۈپ مۇستەھكەملەنگەن.

1979-يىلى سىياسەتنى ئەمەلىيلەشتۈرۈش ۋاقتىدا خەن ياڭچىيەن مەھەممەت رۇزىنىڭ ئەينەن ئەھۋالىنى مۇناسىۋەتلىك ئورۇنلارغا مەلۇم قىلىپ، ئۇنىڭ مەسىلىسىنىڭ تېزرەك ئەمەلىيلەشىشى ئۈچۈن كۈچ چىقارغان. نەتىجىدە مەھەممەت رۇزىنىڭ پارتىيىۋىلىكى ۋە مۇئاۋىن فابرىكا باشلىقلىقى پات ئارىدىلا ئەسلىگە كەلگەن.

1980-يىلى خەن ياڭچىيەن يەنە مۇشۇ فابرىكىغا يۆتكىلىپ كېلىپ، كۆپ ئۆتمەي فابرىكا پارتكومىنىڭ شۇجىلىقىغا ئۆستۈرۈلگەن. مۇشۇ ئىككى يىلدىن بېرى مەھەممەت رۇزى خەن ياڭچىيەننىڭ خىزمىتىنى يەنە بۇرۇنقىدەكلا قوللىغان ھەمدە ئۇنىڭ قولىغا قول، پۇتىغا پۇت بولۇپ ھەمكارلىشىپ بىللە ئىشلىگەن.

فابرىكا رەھبەرلىكى مىللىي ئىتتىپاقلىقنى ئەنە شۇنداق كۆز قارىچۇقىدەك ئاسراپ ياخشى ئۈلگە كۆرسەتكەچكە، بۇنىڭ تەسىرى نەتىجىسىدە فابرىكىدىكى ئىشچى-خىزمەتچىلەر بىر-بىرلىرى بە-

لەن ئىناق ئۆتكەن، شۇڭا بۇ فابرىكىدىكى ئەر-ئايال ئىشچى - خىزمەتچىلەر بۇ ناخشىنى ئاغزى-دىن چۈشۈرمەيدىكەن:

قاشتېشى سۈزۈپ كەلدىم،
دولقۇنلۇق يۇرۇڭقاشتىن .
ئامراق بىز جىمى مىللەت ،
تۇققاندىن، قېرىنداشتىن .
ھەممىدىن قىممەت،
دوستلۇق مۇھەببەت.

بۇ ناخشىنىڭ يېقىملىق ساداسى تارىم ۋادىسىنى بويلاپ، تيانشان ئېتەكلىرىنى جاراڭلىتىپ، پۈتۈن مەملىكىتىمىزگە تارالماقتا.

نۆۋەتتە پۈتۈن فابرىكا مىقياسىدا پارتىيە 12-قۇرۇلتىيىنىڭ چاقىرىلغانلىقىنى ئەمەلىي ھەركىتى بىلەن كۈتۈۋېلىش ھەمدە قۇرۇلتاينىڭ ھۆججەتلىرىنى ئۆگىنىش، ئۇنىڭ روھىنى ئىزچىللاشتۇرۇش بويىچە يۇقىرى دولقۇن كۆتۈرۈلۈپ، يېڭى بىر قايناق-تاشقىن مەنزىرە بارلىققا كېلىپتۇ، ئۇلار 12- قۇرۇلتاينىڭ غايەت زور ئىلھامى ۋە تۈرتكىسى ئارقىسىدا تېخىمۇ زىچ ئىتتىپاقلىشىپ، سوتسيالىستىك ئاكتىپچانلىقىنى ھەسسىلەپ ئۇرغۇتۇپ، يىپەكچىلىك سانائىتى ۋەزىيىتىدە تۈپتىن ئۆزگىرىش ياساش ئۈچۈن زەپەرمارشى ياڭرىتىپ، ئۇلۇغ نىشانغا قاراپ ئىلگىرىلەۋېتىپتۇ......

1982- يىل سىنتەبىر. خوتەن-ئۈرۈمچى

گىلەم

مەمتىمىن ئەخەت

ئېپكەلدۇردۇم خوتەندىن مانا،
رەڭگى گويا ئوتقاشتەك گىلەم.
ھەر گۈلىدە مىڭ ياڭزا سەنئەت،
جەننەت ھۆسنى ئۇندا مۇجەسسەم.

شۇ گىلەمنىڭ رەڭدارلىقىدىن،
گۈللەرمۇ ئۈيۈلۈپ تۇرار.
ھەر گۈلدىكى ھۈنەر يۇرەككە—
ئىلھام بولۇپ قۇيۇلۇپ تۇرار.

ئەشۇ كۆركەم،، لالىرەڭ گىلەم،
ئىلچىلىكنىڭ غۇرۇرى-پەخرى.
ئىلچىلىكنىڭ ئەمەسلا، بەلكى-
ۋەتىنىمنىڭ سەنئەت تەسۋىرى.

توقۇغان ئەي قولى گۈل ئۇستا،
ھۈنىرىڭدىن گۈل ئۈنۈپ تۇرسۇن.
ھۈنەر ئەھلى، ھۈنەر كانىدىن،
ئەجدات ئەقلى كۆرۈنۈپ تۇرسۇن!

باھاردانىش

(شۇناملىق كىتاپتىن پارچە)

تەييارلىغۇچىدىن: «باھاردانىش»-شەرق دۇنـ ياسىدا، خەلق ئىچىدە ناھايىتى كەڭ تارقىلىپ ئومۇملاشقان ئەدەبىي ئەسەرلىرىمىزنىڭ بىرى.

كىتاپتا، ئىبقىدالىق شاتۇتىنىڭ ھىكايە سۆزلىشى ئارقىلىق ئاياللارنىڭ ساپدىل، توغرا نىيەت، ۋاپادار، باتۇرلۇغى مەدھىيىلىنىپ، فېودالىزىم جەمىيىتىنىڭ ئاياللارنى كەمسىتىدىغان، «ئەدەپسىز، ئەخلاقسىز» دەپ قارايدىغان كۆزقارىشىغا رەددىيە بېرىلىدۇ.

«باھاردانىش» كىتاۋىنىڭ ھېكايە ۋاقەلىگى مۇنداق باشلىنىدۇ:

ئۆتمۈش زامانلاردا، نۇرغۇن شەھەرلەرنى ئىلـ كىگە جەملەپ باشقۇرۇپ كەلگەن بىر پادىشا بولۇپ، ئۇمىردە پەرزەنت يۈزى كۆرمىگەچكە، تەختىمىراسخورىنىڭ يوقلۇغىدىن قايغۇرۇدىكەن. بۇئەھۋالدىن خەۋەرتاپقان ۋەزىرلەر پادىشاغا پايدىلىق مەسلىھەت كۆرسىتىپتۇ، دىگەندەك، كۆپ ئۆتمەي شاھ مەلىكىسى ھامىلدار بولۇپ، ۋاقتى-سائىتى يەتكەندە بىر ئوغۇل تۇغۇپتۇ.

شاھ بۇخۇشاللىق تۈپەيلىدىن قول ئاستىدىكى پۈتكۈل يۇرتلارغا كاتتا توي ئويناپ بېرىپ، ئوغۇلنىڭ ئىسمىنى جاھاندار قويۇپتۇ.

شاھزادە جاھاندارنى يەتتە ياشقا توشقاندا مەكتەپكە بېرىپ، ھەرخىل ئىلىمدىن خەۋەردار، ئەخلاقلىق قىلىپ ئۆستۈرۈپتۇ. شاھزادە جاھاندار 15 ياشقا يەتكەندە ھەربى ئىلىمنى ئىگەللەشكە باشلاپ، ئوقيا ئېتىش، شەمشەر، نەيزە، قەمقام گۈرزى ئىشلىتىش سەنئىتىنى ئۆزلەشتۈرۈپتۇ ۋەخاس لەشكەرلىرىنى ئەگەشتۈرۈپ شىكارغا چىقىدىغان بولۇپتۇ.

كۈنلەرنىڭ بىرىدە شاھزادە جاھاندار لەشكەرلىرى بىلەن شىكار قىلىپ كېتىۋاتقاندا، ئالدىغا بىر كېيىك ئۇچراپتۇ. شاھزادە پەرمان قىلىپتۇكى: «بۇ كېيىككە ئوق ئاتماي، تىرىك ئىشلە تمەي تىرىك تۇتۇڭلار، كىمكى كېيىكنى تىرىك تۇتۇپ كەلسە ئىنئام بېرىلىدۇ، مۇبادا قاچۇرۇپ قويسا بېشى ئېلىنىدۇ.»

كلاسسىك ئەدەبىياتتىن

دەل مۇشۇ پەرمان بېرىلىۋاتقاندا، كېيىك شاھزادە جاھاندارنىڭ بېشىدىن سەكرەپ ئۆتۈپ قېچىپتۇ.

شاھزادە جاھاندار خىجالەت بولغىنىدىن، كېيىكنى قوغلاپ ئات سېلىپتۇ. ئۇزۇن مۇساپىلەرنى باسقاندىن كېيىن، بىر قومۇشلۇققا كىرىپ قاپتۇ. كېيىكنىڭ قارىسى كۆزدىن يوتكەن ھامان قومۇشلۇق ئوتتۇرىسىدا كەڭرى بىر كۆللۈك پەيدا بولۇپتۇ.

شاھزادە جاھاندار قارىغىدەك بولسا كېلىشكەن بىر يىگىت ھېلىقى كېيىكنىڭ بېشىنى سىلاپ تۇرغىدەك، بۇ يىگىتنىڭ بېشىدا شاخقا بىر قەپەز ئېسىلغان بولۇپ، قەپەز ئىچىدە چىرايلىق شاتۇتى سايراپ تۇرۇپتۇ.

شاتۇتى، شاھزادە جاھاندارنىڭ كۆڭلىگە تەسەللى بېرىدىغان بىر تالاي سۆزلەرنى قىلىپتۇ. شاتۇتىنىڭ ئادەمزۇۋانىدا سۆزلىگىنىنى كۆرۈپ ھاڭ-تاڭ قالغان شاھزادىنىڭ بۇ قۇشقا كۆڭلى چۈشۈپ قېلىپ، ھېلىقى يىگىتتىن شاتۇتىنى سوراپ ئېلىپتۇ.

دەل مۇشۇ كۈنلەردە، شاھزادە جاھاندارنى ئۆيلەپ قويۇش توغرىسىدا مەسلىھەت بولۇۋاتقان ئىكەن. ئەمما، ئاتىسىنىڭ قانچە زورلىغىنىغا باقماي، شاھزادە ئۆيلىنىشنى رەت قىلىدىكەن. چۈنكى ئۇ ۋەزىرلەرنىڭ جاھاندىكى ئەخلاقسىز، بىۋاپا ئاياللار توغرىسىدا ئېيتىشقان تالاي-تالاي ھېكايىلىرىنى، پىتنە-پاساتلىرىنى ئاڭلىغاچقا «ئاياللار مۇشۇنداق بىۋاپا بولسا، جاھاندىن يەككەجان بولۇپ ئۆتۈپ كەتسەم بولغىدەك» دېگەن قارارغا كەلگەن ئىكەن.

شاھزادىنى گەپكە كىرگۈزەلمىگەن پادىشا نائىلاج بولۇپ، بالىسىنىڭ خىزمىتى ئۈچۈن ئۇز زامانىسىنىڭ ئەڭ گۈزەللىرىدىن بولغان بىر كېنىزەكنى ئىۋەرتىپ بېرىپتۇ.

بىر كۈنى ھېلىقى گۈزەل كېنىزەك تامدىكى ئەينەككە قاراپ ئۆزىنى تۈزەشتۈرۈۋېتىپ: «دۇنيادا مەندەك كېلىشكەن، چىرايلىق ئاياللاردىن يەنە بىرسى تېپىلارمۇ؟ ياھ! كۆزۈم نېمە دېگەن قارا، قېشىمنىڭ ھىلال ئايغا ئوخشاشلىرىچۇ!...» دەپ تەمەننا قىلىپتۇ.

كېنىزەكنىڭ ماختاشلىرىنى ئاڭلىغان شاتۇتى، ئۇنى مەسخىرە قىلىپ دېمىغىدىن «خىڭ...» قىلىپ ئاۋاز چىقىرىپ، كۈلۈۋېتىپتۇ. بۇ ئىشقا كېنىزەكنىڭ بەكمۇ ئاچچىقى كەلگەچكە، شاھزادىغا داتلىنىپ:

—شاتۇتى مېنى مەسخىرە قىلدى. نېمە ئۈچۈن خىڭىلدايدۇ، ئەگەر سەۋەبىنى ئېيتىپ بەرمىسە ياكى ئۆزەمنى، ياكى بۇ پىتنىخور شاتۇتىنى ئۆلتۈرىمەن، —دەپ ئاللا-توۋا كوتىرىپتۇ.

شاھزادە نېمە قىلىشنى بىلەلمەي، ئاخىرى شاتۇتىدىن بۇنىڭ سەۋەبىنى سوراپتۇ. شاتۇتى شاھزادىنىڭ سوئالىغا جاۋابەن مۇنداق دەپتۇ:

—ئى شاھزادە، شەرقىنىڭ جەنۇپ تەرىپىدە خوتەن دېگەن بىر مەملىكەت بار. بۇ خوتەن مەملىكىتىنىڭ شاھىنىڭ شەمسىنىسا ئىسىملىك بىر قىزى باركى، بۇ قىزنىڭ بىر تال كىرپىكى يوقاپ

كەتسەجەننەتنىڭ ھورلىرىنى، كوھىقاپ پەرىزاتلىرىنىڭ ھەممىسىنى ئەشۇكىرپەكنىڭ سۈيۈنچە سىگە بېرىپمۇ تاپقىلى بولمايدۇ، شەمس نىسا ئۈچۈن دۇنيادىكى تالاي شاھزادىلار ئەلچى بولۇپ كېلىپ، بىرقېتىم كورەلمەي تەركى جاھان بولۇپ قايتىشتى. سىزنىڭ بۇكېنىز دېگىنىز ھېلىقى شەمس نىسانىڭ ئالدىدا قانچىلىك چىرايلىق ھىساپلىناتتى؟

شاتۇتىنىڭ سوزىنى ئاڭلىغان كېنىزەك لام-جىم دىيەلمەپتۇ، ئەمما شاھزادىنىڭ كوڭلىدە ئىشىق ئوتى ئۇچقۇنداپ، ئويلىنىش ھەۋەسى باش كوتىرىپتۇ.

بالىسىنىڭ بۇئەھۋالىدىن خەۋەردار بولغان پادىشا، ھەممە ۋەزىرلىرىنى يىغىپ مەسلىھەت سوراپتۇ. ۋەزىرلەر ئىككى يۇرتنىڭ ئارىسىنى يىراق كورۇپ، شاھزادىنى نەھىيەدىن ياندۇرماق تەدبىرىگە چۈشۈپتۇ.

پادىشانىڭ گەپىدىن ۋەزىرلىرىدىن يەتتىسى بىربولۇپ، ھەركۈنى بىردىن ۋەزىر شاھزادە جاھاندار ھۇزۇرىدا ھازىر بولۇپتۇۋە بىردىن ئىلمى تەرىبىيەت ھىكايىسى سوزلەپ، ئاياللارنىڭ ئەخلاقسىز، ۋاپاسىز ئىكەنلىكى توغرىسىدا پىتنە ئويدۇرۇپ چىقىپ، شاھزادىنى يىراقتىن ئويلىنىش نىيىتىدىن ياندۇرغىلى ھەركەت قىلىشىپتۇ.

سەككىزىنچى كۈنى بولغاندا، ھېلىقى ئىبقاللىق شاتۇتى، شاھزادىگە:

—ئەي شاھزادە، بۈگۈن يەتتە كۈن بولدى، ھەركۈنى بىرۋەزىر ئالدىڭىزغا كېلىپ، ئايال لارخۇسۇسىدا يامان ھىكايە قىلىشىدۇ. بۇھىكايىلارنىڭ تەگىدىن تولىسى يالغان، ئۇلارنىڭ پىتنىسىنىڭ ئىشەنگۈچىلىكى يوق،—دەپتۇ. شاھزادە، شاتۇتىگە:

—ئەي شاتۇتەم، ئېيتىڭا، مەن قانداق قىلاي، جاھاندىكى ئايال جىنىسلىقلار راستىن ھىلىگەر، ئىردىنى ئالدايدىغان، بىۋاپامۇ؟—دەپ خىتاپ قىلىپتۇ. شاتۇتى:

—سىزشاھزادە بەھرام بىلەن ۋەزىرنىڭ قىزى زوھرانىڭ ئىشقىھىكايىسىنى ئاڭلىغانمۇ؟ ئەگەر بۇھىكايىنى ئاڭلىسىڭىز، كوپچۈلۈك ئاياللارنىڭ ئەخلاق ۋاپا بابىدا ئەرلەردىن قېلىشمايدىغانلىقىنى بىلمۇۋالالايسىز!—دەپ جاۋاپ بىرىپتۇ-دە، ھىكايىسىنى باشلاپتۇ...

... ...

«باھاردانىش» كىتاۋىنىڭ ئاياللارنىڭ ياخشىلىقىنى تەھسىن ئېيتىدىغان قىسمى ماناشۇنداق مۇقەددىمىدىن كېلىپ باشلىنىدۇ. مەن، كىتاپخانلارغا، بۇكىتاپتىن تەربىيىۋى ئەھمىيىتى بولغان بىرنەچچە ھىكايىلارنى تەييارلاپ تەقدىم قىلدىم.

ئابدۇقادىر مۇھەممەت

بەھرام-ئاي قىياپەتلىك زوھرەنىڭ ئىشقىغا مۇپتىلا بولغانلىقى

ئېقىللىق تۇتى قۇش سۆخەن بوستانىنى ئارىلاپ، شىرىن زۇۋانى بىلەن، بۇئەسكى زامان توغرىسىدا مۇنداق ھېكايەت قىلدى:

بەتەن شەھرىنىڭ پادىشاسى پۇقرا-رەئىيەلىرىگە پاراۋانلىق بېرىپ، ئۆزىگە چېگرىداش دۆلەتلەر بىلەن ئىتتىپاق تۈزۈپ، بېرىش-كېلىش، سودا-سېتىقنى راۋانلاشتۇرغاچقا ئۇنىڭ شەھرى ئاۋاتۋە مەمۇر ئىدى.

پادىشانىڭ بەھرام ئىسىملىك ئوغلى بولۇپ، ئۇ چىرايى ئۇز ھەم پاكىزە ئۆسكەن ئىدى. شاھ، پەرزەندىسىگە دانا ئۇستازدىن بىرنى مەسئۇل قىلىپ، بارلىق ھۈنەر ۋە بىلىملەرنى ئۆگىتىشكە تاپشۇردى. پادىشانىڭ ۋەزىرىنىڭمۇ زوھرە دېگەن گۈزەل قىزى مەكتەپ يېشىغا يەتكەن ئىدى، زوھرەنىمۇ بەھرام ئوقۇيدىغان ئۇستازنىڭ تەربىيىسىگە تاپشۇرۇشتى.

كۈنلەرنىڭ ئۆتىشى بىلەن بەھرام بىلەن زوھرە بىر-بىرىگە ئىشقى-مۇھەببەت پەيدا قىلدى.

بىللە ساۋاق ئېلىش، بېرىش-كېلىشتە بىرگە بولۇش جەريانىدىكى ئارىلىشىشنىڭ كۆپلىگىدىن سىرداشلىق پەيدا بولغان بولسا، سىرداشلىقنىڭ جانىپىدىن بارا-بارا ئاشىقلىق ئالاقىسى ۋە مەشۇقلۇق باغلىنىشى كۈچەيدى. نەچچە مۇددەت شۇ تەرىقىدە ئۆتتى. دىمەك، ئىشقىنىڭ ئاپتابى ۋۇجۇد ئېتىزىدىن باش چىقىرىپ، ئىشقى قۇياشىنىڭ نۇرى ھەر ئىككى ياش كۆڭۈلنى كۆيدۈرۈپ، خىجالەت پەردىسىنى ئارىدىن كۆتەردى.

دەسلەپتە ئۇلار بالاغەتكە يەتمىگەنلىكتىن، مالامەت ئاپىتىدىن خالىي ئىدى. ئەمما ئىشىق بىلەن خوشپۇراقنى يوشۇرغىلى بولمىغىنىدەك، بەھرام بىلەن زوھرە قاچان بالاغەتكە يەتتى، شۇندىن باشلاپ مالامەتمۇ قوغلاپ كەلدى.

بىركۈنى ۋەزىر، قىزى بىلەن شاھزادىنىڭ ئىشقى پاراڭلىرىنى باشقىلاردىن ئاڭلاپ قالدى-دە، ئاقىۋىتىنى ئويلاپ، سەدەپ ئىچىگە گۆھەر يوشۇرغاندەك، قىزىنىمۇ يوشۇرۇپ، مەك-

تەپكە ئۆزۈرتمىدى..

بەھرام، زۆھرەنىڭ دىدارىدىن ئايرىلغاندىن كېيىن ئەقلىدىن بىگانە بولۇپ، ئىلىمدىن بەھرى ئالالماي خاموش بوپقالدى.

زۆھرەمۇ بەھرامدىن ئايرىلىش ئازاۋىدا ئۇيقۇدىن، تاماقتىن قالغان ئىدى.

ئارىدىن كۆپ ئۆتمىدى، زۆھرە بۇ جۇدالىققا تاقەت قىلالماي، سەۋرى پەردىسىنى پارە-پارە قىلىپ، ئىختىيارىدىن تاشقىرى بىر-بىر چامداپ مەكتەپكە كەلدى، بەھرام بىلەن زۆھرە دىدارلىشىپ مۇھەببەت جۇدالىقىدىن شىكايەت ئېيتىشتى ۋە قول ئۇشلاشقىنىچە ھوشىدىن كېتىپ يىقىلدى.

بۇ ماجرا ئوردا ئەھلىگىچە يېتىپ باردى، ۋەزىرنىڭ بەكمۇ ئاچچىقى كەلدى-دە، قىزىنى ئۆيگە ئەكەلدۈرۈپ، يالغۇز ھوجرىغا مەھبۇس قىلىپ قامىدى، قىزىدىن خەۋەر ئېلىشقا بىرقانچە ياماندۇيلۇق (مىجەزلىك)، قوپال، رەھىمسىز خادىملارنى تاللاپ بېكىتكەندىن باشقا، يەنە كۈندىلىك يېمەك-ئىچمەك، لازىما تىلمەكلىرىدىنمۇ قىستى. ئاستىغا بورىدىن باشقا ھېچنىمە سېلىپ بەرمىدى، قىسقىسى بارلىق ھوزۇر-ھالاۋەت، تۈرلۈك پاراغەتلەردىن مەھرۇم ئەيلىدى...

شاھ، ۋەزىرنىڭ چىرايىدىكى خاپىلىق، دەرت-ئەلەم ئالامەتلىرىنى سېزىپ قالدى.

— بۈگۈن سىزنى پەرىشان، خاپا كۆرۈۋاتىمەن. رەنجىشىڭىز نېمىدىن؟ — دەپ سورىدى پادىشا ۋەزىردىن.

ۋەزىر ئورنىدىن تۇرۇپ سالام بەجا كەلتۈرگەندىن كېيىن، ئۆز دەردىنى مەلۇم قىلىپ مۇنداق دېدى:

— ئى شاھ، سىزنىڭ ئۇلۇغلىقىڭىز ۋە ئادالىتىڭىز بەرىكاتىدىن خاراپ بولغان جاھان ئاۋادىغا يەتتى. ئەمما، شاھزادە بەھرام مېنىڭ رەسۋالىقىمنى خالاپ، نومۇس ئۆيۈمنى ۋەيران قىلىپ، مېنى خەلقئالەم ئارىسىدا خىجالەتچىلىكتە قالدۇردى......

ئۇ بەھرام بىلەن قىزى زۆھرە ئوتتۇرىسىدا بولغان ئىشقى- مۇھەببەت ماجىراسىنى بىر-بىر بايان قىلدى.

ۋەزىرنىڭ سۆزىنى ئاڭلىغاندىن كېيىن، پادىشانىڭ غەزىۋى دەريادەك دولقۇنلاپ تاشتى. ئاچچىق-شاھ كۆزىگە غەپلەت پەردىسىنى تارتتى، ئۇ خاس خىزمەتكارلىرىغا:

— بەھرام دەرھال يۇرتۇم تاۋەلىگىمدىن ھەيدەپ چىقىرىلسۇن! — دەپ بۇيرۇق قىلدى.

بەھرام ئاتىسىنىڭ بۇيرۇغىدىن ۋاقىپ بولۇپ، تەقدىرنىڭ بۇ پالاكەتلىرىگە بويسۇنماسلىقتىن ئۆزگە ئىلاج تاپالمىدى.

خىزمەتكارلار بەھرامنى ئالدىغا سېلىپ ھەيدەپ ماڭغاندا، بەھرامنىڭ ئىنىڭ ئانىسى شاھ-

زادىنىڭ بويىنىدىن قۇچاقلاپ يىغلاپ، ئۇنىڭغا ئاسايىشلىق ۋە ئامانلىق تىلىدى، ئاندىن «قانداق ئارزۇ-تىلەكلىرىڭ بار؟» دەپ سورىدى.

—ئى مېھرىۋان ئانا، — دېدى بەھرام، — شاھ پەرمانى قانۇندۇر، تەقدىرگە پۈتۈلگىنى سەرسان-سەرگەندارلىق بولسا، بۇنىڭغا مېنىڭ نىمە ئامالىم بولسۇن، ئەمما بىر ئىلتىماسىم باركى، مېنىڭ بۇ ھالىمنى ۋە سالامىمنى زوھراغە يەتكۈزسەڭ، يارىمغا مېنىڭ نامىمدىن شۇنداق دېسەڭكى: «سېنىڭ مۇھەببىتىڭ مېنى مۇشۇ مېھنەتلەرگە گىرىپتار قىلدى. قارا بەختىم مېنى قەيەرگە ئېلىپ بارسا ئۇنىڭغا رازىدۇرمەن، بۈگۈن مېنىڭ قونالغۇم پالانى يەردىكى دەرەخ تۈۋى بولىدۇ. مەن شۇ يەردە زوھرەنى كۈتىمەن، ناۋادا ئىشقى سەۋداسى ئۇنىمۇ ھەم بىچارە قىلىپ، جېنىغا جاپا نەشتىرىنى ئۇرغان بولسا، دەرھال ئارقامدىن يېتىپ بارسۇن، ماڭا ھەمرالىق قىلسۇن، قالغىنىنى ئۆزى بىلگەي...»

بەھرامنىڭ سالامىنى ئالغان ئىنىك ئانا ۋەزىرنىڭ ئۆيىگە كەلدى. كۆردىكى، ۋەزىر بەھرامنىڭ يۇرتتىن پالانغانلىقىدىن خۇرسەن ۋە خاتىرجەم بولۇپ قىزى زوھرەنى سولاقتىن ئازات ئېتىپتۇ. شۇڭا ئۇنىڭ بىلەن كۆرۈشۈپ ئەھۋالنى ئېيتىش ئىمكانىيىتى تۇغۇلدى.

زوھرە، بەھرامنىڭ ئېيتىپ بەرگەنلىرىنى ئاڭلاپ شۇنداق ئۆچۈر قىلدى:

—ئەي مېھرىۋان ئانا، مېنىڭ جېنىم— شاھزادىنىڭ جېنى بىلەن بىللە، مەن ئۇنىڭدىن ئايرىلسام قانداق ياشىيالايمەن، مەن ھەر قانداق ئامال-چارىلەرنى تېپىپ بەھرامنىڭ قونالغۇسىغا يېتىپ بارىمەن. بۇ ئىشىمغا سەن ياردەم قىلىپ، مۇنۇ پۇلغا يۈگرەك ئاتتىن بىرنى سېتىۋېلىپ ئەكىلىپ بەرسەڭ، مەن ئۇنىڭ ئارقىسىدىن يېتىشىۋېلىپ، سەپىرىگە ھەمرا بولسام!...

ئىنىك ئانا بازاردىن كۈن نۇرىدىن تېز، شامالدىن ئۈچقۇر بىر ئاتنى سېتىۋېلىپ زوھرەگە بەردى.

زوھرە ئۆزىنى ئەرەنچە ياساپ، سەپەر تەييارلىقىنى پۇختا قىلىپ، بەھرامنى ئىزدەپ يولغا چىقتى.

بەھرام قونالغۇسىدا يارىنىڭ يولىغا قاراپ ئولتۇرار ئىدى. يىراقتىن ئۇلاغلىق بىرسى كۆرۈندى. كۆپ ئۆتمەي زوھرە يېتىپ كەلدى.

بۇلار «ئىككىمىزنىڭ بىرجايغا قايتا جەم بولغىنىمىز— خۇددى ئىسكەندەر دۇنياغا قايتىدىن شاھ بولغاندەك ۋە ياكى جەمشىت يەتتە ئىقلىم تەختىدە يېڭىۋاشتىن ئولتۇرغاندەك ئىش بولدى» دەپ ئۆزلىرىنى دولەت-راھەتتە ھىس قىلىشتى.

بەھرام بىلەن زوھرە ئارقىلىرىدىن ۋەزىر ئادەملىرىنىڭ ئىزدەپ كېلىشىدىن ئەندىشە قىلى-

لىپ، دەرھال يۈرۈپ كەتتى. يول يۈرگەنىنىڭ تۆتىنچى كۈنى سەھەرۋاقتىدا بۇلاقلىرى كۆپ بىر خوشھاۋاجايغا يەتتى. زوھرەگە سەپەرھاردۇغى يەتكەچكە بىرمەزگىل ئارام ئالماق بولدى. ئۇلار ئاتتىن چۈشۈپ، ئوتلاق ئۈستىگە ئورۇنلىرىنى ئېتىشتى، بۇلاق سۈيىدىن قانغىچە ئىچكەندىن كېيىن زوھرەنىڭ كۆزى ئۇيقۇغا كېتىپ قالدى. بەھرام مەلىكىنى ئويغۇتۇشقا كۆزى قىيماي ئاتقا مىندى-دە، «ۋەزىرنىڭ ئايغاقچىلىرى قوغلاپ كېلىپ قالمىسۇن» دەپ ئەتراپنى ئايلاندى. بىرچاغدا يىراقتىن بوغۇناق كۆرۈندى. ئۇنىڭ ئىچىدىن بىرئاتلىق پەيدا بولدى. بەھرام ئۇنىڭ ئالدىغا بېرىۋىدى، قارىسا ۋەزىرنىڭ ئادىمى ئىكەن، ئۇ زوھرەنى ئىزدەپ چىققان بىرتوپ كىشىدىن ئايرىلىپ قېلىپ بۇتەرەپلەرگە كەلگەن ئىكەن.

ھېلىقى ئاتلىق تەكەببۇرلۇق بىلەن:

—ئەي بىھايا، ئەي قوغلاندى ھارامزادە. دەرھال زوھرە مەلىكىدىن خەۋەر بەرگىن، ئەگەرجاھىللىق قىلساڭ بېشىڭنى تېنىڭدىن جۇداقىلىپ، يەرنى گۈناكار قېنىڭ بىلەن بويايمەن!—دېدى.

بۇ ھاقارەتلىك سۆزنى ئاڭلىغان بەھرامنىڭ غالىس ئاچچىقى كېلىپ، قىلىچىنى سۇغۇرۇپلا ئۇنىڭ قوسىقىغا ئۇرغان ئىدى، قوسىقى يېرىلىپ شۇھامان ئۆلدى. بۇھارامزادىنىڭ ئېتى مەيداندىن چىقىپ باياۋان تەرىپىگە كەتتى.

بەھرام جەڭنى تامام ئەيلەپ، زوھرەنىڭ قېشىغا يېنىپ كەلدى. ئەمما نىمە سەۋەپتىنكىن، پەلەك ھەرئايلىنىشىدا تۆمەننىڭ سېھىرگەرلىك كورسىتىپ تۇرغاچقا، بۇلاق بېشىدا زوھرە كۆرۈنمەيتتى.

بەھرامنىڭ زوھرەنى تاپالمىغانلىقى

ئەلقىسە. ئەمدى گەپنى زوھرەدىن ئىشتمەك كېرەك، زوھرە ئۇيقۇسىدىن تۇرۇپ قارىسا، بەھرام يېنىدا يوق. ئۇ يالغۇزلۇق قورقۇنچىسىدىن ساراسىمىگە چۈشۈپ، ئېتىغا مىنىپ ئەتراپنى بىرقۇر ئايلاندى، ئەمما بەھرامدىن ھېچقانداق نىشانە تاپالمىدى. مەلىكە ناھايىتى خاپا بولۇپ، چىرايى تۇتۇلدى. ئۇ شۇنداق ئىزدەپ يۈرگەندە يىراقتىن بىرئاتلىق كىشى كۆرۈندى. ئۇئاتلىقنى بەھرام بولساكېرەك، دەپ ئويلاپ، ئالدىغا ئاتچاپتۇرۇپ بېرىپ قارىسا، بۇئاتلىق يات كىشى ئىكەن. ئۇدەرھال ئارقىسىغا يېنىپ چەشمە بويىغا كەلدى، زوھرا بەھرامنى ئىزدەپ كەتكەندە، بەھرام كېلىپ زوھرەنى تاپالماي ئىزدەپ ئەتكەن ئىدى، ئەمدى زوھرەكەلگەندە

ئۇ يوق، ئۇكەلگەندە زوھرە يوق.

بۇئىككويلەن مۇشۇنداق يولئادىشىپ، بىر-بىرىنى ئىزدەپ تېپىشالماي يۈردى-دە، ئاخىرى تەقدىرنىڭ ئازدۇرۇشى بىلەن بىر-بىرىنىڭ ۋىسالىنى ئۈمىت قىلىپ يولغا چىقتى.

گەپنى زوھرەدىن ئىشتىمەك كېرەك. زوھرە جۇدالىق سەۋداسىدا كوزىدىن ياش تۆكۈپ، قايسى تەرەپكە مېڭىشىنى، نەگە بېرىشىنى بىلمەي، تەۋەككۇللاسىغا دەشتۇ-باياۋانلارنى كېزىپ، يۈزمىڭ مۇشەققەتلەر بىلەن يوليۈرۈر ئىدى. كۈندۈزى پىژغىرىم ئىسسىق، تەشنالىق جاپا سالسا، كېچىسى دۇنيا زۇلمەت لىباسىنى كىيىپ، ئۇزسا يىسمۇ ئەندىشىگە سەۋەپ بولۇپ، يەريۈزىدىكى ھەربىر ئۇششاق ئوت-گىيالارمۇ ئادەمدەك كورۇنۇپ دەھشەت سالاتتى.

زوھرەنىڭ ئىسمىگە مەخمەل چۇشەكلەر سېلىنغان كورىسى، شەددۇشېكەر يىمەكلىكلەر، «ھاي!» دىسە «لەببەي؟» دەپ تۇرىدىغان مۇلازىملارنىڭ بىرسىمۇكەلمەيتتى، ئەكسىچە جۇدالىق زەخمىتىدىن زار-زار قاخشىغانلىغى، ئىشقىنىڭ يۈزمىڭ بالالىرىغا گىرىپتار بولغىنى، بەھرامىدىن ئايرىلغىنى يۈزئەلەم پەيدا قىلىپ، ئاھۇ-ئاتەش يۈرەكجىگىرىنى پارە-پارە قىلىۋېتەتتى. گاھ ئوزىنىڭ دەشتۇ-سەھرادا يالغۇز قالغىنىنى ئەسلەپ يىغلىسا، گاھ بەھرامنىڭ ھال-ئەھۋالىدىن ئەندىشە قىلىپ پىغانچېكەتتى.

زوھرە سەككىز كېچە-كۈندۈز يولماڭدى، توققۇزىنچى كۈنى تاڭغا يېقىن بىرشەھەرنىڭ قارىسى كورۇندى. ئۇبىرئېقىن سۇبويىغا كېلىپ، يۇيۇندى، شۇئەسنادا شەھەرئىچىدىن بىر توپسىپاھىلار بۇتەرەپكە قاراپ كېلىشتى.

بۇشەھەرنىڭ شاھزادىسى بىرجامائەت كىشىلىرى بىلەن شىكار قىلىش ئۇچۇن كېتىپ باراتتى. شاھزادىنىڭ كوزى زوھرەگە چۇشتى. كوردىكى بىرنازىنىن يىگىت يۇيۇنۇپ تۇرۇپتۇ. شاھزادە ئەرەنچە كېيىم ئىچىدىكى زوھرەنىڭ ئايال ئىكەنلىكىگە جەزىم ئەيلەپ، ھەم گۇمان قىلىپ ھاڭۋېقىپ قاراپ قالدى. ئۇنىڭ شىكار ھەۋىسى نەلەرگە يوقالدى. ئۇزوھرەنىڭ ئالدىغا كېلىپ ئەھۋال سورىدى:

—ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم، ئەي يىگىت، قايسى ۋىلايەتتىن كەلدىڭىز؟ قايان بارۇرسىز؟

زوھرە شاھزادىنىڭ سوزىنى ئاڭلىمىغان بولۇپ تۇرىۋالدى. شاھزادە بۇسۇئالنى قايتىلاپ سورىدى. زوھرە نىمە قىلىش كېرەكلىكىنى بىرپەس ئويلانغاندىن كېيىن، ئاخىرى نائىلاج بولۇپ، يۇمشاق تىل بىلەن مۇلايىمۋە شېرىن سوزلەپ مۇنداق جاۋاپ بەردى:

—ئەي شاھزادە، مەن غېرىپ، ناتىۋان يىگىت بىرماكاندىن چىقىپ، ئىككىنچى ماكانغا بارماققا كېتىپ باراتتىم. ئالدىمغا بىركېيىك ئۇچراشتى، شۇكىيىكنى تۇتۇۋېلىش ھەۋىسى

بىلەن ئۇنىڭ ئارقىسىدىن قوغلاۋېرىپتىمەن. كەچ بولغاندا قارىسام، ئۆزشەھىرىمدىن يىراقلاشىپ كېتىپتىمەن يولدىن ئېزىپ قالدىم. ماڭا-ماڭا شەھىرىڭىزگە كەپقالدىم...

—ئەي يىگىت، —دېدى شاھزادە زوھرەگە قاراپ، —يولدىن ئېزىپ قېلىش ئەيىپ ئەمەس، بىز تەرەپكە كېلىپ قاپسىز، خالىسىڭىز مېنىڭ مېھمىنىم بولۇپ بىرنەچچە كۈن ئارام ئېلىڭ. ھارغىنىڭىز چىققاندىن كېيىن خالىغان ۋاقتىڭىزدا يولغا سېلىپ قويسام؟

زوھرە ئۇيان ئويلاپمۇ، بۇيان ئويلاپمۇ شاھزادىنىڭ تەكلىۋىنى رەت قىلىشنىڭ يولىنى تاپالمىغاندىن كېيىن، نائىلاج تەكلىپنى قوبۇل قىلدى.

شاھزادە خوشاللىقىدىن شىكارەۋىسىدىن يېنىپ، ئۆيىگە قايتتى ۋە دەرھال زىياپەت داستىخىنى تەييارلاشقا بۇيرىدى.

شاھانە تائام ۋە شاراپلار تەييار بولغاندىن كېيىن، ئۇزىنىڭ بىرنەچچە يېقىنلىرىنى چاقىرىپ ئولتۇرۇشتى.

سوھبەت ئارىسىدا شاھزادە زوھرەگە سوئال تاشلاپ:

—ئەي يىگىت ئىسمىڭىزكىم؟ —دەپ سورىدى. زوھرە ئويلۇنۇپ تۇرماستىنلا:

—ئىسمىم خەردەمەندە، — دەپ جاۋاپ بەردى.

داستىخان يىغىلغاندىن كېيىن، دەم ئېلىش ئۈچۈن تارقاشتى، زوھرەگە ئورۇن راسلاپ بېرىپ، شاھزادە ئىچكىرىگە كىرىپ كەتتى ۋە ئىنىڭئانىسىنى چاقىرىپ مۇنداق دېدى:

—ئەي ئانا، ھازىر ئۆيۈمدە خەردەمەندە ئىسىملىك بىر مېھمان بار، گەرچە ئۇ يىگىتتەك كىيىنىۋالغان بولسىمۇ، خاتۇنلار شىۋىسىدە سوزلەيدۇ، ئولتۇرۇپ-قوپۇشلىرىمۇ خاتۇنلاردىن پەرقلەنمەيدۇ، ئۆزىنى ئەركەك قىلىپ كورسەتسىمۇ مۆجەز-خۇلقىدا ئەرلىك ئالامەتلىرى كورۇنمەيدۇ، مەن ئۇنى كورۇپلا ئىشقىغا مۇپتىلا بولدۇم، ئىجازەت بەرسەڭ ۋە يول كورسەتسەڭكى، مەن ئۇنىڭدىن ھاسىل مۇرات بولسام؟

—ئەي شاھزادەم، —دېدى ئىنىڭئانا، —بەزى ئەركىشلەر باركى، ئۇلار بالاغەتكە يېتىشمەستىن بۇرۇن سوز-ھەرىكەتتە ئاياللارغا ئوخشاش بولىدۇ، بەزىلىرى ئۆي ئىچىدە خاتۇنلار بىلەن كوپ ئارىلىشىپ ھەمسوھبەت بولۇشقان تۈپەيلىدىن كورۈنىشى ئاياللاردەك بولىدۇ. ئەگەر سەن ئۇقماي تۇرۇپ مۇھەببەت ئىزھار قىلساڭ، ناۋادا ئۇ ھەقىقەتەنمۇ ئەر بولسا، بۇ چاغدا ناھايىتى سەتچىلىك ئەمەسمۇ، يەنە شۇنىمۇ ئەستىن چىقارمىغىنكى، ئۇ كىشى بۇشەھەرلىك ئەمەس، كېيىن ئۇ يۇرتىغا قايتقاندا سېنىڭ ئىشىڭدىن ھېكايەت قىلسا، بۇ ھالدا ھورمەت-ئابرۇيۇڭ توكۈلۈپ، ئىناۋىتىڭ چۈشمەمدۇ؟ شۇڭا بۇنداق خىيال ۋە ھەۋەسنى كاللاڭدىن چىقىرىۋەتكىنىڭ ياخشى. ئەگەر دە بۇ كىشى ئايالجىنسىدىن بولغاندىمۇ ئىنسانلار ئىچىدە ئەڭ ياماننە دەپسەزلىك-شەھۋەتپەرەسلىكتۇر، سەن بۇيولغا مېڭىپ ئۆزەڭنى بۇلغىما:

ئىنىكئانا شاھزادىگە يەنە مۇنداق دېدى:

—بۇكىشى يۇرتىمىزغا مۇساپىردۇر، مۇساپىر دېگەننىڭ باغرى سۇنۇق، ئۆزى غېرىپتۇر. مۇساپىرنى نارازى قىلماق خۇدا ئالدىدا چوڭ گۇناھ ئەمەسمۇ، ئادىمگەرچىلىك بابىدا ھەم ناھايىتى پەسكەشلىكتۇر، قوي بالام، بۇيالغان ھەۋەسكە بېرىلمە، بۇ—پادىشازادىلەرنىڭ ماڭىدىغان يولى، قىلىدىغان ئىشى ئەمەس!

—ئەي ئانا، —دېدى شاھزادە، —سىزنىڭ قىلغان نەسىھەتلىرىڭىز تامامەن توغرا، لېكىن مەندە ئىلاج يوقتۇر، كۆڭلۈم ئۇنىڭ ھۆسنى-جامالىغا ئەسىر مۇپتىلادۇر، ئەس-ھۇشۇم ئۇنىڭ تەرىپىگە مايىلدۇر، پىكرۇ-خىيال ۋە ئىختىيارىم ئۆز ئىلكىمدىن يىراقتۇر، ئەمدى ئۆزەمنى ساقلىيالماسمەن، نىمە قىلاي؟

—ئۇنداق بولسا، —دەپ مەسلىھەت كۆرسەتتى ئىنىكئانا، —مېھماننى ناھايىتى ئېھتىيات بىلەن سىناپ كۆرگىن، ئالدىراپ قەدەم باسما، بولمىسا ئەل-يۇرت ئالدىدا سەتچىلىككە قالۇرمىز.

ئىنىكئانىنىڭ مەسلىھەتىنى ئالغان شاھزادە خەردەمەندە (زوھرە) نىڭ قېشىغا قايتتى. ئۇ ئۆز كېنىزەكلىرى ئىچىدىن ئەڭ گۈزەل ساھىبجامالىدىن بىرسىنى چاقىرىپ كەلتۈردى ۋە خەردەمەندىگە:

—ئەي يىگىت، سىز كۆپ سەپەر رىيازىتى چېكىپسىز، ئۆيىڭىزدىن ئايرىلغىلىمۇ ئۇزاق بولۇپتۇ، بۈگۈن كېچە بۇ كېنىزەك بىلەن سۆھبەت قۇرۇپ مۇرادىڭىزنى ھاسىل قىلغايسىز، —دېدى.

خەردەمەندە دەرھال ئۆزۈر خالىق بىلدۈرۈپ ئورنىدىن تۇردى ۋە سۆزلىدى:

—ئەي شاھزادە، بۇيا خىشلىغىڭىزغا مىڭ مۇرتىبە رەھمەت. ئەمما، سەپەر ئۈستىدىكى كىشى ئۆيىدىن چىقىپ، ئۆيىگە بارغىچە ئۆزىنى پاك تۇتۇپ، نەپسى شەھۋەتكە بېرىلمەي، نامەھرەم پاتقىقىغا بۇلغانماي، پاك بېرىپ پاك قايتىش لازىمدۇر، شۇڭا سىز مېنى ئۆز ئىختىيارىمغا قويغايسىز!

شاھزادە نائىلاج بولۇپ، خەردەمەندىنىڭ رايىغا باردى، دېمەك ئۇنىڭ بىرىنچى قېتىملىق سىنىغى ئەمەلگە ئاشمىدى. شاھزادە ئىككىنچى تۈرلۈك سىناق يولىغا قەدەم باستى.

ئەتىسى شاھانە باغدىكى كۆل بويىنى سەيرى-سۇپۈرۈپ، شاھانە بىساتلارنى سېلىپ تەييارلاتقۇزدى، خەردەمەندىنى كۆل بويىغا تەكلىپ قىلىپ، گىلەمگە ئولتۇرغۇزۇپ ئىززەت-ئىكرام بىلەن مېھمان قىلدى. ئۇ بۇرۇن تەييارلاپ، كۆل ئىچىگە تاشلاپ قويغان قىيىقنى خەردەمەندىگە كۆرسىتىپ تۇرۇپ:

مېھمان يىگىت، تۇرۇڭ، يېشىنىپ كۆلگە چۈشۈپ يۇيۇنۇۋېلىڭ، بەدىنىڭىزدىكى تەر-كىرلار پاك بولسۇن، ۋۇجۇدىڭىزدىن ئۇپۇنەت كۆتۈرۈلسۇن، ھاردۇغىڭىز چىقىپ، سالامەتلىكىڭىز ئەسلىگە كەلسۇن، — دېدى.

خەردەمەندە، شاھزادىنىڭ مۇشۇ ھەملە ئارقىلىق ئۆزىنى سىناپ بېقىۋاتقانلىقىنى سەزىپ قالدى، شۇڭا ئۇ دەرھال ئۆزۈر ئېيتىپ:

— ئەي شاھزادەم، مەن ئۇزاقتىن بېرى ئىسسىق جەزىرىدە، قۇم-چۆللەردە يۈرۈپ ھارارەتكە گىرىپتار بولغانمەن، ھېلىھەم بۇ ھالەتتىن جۇدا بولغىنىم يوق، ناۋادا سۇغا چۈشىدىغان بولسام سەپەر ھاردۇغى، ئۇپۇنەت، ھارارەت بىرلىشىپ بەندە ئەزايىمغا كېسەل چاپلاشقۇسى، بۇ ھالدا سالامەتلىكىمگە زىيان يەتكۈزۈۋالىمەن. ھىممىتىڭىزگە رەخمەتكى، مېنى بۇ شەپقەتتىن ئازات قىلسىڭىز؟ — دېدى.

شاھزادىنىڭ ئىككىنچى نۆۋەتلىك ھىيلىسىمۇ كارغا كەلمىدى.

زىياپەت ئاياغلاشقاندا شاھزادە خەردەمەندىگە قاراپ:

— مېھمان يىگىت، ئۇۋغا مەيلىڭىز قانداق؟ مېنىڭچە ئەرتە ئىككىمىز شىكارغا چىقساق، بىر-بىرىمىزنىڭ باتۇرلىقى، پەھلىۋانلىقىنى ئۇۋدا سىناپ بورە، توڭغۇز، شىرلارنى ئۆلتۈرۈپ كەلسەك؟ — دېدى.

خەردەمەندە بۇ تەكلىپنى رەت قىلىشقا باھانە تاپالمىغاچقا رازىلىق بەردى. ئۇ، شاھزادىنىڭ مۇشۇ يول بىلەن ئۆزىنى سىناپ، ئەر-ئاياللىقىنى بىلمەكچى ئىكەنلىكىنى تۇيۇپ قالدى.

تاڭ كېچە بولغاندا خەردەمەندە خۇپىيانە ھالدا ئورنىدىن تۇرۇپ، شىكارگاھقا بارىدۇ ۋە ئۇۋچىلارنى تېپىپ ئۇلارغا ئۆز ئەھۋالىدىن ئەرز قىلدى. ئۇلارنىڭ ھەمداشلىقىنى قولغا كەلتۈرگەندىن كېيىن نۇرغۇن ئىنئام ۋە سوغا-سالاملارنى تەقدىم قىلدى ۋە دەرھال بىر-بورى، بىر توڭغۇز، بىر ئەركەك شىرنى تۇتقۇزۇپ، بۇ ۋەھشىلەرنىڭ چىشلىرىنى چاقتى، ھەر بىرىسىنىڭ تىرىسىدىن تاسما تىلغۇزۇپ بېلىگە باغلىۋالدى، ئاندىن كېيىن ئۇۋچىلارغا:

— سىلەر تاڭنىڭ يورۇشى بىلەن ئوردىغا كىرىپ شاھزادىگە «بىر يىگىت كېچە كېلىپ بۇ يەردىكى ھايۋانلار بىلەن يەكمۇ-يەك ئېلىشىپ، ئۇلارنى يېڭىپ، ھەر خىل ھايۋانلارنىڭ قۇلاق، قۇيرۇقلىرىنى كېسىپ، تىرىسىدىن تاسما ئېلىپ كەتتى، بىز ئۇنىڭ پەھلىۋانلىقىدىن ھەيران بولدۇق» دەڭلار، — دەپ گەپ ئۆگەتتى.

ئەتىسى شاھزادە ئەتىگەنلىك چېيىنىمۇ ئىچمىگەندە ئۇۋچىلار ئەرز ئېيتىپ كېلىپ:

— ئەي شاھزادەم، كېچىدىن مۇنداق-مۇنداق رەڭلىك بىر يىگىت پەيدا بولۇپ ۋەھشى ھايۋانلار ئۈستىگە ئوقيا ئېتىپ، قىلىچ چېپىپ، ئۇلارنى سۇرتوقاي قىلىۋەتتى. تىرىلىرىدىن تاسما تىلدى، قۇلاق-قۇيرۇقلىرىنى كېسىپ ئېلىپ كەتتى، بىزھازىرغىچە مۇن-

داق باتۇر، مۇنداق پەھلىۋاننى كورگەن ئەمەسمىز، -دېيىشتى.

شاھزادە ھاڭ-تاڭ بولۇپ تۇراتتى، خەردەمەندە ھېچ ئىشنى ئۇقمىغان بولۇپ كىرىپ كەلدى-دە، ھېلىقى ۋەھشىلەرنىڭ قۇلاق-قۇيرۇقلىرىنى، تىرىسىدىن ئىلىنغان تاسمىلارنى ئوتتۇرىغا تاشلىدى.

شاھزادە بۇ ھالدىن ھەيران- ھەس بولدى، ئوزىنىڭ ئۇچىنچى قېتىملىق ھىلىسىنىڭمۇ ئىشقا يارىمىغانلىغىدىن ئەپسۇلاندى، نەخمە يداندىكى نەۋكەرلەر خەردەمەندىگە ئاپىرىن-تەھسىن ئوقىدى.

شاھزادە نىمە قىلارىنى بىلمەي، ئىنىكئانىسىنىڭ يېنىغا بېرىپ ئەھۋالنى بايان قىلدى. ئىنىكئانىسى:

-ئەي شاھزادەم، بۇ ئىشقا ئانچە خاپا بولۇپ كەتمەي، ئۇنى يەنە بىر قېتىم سىناپ كورسەك قانداق؟،-دېدى.

-قايسى ئۇسۇل بىلەن؟،-دەپ سوردى شازادە،

-بۇگۇن ئاخشام يېقىن دوستلىرىڭىزدىن بىر قانچىسىنى يىغىپ، ئولتۇرۇش قىلىغىن، ھەممە يلەن مېھمان يىگىتنى شاراپقا زورلىسۇن، بۇ ھالدا ئۇ كوپ ئىچىپ مەس بولىدۇ، مەس ئادەم ئوزىنىڭ ئەسلى تەبىئىتىنى يوشۇرۇپ قالالامدۇ؟.

شاھزادە بۇ تەدبىرنى ماقۇل كوردى. كەچتە يېقىن دوست يارانلىرىنى چاقىرىپ زىياپەت ئويۇشتۇردى. كوزا-كوزىلاردا دىۋىلەرنىمۇ مەس قىلغۇدەك شاراپلار كەلتۇرۇلدى. ئولتۇرۇش باشلانغان ھامان، شاھزادە قولىغا جام ئېلىپ:

-يېڭى كەلگەن مۇساپىر يىگىتنىڭ مۇبارەك قەدىمى ئۇچۇن!.-دەپ خەردەمەندىگە شاراپ تەڭلىدى. شاھزادىنىڭ كەينىدىنلا يەنە بىرسى شۇنداق قىلدى. دىمەك، بىرسى «يېڭى تونۇشقانلىغىمىز ئۇچۇن»دىسە، يەنە بىرسى «سالامەتلىگىمىز ئۇچۇن»دەپ ئوزمەي شاراپ تەڭلىدى.

خەردەمەندە بۇلارنىڭ كوڭلىدىكى غەرىزىنى بىلىپ قالدى-دە، ئۇلارنىڭ ئوز يولى بىلەن ئوزىنى باپلاپ، چىرايلىق سوزلەر بىلەن ئالداپ، شاراپنى كورسەتمەي يەرگە توكۇپ، قورۇق قەدەھنى ئاغزىغا تەككۇزۇپ قويۇپ ئولتۇردى. ئولتۇرۇشنىڭ ئاخىرىغا كەلگەندە بۇ مەجلىستىكى كىشىلەرنىڭ ھەممىسى مەس بولۇپ يېقىلدى.

خەردەمەندە كوردىكى، ھەممىسىنىڭ بېشى ئاستىن، پۇتى ئۇستۇن؛ بىرسىنىڭ پۇتى يەنە بىرسىنىڭ كالىلىسىدا ئولگەندەك بىھوش يېتىپتۇ.

خەردەمەندە ئورنىدىن دەس تۇرۇپ، شاھزادىنىڭ بىلىدىن خەنجەرنى سۇغاردى ۋە بۇ كىچە تولا پوچىلىق قىلىپ، ئەدەپتىن چىققانلارنىڭ كالپۇك ۋە بۇرۇنلىرىنى كېسىپ،

ساقىنىڭ ئالدىغا تاشلاپ قويۇپ، تالاغا چىقتى-دە، ئېتىنى توقۇپ مىنگىنىچە شەھەردىن چىقىپ كەتتى.

ئەتىسى تاڭ ئاتقاندا شاھزادە مەسلىكىدىن ئويغىنىپ قارىغۇدەك بولسا، كوپلىرىنىڭ كالپۇك، بۇرۇتلىرى كېسىلگەن ھالدا كوردى. شاھزادە باشقىلارنى ئورنىدىن تورغۇزغاندىن كېيىن ئۇزاي-ئەلەم دەردىدە نېمە قىلارىنى بىلمەي قېلىشتى. شاھزادە مەيدىسىگە چاپلانغان خەتنى ئېلىپ ئوقۇدى. خەتتە مۇنداق يېزىقلىق ئىدى:

«ئەي ئىلمگەر، ئەخمەق، ئەقىلسىز، يالغانچى شاھزادە، سىنى مەن پادىشازادە دەپ ھورمەتلەپ، سوزۇڭگە ئۇناپ شەھرىڭدە مېھمان بولدۇم، ئەپسىزكى سەن زاتىڭغا يارىشا ئىش قىلمىدىڭ، يامان نىيەتتە بولدۇڭ. بۇ ئىشلەتتۇركى، ھەرگىزمۇ شاھ نەسلىدە بولىدىغان پەزىلەت ئەمەستۇر. نەسىھەتىم شۇكى ئاخشامقى شەرمىسارلىقىڭدىن ساۋاق ئال: كىشىلەرنى مېھمانغا چاقىرما، ناۋادا چاقىرغان ئىكەنسەن يامان نىيەتتىن قول يىغ!»

شاھزادە خەتنى كورۇپ ھوش كالىسىدىن كەتكەندەك بولدى. مەيۈس بولغان بەگزادىلەر غوغا كوتىرىشتى. خەردەمەندىنى ئىزلىتىپ توت تامغا ئادەم ماڭغۇزدى. بۇ كېچىدىكى رەسۋالىق پۈتۈن شەھەرگە تارقالدى. ئەتراپ-ئالەمگە پۇركەتتى...

زوھرە، شازادىگە ئىمزا-ئاھانەت كەلتۇرۇپ بۇ شەھەردىن ئايرىلىپ، يىگىرۇك ئېتىنىڭ ياردىمى بىلەن بۇلەك بىر شەھەر تەۋەسىگە يېتىپ كەلدى. ئۇ شەھەرنى ئايلىنىپ يۇرۇپ بىر گۇل ساتقۇچى خوتۇننىڭ ئويىگە كىردى. گۇل ساتقۇچى خوتۇن زوھرەنىڭ ھوسنى-جامالىدىن ھەيران بولۇپ:

—ئەي يىگىت، سەن قايسى بوستاننىڭ سەرۋىسى؟ قايسى ئاسماندىن چۇشكەن ئايسەن؟ سېنىڭدەك نازىنىن ھەرگىزمۇ ئادەملەر نەسلىدىن تورەلگەن ئەمەستۇر. سەندەك چىرايلىقنىمۇ ھېچقانداق كوز كورمىگەندۇر، راستىڭنى ئېيتقىن، ئىسمى زاتىڭ كىمدۇر؟ —دېدى.

زوھرە ئېيتتىكى:

—ئەي مېھرىۋان ئانا، مەن بىر غېرىپ مۇساپىرمەن، ئىسمىمنى خىردەمەندە دەيدۇ، ئاتام سودىگەر ئىدى، ئۇ ئولگەندىن كېيىن، ئالەمنىڭ ھەۋەسلىرى كوڭلۇمگە چۇشۇپ، جاھاننىڭ ياخشى-يامانلىرىنى كورەي دەپ ئاتا يولىدىن سودىگەرچىلىككە چىققا ئىدىم، تەجرىبىسىز بولغانلىقىمدىن، كارۋان قاتاردا كېلىۋاتقاندا ئات ئۇستىدە غەپلەت ئۇيقۇسىغا مۇتېىلا بولۇپتىمەن. ئېتىم باشقا تەرەپكە كېتىپ قېلىپ ئېزىقىپ كەتتىم، قانچە ئىزدەپمۇ كارۋاندىن نام-نىشانە تاپالماي تەقدىر ئىلاھى بىلەن بۇ تەرەپكە كېلىپ قالدىم. ئەگەر رەھىم قىلسىڭىز ئويىڭىزدە بىر قانچە كۇن تۇرۇپ، يول ھاردۇغۇمنى چىقىرىۋالغان بولسام؟،

زوھرە سوزىنى تاماملاپ گۇل ساتقۇچىغا يېنىدىن بىر قانچە تىللا پۇل چىقىرىپ ئىن-

ئام قىلدى. گۈلچى خوتۇن خۇرسەندە بولۇپ ئېيتتى:

- ئەي ساخاۋەتلىك ئوغلان، ھېلىمۇ بىر نەچچە كۈن ئىكەن، پۈتۈن ئۆمرۈڭنى بېشىم ئۈستىگە قويساڭمۇ رازىمەن، خالىغىنىڭچە مېھمىنىم بول!

ئۇز ئىسمىنى خەردە مەندە قىلىپ ئۆزگەرتكەن زوھرە گۈل ساتقۇچى خوتۇننىڭ ئۆيىدە تۇرۇپ قالدى. ئۇ ئۆمرىنى بىھۇدە بىكارچىلىقتا ئۆتكۈزۈشنى خالىماي دوكان ئاچتى. ئۆيلىدىكى: «يۇقاتقان گوھىرىم شاھزادە بەھرام قايسى بىر تەرەپتىن بۇشەھەرگە كېلىپ قالسا، تېپىپ ئالسام ئەجەپ ئەمەس!»

خەردەمەندە كۈندۈزى سودا تىجارىتى بىلەن، كېچىلىرى ئاشىقى شاھزادە بەھرامنىڭ پىراقى بىلەن مەشغۇل بولۇپ يۈردى.

دوكاندا خەردەمەندىنىڭ داڭقى-تەۋسىپى تېزلا ئەتراپقا تارقىلىشقا باشلىدى. كىشىلەر ھەر تەرەپتىن ئۇنى كۆرۈش ئۈچۈن كېلىۋەر ئىدى.

ئەلقىسسە. سوز ئەمدى كېرەك شەھەر پادىشاسىنىڭ قىزىدىن .

بۇ شەھەر پادىشاسىنىڭ بىر قىزى بولۇپ، نامى پەرى پەيكەر ئىدى. جەننەتنىڭ ھۇرلىرى، كوھى قاپنىڭ پەرىزاتلىرى بۇ قىزنىڭ ھۆسنى جامالىغا ھەسەت قىلىۋرئىدى. خەردەمەندىنىڭ چىرايلىقلىغى توغرىسىدىكى سوز چوچەكلەر پەرى پەيكەرگە ئاڭلاندى. بۇ داڭ تەۋسىپىنى ئاڭلىغان قىز پەرى پەيكەر خەردەمەندىگە غايىۋانە ئاشىق-مۇپتىلا بولدى. كۆڭلەرنىڭ ئوتۇشى بىلەن ئىشققا تاقەت قىلالماي، مەخپى ھالدا گۈل ساتقۇچى خوتۇننى چاقىرتىپ، بىر مۇنچە ئۈنچە-مەرۋايىتلارنى سوغا قىلغاندىن كېيىن ئۆز مۇرادىنى سوزلەپ، سودىگەر خەردەمەندىنى بىر كورسىتىشنى ئىلتىماس قىلدى. ئۇلار مەسلىھەتلەشكەندىن كېيىن پەرى پەيكەر ئەرەنچە ياساندى ۋە گۈل ساتقۇچىنىڭ مېھمىنى سىياقىدا بۇ ئۆيگە كېلىپ خەردەمەندىنى كورۇپ، ئۇنىڭ جامالىنى زىيارەت قىلىپ قايتتى.

پەرى پەيكەرنىڭ ئاتىسى-شاھ، بىركۈنلىرى شىكار قىلماق بولۇپ سەھراغا چىقتى. خەردەمەندە ھەم ئېتىغا مىنىپ شاھقا ھەمرا بولۇپ باردى.

شىكار مەيدانىغا يەتكەندە ھەممە يلەن سەپ تارتىپ تۇرۇشتى. خەردەمەندەمۇ سەپكە تىزىلىپ ئوقياسىنى قولغا ئالدى. ئۇ ئالدىغا كەلگەن ئوۋنىڭ بىرسىنىمۇ قاچۇرماي بىر ئوقتا بىردىنى يىقىپ شاھ ۋە ئۇنىڭ نەۋكەرلىرىگە ياراپ قالدى...

شاھ خەردەمەندىنىڭ ئوۋدىكى چاققانلىقى، نازۇك ۋە ئەرۋىشىم بەدىنى، گۈلدەك ھوسنى جامالىنى كورۇپ، شۇ ھامان ئىشىق ئوتىغا گىرىپتار - مۇپتىلا بولدى. ئەلاجىسىزلىقتىن، شىكار قىلىش ھەۋىسىدىن قايتىپ ئوردىسىغا ياندى.

شاھ ئوردىدىكى يېقىنلىرىدىن «ئۇ قانداق كىشىدۇر؟»دەپ سورىدى. نەۋكەرلەردىن بىرى

— بۇ يىگىت مۇساپىر ئىكەن. يېقىنقىدىيا غى شەھىرىمىزگە كېلىپ سودىگەرلىك دوكىنى ئېچىپتۇ. سودىگەر يىگىتنى كۆرۈش ئۈچۈن تەرەپ-تەرەپتىن كىشىلەر كەلگۈدەك، دەپ ئاڭلىدىم، — دېدى.

شاھ ئىشتىياق شىددىتى بىلەن پەرمان بېرىپ:

ئۇ يىگىتنى دەرھال مېنىڭ ئالدىمغا ھازىر قىلىڭلار!— دېدى.

— نەۋكەرلەر خەردەمەندەنىڭ ھۇزۇرىغا بېرىپ، شاھنىڭ پەرمانىنى ئۇنىڭغا ئاڭلاتتى. خەردەمەندە ئۆزىنى راۋۇرۇس تۈزەپ، شاھانە كىيىملەرنى كىيىپ، ئوردىغا ھازىر بولدى. سالام-سائەتتىن كېيىن شاھنىڭ ئۇدۇلىغا كېلىپ ئولتۇردى.

شاھ خاس مەھرەملىرىدىن باشقىلارنى چىقىپ كېتىشكە بۇيرۇپ، خەردەمەندەنىڭ زوقى كامالىغا نەزەر سېلىپ، بىر ئېغىز سۆز قىلىشقىمۇ دەرمانسىز ئولتۇرغان چاغدا، شاھنىڭ قىزى پەرى پەيكەر ئوردىغا ئېچىلىدىغان دەرىزىدىن خەردەمەندىنىڭ ھۆسنىگە قاراپ تاماشا قىلدى. بىرچاغدا ئىشق سەۋدالىغى تۇتۇپ، ئېھتىياتنى ئۇنتۇپ، بىرنەچچە ئېغىز سۆز ئېيتىپ تاشلىدى. شاھ كەينىگە بۇرۇلۇپ قاراپ قىزىنى كوردى. ئۇ ھايا پەردىسىنى قايرىپ تاشلاپ، نومۇس شىشىسىنى ئىشىق تاشلىرىغا ئۇرۇپ سۇندۇرغىنىنى كۆرۈپ خەردەمەندەگە ئىجازەت بەردى.

خەردەمەندە قايتقاندىن كېيىن، ئوردا ئەھلىنى يىغىپ، بولۇپ ئۆتكەن ئىشلارنى ئۇلارغا بايان قىلدى. ۋەزىرلەر بىر ئاش پىشىمغىچە باشلىرىنى تۆۋەن قىلىپ، ئويلىغاندىن كېيىن شاھقا ئەيتتى:

— ئەي شاھا، سىز مەسلىھەت سورىدىڭىز، شۇڭا بىزنىڭ جاۋاپ بەرمىگىمىز كېرەكتۇر. مۇھەببەتنى ساندۇققا سولاپ قويغىلى بولمايدۇ. كۆڭۈل— يېرىم پادىشادۇر. ئەگەر مەسلىھەتىمىزگە كونسىڭىز، بىزدىن مەسلىھەت شۇكى، بۇ ئىشلار خەلقى ئالەمگە ئاشكارا بولماستا، مەلىكەمنى مۇشۇ سودىگەر يىگىتكە ھەق نىكالاپ بەرسەك، چۈنكى ئىشقىنىڭ يۈكى ئېغىردۇر. بۇ يۈكنى كوتەرمەك بىسيار مۇشكۇلدۇر. بىلىشىمىزچە، مەلىكە بۇ يىگىت مۇھەببىتىنىڭ ئىشقى ئاغامچىسىغا باغلىنىپتۇ. ئۇنى يەشمەك تەس. تەقدىرنىڭ يازمىشى شۇنداق بولسا، ئاشىقنى مەشۇققا، گوھەرنى سەدەپقا جۈپلىماقتىن باشقا چارە يوقتۇر. پەقەت مۇشۇ ئۇسۇل بىلەن خەلق ئوتتۇرىسىدا بولىدىغان سۆز-چۆچەك، بەدنامىدىن قۇتۇلغىلى بولىدۇ. ئەھۋالدىن قارىغاندا، بۇ يىگىتمۇ ئېسىلزادىلەر نەسلىدىن ئوخشايدۇ. چىراي-شەكلىدىمۇ كەمچىلىك كورۈنمەيدۇ. شۇڭا بۇ ئىشنى كەينىگە تارتىش— تەخىر قىلىش تەدبىردىن ئەمەستۇر...

شاھ ئوردا ئەكابىرلىرىنىڭ مەسلىھەتىنى ماقۇل كوردى ۋە نەۋكەرلىرىگە:

— خەردەمەندىگە خەۋەر يەتكۈزۈڭلار، بىزنىڭ مەسلىھەتىمىزدىن ۋاقىپ بولۇپ تېزدىن

تويتەييارلىقىنى پۈتكۈزۈپ ھازىرلانسۇن، — دەپ بۇيرىدى.

خەردەمەندە شاھنىڭ ئەيتقانلىرىنى ئاڭلاپ، بۇھىلىگەر پەلەكنىڭ تىلسىملىق تاماشالىرىدىن ھاڭ-تاڭ قالدى. دىلىدا يۈزمىڭ ئاھ ئۇردى ۋە نەۋكەرگە:

مەن بىر غېرىپ مۇساپىر، پادىشانىڭ بۇمېھىر دۇۋانلىغى ۋە بۇ مەرھەممىتىگە قانداق جاۋاپ بېرىشكە تىلىم ئاجىزدۇر، ئەمما مەنمۇ ئۆزيولۇمنى تېپىپ، قەدەمنى ئۆزھالىمغا لايىق باسىشىم لازىمكى، شاھقا بالا بولۇش ھەددىم ئەمەستۇر. — دەپ ھوزۇرئەيتتى.

شاھ بۇجاۋاپتىن بىرئاز ھەيران بولدى ۋە يەنە ئادەم بۇيرۇپ مۇنداق دېدى:

— بېرىپ سوراڭلار، ئۇنىمە ئۈچۈن مۇنداق دۆلەتنى خالىمايدۇ؟ بۇندىن ئىلگىرى نۇرغۇن ئالىي مەرتىۋىلىك كىشىلەر پەرى پەيكەر ۋەسلىنى ئارزۇ قىلغان بولسىمۇ، لايىق كۆرمىگىنىمدىن ئۇلارغا بۇ بەخت نېسىپ بولمىدى. ئەجەبا رەنجى مۇشەققەتسىز ھالدا بەخت ئىشىگى ئېچىلسايۇ — ئۇ بۇئىشىكتىن كىرىشنى خالىمىسا؟...

خەردەمەندە بۇسوئالغا مۇنداق ئۈچۈر ياندۇردى:

— بىلىمەنكى، پادىشالىق بارگاھ ئىززەت، جۇملىدىن شاھانە ئۇغۇللۇق دۆلىتىگە يېتىشمەك — ئاللانىڭ رەھمىتى. ئەمما بۇ ئۇلۇق سائادەتنى قوبۇل قىلالمايلىغىمنىڭ سەۋەۋى شۇكى، بىرىنچىدىن بېشىمدا مۇھىم بىر ئىش بار، شۇڭا خانىمانىمدىن ئايرىلىپ، دەشت-باياۋانلاردا ئاۋارە بولۇپ يۈرگەنمەن. ئىككىنچىدىن، بىر مۇشكۇل ئىشىم بولۇپ، ئۇنى ئاللادىن ئۆزگە ھېچكىشى راۋا قىلالمايدۇ. مەن بۇئىككى تۈرلۈك خىجالەتتىم توپەيلىدىن مۇشۇ ھالدا يۈرگەن كىشىمەن. لېكىن ئۇنى ھېچكىمگە ئەيتماسمەن، خۇدا رەھىم قىلىپ، مۇرادۇ-مەقسىدىم ئىشىگىنى يۈزۈمگە ئاچقاندىلا، ئاندىن بۇدۇنيا لەززىتىگە قەدەم باسىمەن. ئۇنىڭغىچە شەھۋانە نەپسىم يولىغا قەدەم ئالمايمەن!...

پادىشا خەردەمەندىنىڭ جاۋاۋىنى ئاڭلاپ، بىر پەس ئويلانغاندىن كېيىن:

— ئۇنداق بولسا، ئۇنىڭ دىگىنىچە بولسۇن، لېكىن قىزىم پەرى پەيكەرنىڭ تەسەللىسى ئۈچۈن نىكاھ قىلىپ قويسۇن. تاكى يىگىتنىڭ مۇرات گۈلى ئېچىلغۇچە بۇئىشلارنىڭ مەخپىيىتى پەرى پەيكەر بىلەن خەردەمەندىنىڭ ئوتتۇرىسىدىلا قالسۇنكى، غەيرىلەر خەۋەردار بولمىسۇن، — دەپ بۇيرىدى.

خەردەمەندە پادىشانىڭ پەرمانىنى رەت قىلىشنىڭ يولىنى تاپالماي، بۇخا پېتىقىنىڭ چارىسى يوقلىقىنى ھېس قىلىپ، ئىلاجىسىزلىقتىن تەقدىرگە تەن بەردى ۋە شاھنىڭ سۆزىگە قوشۇلىدىغانلىقىنى بىلدۈردى.

يەتتە كېچە-كۈندۈز ئۆتكۈزۈلگەن كاتتا، داغدۇغىلىق تويمۇراسىمىدىن كېيىن، گوھەرنى ياقۇتقا جۈپ قىلدى.

خەردەمەندە كورۇنۇشتە شات يۈرگەندەك، پەرىپەيكەر بىلەن مەشرەپ بەزمە تۈزگەندەك بولسىمۇ ئەمەلىيەتتە ھەركېچىسى مەھبۇبىسى شاھزادە بەھرامنىڭ ئىشقى-دەردىدە يىغلايتتى. كۈن-ئايلار ئۆتۈپ، يىللار ئۆرۈلۈپ، ۋاق-ئانەۋاقتى كەلگەندە پادىشا دۇنيادىن ئۆتتى. شاھنىڭ ئوغۇل پەرزەندى بولمىغاچقا، پادىشالىق تاج خەردەمەندىگە كەيگۈزۈلدى. خەردەمەندە تاج كەيگەن كېچىسى خۇداغا يىغلاپ:

خۇدايا، بۇپادىشالىق تاجى ئەسلىدە شاھزادە بەھرامغا لايىق ئىدى. ئۇ، مېنىڭ مۇھەببىتىمنى دەپ يۇرتتىن ھەيدىلىپ، ئەززەتتىن ئايرىلىپ قالدى. ئۇ ھازىر قانداق مۇشەققەت ئىچىدە؟، نەلەردە؟ سەرگەردان بولۇپ يۈرىدىغاندۇ، ھايات بارمىدۇ؟ خۇدايا، ئۇ بىچارە ئاشىقىنى غەمدىن ئازات ئەيلەپ، پات-پۇرسەتتە مېنىڭ ئالدىمغا يەتكۈزسەڭ، مەن مەزلۇم بىچارىنى مۇرادى-مەقسەتكە ئىرىشتۈرسەڭ،-دەپ زار-زار يىغلىدى. بىچارىنىڭ دۇئاسى ئىجاۋەت نىشانىسىغا يەتتى.

ئەلقىسسە، ئىشتىمەك كېرەك، شاھزادە بەھرامنىڭ خەردەمەندە بىلەن دىدار جەم بولغانلىقىنىڭ بايانىدىن.

خەردەمەندە بىركۈنى باغ ئىچىدە ئولتۇرۇپ، خالايىققا كورىنىش قىلىپ، داتخورلارنىڭ داد-ھالىنى سوراپ، پۇقرالارنىڭ مۇشكۈلىنى ئاسان قىلىپ تۇرغىنىدا، بىر قاغا دەرەخ ئۈستىدە ئولتۇرۇپ «قاق-قاق» دەپ ئىككى قېتىم قىچقاردى. خەردەمەندە قاغىنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلاپ، خوشال بولغىنىدىن مۇنداق دىدى:

—ئەي ئۇچارلىغ، سېنىڭ قىچقىرىشىڭ ساداقەتنىڭ بەلگىسى، مەن ئۇنى يارۇغ ھالىمغا يېتىشنىڭ بىشارىتى دەپ بىلدىم. ناۋادا، سېنىڭ بۇسايرىشىڭدىن ماڭا ياخشىلىق كېلىپ، مېنىڭ بەھرامىم-ئۇغا يىبىم ئالدىمدا ھازىر بولسا، ھىجران زۇلمەتى ۋىسال شاملىرى بىلەن يورۇپ مىنەۋۋەر (روشەن) بولسا؛ قەسەم قىلىمەنكى، سېنىڭ كەلتۈرگەن خوشخەۋىرىڭنىڭ ھەققى-ھورمىتى ئۈچۈن، سەن قونغان بۇ دەرەخنىڭ شاخلىرىنى ئالتۇن، جاۋاھىراتلار بىلەن بېزىگەيمەن، سەن قونغان يەرگە بىر ئۇۋا ياساپ، دەرەخ ئەتراپىغا خامان-خامان دانلارنى، سەن ئامراق نازۇ-نېممەتلەرنى دۆۋىلەتكۈزگەيمەن. سەن ھېچقانداق دىشۋار-مالامەت كورمەي يېگەيسەن...

خەردەمەندە قاغىغا قاراپ يوقارقىدەك شىرىن زۇۋان بىلەن سوزلەپ تۇرغىنىدا، كوزى يىراقتا چولتەرەپتىن قولىغا ھاسا تۇتقان، كىيىملىرى جۇل-جۇل بىر كىشىنىڭ كېلىۋاتقىنىغا كوزى چۈشتى.

ئۈكىشى يېقىنلاپ كەلگەندە، قارا پىلا ئۆزىنىڭ بولاق بېشىدا يوقىتىپ قويغان شاھزادىسى بەھرام ئىكەنلىكىنى تونىدى.

بەھرام تەختگاھ ئالدىغا كېلىپ تاج ئىگىسىگە تازىم قىلدى. قارىغىدەك بولسا بىر نازىنىن، جىلۋىدار چىرايىدىن نۇر ياغدۇرۇپ ئولتۇرۇپتۇ. ئۈز زوھرەنىڭ بۇيۇرتتا پادىشالىق قىلىۋاتقىنىنى ئويلاپ خىيالىغىمۇ كەلتۈرمىگەن ئىدى. شۇڭا: «ئەجىبا، بۇ پادىشانىڭ جامالى زوھرەگە ئەجەپ ئوخشايدىكەن» دەپ ئويلىدىيۇ، ئاغزىدىن چىقىرالمىدى.

زوھرە بەھرامنىڭ چىرايىغا سەپ سېلىپ قارىغۇدەك بولسا، ئاپتاپنىڭ كۆيدۈرۈشىدىن، مۇساپىرچىلىقىنىڭ يامانلىقىدىن، سەپەر زەخمىتىدىن ئۇنىڭ گۈلدەك چىرايى قارىداپ ۋە بەدىنى ئورۇقلاپ كەتكەن ئىدى. خەردەمەندە تاقەت قىلىپ تۇرالماي سورىدى:

—ئەي مىسكىن، سەن قايسى ۋىلايەت، قايسى دۆلەتتىن بولىسەن؟ كۆرۈنۈشىڭچە پادىشازادىگە ئوخشايسەن، ئىسمى-زاتىڭ كىم، سىنى بىر يەردە كۆرگەندەك قىلىۋاتىمەن؟

بەھرام بۇ تونۇش ئاۋازنى ئاڭلاپ، جاۋاپ ئورنىغا ئاھ ئۇرۇپ، كۆزىدىن تارام-تارام ياش تۆكتى.

خەردەمەندە دەرھال تەختتىن چۈشۈپ، بەھرامنى قۇچاقلاپ تۇرۇپ يىغلاپ، بىھوش بولۇپ يىقىلدى. بۇ ئەھۋالدىن ھەيران بولغان ئوردا ئەھلى شاھنىڭ ئۈستىگە گۈلاپ سۈيى چاچتى. سائەتتىن كېيىن ئۇ ھوشىغا كەلدى، خەردەمەندە بەھرامنىڭ قولىدىن تۇتۇپ ئۆز ئۆيىگە ئېلىپ كىرىپ تۆرگە باشلىدى ۋە ھەر قايسى ئۆز بېشىدىن ئۆتكەن سەرگۈزەشت، دەرت-ئەلەملىرىنى بايان قىلىشتى. خەردەمەندە ئۆز مەھبۇبىنىڭ ساق-سالامەت يېتىپ كەلگەنلىكى ئۈچۈن يۈزمىڭ شۈكرى-سانالار ئېيتىپ، بېشىدىكى شاھلىق تاجىنى ئېلىپ بىر تەرەپتە قويدى. ئاندىن بىر كېنىزەكنى بۇيرۇپ پەرى پەيكەرنىڭ بىر قۇر كىيىمىنى ئېلىپ كېلىشنى بۇيرىدى.

ئۈكىيىنىپ، چاچلىرىنى تاراپ ۋە تالمۇ-تال ئۆرۈپ، قاشلىرىغا ئوسما قويۇپ، ئالتۇن ئەسۋاپلار بىلەن زىننەتلىنىپ، مەلىكە پەرى پەيكەرنىڭ قېشىغا كىردى. مەلىكە پەرى پەيكەر ئۆز ئېرى-شاھنى بۇ ئايال سۈپەت بىلەن كۆرۈپ، جىن خىيال قىلىپ، بىھوش بولۇپ يىقىلدى.

ھايال ئۆتمەي مەلىكە، كېنىزەك، غۇلاملار ئارىسىدا سۆز تارقاشقا باشلىدىكى، «شاھ سۈرىتى مۇبەددەل بولۇپ، تاجى-روماللىغا، ئەرلىكى ئايالغا ئۆزگىرىپتۇ».

خەردەمەندە، مەلىكە پەرى پەيكەرنىڭ قولىدىن تۇتۇپ ئېيتتى:

—ئەي مەلىكەم، بىلىپ قويغىنكى، مېنىڭ ئەسلى جىسمىم ئايالدۇر، ئىسمىم خەردەمەندە بولماستىن، بەلكى زوھرەدۇر، مەن ئەسلى ۋەزىرنىڭ قىزى ئىدىم، تەقدىر شاھلىقى بىزنى ئايرىپ تاشلاپ

(ئاخىرى 88-بەتتە)

شائىرنىڭ ھورمىتى ۋە شېئىرنىڭ ئەۋزەللىكى توغرىسىدا

سەككاكى

شېئىرىي سۆز شېئىر ئەمەس سۆزدىن كۆپ ئۈستۈن ۋە ئەۋزەلدۇر، چۈنكى شېئىرىي سۆزلەر ۋەزنىگە كەلتۈرۈلۈپ، مىزانغا سېلىپ ئۆلچىنىپ ئېيتىلىدۇ. مىزانغا سېلىنغان سۆزبىلەن مىزانغا سېلىنمىغان سۆزنىڭ ئارىسىدىكى پەرقلەر ئاقىل كىشىلەرگە روشەن ۋە ئاشكارىدۇر.

ئاپىرىدە كىشىلەر بەزى شائىرلارنى كۆپىرلار بىلەن نىسبەتلەشتۈرىدۇ، ئۇلار «قۇرئان» دىكى بىر ئايەتنىڭ پەقەت ئالدىنقى يېرىمىنىلا پاكىت كەلتۈرىدۇ، ئەمما كېيىنكى يېرىمىغا كۆز يۇمىدۇ. بۇ ئايەتنىڭ پۈتۈن مەنىسى مۇنداقتۇر.

«ھەقىقەتەن يۈز ئۆرۈپ توغرا يولدىن ئازغانلار شائىرلارغا ئەگىشىدۇ، ئەگەر ئىشەنگۈچىلەر (خۇداغا)، توغرا يولدا ماڭغۇچى زاتلار ۋە ياخشى ئىش قىلغۇچى شائىرلارغا ئەگەشكۈچىلەر بولسا، توغرا يولدىن ئازغانلار جۈملىسىگە كىرمەيدۇ.»

ئەگەر ئاشۇ ئاپىرىدە كىشىلەرنىڭ ئېيتقىنىدەك بولسا، پەيغەمبىرىمىز مۇھەممەت ۋە ئۇنىڭ ئەسھابىلىرى ۋە ئۆتمۈشتىكى ئۇلۇغ زاتلار ۋە مىللىتىمىزنىڭ نامدار ئالىملىرى شائىرلارنى ئۇنداق بەك ھۆرمەتلىمىگەن، شېئىرنىڭ ئەۋزەللىكىگە ئۇنداق بەك ئىخلاس قىلمىغان بولاتتى. ھەم ئۆزلىرىمۇ شائىرلىق قىلمىغان بولاتتى.

ئۇلۇغ كىشىلەر شائىرلار ھەققىدە مۇنداق دەيدۇ: «شائىرلار راخمان (خۇدا) نىڭ شاگىرتلىرىدۇر، چۈنكى، ئۇنداق بولمىغاندا، شائىر ئىلھامنى قەيەردىن تاپىدۇ؟»...

پەيغەمبىرىمىز مۇھەممەتنىڭ زامانلىرىدا ھەسەن ئىبنى سابىت ئىسىملىك بىر شائىر ئۆتكەن ئىدى، مەككىدىكى دۈشمەنلەر بىلەن ئۇرۇش بولغاندا ھەسەن ئىبنى سابىت دۈشمەنلەرنى سوكۇپ شېئىر ئوقۇدى، دەل شۇچاغدا پەيغەمبىرىمىز مۇھەممەت دۇئاغا قول كۆتىرىپ: «ئى خۇدا، ھەسەنگە قۇۋۋەت بەرگىل؛ تىلىنى گويا بۇلبۇلدەك روشەن ۋە ئۆتكۈر قىلغىل؛ جىبرائىلنىڭ ھورمىتى، ئۇنى سۆزدە ئاجىز قىلماسلىقىنى ئىلتىماس قىلغىل...» دېدى.

يۇقۇرىدا ئېيتقانلىرى شېئىرنىڭ ئەۋزەللىكى ۋە شائىرلارنىڭ ھورمىتى توغرىسىدىكى ھوججەت ھەم كۈچلۈك پاكىتتۇر.

پەرىدىدىن ئەتتار ناملىق كىشىنىڭ يازغان شېئىرىدا مۇنداق بىر مەزمۇن بار؛

«شائىرلىق دېمەك— پەيغەمبەرلىكنىڭ بىر پارچىسى دېمەكتۇر، ھەقىقەتكە كوز يۇمغۇچى جاھىللار شائىرلارنى كۇپۇرلۇققا نىسبەت ئېتىدۇ...»

كېرەكسىز ۋە بىھۇدە سۆز قىلغۇچى، بىمەنا سايرىغۇچىلار ياخشى شائىرلار گۇرۇھى تەرىپىدىن مەردۇد ۋە قوغلانغۇچىدۇر. بىمەنا گەپ يورغىلاتقۇچىنىڭ نەسەبى ھەر قانچە ئالى بولسىمۇ، ياخشىلارنىڭ (خەلقنىڭ) خاتىرىسىگە مەقبۇل بولالمايدۇ.

سۆز دېگەن ئەڭ باھالىق گوھەرگە تەقلىت قىلىنسا، تىل-سۆزنىڭ موھىم ئەسۋاپ (ماتېرىيال) لىرىدىن بىرىدۇر. تىلنى كېرەكسىز ئورۇنغا ئىشلىتىمىش ئەسلا توغرا ئەمەستۇر.

سۆزلىگەنلىكى ئۈچۈن ئادەم ھايۋاندىن ئەلا ۋە ياخشىراقتۇر ۋە لېكىن توغرا سۆز قىلمايدىغان ئىنساندىن ھايۋان ياخشىراقتۇر. شائىرلارغا يامان كوز بىلەن قاراپ، كۇفۇرلۇققا نىسبەتلەشتۈرگۈچى نادان، جاھىللاردىن ھايۋان ئەلۋەتتە ياخشىراق ۋە مەقبۇلدۇر.

(«مەتنىل ئۇلۇم» 13- باپ 2- پەسىل)

—پارىسچىدىن تەرجىمە قىلغۇچى:

داموللا ئابدۇۋەلى يۇسۇپ

(بېشى 86- بەتتە)

مۇشۇنداق كۈنلەرنى كوردۇق...

زوھرە ئۆزىنىڭ بېشىدىن ئۆتكەن ھەممە كۈنلەرنى بىر- بىر بايان قىلدى ۋە:

—ئەي پەرى پەيكەر، ئېسىڭىدىمۇ، بىز تويلىشىدىغان چاغدا ئىككى تۇرلۇك مۇشكۇلۇمنى ئېيتقان ئىدىم. مانا ئەمدى مۇرادىم ھاسىل بولدى، خالىساڭ ھەر ئىككىمىز ئۆمۈرلۈك ھەمراسى بولايلى دەپ پەرى پەيكەرنى بەھرامنىڭ ئالدىغا ئېلىپ باردى.

پەرى پەيكەرنىڭ رازىلىقى بىلەن يېڭى توي باشلاندى، بەھرام زوھرە بىلەن پەرى پەيكەرنى بىرلا ۋاقىتتا ھەق نىكاھىغا ئالدى.

بەھرام پادىشالىق تەختىگە ئولتۇردى، زوھرە مۇرادىغا يەتتى.

كوپ ھادىسىلەر ئۆتتى. بەھرام يۇرتنى ئادىل سوراپ، بىناۋالارنىڭ دادىغا يېتىپ، يامانلارنىڭ ئەدۇبىنى بېرىپ، ياخشىلارنى تەربىيە- پەرۋىش قىلىپ ئۇزاق ئۆمۈر كوردى.

—ئەي شاھزادە مۇلكىزات، خوتۇن كىشىلەر ئىچىدىمۇ نۇرغۇن ۋاپادار ۋە ياخشىلىرى بار. سىز 6 خوتۇننىڭ ھىيلىسى بىلەن، ھەممە ئايال جىنسىلىقلارنى يامان، ئەسكى دېسىڭىز، بۇ توغرا ئەمەس دەپ ھېكايىسىنى توختاتتى شاتۇتى.

نەشرگە تەييارلىغۇچى: ئابدۇقادىر ئەھمەت

خەلق ئېغىز ئەدەبىياتىدىن

يېرىلمىك تاشىم

(چۆچەك)

بار ئىكەن، يوق ئىكەن، ئاچ ئىكەن، توق ئىكەن، قەدىمقى زاماندا تەكتى ماكان نامەلۇم بىر يۇرت بولغان ئىكەن. ئۇ يۇرتنىڭ چېتىدە تال-باراڭلىق ھويلىدا مەشرەپ ئىسىملىك ئىشچان، مومىن بىر كىشى ياشىغان ئىكەن. ئۇنىڭ ئىككى قىزى بولۇپ، چوڭى بەش ياشقا، كىچىكى ئۈچ ياشقا تولغان كۈنلەرنىڭ بىرىدە، خوتۇنى ئۆلۈپ كېتىپتۇ. دادا قىزلىرىنىڭ يىغىسىغا چىدىماي بىر چوكانغا ئۆيلىنىپتۇ. چوكاننىڭ بۇرۇنقى كۈيەئىدىن يەتتە ياشلىق بىر ئوغۇل بالىسى بار ئىكەن. بىللە ئېلىپ كەپتۇ.

كۈنلەردىن كۈنلەر، ئايلاردىن ئايلار ئۆتۈپتۇ. چوكان قىزلارنى يامان كۆرۈپ، ئۆگەيلەپ ئانىنىڭ كۆيۈكىنى، ئاشنىڭ سۈيۈقىنى بېرىپ بېقىپتۇ؛ ئوغلىغا يېمەي يېدۈرۈپ، كىيمەي كىيدۈرۈپتۇ. شۇنداقتىمۇ قىزلار ئىشچان، زېرەك، پاكىز؛ ئوغۇل ھورۇن، لەقۋا، يۈزىنى ئايدا بىر يۇمايدىغان چوڭ بوپتۇ.

بالىلار بالاغەتكە يېتىپتۇ. قىزلارنىڭ لايىقلىرى ھەرقاچان تەييار ئىكەن. ئوغۇلغا بولسا، «ئانىسى مەككار، بالىسى ئېپىپكار» دېيىشىپ، ھېچكىم قىز بەرمەپتۇ. چوكاننىڭ بېشى قېتىپتۇ. ئۇ يان ئويلىنىپ، بۇ يان ئويلىنىپ ھېلىقى ئۆگەي قىزلىرىنى ئىسىگە ئاپتۇ.

—ھوي ماڭا قاراڭلار،—دەپتۇ چوكان مەشرەپنىڭ پېشىنى تارتىپ،—كېلىن ئىزلەپ يۈرگىچە چوڭ قىزىمىزنى ئوغلىمىزغا نىكا قىلدۇرۇپ قويمامدۇ؟

—كەلمەيدۇ راۋا، قىلمىغىن دەۋالا—دەپتۇ مەشرەپ خاپا بولۇپ.

چوكان چالۋاقاپ:

—شۇنداقمىدى، ئۇنداق بولسا، مەندىن رەنجىمە!—دەپلا قىڭراقنى قولىغا ئاپتۇ. مەشرەپ نائىلاج خوتۇنىنىڭ شەرتىگە كۆنۈپتۇ—ۋۇ. چوكان توي تەييارلىقىغا تۇتۇش قىپتۇ.

ئۆيدە بولىۋاتقان سوقا-سوھبەت، جەڭگە-جېدەللىنى مەشرەپنىڭ كىچىك قىزى بۈمەرەم ئاڭلاپ قالغان ئىكەن، ئاچىسىغا خەۋەر يەتكۈزۈپتۇ، ئاچا يىغلاپ-قاخشاپتۇ. «نى ئات، نى نومۇس! ماڭا ئاكامنى تاڭغان ئانام دېگەن بى نومۇس» دەپ زارلىنىپتۇ. قېچىپ كېتىشنى نىيىتىگە كېلىپ پۇرسەت كۈتۈپتۇ. ئانا كوزلاق بولىۋالغانلىقتىن، ئۆيدىن چىقالماپتۇ. ئاخىرى، «سۇ ئەكىرەي» دەپ پۈچۈق قاپاقنى يۈدۈپ ئىشىكتىن چىقىۋاپتۇ. چىقىپتۇ-دە، بېشى قايغان، پۇتى تايغان ياقلارغا مېڭىپتۇ. مېڭىپتۇ-مېڭىپتۇ، چول-جەزىرىلەردىن ئۆتۈپ، بىر تاققا بېرىپ قاپتۇ. ئەيتىشلارغا قارىغاندا بۇ تاغ ئاسمانغا شۇتا، زېمىنگە يوتا بولغىدەك ھەيۋەت ئىكەن. قىز نەڭ تاغدىن ھالقىپ ئۆتۈشكە كۆزى يەتمەپتۇ. ئاخىرى گۈمبەزدەك قۇرام تاشنىڭ قېشىغا بېرىپ، مۇڭلۇق شېئىرنى ئوقۇپ كوز يېشىنى توكۇپتۇ:

يېرىلمىك تاشىم— يېرىلمىك تاشىم،
مەن ئىچىڭگە كىرىۋالاي.
يوقتۇر ماڭا بۇ ئالەمدە،
سەندىن ئۆزگە پاناجاي.
بېشىمغا چۈشكەن ئولدەرتتىن،

پانا يەڭدا خالى بولاي.

تاشنىڭ رەھمى كېلىپ «ۋاك» كەمدا يېرى-
لىپتۇ. قىز تاشنىڭ ئىچىگە كىرىۋاپتۇ. تاش
قىزنى باغرىغا ئالغاندىن كېيىن جۈپلىشىپتۇ.

ئەمدى گەپنى قىزنىڭ ئويىدىكىلەردىن
ئاڭلايمىز. چوكان تويغا تەييارلىغىنى پۈتتۈ-
رۈپ، يۇرت، ئەل- مەھەللە، ئىمام- مەزىنلارنى
تويغا تەكلىپ قىپتۇ. جامائەت يىغىلىپتۇ. ئەمما
قىزشۇچاققىچە «كول» بويىدىن قايتىپ كەل-
مەپتۇ. چوكان مەشرەپنى ئويىدىن قوغلاپ:

— قىزىڭنى تېپىپ كەل!...— دەپتۇ.

— ماقۇل، خوتۇن، دەپتۇ مەشرەپ ۋەخو-
تۇنىغا بىلىندۇرمەي ئاز-پاز يېمەكلىك ئېلىپ
يولغا چىقىپتۇ. كول بويىغا بېرىپتۇ، تاپالماپ-
تۇ، دەريا بويىغا بېرىپتۇ، تاپالماپتۇ. ئارقى-
سىغا يېنىپ، ئىزقوغلاپ مېڭىپتۇ. ماڭا-ماڭا قو-
ئام تاش تۈۋىدە توختاپتۇ. تاش يېرىلىپ جۈپ-
لەشكەندە قىزنىڭ بىر ئورۇم چېچىنىڭ ئۇچى
سىرتتا قالغان ئىكەن. مەشرەپ ئىشنىڭ تېگىگە
يېتىپ، تاشقا قاراپ مۇراجەت قىپتۇ:

يېرىلمىڭ تاشىم- يېرىلمىڭ تاشىم،
مەن قىزىمنى كورىۋالاي،
يۈرەك-باغرىمغا تېڭىۋالاي.
بىرقولۇمدا چاي ئەكەلدىم،
بىرقولۇمدا بىر دەستەزان،
دەرقەم تۇرۇپ بېرىۋالاي.

قىزدادىسىنىڭ نالىسىنى ئاڭلاپ ئىچ
ئاغرىتىپتۇ، يىغلاپ كوز يېشىنى توكۇپتۇ. ئەمما
تويئېسىگە چۈشۈپ، تاشقا دەپتۇ:

يېرىلماڭ تاشىم- يېرىلماڭ تاشىم،
بىر ئوبدان. ساقايدى باشىم.
مەن دادامنى كورمەيمەن،
يۈرەك-باغرىمغا تاڭمايمەن،
بۇرۇن ئىمدى ئوز دادام،
ئەمدى بولغۇسى قەينئاتام.

تاش يېرىلماپتۇ. دادائاھ ئۇرۇپ تاش
تۈۋىدە بىر پەس تۇرۇپ قايتىپتۇ. مېھمانلار
ئەھۋالدىن خەۋەر تېپىپ، كېتىشىپتۇ. چوكان
ئاچچىقلاپ، پەش ئۇرۇپ، تاققا قاراپ يول-
ساپتۇ.

يېرىلمىڭ تاشىم- يېرىلمىڭ تاشىم،
مەن قىزىمنى كورىۋالاي.
مەن قىزىمنى كورگىنىمدە،
يۈرەك-باغرىمغا تېڭىۋالاي.
ئېلىپ بېرىپ ئوغلۇمغا ئۇنى،
خىزمىتىمگە سېلىۋالاي،— دەپ مۇڭلۇ-
نۇپتۇ چوكان. قىزئۆگەي ئانىسىنىڭ دىگەن-
لىرىنى ئاڭلاپ، غەزەپتىن مۇنداق دەپتۇ:

يېرىلماڭ تاشىم- يېرىلماڭ تاشىم،
تېچ يېتىۋالاي بىرزامان.
بوقتۇرماڭا ھېچ بىرخۇۋلۇق،
ئۇنىڭ ئالدىدا ھەرزامان.
بۇرۇن ئىمدى ئۆگەي ئانام،
ئەمدى بولغۇسى قەينىئانام.

تاش يېرىلماپتو، چوكان قىزنى تىللاپ،
تاشنى قاغاپ كېتىپتۇ. ئوغۇلكەپتو ۋەتاشقا قا-
راپ دەپتۇ:

يېرىلمىڭ تاشىم-يېرىلمىڭ تاشىم،
مەن سىڭلىمنى كورىۋالاي.
مەن سىڭلىمنى كورگىنىمدە،
يۈرەك- باغرىمغا تېڭىۋالاي.
ئېلىپ كېتىپ ئۆينى ئويگە،
نىكا يېمىغا ئېلىۋالاي.
قىزئاكىسىنىڭ كەلگەنلىگىنى بىلىپ،
تاشقا يالۋۇرۇپتۇ:

يېرىلماڭ تاشىم- يېرىلماڭ تاشىم،
سەندىن ئۆزگە يوق قاياشىم.
مەن ئاكامنى كورمەيمەن،
يۈرەك-باغرىمغا تاڭمايمەن.
بۇرۇن ئىمدى جان-جىگىرىم،
ئەمدى بولماقچى كۈيەرىم.

تاش يېرىلماپتۇ، ئاكا تاشقا تەلمۈ-
رۈپ، قىزچېچىنى تارتىپ يالۋۇرۇپ، بىر
پەس يىغلا-يىغلا كېتىپ قاپتۇ.

بۇمەرىيەم ئاچىسىغا چىدىمايدىكەن، بوخىلىچەم سىڭلىسىنىڭ غېمىدە ئىكەن. شۇنداق تۇرغاندا، بۇمەرىيەم ئەھۋالنى ئۇقۇپ، تاغنى ئىزلەپ تېپىپتۇ. تاشقا يۈزىنى سۈركەپ، مۇنۇ شېئىرنى ئوقۇپتۇ:

يېرىلىڭ تاشىم ـ يېرىلىڭ تاشىم،
مەن ئاچامنى كۆرۈۋالاي.
يېتىم بىچارە ئاچامنى،
يۈرەك ـ باغرىمغا تېڭىۋالاي.
ھەمرا بولۇپ جان ئاچامغا،
يىراقلارغا كېتىۋالاي.

سىڭلىسىنىڭ مۇڭلىرى ئاچىسىنىڭ يۈرىكىگە يېتىپتۇ. ئاچا خوش بولۇپ:

يېرىلىڭ تاشىم ـ يېرىلىڭ تاشىم،
مەن سىڭلىمنى كۆرۈۋالاي.
قالغان ئۈمىدى بىرلا ئۆزى،
يۈرەك ـ باغرىمغا تېڭىۋالاي.
ئېلىپ قۇچىقىمغا ئۇنى،
دەردلىرىغا قېنىۋالاي، — دەپتۇ.

تاش «ۋاڭ» قىلىپ يېرىلىپتۇ. بوخىلىچە چىقىپ سىڭلىسى بۇمەرىيەم بىلەن كۆرۈشۈپتۇ، قۇچاقلىشىپ يىغلىشىپتۇ. تاشقا رەھمەت ئېيتىپ خوشلىشىپتۇ، يۇرتنى تاشلاپ، تاغ بويلاپ كېتىشىپتۇ. كېتىۋېتىپ، بىر دەرەخزارلىققا بېرىپ قاپتۇ. دەرەخلىكتە بىر كۆلچەك بار ئىكەن. ئۇسساپ چاڭقىغان بۇمەرىيەم سۇ ئىچمەك بوپتۇ. سۇدىن بۆرىنىڭ ھىدى چىقىپ تۇرىدىكەن. ئاچىسى توسۇپ:

— ئىچمە سىڭلىم بۇ سۇنى،
كىرگىن مېنىڭ گېپىمگە.
ئۆتسە گېلىڭدىن بىر يۇتۇم،
ئايلىنىسەن بۆرىگە، — دەپتۇ. بۇمەرىيەم «ماقۇل» دەپ يولغا راۋان بوپتۇ.

ئاچا ـ سىڭىل نەگە بېرىپ، نەدە تۇرۇشنى بىلمەيدىكەن. ئىش قىلىپ كۈنچىقىشقا قاراپ يەتتە كېچە ـ كۈندۈز مېڭىپ، يەنە بىر كۆلچەك بويىغا يېتىپتۇ، بۇمەرىيەم خوش بولۇپ، ئاچىسىدىن سوراپتۇ:

— بۇ سۇنى ئىچسەم بولامدۇ ئاچا؟

— ئىچمە سىڭلىم بۇ سۇنى، كىر ئاچاڭنىڭ گېپىگە، ئىچسەڭ ئۇنى ناۋادا، ئايلىنىسەن تۈلكىگە، — دەپتۇ بوخىلىچە.

سىڭىل سۇغا قاراپتۇ، تۈلكە كۆرۈنمەپتۇ. ئىچىدە «ئاچام ئىچى تارلىق قىلىۋاتامدۇ؟ — نېمە» دەپ ئويلاپتۇ، شۇنداق تەمۇ لۆڭنى شوراپ ئىچىۋېرىپتۇ، ماڭا ـ ماڭا يەنە بىر بۇلاق بويىغا بېرىپ قاپتۇ. بۇلاق سۈيىنى ئىچكەن ئادەم كېيىككە ئايلىنىپ قالىدىكەن. ئاچا ئەھۋالنى ئېيتىپ توسۇپتۇ، بۇمەرىيەم «ماقۇل ئاچا، ئىچمەيمەن» دەپ قويۇپ، ئاچىسىنىڭ كەينىدىن يۈرۈپتۇ. ئۇ، ئەسلىدە ئاچىسىغا ئۇقتۇرماي بىر پاي كەشىنى بۇلاق بويىدا قالدۇرۇپ كەتكەن ئىكەن. بىر ھازا ماڭغاندىن كېيىن، «ۋاي كەشىم يولدا چۈشۈپ قاپتۇ...» دەپ ئارقىسىغا يېنىپتۇ ـ دە، بۇلاق بويىغا كېلىپ، قانغىچە سۇ ئىچىپتۇ. ئىچىپتۇ ـ يۇ، كېيىك بولۇپ قاپتۇ. يىغلاپتۇ، نالە قىپتۇ، ئورنىغا كەلمەپتۇ. ئاخىرى، بۇلاق بېشىدىن ئايرىلىپتۇ. بوخىلىچە خېلى بىر يەرگە بېرىپ، ئارقىسىغا قارىسا، بىر سۇر كېيىك ئەگىشىپ كېلىۋاتقىدەك، ئۇنىڭ ئاغزىدا بىر پاي كەش ساڭگىلاپ تۇرغىدەك. ئاچا ئەھۋالنى چۈشىنىپ كۆز يېشى قىپتۇ، كېيىك بوخىلىچىنىڭ ئاياقلىرىغا ئۆزىنى سۈركەپ يېلىنىپتۇ. ئاچا ـ سىڭىل شۇ تەرىقىدە ئاھ ئۇرار ـ ئاھ ئۇرار يولنى داۋاملاشتۇرۇپتۇ. پاكىز سۇدىن تېپىپ ئالدىرىماي ئىچىپتۇ. پوچۇق قاپاقنى سۇغا تولدۇرۇپتۇ.

ئورمانلىق تۈگەپتۇ. دەشت ـ بىياۋان باشلىنىپتۇ. بوخىلىچە كېيىك سىڭلىسىنى يېتىلەپ، بويىنىنى قىسىپ، قاپاقنى دولىسىغا ئېسىپ كېتىۋاتقان ئىكەن، ئالدىدىن ئوۋچىلار چىقىپ كەپتۇ. بۇلار پادىشاھ ئوغلىنىڭ خىزمەتكارلىرى ئىكەن. پادىشاھ قىزنىڭ ئالدىدا توختاپ:

— ئەي ساھىپجامال قىز، بەش كۈن ئوۋدا

يۇرۇپ ھېچنېمە ئۇچرىتالمىغان ئىدىم، سىزنى خۇدا يەتكۈزدى. كېيىنكىنى ماڭا بەر، قۇرۇق قول قايتالمايمەن شەھەرگە، تېگىشىشىمۇ مەيلى بىباھا گوھەرگە ــ دەپتۇ.

بوخپىلىچە بۇگە پىنى ئالاپ يىغلاپتۇ. كېيىنكىنىڭ بېشىنى سىلاپ، تىزلىنىپ يالۋۇرۇپتۇ:

ــ ئەي ھەزرىتى پادىشاھى ئالەم، سۇلتانى كىرىم، بىلسەك بۇمېنىڭ سىڭلىم بولىدۇ، رەھىم قىل! ساڭا باردۇر ھەر ئامال، كەچ تەلىۋىڭدىن، بىزنى قىلماي مالال!

پادىشا ھەيران بولۇپ سوراپتۇ:

ــ بۇنىمە دېگىنىڭ؟

بوخپىلىچە:

ئەي پادىشا، سەن سورىمىساڭ، مەن ئېيتىمىسام بولاتتى، خەير، بوپتۇ، ــ دەپ بېشىدىن ئوتكەنلەرنى بىر-بىر لەپ سوزلەپ بېرىپتۇ.

پادىشانىڭ دىلى ئېرىپ تەلىۋىدىن كېچىپتۇ. قىز سالام بېرىپ ئىڭىشكەندە، دۇمبىسىدىكى قاپاقتىن سۇتوكۇلگەن ئىكەن، پادىشا خوش بولۇپ مۇراجەت قىپتۇ:

ــ ئەي يېتىم قىز، ئۇچ كۇندىن بېرى ئۇسسۇزبىز. سۇيىڭدىن بەرسەڭ بىر قوشۇق، تەلىۋىم يوق بۇنىڭدىن ئوشۇق.

ــ سۇلتانى كىرىم، لەۋزىڭ قالمىسۇن يېرىدە، ئىچ مانا قانغىچە، ــ دەپ بىرئاياق سۇ تەڭلەپتۇ قىز. پادىشا ئىشتىھا بىلەن سۇنى مۇرگىلى تۇرغاندا، ــ ئەي پادىشاھى ئالەم، توختاڭ، كېلىمىزغا ئىلان كىرىپ كېتىپ بارىدۇ، ــ دەپتۇ.

پادىشا قارىسا سۇدا ھېچنېمە كورۇنمەپتۇ. ھەيران بولۇپ:

ــ قېنى ئىلان؟ ــ دەپ سوراپتۇ. قىز كۇلۇپ كېتىپ:

ــ ماڭا شۇنداق كورۇنگەن، ــ دەپ جاۋاپ بېرىپتۇ، ــ ئەمدى ئىچسىڭىز بولىدۇ.

پادىشا ئاياقنى كوتىرىپ، غۇرت-غۇرت ئۇچ يۇتۇم سۇ ئىچكەن ئىكەن، قىز توسۇپ دەپتۇ:

ــ توختاڭ پادىشا، كېلىمىزغا قۇرۇت كىرىپ كېتىپ بارىدۇ.

پادىشا توختاپتۇ. سۇدا بىر نەرسە كورۇنمىگەندىن كېيىن، قايىپ كېتىپتۇ:

ــ سۇنى ئۇزكوڭلۇڭ بىلەن بېرىپ، بىردەم ئۇنداق، بىردەم بۇنداق دەيسەن. سۇغا قارىسام سەن دېگەن نەرسە يوق، مېنى نېمانچە مەسخىرە قىلىسەن؟!

قىز كۇلۇپتۇ، كۇلۇپ تۇرۇپ سوراپتۇ:

ــ بابا سۇ ئىچمىگىلى ئۇچ كۇن بولدى، دېدىڭىز، شۇكىمىڭىز راستمۇ؟

ــ ئەزبىرايى خۇدا راست، ــ دەپتۇ پادىشا ئانت ئىچىپ.

ــ ئۇنداق بولسا ئاڭلاڭ، ــ دەپتۇ قىز، ــ ئۇچ كۇن ئۇسسۇز قالغان ئادەمنىڭ ئوپكىسى قۇرۇپ، يۇرىكى قورۇلۇپ كېتىدۇ. بۇنداق چاغدا سۇدىن بېشىنى كوتەرمەي بىراقلا ئىچىۋالسا، ئوپكىگە سۇچۇشىدۇ، يۇرەك يېرىلىپ ئادەم ئولىدۇ؛ سۇنى تىنىپ-تىنىپ، ئالدىرىماي ئىچكەندە ئوپكە-يۇرەك بىرباشتىن ياشىرىپ بارىدۇ ــ دە، ھاياتى ساقلىنىپ قالىدۇ. بىلسەك ئېھپادىشاھى ئالەم، مەن سېنىڭ ياش جېنىڭنى دەپ شۇنداق دېگەن ئىدىم، ئەمدى قالغىنىنى ئىچىۋەت!

پادىشا قىزنىڭ چىچەن-زېرەكلىكىگە قايىل بولۇپ، رەخمەت ئېيتىپتۇ. سۇنىڭ قالدىسىنى ئىچىۋېتىپ، ئۇزچىبدىر-باردىكا ھىغا قايتىپ كېتىپتۇ. ۋەزىرلەر بولغان ۋەقەنى ئاڭلاپ، پادىشاغا مۇنداق مەسلىھەت بېرىپتۇ:

ــ پادىشاھى ئالەم، توت خوتۇنلىرىدىن بىرەر پەرزەنت كورمىدىلە، بۇنداق ئوتۇپ كېتىشكە بولماس، بۇ دۇنيادىن تىم-تاس. بىز ئەشۇ قىزنى ئوزلىرىگە لايىق تاپتۇق، ئەمىرلىرىگە ئالسىلا، تۇغۇپ بەرسە ئەجەپ ئەمەس.

ئەسلىدە پادىشا بوخپىلىچىنىڭ ھوسنى-جامالىنى كورۇپ ئاشىق بىقارار بولغان

ئىكەن، ئەقلىگە سويۇنگەنىكەن. ۋەزىرلەرنىڭ مەسلىھەتى ئۇنىڭ كۆتكەن يېرىدىن چىقمىپتۇ. پادىشا ئۇلارغا سويۇنچە بېرىپ، قىزنى ئېلىپ كېلىشكە ئادەم بۇيرۇپتۇ. قىز كەلتۈرۈلۈپتۇ. پادىشا مەقسىدىنى ئېيتىپتۇ، بوخىلىچە قوشۇلغانىدىن كېيىن، ئوردىغا قايتىپ قىرىق كېچە-كۈندۈز توي-تاماشا ئۆتكۈزۈپ ئەمرىگە ئاپتۇ.

كۈنلەردىن بىر كۈنى قىز قوساق كۆتىرىپتۇ. پادىشانىڭ ئەۋۋەللقى خوتۇنلىرى قورقىنى قويالماي قاپتۇ. «تۇغۇپ بەرسە بوچاپاق، بىزنىڭ ئىشىمىز چاتاق» دېيىشىپتۇ. قىزنىڭ ئاي-كۈنى يېقىنلاشقاندا، «باشلىرىنى تاراپ قويىلى خېنىم» دەپ كول بويىغا ئېلىپ چىقىپ، كولگە ئىتتىرىۋېتىپتۇ.

شۇ كۈنلەردە پادىشا شىكاردا ئىكەن. قايتىپ كېلىپ ئۇدۇل كىچىك خوتۇنى بوخىلىچە تۇرۇشلۇق قەسرىگە كىرسە، كېنىزەكلەر يىغلىشىپ ئولتۇرغىدەك. پادىشا نېمە ئىش بولغانلىقىنى بىلەلمەي سوراپتۇ:

—ھەي خىزمەتچىلىرىم، نېمىگە يىغلايسىلەر؟

—ئېيتىشتىن قورقىمىز، بىر قۇشۇق قېنىمىزدىن كەچسىلە ئىكەن،— دەپتۇ كېنىزەكلەر يەرنى سويۇپ.

—كەچتىم،— دەپتۇ پادىشا.

—مۇندىن ئۈچ كۈن بۇرۇن،— دېيىشىپتۇ كېنىزەكلەر،— چوڭ خېنىم «پادىشانىڭ كېلەرۋاقتى بولدى، ئوردىنى ياساپ-جابدۇپ، يولغا پايانداز سېلىپ قويۇڭلار» دېدى. ئىشنى تۈگىتىپ قايتىپ كىرسەك، كىچىك خېنىم يوق. ئاڭلىساق چارى باققا سەيلىگە چىقىپ كول بويىدا تاماشا قىلغان ئىكەن، لايغا تېيىلىپ كولگە چۈشۈپ كېتىپ چۆكۈپ كېتىپتۇ...

پادىشا خەۋەرنى ئاڭلاپ ھوشىنى يوقىتىپتۇ. كېنىزەكلەر چىكىسىنى ئۇلاپ، دېمىدە ئىچىرىشىپتۇ. پادىشا بىرھازادىن كېيىن كۆزىنى ئېچىپ كول بويىغا بارسا، كىيىك كوللىۋىدە سۇغا قاراپ يىغلاپ ئولتۇرغان ئىكەن.

پادىشانى كۆرۈپ ئاياقلىرىغا ئۆزىنى سۈركەپتۇ، بىر ئوردىغا، بىر كولگە قاراپ كۆز يېشىنى تۆكۈپتۇ. شۇندىن كېيىن، پادىشا ھەر كۈنى كول بويىغا كېلىپ تۇرىدىكەن، كىيىكمۇ پادىشا قېشىدا پەيدا بولىدىكەن. بۇنىڭدىن پادىشانىڭ چوڭ خوتۇنلىرى خۇدۇكسىنىپ، ۋەھىمىگە چۈشۈپتۇ-دە، بىر كۈنى ئېغىزنى قولاققا يېقىپ، كوسىرلىشىۋالغاندىن كېيىن، بىرسى ئاغرىپ قالغان بولۇپ تېكىرتىپ يېتىۋاپتۇ. بۇ، توت خوتۇنى ئىچىدە پادىشا ياخشى كۆرىدىغىنى ئىكەن. شەھەردىكى نامدار تېۋىپ، يېتىشكەن ئۆلىمالارنى ئوردىغا يىغىپ تومۇرىنى تۇتتۇرۇپتۇ، دورا ياساتتىپ، ئايەتنى شىپا ئوقۇتۇپتۇ. «جىننىڭ قەستى شاپتۇلدا» بولغاچقا، خوتۇن ئىمدىرلىماي يېتىۋېرىپتۇ. پادىشا قايغۇرۇپ، ئۆزى كېلىپ سوراپتۇ:

—ئاھا نېمە پايدا قىلغىدەك جېنىم خوتۇن؟ كۆڭلۈڭ خالىغاننى ئېيتقىن، ئەرشتە بولسا ئەچۈشەي، قەتى ئەسرادا بولسا ئەپچىقاي.

—ئاھ شاھىم، ماڭا باغدىكى كىيىكنىڭ يۈرىكى كېرەك. شۇنى يېسەم ھازىرلا ساقىيىپ كېتىمەن، چۈشۈمگە ئايان بولغىنى ئەنە شۇ،— دەپتۇ خوتۇن.

—ۋاي تايىنلىق شۇمىدى،— دەپتۇ پادىشا،— ئۇنداق بولسا تۇرۇۋېتۇر...

قاساپقا كىيىكنى ئۆلتۈرۈشكە بۇيرۇپتۇ. قاساپ كىيىكنى باغدا ئوتلاۋاتقان يېرىدىن تۇتۇپ كېلىپ پۇت-قولىنى چۈشەپتۇ. پادىشا «كىيىكنىڭ يۈرىكىنى باشقا بىرسى ئېلىۋالمىسۇن» دەپ گۇداڭ بېشىغا ئۆزى كەلگەن ئىكەن. كىيىك پادىشانى كۆرۈپ تىپىرچەكلەپتۇ ۋە بىردىنلا زۇۋانغا كېلىپ:

—ئەي ئۇلۇغ پادىشاھىم، بىر ئارزۇيۇم بار، ئېيتىۋالغاندىن كېيىن ئۆلتۈرسەڭلار،— دەپتىكەن، پادىشا:

—قېنى ئېيت! ئەۋۋەل ئاڭلاپ باقاي، نېمە دېمەكچىسەن؟،— دەپ سوراپتۇ.

— بىچارە ئاچام بىلەن خەيرلىشىۋالسام، ئىجازەت بەرسىڭىز.

— ئۆلۈك بىلەن قانداق كۆرۈشەلەيسەن؟

— ياق، ئۇ ھايات!

— نەدە؟

— كۆلنىڭ ئاستىدا.

— بوپتۇ، بارساڭ بارغىن. تېز بول!

قاساپ كىيىكنىڭ پۇت-قوللىنى بوشىتىپتۇ. كىيىك ئۇينىغىنىچە كۆل بويىغا يۈگرەپتۇ.

ئەسلىدە بۇخېلىچە قەست بىلەن كۆلگە ئىتتىرىۋېتىلگەندىن كېيىن، بىر بوۋاي ئۇنى سۇ ئاستىدىكى ھوجرىغا ئېلىپ كىرىپ ياتقۇزۇپ قويغان ئىكەن، بۇخېلىچە ھوشىغا كېلىشكە تولغاق تۇتۇپ، قوشكېزەك ئوغول تۇغۇپتۇ. ئۈچىنچى كۈنى ھېلىقى بوۋاي پەيدا بولۇپ، بىرسىنىڭ ئىسمىنى ھەسەن، بىرسىنىڭ ئىسمىنى ھۈسەن قويۇپتۇ. بوۋايغا ئەگىشىپ كىرگەن ئالتۇن باش موماي بىزۋاقلارنى ئىككى بۆشۈككە بۆلەپتۇ. ئاندىن بوۋاي بىلەن موماي «بالام ھەركىم قىلسا ئۆزىگە قىلىدۇ، ساڭىمۇ خۇدايىم بار، بالاڭغا ئوبدان قارىغىن»دەپلا غايىپ بوپتۇ. بۇئىشلارنى كىيىككە ئايلانغان بۇمەريەم بىلىپ تۇرغان ئىكەن، ھەركۈنى كۆل بويىغا بارغىنىدا، ئاچىسىنىڭ شولىسىنى كۆرۈپ تۇرىدىكەن.

كىيىك يۈگۈرگىنىچە كۆل بويىغا بېرىپ تىزلىنىپتۇ. سۇغا قاراپ يىغلاپ مۇنۇ شېرنى ئوقۇپتۇ:

يېمەكچۈن جەددال قىرى،
ئىشلەتتى شاھقا ھىيلى.
پۇت-قوللىرىم چۈشەلدى،
بىلدىڭمۇ سەن جان ئاچا.
قىڭراق پىچاق بىلەندى،
ئەجەل ماڭا يۈزلەندى،
چىقمامسىنا جان ئاچا!

بۇخېلىچە سىڭلىسىنىڭ مۇڭلىرىنى ئاڭلاپ، ئىچ ئاغرىتىپ يىغلاپتۇ. يىغلاپ تۇرۇپ مۇنداق جاۋاپ قايتۇرۇپتۇ:

ئاھ ئۇكام، ئاپپاق ئۇكام،
ئاڭلا مېنىڭ سوزۇمنى:
ئوڭ يېنىمدا ئالتۇن بۆشۈك،
سول يېنىمدا كۈمۈش بۆشۈك.
ئوڭشاپ دەرۇ ئۆزۈمنى،
چىقالماسمەن جان ئۇكام.

پادىشا نېمە ئىشلارنىڭ بولىدىغانلىقىنى بىلمەك بولۇپ، كېيىك ئارقىسىدا كۆل بويىغا كەلگەن ئىكەن. ئاچا-سىڭىلنىڭ نەزمىلىرىنى ئاڭلاپ، يۈرەك باغرى پارە-پارە بوپتۇ-دە، يىقىلىپتۇ. خىزمەتكارلار دەرھال دورا ئۇچۇرۇپ ھوشىغا كەلتۈرۈپتۇ. پادىشا ۋەزىرلىرىگە «كۆلنىڭ سۈيىنى چىقىرىڭلار»، - دەپ ئەمىر قىپتۇ.

ۋەزىرلەر جاكاچىلارنى ئەۋەتىپ پۇخرالارنى يىغدۇرۇپ كەپتۇ. پۇخرالار كۆلنىڭ سۈيىنى چېپىپ باققاچىقىرىپ، كۆل يۈزىنى ئېچىپتۇ. شۇ ئاندا، بۇخېلىچە ئىككى بۆشۈكنى قولتىقىغا قىسىپ كۆل يۈزىدە پەيدا بوپتۇ ۋە سىڭلىسى بىلەن قۇچاقلىشىپ كۆرۈشۈپتۇ. بۇمەريەم ئاچىسىنىڭ قۇچىقىدىن ئاجراپ ئادەمگە ئۆزگىرىپ، ئاۋالقى ھالىتىگە كەپتۇ. پادىشامۇ خوتۇنى ۋە قوشماقلىرىنى باغرىغا ئېلىپ كۆزيېشى قىپتۇ. ئاندىن:

— بۇ نېمە ئىش، ئېيتىڭلارچۇ؟ - دەپ سوراپتۇ.

ئاچا-سىڭىل بولغان ۋەقەنى باشتىن-ئاياق سۆزلەپ بېرىپتۇ. توت خوتۇننىڭ قىلمىشلىرى دوڭگە چىقىپتۇ. بۇنى ئاڭلىغان خالايىق «توۋا!» دېيىشىپ ياقىلىرىنى تۇتۇپتۇ.

پادىشا دەرغەزەپكە كېلىپ:

— جاللات! دەپ ۋاقىراپتىكەن، ئىككى چاپارمەن:

— خوپ، تەقسىر! نېمە ئەمرىلىرى باركى؟ - دەپ تىك تۇرۇپتۇ.

— توت خوتۇننىڭ كاللىسىنى ئال، تېنىنى گۇداڭغا تاشلاپ، بېشىنى قەپەزگە سال! دەرۋازا ئۈستىگە ئاسىمەن، - دەپتۇ پادىشا.

جاللاتلار قېلىچلىرىنى پاقىرتىپ ئوردىغا

(ئاخىرى 96-بەتتە)

يىللار سوغىسى

ياسىن ئىمىن

قولۇمدا بىر ساقال قىرغۇچ، دىلىمدا مۇڭ بىلەن ھەسرەت.
يۈرەكنى ئۆرتىمەكتە، بىلمىدىم، قانداقتۇ بىر پۇرقەت،
يېزىپتۇ ئالىمدەك مەگزىمگە يىللار سوغىسىدىن خەت،
غۇبارسىز ماڭلىيىمغا ھەم سىزىپتۇركى سىزىق رەت-رەت،
دىمەيمەنكى، ئۇنى دوستۇم ئانار مەگزىمگە گۈل-زىننەت.

قويۇپ قىرغۇچىنى ئاھ بىرلەن بىخۇت كۆڭلۈمنى ئويغاتتىم.
تەسەۋۋۇر كۆزلىرىمدە كەڭ ھايات دۇنياسىغا باقتىم.
ئۆمۈرنىڭ قىممىتىنى پاھ، ئىجات بوستانىدىن تاپتىم.
ئۇنىڭ تەسۋىرىگە بۇياش قەلەمنى قولدا ئويناتتىم.
دەرىخا، ئۇ گۆھەر ۋاقتىمنى زەپ بىلمەپتىمەن قىممەت.

ھايات، ئۇ بىتمىنىم دەريا، ئاقاركەن ئارقىغا باقماي.
نەچارە ھەركىشىگە شۇ ئەزىم دەريادا بىر ئاقماي.
ئۆرۈپ دەريا سۈيى ئاخىر ئالۇر ئورنىنى شورتاڭ ساي.
ھاياتنىڭ بۇ كەبى پاجىئەسىگە ئاھ، نىمە دەپ يىغلاي.
ھايات ھەققىدە ئويلانسام بۇدەم ئىلكىمدە يوق تاقەت.

ئىسسىمدە، شۇ بوۋاق ۋاقتىم، ئانامنىڭ ئەتكىنى ئەللەي،
ئۇچاغ كۆڭلۈمدە دۇنيا قايغۇسى يوق، نە دىدۇ غەم يەي.
ھاياتنىڭ كەلگۈلۈك كەچمىشلىرىنى نە دىلىم بىلگەي،
يىگىتلىك ۋايىغا يەتكەندە بىلدىم، ئىلگىرى بىلمەي،
قېنى، ئۇ غەم بىلەن ھېچ بىر ئىشىم يوق بەختىيار سائەت؟

ئۆتۈپ ئوق سۇرئەتى يىللار، ساقال يارئەتتى مەگزىمنى،
تەبىئەت شۇنچە پىخسىقلىق بىلەن غەش قىلدى قەلبىمنى،
قايا قىتمىن ئاختۇرۇپ ئىزلەي بوۋاقلىق-ئەركە پەسلىمنى،
ئىجاتتىن ئۈزگىسى بەرمەس ئىكەن ئۆمرۈمدە بەختىمنى،
ئىكەن نۇسرەت مۇيەسسەر قىلغۇچى ئىنسانغا تەر-مېھنەت.

نە ھاجەت، ياش تۆكۈپ مۇنچە خەيركۆكسۈمنى نەم قىلماي،
جاھاننىڭ قايغۇسىنى بۇسەبى كۆڭلۈمگە جەم قىلماي،
جىمى ئىنسان كېلىپ بىر رەت كېتىپتۇ، مەيلى غەم قىلماي،
ياشاي ئۆمرۈمدە مەنالىق، كېتەرمەن دەپ ئەلەم قىلماي،
قالۇر نامىم كۆزۈم يۇمسا مۇ قىلسام ئەل ئۈچۈن خىزمەت.

ئىككى غەزەل

مەتتوختى ئەخمەت

1

گۈلچۈشەر مەستانە بۇلبۇل ئۇيقۇدا بولسا مەگەر،
گۈل ئېتىمنى زىكر ىلار چولپان بىلەن تەڭ تاڭ سەھەر.
سۇبھىدىن تا شامغىچە گۈل ئىشقىدا ئەيلەپ ناۋا،
ئۇ سويۇپ ئۆتكەي چىمەننى، جان بېرىپ-ئۆلگەن قەدەر.
نە ئىمىشكە ئۇۋلىيالماس كوڭلىنى غەيرى چىمەن؟
ئۆزگە گۈلشەن بىر بۇلۇتكى، ئۆز گۈلى ئۇلچۈن قەمەر.
بىلكى، بۇلبۇل ئۆز دىيارى گۈلشىنىدە ئەتىۋا،
ئۆز دىياردا كوڭلى توق، ئۇ ئۆزگىدىن قىلغاي ھەزەر.
ئەخمىدى، بۇلبۇلچە خىسلەت بولسا گەر، ئالقىشسا ئا،
ئۆز ئېلىڭچۈن كوي، تەشەككۈر ئەيلىسۇن ئەجدات، پەدەر.

2

بىركۈنى خالىس دىلىم:—ئامەت ساڭا بەك كوپ،-دېدى.
ئامىتىڭ ھەردەم سەۋەپ-ئەجرىڭگىلا مەنسۇپ،-دېدى.
—ئەل ئۈچۈن قىلدىم جەھەت-جەڭ، تۆھپە-ئەجرىم كوپ،-دېسەم،
—بولمىغىن ئەسلا ھاكاۋۇر، پورلىغىڭ يەلتوپ،-دېدى
—مەن ئېلىم سەھراسىدا ئۆنگەن يېشىل توغراق،-دېسەم،
—چاڭقىغانغا بەرگىنىڭ سايە ئەمەس، چوغ-ئوپ،-دېدى.
نەمۇناسىپ تولغىنىڭغا يەلپۈگۈچ، بەرمەك راخاپ؟
ئېيتقىنا، توڭغانغا گۈلخانىمىز كومۇر نەخۇپ،-دېدى.
ئەخمىدى قىلغىن سەۋەپ-ئۆمرۈڭ بويى مېھنەتنى سوي،
بولمىغىن مىننەتۇ، مەغرۇرلۇق چولىدە چوپ،-دېدى.

(بېشى 94-بەتتە)

چېپىپتۇ. توت خوتۇننى ۋاقىرتىپ سورەپ كو-
داڭ ئۇستىگە ئېلىپ چىقىپتۇ-دە، پادىشا ئەمرى-
نى بىجا كەلتۈرۈپتۇ.

ئوردا تېپچىلىنىپتۇ. پادىشا بۇخېلىچە بىلەن
ئومرىنى ئۆتكۈزۈپتۇ. بۇمەرىيەمنى ئۆزقەسىرى-
دەقالدۇرۇپ، كېنىزەكلەر باشلىقى قىپتۇ.

ئاچا-سىڭىل ئەنە شۇنداق تالاي كۈنلەر-
دىن كېيىن، بورۇقلۇققا چىقىپ، دادىسىنى
ئالدۇرۇپ كېلىپ، چاربېغىغا مۇرۇنلاشتۇ-
رۇپتۇ.

رەتلىگۈچى: سىيت زۇنۇن

← جەنۇبىي شىنجاڭدا
يونىۋېيچە ئېچىلغان خەلق
ئېغىز ئەدەبىيات تەتقى-
قات يىغىنى قەشقەردە چاقى-
رىلدى. يىغىنغا ۋىلايەت-
لەردىن بىر قىسىم ۋەكىل-
لەر قاتناشتى.

← خەلق ئېغىز ئەدەبىياتى تەتقىقات
يىغىنىغا قاتناشقان ۋەكىللەر تەتقىقات
خىزمىتى ھەققىدە پىكىر ئالماشتۇر-
ماقتا.

← ئۈرۈمچىدىن كەلگەن پېشقەدەم
ئاپتورلار رايونىمىزنىڭ ھىكايە-
ئوبزورچىلىق ئىستىقبالى ئۈستى-
دە ئۆز تەسىراتلىرىنى سۆزلەش-
مەكتە.

(سۈرەتلەرنى سىدىق قاۋۇز،
چىڭ ۋەنلى تارتقان)

مۇشتەرى بولىشىڭىزلارنى قارشى ئالىمىز

«تارىم» جۇڭگو يازغۇچىلار جەمئىيىتى شىنجاڭ شۆبىسىنىڭ ئۇيغۇرچە ئايلىق ئەدەبىي ژۇرنىلى. ئۇنىڭغا يازغۇچى، شائىرۋە ھەۋەسكارلىرىمىزنىڭ پوۋېست، ھېكايە، شېئىر، داستان، نەسىر، ئەدەبىي ماقالا، ئەدەبىي ئوبزورلىرى، ئۇيغۇر كىلاسسىك ئەدەبىياتىدىن نەمۇنىلەر، ئۇيغۇر خەلق قوشاق، چۆچەك، ماقال-تەمسىل، لەتىپىلىرى بېرىلىدۇ. شۇنداقلا، شىنجاڭدىكى باشقا ئازسانلىق مىللەت-لەرۋە چەتئەل يازغۇچىلىرىنىڭ مۇنەۋۋەر ئەسەرلىرىمۇ تونۇشتۇرۇلىدۇ.

ژۇرنال پارتىيىمىزنىڭ ئەدەبىيات-سەنئەتنى خەلق ئۈچۈن، سوتسىيالىزم ئۈچۈن خىزمەت قىلدۇرۇش يۆنىلىشىنى ۋە «ھەممە گۈللەر تەكشى ئېچىلىش. ھەممە ئېقىملار بەس-بەستە سايراش» فاڭجېنىنى قەتئىي ئىجرا قىلىپ، ئەدەبىي ئىجادىيەتنى گۈللەندۈرۈش ۋە تەرەققىي قىلدۇرۇش ئۈچۈن تىرىشىدۇ.

ئۈرۈمچى پوچتا ئىدارىسىدىن تارقىتىلىدۇ، مەملىكەت بويىچە ھەممە جاي-لاردىكى پوچتا ئىدارىلىرى پەسىللىك، يىللىق مۇشتەرى قوبۇل قىلىدۇ.

ژۇرنال ھەر ئاينىڭ 10-كۈنى نەشىردىن چىقىدۇ.

ژۇرنال نومۇرى: 66—58. باھاسى 35 فۇڭ. جايلاردىكى پوچتىخانىلارغا بې-رىپ مۇشتەرى بولۇشىڭىزلارنى قارشى ئالىمىز.

新玉文艺 （维吾尔文季刊）

1982-يىل 4-سان (ئومۇمىي 14-سان) 4-يىل نەشرى.

تۈزگۈچى: «يېڭى قاشتېشى» ژۇرنىلى تەھرىر ھەيئىتى.

ئادرېسى خوتەن مەۋرى مەھكىمە مەدەنىي-مائارىپ باشقارمىسى.

«خوتەن گېزىتى» باسما زاۋۇتىدا بېسىلدى.

خوتەن ۋىلايەتلىك پوچتا ئىدارىسىدىن تارقىتىلىدۇ.

ئاپتونوم رايونى بويىچە ھەر قايسى پوچتىخانىلار مۇشتەرى قوبۇل قىلىدۇ.

ژۇرنالنىڭ ۋاكالەت نومۇرى 26_58 باھاسى 30 فۇڭ